69
4 F
3 M

Liber Creationis: Diſtinctionis: Ornatꝰ: Quietis: ⁊ recreationis: Cũ allegoria totius opis Bernardini Moroni parthenoduli.

¶ Bernardinus Moronus Seruita Ticinenſis Gimnaſii ordinario theologo Eximio magiſtro Gometio Luſitano preceptori ſuo. S. P. D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INextimabilis beneuolentia ſummaq; Charitas quã fere a teneris uſq; annis Reuerende Pr̃ Gometi mihi ſeruite tuo fideliſſimo diſcipulo ſponte patefeciſti: frequenter in omnibus meis actionibus & neceſſitatibus cogit me q̃primũ ad te ↄfugere: & ad te me uertere. Quadere impræſentiarum ſcias uellim pater colendiſſime qualr poſtq̃ ab uberrimo fonte tue litterature diſceſi innumerabiles multoꝝ theologorum diuerſarũ nationũ. puta hebreorũ: ſaracenorũ: & chriſtianorũ perlegi ſententias. Nõnullorũq; phoꝝ: diuerſarũ etiã achademiarũ opiniones percepi. Minime etiam naturaliũ magorũ atq; aſtrologorũ ſapientiſſima dogmata ſilentio prætermiſſi. Ex quibus nõnulla acceptando & aliqua reprobando ſcdm q catholica fides mihi perſuadebat præſentem Creationis: Diſtinctionis: Ornatuſq; librum collegi: quẽ nunc cum ob maximã fidem quã ſemper in tua Reuerendiſſima Paternitate habui: tum ob integrum amorem quẽ mihi tuo ſeruite pluries oſtendiſti ad te mitto: ut ſi quid eſt qd ſacroſancte Romane repugnet eccleſie: cui ſemp me in omnibus ſubitio: abradas: tibiq; meo preſertim preceptori addendi minime: ſed auferendi auctoritatẽ omnimodã concedendo. Rogo igitur atq; exoro Reuerende Pater: ut hoc onus noa aufugias: q ſi feceris (ut certe arbitror) pergratũ mihi perpetuo erit. Vale.

¶ Bernardino Xanti Seruitæ Frater Gometius Luſitanus ordinis minorum. S. D. P.

MAgnam Humani ingenii uim indies experior mi Bernardine. Quum enim Sapientiſſimi Viri in ſingulis diſciplinis multa nonmodo prima rudimenta: uerumetiam ampliſſima documenta & altiſſima ſecreta ſcriptis poſteritati reliquerint: exiſtimabant antiqui a natura illis infuſum eſſe quod ingenii homini præſtari poterat. Succeſſerunt ſacrarũ litterarũ profeſſores qui ſublima de rebus diuinis miſteria archanaq; diuine ſapientie conſilia & ſacramenta ita nobis luce clarius aperuerunt: ut nihil dicendum aliud ſubtilius & altius expectaretur. At uero quum cõmentaria legi que in partem illã Geneſcos que de mundi creatione appellaẽ: edidiſti: auctoris ingenio ſũmopere delectatus ſum: ita enim ellegancer & docte de rerum creatione ipſarumq; diſtinctione ac mundi ornatu quedam prætermiſſa addidiſti: ut mihi uiſus ſis illis maioribus antiquis uiris preſtantiſſimis dignus. Ceperam tui perſpicaciſſimi ingenii tuorumq; ſtudiorum præconia decantare: ſed adeo mirifice Opus ipſum te auctorem laudat & cõmendat: ut externe laudes tã præclaro ingenio indigne iudicentur. Vale. Papie. v. Marcii. M. D. viii.

Tuus Frater Gometius.

Cum priuilegio.

69-h-F-3

NV diligens lector priusq̄ ad opus plegendū acce das legas rogo tabulā pn̄tē. In qua nō solū dcta que notatione digna sunt: uerūetiā nōnullarum declarationū: ꝓpositionū: que tuo in aio aliquā gn̄are possent difficultatē: ac multarū dissolutionē dubitatio nū: cū errorū illorū pcipue (qui sensum uariare uale rēt) ex defectu īpressoꝝ puenientiū correctiōe repies.

Tabula primi folii.

Quomodo eternus pr̄ filium genuerit eternum. ℭ.i.
Pr̄ & fil^{9} sctum spirauerūt spiritum. ℭ.ii.
Deus in principio creauit celum & terram. ℭ.iii.
De huiusmodi creatione opinio Anasagore. ℭ.v.
Vide.viii.physicorū.tex.comēn.secūdi.
Empedoclis. ℭ.vi. In lr̄a ubi habet post Anasagoras: debet dicere post Anasagorā: & infra ubi habetur sub stadtiali: debet dicere substantiali.
Opio ouidii. ℭ.vii. Saracenoꝝ & iudeoꝝ. ℭ.viii.
Socratis Leucip'i & aliorum de secta stoycorum: & Pitago. ℭ.ix.&.x. Platonis uide Auer.viii. phi.cō.ii. & Augu.li.de ciui.dei.capl̄o.xii. Tabu.secūdi fo.
Opio Aristo. ℭ.i. Auer. ℭ.ii. Auicene. ℭ.iii.
In lr̄a ubi hr̄ actualitatē aliquē: dz dicere aliquam.
Opinio propria auctoris. ℭ.iiii.
Quaꝫ antiq phi disticte de creatōe n̄ sint locuti. ℭ.v.
Aliqd fieri ex nihilo pōt capi triplr̄ scdz Ansel. ℭ.vi. vii.&.viii. Opio gandensis. ℭ.ix. distinctio eiusdem opinionis. ℭ.x. Opinio scotizantium. ℭ.xi.
Quinqȝ rōnes diuersorū doctorū probantes defacto deū mūdū pn̄tē creasse a. ℭ.ii.usqȝ ad.iiii.fol.tertii.

Vltra ea que habent in textu. Querit utrū stante isto mundo deus posset producere aliū mūdū. Dicit btūs Tho.par.i.q.xlvii.q nō. Tū quia cōstat ex tota sua materia. Tum quia terra illius esset eiusdem speciei cum terra istius: & sic terra illius ueniret ad centrum istius: & ꝓ cōsequēs efficeret unus mundus: tum etiaȝ quia essent duo pmi motores: quia duo pria mobilia. Petrus uero de aquila in.ii.sen.dist.i.q.ii.arti.iiii.dicit q sic. tum quia aliuȝ facere nō est repugnātia: nec ex parte agentis cū sit potentie in' nite: & nō presupponat materiā: sed agat ex nihilo. nec ex parte rei: tū qa partes illius nō mouerent ad centrū istius: sed ad proprium cum nō haberent adinuicem cōnexionem: nec eēnt duo pmi motores uolūtarii & libi lz approp'ati. Et si ultra queraꝫ ubi esset dicit q supra quālibet celi ptē posset collocari: aut ad meridiē: aut ad septētrio nem: orientem. seu occidentem. Sicut scdm imaginatiōnē albumasar in suo introductorio sup astrologiā. Sub pedibus nr̄is sunt hoies qui dicunt antipodes. Et si ēt qraꝫ quō possemus de illo mūdo hr̄e notitiam Dicit q reuelationibus angelicis uel diuina. Et si qraꝫ si in isto mūdo eēnt hoies: an Adā peccante peccassent. Dr̄ q nō: qa nō cōtraxissent peccatū: sicut nec esse humanitatis ex Adam. Et si qraꝫ q dato q de isto uirtute dei fuissent in illū trāslati: sicut Enoch & Helias in paradisum terrestrē: Vtrum xp̄s moriendo in isto mundo illos redimisset. Dr̄ q potuit nō solū ꝓ isto mūdo: sȝ ꝓ ifinitis si eēnt nec oportuisset eū i aliū ire mūdū ut d nouo moreret. Ex quo pȝ defectus grauis orige. in periarchon. dicē tis xp̄m iterum moriturum pro demonibus.

Primo falsum est: qa iā nō moriet xp̄s: qa xp̄s resurrexit a mortuis. iā nō morit. Scdo falsū ē: qa nō sūt demōes redimēdi Mat.xv. Ite maledi. &c. q pat^{9} ē dia. Vlteri^{9} qrit si de^{9} potuisset pducere mūdū meliorē q̄ pduxit. Ad hoc rn̄dit qdā Theol. ponēs tres cōclones. iuxta triplices mūdos. Quoꝝ pm^{9} est archetipus seu exēplaris. de quo loqr̄ Boe.li.iii.de cōso.met.x. ad deū loquēs tu cūcta supno Ducis ab exēplo pulchrū pulcherrim^{9} ipse Mūdū mēte gerēs similiqȝ imagine formās. Et sic accipiēdo mūdū dr̄ a mūditia: qa in tali mūdo sine labe decor existit uniuersus. Scds dr̄ exēplū illius mundi exēplaris in deo ostituti: & sic a pmo an gelo usqȝ ad ultimū indiuiduū dr̄ mūdus. Et a Platonicis dr̄ mūdus sensibilis. i. intelligibilis. Et isto mō dicit mundus a mūdo: qa a mūdo exēplari. Terti^{9} dr̄ mūdus inclusus sub globo lunari ubi sunt reꝝ corruptiones & gn̄ationes cōtinue: Et sic dr̄ a motu scdȝ Isido. iii.ethi. qa semp ē in motu i reꝝ gn̄atiōe & corruptione. Primā cōclōnē ponit de mūdo archetipo: & talis ē. Tāta pace ocordc necessaria cōtingētib^{9} i archetipo mūdo locant ut nequeat maior intelligi. qui pro declaratiōe huius cōclusionis dicit q in isto mūdo sunt tria signa in cognitione.

Primū signū quo diuin^{9} intellc̄s suā infinitā intelligit eēntiā & oia itrinseca. Et ista diuina cognitio sub hoc mō cognitionis mūdi archetipi dr̄ ierarchia scdȝ modū loquēdi Dyoni. in lib. celestis Ierar. sic in pductio ne diuina pr̄ totius censetur Ierarchia trinitatis.

Scdm signū cognitionis huius mūdi exēplaris est rerū eē ydeale. Et in hoc signo ponūt ydee ifinite: qa in hoc signo sūt oia simplicia deo pr̄ta: oia pr̄ia gn̄a: oēs pr̄es spēs que sunt infinite ascendēdo. Vn̄ Aug. in lib. de ciui. dei. cognoscit sapiētia: cui^{9} nō ē numerus: oēs numeros: quoꝝ nō ē numer^{9}. Quilibȝ. n. nūer^{9} pr̄is in deo ydeā hȝ. oēs figure que ēt infinite sūt ascēdēdo: oia indiuidua pr̄ia sola exn̄tia & realitate cū se sequētibus: excepta in hoc scdo signo locāt. & in primo & secūdo hoc signo ē necessitas: qa qcqd hȝ ydeam nō potest nō ydeari: unde ydee non possunt non esse.

Tertiū signū ē determinatio diuine uoluntatis. Et in hoc signo sunt p eē uolūtatis oia otingētia: aut pmissiue: sicut mala: aut peccata q̄ cognoscūtur a deo. sed nō sūt in deo: aut pene ēt effectiue: oia bella: guerre: rerū fortune: seu casus: & qcqd reb^{9} inest contingēter uniuersis a supmo spū angelico creabili usqȝ ultimum rerū indiuiduū: sicut pulchre declat in suo microcosmo hermānus siluestris. Scda cōclō ē de mūdo exēplato seu uli rerū esse extra primū & est hec. Et si mundi exēplati, q̄libȝ ps fieri potuit melior: ordo tn̄ est maximus. hāc cōclōnē pbat sic quo ad primā ptē. s. q qlibȝ ps mūdi potuerit fieri melior: nam lapis potuit a deo creari homo: homo angelus: angelus perfectior &c. Notat tn̄ q ptes isti^{9} mūdi exēplati pn̄t ōsiderari tripliciter. Primo in suo eē qditatiuo remanēte: & sic nō potuerūt effici meliores. Si. n. unic^{9} gradus pfectiōis adderet spēi iā eēt uariata spēs. Et inde ē q ph̄s dicit in.viii.m.q spēs se hn̄t: sic nūeri. Sic qlibȝ unitas additanūero pcedēti uariat nūeri spēm: ita in spēb^{9}. ūn gr̄a exēpli. si gradus pfectionis humanitatis adderet leoni: nō eēt leo pfectior leo: qa iā nō eēt leo: sed hō.

Scđo p̄t ɔſiderari in eē q̄ditatiuo ſimplr̄ ul' eē exiſtic:
& ſic pñt effici meliores.tertio ſcđ3 eē accñtale:& ſic
potuit ēt q̄libet res effici melior. Querit idem doctor
an un⁹ tot⁹ mūd⁹ poſſit effici iſto uniuerſo pfectior.
Et dicit q̄ nō:unus ſolus ſolum:ſ3 iſiniti latitāt i mē-
te dei iſto mūdo exēplato pfectiores.uñ iſert q̄ ſi hoc
itellexiſſet democrit⁹ q̄ poſuit iſinitos mūdos actu:re
cte itellexiſſet:poſtea dicit q̄ eēt plr̄ q̄ q̄lib3 illius mū
di ſpēs a q̄libet huius mundi diſtingueretur.
Scđa pars ɔcl'onis dicit q̄ mundi exēplati ordo extat
maxim⁹.Vñ notat rerū triplicē ordinē.Prim⁹ ē rerum
hui⁹ mūdi exēplati ad mūdū archetipū q̄ eſt deus: &
certū ē q̄ in iſto ordine nō potuit mūdus exemplatus
melior fieri:qa nō potuit ad meliorē finē ordiari q̄ ad
deum. Scđs ordo rer₂ eſt entiū iter ſe:& iſte eſt opti-
mus ēt:teſte eni Aug.totū uniuerſu3 extat.uelut quod
dā carmen pulcherrimum.Melius.n.homo pro nūc in
terris q̄ in celis collocat̄.Vñ Aug.ſup Io.inqt q̄ ſiē an
gelus optime in celo ſic uermiculus optime in limo.
Et ſi q̄rat̄ qs ē Ierarcha huius mūdi.Dicit q̄ extrinſe
cus eſt deus.intrinſecus āt quo ad hūanitatē xp̄s nō p
naturā quē ſcđm aliquos erat lucifer : ſed per gratia3.
Terti⁹ ordo ē rei ad ſe:& hic ē optim⁹ de ſe:l3 aliqñ
creatura ñ uertat:ſ3 tñc i aliū ordinē ſtabit̄.ut iqt boe.
Tertia ɔcl'o ē đ mūdo ſub globo lune ɔſtituto: & eſt:
ſub globo lune nihil ſic iordinatū eēſet̄ qn optime op
timo deo diſponat̄.Ierarcha aūt hui⁹ mūdi exterior ē
de⁹:interior ē de⁹.Interior aūt in ſtatu innocētie fuit
hō.Ad hoc ppoſitū loquēs Rober.olkot in.ii.q.ii.ar.
vi.ponit tres ɔcl'ones.Quar₂ p̄ma ē de⁹ pōt facer̄ mū
dū aliū ab iſto:pfectiorē iſto:& eiuſdē ſpēi cū iſto ſolū
nūero differētē ab iſto.Scđa ɔcl'o.de⁹ pōt facere aliu3
pfectiorē alteri⁹ ſpēi.Tertia ɔcl'o.de⁹ nō pōt facere
optimū q̄d pōt facere:& iō nō pōt facer̄ mūdū ita bo
nū:ſiē pōt facere.Iō ſolus de⁹ ē q̄ ñ p̄t facer̄ optimu3
q̄d pōt.Petr⁹ uero de aq̄la in.i.d.xliiii.dicit q̄ de⁹ po
tuit facer̄ mūdū meliorē tā q̄tū ad eē ſubale:q̄ q̄tu3 ad
eē accñtale creaturarū. & tā in ordine creaturarū ad
deū q̄ in ordine creatura₂ inter ſe.p3 q̄ totū uniuerſū
fuit meli⁹ in ſtatu inocētie.Similr̄ erit meli⁹ poſt die3
iuditii.Oēs ēt aīe ſūt eiuſdē ſpēi:tñ una ē melior alte-
ra.Dicer̄.n.q̄ aīa xp̄i nō ſit melior aīe Iude ē erroneū
ut p3 p ar.excomu.De utroq3 uero ordine creatura₂
ſatis idem doctor pbat ubi ſupra.uide ibi.
Preterea Nicho.Dolo.eadē.d.pml.d.q̄ ſi loq̄mur de
abſoluta melioritate mūdi certū ē q̄ deus pōt facere
creaturas ſcđ3 ſe ɔſideratas meliores q̄ ſint: poſſet.n.
deus dare maiorē gr̄ia3 āgelis & hoībus q̄ dederit &
de ſtellis poſſet facere angelos.Si uero loq̄mur de re-
ſpectiua q̄ eſt ſcđm ordinē creatura₂ inter ſe & ad ul
timū finē.dr̄ a q̄buſdā q̄ nō: q̄ magis ɔſiſtit decor uni
uerſi in uarietate rerū q̄ ſi oīa eēnt eiuſdē nāe:& ſub-
ſtātie:q̄ ſic nō eēt ordo.Sicut.n.nō diceret pulchritu-
dinē corpis humāi q̄ pes teneret locū ocl'i. Sic in pſal
terio ſi corda ſonās obſcurius:ita clare ſonaret:ſicut il
la q̄ clari⁹ſonat q̄uis illa fieret melior ſcđm ſe:tñ totū
pſalteriū eēt peioratū eo q̄ eēt peiorata pportio cor-
darū inter ſe.hoc p3 in pictura.q̄uis.n.color niger non
ſit ita pulcher:ſicut alb⁹.ſi tñ de pictura uarietate co
lo₂ decorata colo: niger auſferet̄:& loco ei⁹alb⁹ po-
neret̄ frequēter pictura deturparet̄. Hec opinio cōſo
nat libalitati diuine:q̄ de⁹ ſic mūdū fecerit q̄ melior
fieri nō potuerit:nec derrogat diuine potētie:q̄ nō eſt
defect⁹ ex pte eius:ſ3 ex pte rei factibilis.& ſcđm h̄
poſſūt exponi uarie auctoritates ſctō₂ que uidentur
ſibi ɔtraire.Auctoritates ergo affirmatiue intelligunt̄
de ip̄is reb⁹abſolute ɔſideratis:& de potētia dei in ſe
ɔſiderata.Negatiue uero pñt intelligi de ordine ad ſe
inuicē:q̄ q̄lib3 ordo ē optim⁹:optimū āt nō pōt melio
rari.Exēplū ponit de cythara in q̄ qñ corde ſunt bene
ordinate nō pōt illa ordinatio meliorari.

Quar̄ ph̄i mūdi eternitatē pbare conati ſūt ſi de⁹mū
dum creauit. ¶T.v.&.vi.
Vltra ea q̄ dctā ſūt in textu.uide q̄ſt đ ppetuitate mū
di a pte añ demſtatiuā rōnē ph̄i minime h̄eant:ſ3 opi-
natiuas & pbabiles in.i.p.ſ.Tho.q.xlvi.ar.ii.Nec ēt
Ari.ſup alios.ut p̄mo thopi.c.viii.p3. ¶T.vii.
Vbi nā erat deus añ mūdi creationē. ¶T.viii.ix.&.x.
In lr̄a ubi hr̄ celū extra eū:debet dicere cū extra celū.
Vbi nā de⁹ ſit mō.¶T.xi.pp q̄d de⁹ ſit ubiq3.¶T.xii.&
xiii.Quid deus faciebat ante mūdi creationē.¶T.xiiii.
Vltra rōnes q̄ hñr in tex.pteruo dr̄e poſſes q̄ curio-
ſis preparabat gehēnā. Tabu.fo.iiii.
Vtrū mūd⁹potuerit pduci:ab ip̄o đo:ab eterno.¶T.i.
Et ſi potuit quare non fecerit. ¶T.ii.
Quo mēſe mūd⁹fuerit creat⁹:& quo die.¶T.iii.iiii.v.
In lr̄a ubi hr̄ geneſis.vi.debet dr̄e gene:capitulo.
Quot anni ſunt q̄ deus mūdū creauerit. ¶T.vi.
Vltra ea q̄ dctā ſūt in tex.Eſt ſciēdū ſcđm Oroſiū q̄ a
p̄ncipio mūdi ad xp̄m incarnatū ſunt. MMMMM.cc.
& ſcđ3 Iſido.MMMMM.cc.x. Euſeb.MMMMM.cic
ix.ſcđm uero aliam calculatio.ſunt.MMMMM.cicvi.
Quando mundus habebit finē.¶T.vii.&.viii.ibi etia3
uidebis multa de numero ſeptenario.
Quar̄ de⁹expectauerit tādiu creare mūdū. ¶T.ix.
Hec ſufficiant pro preſenti prohemio.
Tabu.pri.fo.libri creatiōis.Creationē credidit Plato.
Vltra ea q̄ hñr in tex.de Platone.uide a.c.iiii.viii.de
ciui.dei Aug.ad.xii.excluſiue. Trib⁹ libris de⁹ crea-
uit mūdū ſcđm Abraam Cabaliſtam.
In trib⁹ pprietatibus deus creauit mundū. ¶T.i.
Prima particula legis hebraice ſcripta eſt tribus & cē
tum elementis coagmentata. ¶T.ii.
Quaten⁹ in prima dictione legis totū lateat trinitatis
miſteriū ſcđm illā cabalā q̄ dr̄ ars cōbinādi:ſeu alpha
betica reuolutio. ¶T.iii.&.iiii.
Ex ipſamet p̄ma dictiōe legis multe dictiones ɔficiūt̄
ſcđm regulas predicte cabale. a ¶T.v.ad.vii.
S3 forte uidebit̄ alicui difficile q̄uō ſit poſſe q̄ ex pau
cis lr̄is hebraicis cōficiat̄ una dictio longa ſi latinis lit
teris eadē dictio hebraica ſcribatur.
Profecto ſi tales cōnumerabūt lr̄as hebraicas cū ſuis
pūctis a rabinis Iudeo₂ poſt natiuitatem xp̄i repertis
quos refert Iacobus xp̄opoli. ep̄s inueniēt q̄ tot erūt
lr̄e & puncta quot erunt lr̄e eiuſdē dictionis ſi latine
ſcribat̄ & ſi erūt pauciores h̄ erit:q̄ aliq̄ lr̄a hebrea eq
ualet qñq3 duab⁹latinis.Quādoq3 ēt pluribus lr̄is &
pūctis ſcribet̄ una dictio hebraicis lr̄is q̄ eadē latinis
& h̄ accidit pp uocaliū caractheres. (facit be
Breſith.n.ſcribit̄ cū beth & ſceua uocali caracther̄ q̄

Cum tex & ſegol. ꝙ facit re
Cum aleph & ſegol. ꝙ facit e
Cum ſcin & hiric. ꝙ facit ſi
Cum Iod. ꝙ eſt i
Cum tau cū uirgula:que dicit̄ raphe. ꝙ facit t
Oēs he lr̄e ſi ſit̄ ꝯiungant̄ ꝯſtituūt breſit primā dictio nem legis.Qua pp ꝓ clariori noticia eoꝝ que dicta ſunt in textu ē aiaduertēdū ꝙ ſi tertiā lr̄am prime dictionis legis:que eſt aleph cū pathah coniungamus prime:que eſt beth. fit ab
Si geminate prime cū zere ſub pria:& pathah ſub ſecūda:ſecundā addamus:que eſt res. facit bebar.
Si preter primā oēs legamus:que ſunt res:aleph:ſcin: Iod:tau:cū eiſdē caracterib⁹ uocaliū qb⁹ſcribitur prima dictio legis. fit reſit.
Si quartā que eſt ſcin cū patha p̄me cōnectem⁹ & ultime ſcdm aliquos. fit ſciabat:ſeu ſabat.
Si tres primas ordine quo iacent ſtatuamus cū camez ſub prima & ſecunda. fit bara.
Si prima omiſſa tres ſequētes cū olem ſupra res accipiamus. fit roſe ſeu ros.
Si amiſſis prima & ſecunda duas ſequentes cum zere ſub prima. fit hes.
Si trib⁹ p̄mis omiſſis quartā cuz hiric uel zere ſub prima ultime copulem⁹ & penultime. fit ſeth.
Rurſus ſi ſcdam cū patha prime ponamus. fit rab.
Si poſt tertiā cū hiric.q̄ntā tū quartā ſtatuam⁹.fit hiſc
Si p̄mas duas cū ſceua ſub prima:& hiric ſub ſecūda duabus ultimis coagmentemus. fit berith.
Si ultimā:q̄ ē thau cū olē:cū pria ponam⁹. fit tho:melius tamen ſcriberet̄ cum teth.
Oro q̄ cōficit̄ ex dictionib⁹diſſultātibus ex pria legis dictōe magna idicās miſteria.Prie ptis oronis declaratio.Quō hō ſit magnus mūdus:lȝ ſit pus ſcdȝ Auct.
Tres hominis partes:que nam ſint.
Tres mundi partes. a ℂ.viii.uſqȝ ad p̄mū ſo.vi.
Quō qcqd ſit in oībus mūdis:id & in ſingulis contineatur a paulo ante. ℂ.iii.ad.iiii.uſqȝ.
qualiter in elemētari mūdo poſt mām p̄mā:ipſius fundamētū ſint noue ſphere ſorarū corruptibiliū. ℂ.iiii.
In tex.ubi dicit̄ tres uegetabiles nature:que itra p̄mū genera diuiditur:dȝ dicer tres uegetabilis nature:que in tria primum genera diuiduntur.
quaten⁹ hō ſit mūdus in quo oīa q̄ ſūt in aliis iueniāt̄.
Declaratio ulte pticule oronis q̄ dic̄ ſedet̄ bono. ℂ.v.
Eſt aiaduertēdū ultra ea q̄ dicta ſūt in tex.ſcdȝ Caba. ꝙ berith nūerus eſt.ccccccc.xii.quē numerū ēt ſecūdū eoſdē cōficit ieſus & maria denotata per petrā exciſaȝ ſine manib⁹. Vn̄ ſic expoſūt illud archanū.Hieremie xxxiii.ſcriptū.niſi pactū meū diē & noctēȝ leges celo & terre nō poſui.Niſi pactū meū.i.niſi amor mei ieſu atqȝ marie.Diē & noctē leges celo & terre nō poſui. Hoc eſt nō creaſſem mūdū:& nō eſt ꝓpter pctūȝ Ade. Eſt ēt ſciēdū ꝙ ex p̄ma dictōe legis alia ꝯficitur oratio ſi ſignificatio litterarū reſpiciatur.Nā beth ſecūdū Hieronymū Euſebi.domū ſignificat:res caput:Aleph diſciplina Scin medicamētū Iod principiū Tau ſignū ſeu ꝯſumatio.quaſi dicat.Deus ē principiū.ſ.effectiuū ſeu principiās:& caput:ac ſignū. domus.ſ.mundi. & medicamētū hūane īfirmitatis ꝑ traditiōeȝ legis:uſ alr̄ eccl'ia:q̄ eſt dom⁹ dei firmiter edificata:& domus orōnis ꝯtinet caput:qd̄ eſt deus:& fideles ſunt ei⁹mēbra:diſcipline:ſceu legis:a quo hēm⁹ medellā ſup uulnera:qd̄eſt principiū nr̄e ꝯſumationis.i.uite eterne.ſ. beatitudinis. quare dicat̄ creationis opus. ℂ.vi.
quid ſit cauſatrix cauſa hui⁹ creationis. ℂ.vii.&.viii.
quare dicatur ꝙ ſpūs dn̄i ferebat̄ ſuper aquas. ℂ.ix.
quid ſit ſubſtantia creata. ℂ.x.
In littera ubi habetur nō dr̄:dȝ dicere cum dicitur.
Tabu.vii.ſo. quot a principio ſimul creata fuerint.
qr̄ Moy.nullā fecerit mētiōē de nā āgelica. ℂ.i.& ii. &.iii.quaten⁹ deus fecerit ſit̄ perfectū & imperfectū.
In lr̄a ubi dicit̄ primā uidebat̄ mām:dȝ dr̄e p̄mā uidebat mām.Mā p̄ma uocat̄ terra:mulier:inanis:uacua:inuiſibilis:incōpoſita:tenebre:abiſſus:aqua.
Vltra ea que hn̄r in tex.ſcias ꝙ mā dr̄ yle:ſubiectuȝ: maſſa:origo:elītum mr̄:ſilua:fraus:in tenebris latēs.
Iſta materia nō erat nec leuis:nec ponderoſa.
quomodo Moy.acceperit tempus.
quid autem ſit tēpus ultra ea que dicta ſunt in littera uide quarto phy.ſalſa eſt opinio dicētiū deū añ mundū.vi.creaſſe. a ℂ.iii.uſqȝ ad.ℂ.vi.
Error ſarracenoꝝ de creatiōe angeloꝝ ſecūdū Hermanū ſcalanū:& multorū xp̄ianorum. ℂ.vi.
Quot ſint angeli.ℂ.vii. In lr̄a ubi hr̄ tercētū noue milia & noue centū ſex:debet dr̄e.3999000.
An ſpē differat opinio Tho.Ricar.Scoti. ℂ.viii.
quomodo angeli creati ſint in prima morula.
quid ſit morula ſecūdū diuerſas opiniones. ℂ.ix.
Tria ſunt nature dona. ℂ.x.
quantum iuſti creati ſunt angeli.
quid in ſecunda morula fecerint.
quid in tertia. ℂ.xi.
Et ſi q̄rat̄ an ſint plures boni:an mali.Dicit.B.Tho. prima par.q.lxiii.arti.ix.ꝙ boni.
Tabu.viii.ſo. Quō angelorum bellum reale fuerit.
In lr̄a ubi habetur toto neſu debet dicere toto nixu.
Quō ſe hūerūt boni āgeli boni & mali i q̄rta morula.
ℂ.i.Nature dona itegra i demōib⁹manēt ſȝ executio impedit̄.ℂ.ii.Naturalis exītia eſt p̄mū donū. ℂ.iii.
Naturalis ſapientia eſt ſcdm donū. ℂ.iiii.
Diabolus quō dicat̄ hebraice & greece.
In lr̄a ubi hr̄ uocant̄ ēt ſathanas:dȝ dr̄e uocat̄. ℂ.iiii.
Vtrū itell's demōis p⁹ pctm̄ aliq̄ ueritatē cognoſcat.
ℂ.v.&.vi.De duplici cognitiōe uirtutis.uide.B.tho. i.p.q.lxiiii.In lr̄a ubi dr̄ a cognitiōe āt effectiua:dȝ dicere affectiua.Naturalis potētia ē tertiū donū.ℂ.vii.
Oēs trāſmutatiōes corpaliū rerū q̄ pn̄t fieri ꝑ uirtutes naturales pn̄t fieri ꝑ opōnes demonū. ℂ.viii.
Quō poſſit demō oñdeř pn̄s eē ꝙ nō ē ſpēs efferēdo ℂ.ix.&.x.& p̄ncipio.ix.folii.Tabu.ix.ſo.In lr̄a.ℂ.i. in p̄ncipio ubi dr̄ ſcdm facit mouēdo:dȝ dr̄e uel clari⁹ hoc idē demō.Diabolus pōt facere ꝙ una res apparebit alia per diſpōnem organi per uariationeȝ aliquam circa obiectū.ℂ.ii. Per diſpōnem medii. ℂ.iii.
Diabolus pōt abſcindere ꝙ pn̄s eſt:& quō. ℂ.iiii.
In littere ubi dicitur in ſecūdo.viii.deficit diſtinctiōe.
Diabolus poteſt humana corpora intrare.
Diabol⁹ pōt aiab⁹ illabi. qualr̄ āgel⁹ aſſumat corp⁹.
quomodo angelus poſſit aſſumere corpus mortui.

Angelus poteſt aſſumere corp⁹ ex elementis imperfe ǌte mixtis factum. ¶.v.
Angelus poteſt aſſumptũ corpus localiter mouere.
Angel⁹ i aſſũpto corpe ñ p̃t i opõnes ſenſitiue. ¶.vi.
In corporib⁹ ab angelis aſſumptis nõ ſunt uegetatiue operationes complete. ¶.vii.
Vtrum diabolus poſſit generare. ¶.viii.&.ix.
Vltra ea que habentur in textu.uide.iii.de ciui.c.iiii.
Aliq dixerũt Pla.Ari.Rolã.Mer.fuiſſe dia.filios. ¶.x.
Potẽtia diaboli qualr̃ p ieſuȝ xp̃m ligata ſit. ¶.xi.
Diabol⁹ añ xp̃i paſſionẽ manũ duplicẽ hẽbat. ¶.xii.

Tabula.x.fo.

Quo peccato diabolus peccauerit. a.¶.i.uſqȝ ad.x.
Nunquid diabolus potuerit peccare in primo inſtanti ſue creationis. a.¶.x.uſqȝ ad.xiiii.
Nunquid peccauerit in eodem inſtanti. ¶.xiiii.& xv.
Vltra ea que habent̃ in textu. De celo auteȝ empireo. quarto coeuo dicemus alibi diffuſe.
Hec ſufficiant pro libro creationis.

Incipit Tab.i.fo.libri diſtinctionis.

Quo die inceperit deus opus diſtinctionis.
In lr̃a ubi hr̃ lune & mercurii:dȝ dr̃e lune & martis.
Opus diſtinctionis trib⁹dieb⁹ p̃cedit opus ornatus.
Quo die ceciderint angeli:de ſedib⁹ empireis. ¶.i.
In iſta prepoſitione.ſcilicet dixit deus tangit̃ dei diſpoſitio per uocem dei quid intelligendum ſit.
Hoc uerbuȝ dixit deus accipit̃ primo.perſonalr̃ ſcd̃o. eſſentialiter:tertio:uirtualr̃. Differẽtie inter locutioneȝ dei & nr̃aȝ. ¶.ii. Dũ dicit̃ fiat lux tangit̃ rei ꝓductio.
Cabaliſte nolunt ꝙ dum dicit fiat lux & facta eſt lux de eadem luce intelligatur.
Iſta prepoſitio fiat lux tribus exponit̃ modis.a ¶.iiii. uſqȝ ad.vii. In lr̃a poſt illud qđ dr̃ in oriente debet ſequi:ſecundo mõ exponit̃ ſic fiat lux.i.natura angelica dei uiſione illuminata:& ubi dicit̃ ſecũdo modo:debet dicere tertio modo.
Dum dicit̃ & facta eſt lux tangitur producti cõditio: q̃re lux hodie dicatur informis.
Auctoritate alchindi alium effectum habet radius ſaturni.& alium iouis. ¶.ix.
Quatuor rationes:propter quas deus creauerit luceȝ die dominico. Tabu.ſecũdi folii.
Dictio legis.d.& uidit deus lumen ꝙ eſſet bona:trib⁹ exponitur modis:in qua etiam tangunt̃ tria. ¶.i.
Triplex eſt uidere dei. ¶.ii.
Triplici ratione lux eſt bona. ¶.iii.
Pars legis.d.diuiſit lucem a tenebris : quinqȝ exponit̃ modis. a ¶.iiii.ad.x.
Pars legis.d.appellauitqȝ lucẽ diẽ mlr̃tipliciter expõit̃.
Inſtantie cuȝ reſponſionib⁹ & opinione auctoris : ac ſpirituali expoſitiõe:que eſt magiſtralis & cri.a ¶.ii. uſqȝ ad.¶.ii.xiii.fol.
In littera ubi dicit̃ nemo operari:addatur:poterit.
Pars legis.d.factuȝ eſt ueſpere & mane dies unus:ſex exponitur modis. In littera ubi dicitur ad orientem uenientem:debet dicere ueniente.
Quare non dixerit dies primus : ſicut in ſequentibus dies ſecundus. a ¶.iii.uſqȝ ad.ix.
Quid operabatur deus in reliqua parte diei. ¶.x.
Die lune quid dixerit deus.
Firmamentum quid ſit.
Quomodo angeli ſimilitudinem habeant.
Quomodo uirgo Maria firmamẽto aſſimilat̃. ¶.eodẽ
Quid intellexerit Moyſes per firmamentũ: dum dixit fiat firmamentũ. ¶.xi. Tabu.xiiii.fo.
Quid intellexerit per diuidere aquas ab aquis.
Celum criſtalinũ eſt primum mobile.
Quid requirat uniuerſi p̃fectio in corporib⁹celeſtib⁹.
Tres rõnes pp quas celũ ſtellatũ plures hẽat ſtellas.
A qua parte incipiat motus celi aquei.
Nunquid celum criſtalinũ:ſeu aqueũ ſit cõtinuuȝ cum altis celis. a principio fo.uſqȝ ad ¶.ii.
Vltra ea que habentur in textu. Vide Cenſorinuȝ de ſpacio terre & ſyderum diſtantia.
Quis moueat celum aqueum.
Celum non eſt animatum.
Nunquid celum criſtalinum habeat dextrũ & ſiniſtrũ.
An celum aqueum ſpecialem influxum habeat.
Quid die martis deus operatus ſit.
Mare eſt circa terram.
Ex mari uerſus p̃te occidẽtis egredit̃ brachiũ mediterraneum. Aqua eſt in deculpo maior terra.
Aduerte ꝙ in littera habetur maius terra:& male.
Qualitates aque.
Aqua a ſpera aeris circundatur.
Spera aeris que hodie eſt formata in ſex tunicas eſt diuiſa. ¶.ii. Media aeris r̃gio ñ ẽ ꝑpetuo frigida. ¶.iii
In lr̃a ubi dicit̃ medium regionẽ:debet dicere mediaȝ.
Regiones aeris nõ ſemp ſunt equales. ¶.iiii.
Propter quid habeamus unam eſtatem calidiorẽ alia: & unam hyemem alia frigidiorem. ¶.v.
In qua aereis regione ros generetur:pruuina:& nix liquida:& quomodo. ¶.vi.
In qua aeris regione generet̃ pluuia nix & grando & quomodo.& quare in hyeme grando non generetur. a ¶.vii.uſqȝ ad.iii.xv.fol.
Quo die formata fuerint elementa. ¶.iii.
Sub qua parte celi terra ſit aquis diſcoperta. ¶.iiii.
Quanta quantitate terra ſit aquis diſcoperta. ¶.v.
Terra in quot partes ſit diuiſa. ¶.vi.
Quanta ſit quarta illa pars terre:que eſt aquis diſcoperta. ¶.vii.&.viii.
Vtrum terra ſit aquis circulariter diſcoperta.
Vtrum terra ſit ſecundum totum immobilis.
De motu terre error Platonis:Pyta.Melixii.Xenofanis Empedo.Anaxi. a ¶.ix.ad.xiii.
Vtrum tota terra ſit plana. ¶.xiiii.
An terra ſit ſolida & dura: & pp quid. ¶.xv.&.xvi.
Vnde aqua que itrat per uenas terre originẽ habeat.
In lr̃a ubi dr̃ a mar̃:dȝ dicere a mari. ¶.xv.ad.xvii.
Quomodo a mari fluant flumina. ¶.xvii.
Terra quibus lapidibus precioſis ſit plena. ¶.xviii.

Tabula.xvi.fo.

Lapides generant̃ in mari & in fluminibus in diuerſis terris in nidis auiũ in uentriculis auium:& in capitib⁹ in renib⁹ draconũ ſerp̃entũ beſtiarũ:& reptiliũ i aere.
Lapis cecidit a ſole in parte tracie.
Ferrum cecidit ab aere notabilis magnitudinis.
Stelle quantitate.lumine:motu:ac ſitu:inferiorem mũdum quomodo ordinent. ¶.i.

Quis nam ſit locus magis proprius pro lapidum ge-
neratione. ¶.ii. Virtutes lapidum. ¶.iii.
Intra terrã fecit de⁹ ſeptē mineras metalloꝝ:ac alias
& quas. ¶.iiii.Deus uoluit ꝙ uirtute ſolis generaret
calida & ſicca exalatio in uentre terre.
Sicut in uentre aialis:ita & in uentre terre ex ꝯſilibus
cauſis gñant uētoſitates:que dñr exalatiões.ca.& ſic.
Que ſit cã gñatiõis ignis in terra:flame:& fumi.¶.v.
Tab.ſo.qđ deberet eē.xvii.ſ; defectu ipſoꝝ ē.xv.
Que na; ſit cã pp quã aqua pululet de terra calida:&
alia que ſapiat naturã ſulfuris & aliqua accetoſa.
Propter quid contingat ꝙ tp̄e hyemali aqua ſubterra
nea ſit calida:& tp̄e eſtiuo frigida.Que nã ſit mãlis cã
terremotuū. Propter quid ꝓfundet iterdū magnū ſpa
tiū terre:& fiant lacus. a principio ſo.uſq; ad. ¶.ii.
Quō gñent uēti. ¶.ii. Quot ſint uēti. ¶.iii.
Que ſit materialis cauſa impreſſionū ignitarū. ¶.vi.
Quomodo generent fulgura. ¶.vii.
Fulgur nō eſt lapis genitus in aere. ¶.viii.
Quibus herbis:ac arboribus terra fuerit cooperta dū
dixit deus germinet terra herbam uirentem.
Sed p̄ter ea q̄ hñr in tex. uidebit forſitã alicui ꝙ ꝓdu
ctio plãtaꝝ & herbaꝝ ptineat ad ſextū diē in quo or-
nata ē terra. Iō dicim⁹ ꝙ ornat⁹ hic accipit ex ſilitu-
dine ornat⁹ in hoib⁹ in qb⁹ nō ptinēt ad ornatū ꝓp̄e
ea q̄ inſepabilr adherēt corpib⁹ hũanis:ſ; ea q̄ pñt ap
poni & auſſerri:ſic ueſtes:ſeu ſerta:monilia &c.huiuſ-
modi aūt plãte:& herbe imobilr adherēt terre:& iō p
tinēt ad op⁹ tertie diei qñ appuit arida.Idē ē dicendū
de lapidib⁹ p̄cioſis. Tabu.xvii.ſo.q̄ deberet eē.xix.
Quo die ꝯdit⁹ fuerit terreſtris padiſus & de ꝯdictio-
nibus eiuſdē.Fōs exñs in medio padiſi:in q̄tuor diui-
dit flumina & que a p̄ncipio ſo.uſq; ad ¶.iiii.
Quid ſit uoluptatis paradiſus ſcđ; Cabaliſticū ſenſū.
Et qd fōs. ¶.iiii.In teřſtri padiſo ſūt lignoꝝ tria gña.
Quō tria gña lignoꝝ in padiſo exñtiū ſcđm Cabali-
ſticū ſenſum trinitatē ſignificent. ¶.vi.
Quaten⁹ tereſtris padiſus ſit ſub zona torida colloca
tus. ¶.vii.De huiuſmodi loco opio Tholo. Auerro.
Auice.& aliorum. a ¶.i.ad.iiii.
Proprietates mirabiles terreſtris padiſi. a ¶.iiii.ad.x.
Quid ſit ſub terreſtri padiſo per lineã rectam. ¶.x.
Quid ſit ſupius.Error quorūdã iudeoꝝ circa formatio
nē terreſtris padiſi.¶.xi.Tab.xvi.ſo.qđ dēret eē.xx.
Si terreſtris padiſus ſit loc⁹ habitabilis.a ¶.i.ad.iiii.
Quare cronici gentilium nihil ſcripſerint de huiuſmo
di terreſtri paradiſo. a ¶.iiii.ad.vi.
Quo de⁹ ſigillauerit mūdū ſcđ; Abraã cabaliſtã. ¶.vi.
Tabu.lib.Ornat⁹. Quid dicat op⁹ Ornatus.
Die mercurii.ix.ſeu.viii. decorauit ſphera;.xii.ſignis
& qbus & q̄s ꝓp̄etates habeãt:a p̄ncipio ſo.uſq; ad
¶.xiii.Vltra zodiaci ſigna qb⁹ aliis ſtellis deus ador
nauerit ſupradictã ſpherã. ¶.xiii.ad.xiiii.Ta.ſo.xxii.
Quaten⁹ de⁹ glioſus ſeptimã decorauerit ſpherã Sa
turno.vi.Ioue.v.Marte.iiii.Sole.iii. Venere.ii.Mercu
rio.i.Lune & de ꝓp̄etatib⁹ eoꝝ & nãis.a ¶.i.ad.vii.
Vtrum huiuſmodi ſtelle agant in iſta inferiora.
Qualiter agant in elementa.
Quatenus habeant dominiū ſup mixta imperfecta.
Quare nō ſemp uere aſtronomi iudicēt de effectibus
ſtellaꝝ a p̄nci.ſo.uſq; ad. ¶.xii.iclusiue. Ta.ſo.xxiii.
Corpa celeſtia hñt actionē imixta pfecta. ¶.i.
Hñt actionē ſup aiata.Pñt hr̄e actionē aliq̄ in itelſu.
Poſſunt eſſe cã deordinationis in uolũtate. ¶.ii.
Voluntas in nullo neceſſitatur. ¶.iii.
In lr̃a ubi dr̄ pp hec dicat pp hoc.ubi dr̄ ꝓbabilr cō-
teſturant dicat cõiecturãt.Quid fecerit de⁹ die Iouis.
In lr̃a ubi hr̄ ꝓducat aque:d; dr̄e ꝓducãt.Quid edu-
xerit de⁹ ex aere.In lr̃a ubi hr̄ oua lacte irriguas:dēt
dicere oua capras. Quid fecerit deus die Veneris.
i lr̃a ubi hr̄ de quo nõnulli ſteterū:d; dr̄e ferūt nōnulli
Quō die Veneris ꝺcorauerit terrã microcoſmo. ¶.v.
ad. ¶.xxv.ſo.Deū feciſſe hoiem ad imaginē & ſimili
tudinē ſuã quinq; exponit modis. a ¶.i.uſq; ad.vi.
Vtrū in hoie ſit uere imago dei. ¶.vii. Tab.ſo.xxvi.
Quomodo imago dicatur quaſi imitago.
Quō imago dicat aſſimilationē in nã triplr. ¶.i.
Anima magis eſt ad imaginē trinitatis ſcđm potentias
q̄ ſcđ; eēntiã. ¶.ii,Quaten⁹ imago dicat q̄ſi imitatio.
¶.iiii.Hō eſt ad imaginē dei q̄tū ad imitationē natu
re intellectualis. ¶.v.Hō ē ad imaginē dei aptitudi-
nalr:& quō actualr & feliciter. ¶.vi.ad.vii.cū. ¶.ſe.
Duob⁹ mōis q̄tū ad imitationē trinitatis hō ē ad dei
imaginē. ¶.viii.Vtrū imago dei ſit i oib⁹ hoib⁹. ¶.xi
Duplex eſt dei cognitio. ¶.xiiii. Tabu.ſo.xxvii.
Duplex eſt imago in generali. ¶.ii.
Quadruplex eſt imago creata. ¶.ii.ad.ix.
Interpotentias aie & pſonas dinas ē triplex ieq̄litas.
¶.x.Quare dixerit de⁹ faciam⁹ & ñ faciã. ¶.xi.&.xii.
In quo loco forauerit de⁹ Adã. ¶.xiii. Tab.ſo.xxviii.
Quare formauerit deus Adã extra paradiſum. ¶.i.
In lr̃a ubi hr̄ maioris dilectionis:d; dicere doloris.
Cū uir ſit pfectior muliere:quare mulier fuerit forma
ta de coſta Ade. ¶.ii.&.iii.Ex qua mã hō format⁹ ſit.
Scđm Abraã cabaliſtã ſunt.xii.ptes aiam regentes.
Scđ; eūdē aie hois ſeptē fecit portas.Quid ſit caput.
Caput eſt decem partibus inſignitum. ¶.iiii.
Quare in capite homo habeat capillos. ¶.v.
Quare figura capitis ſit ſpherica. ¶.vi.
Propter qd cutis capitis ſit ita groſſa. ¶.vii.
Propter quid poſt cutim ſit paniculus. ¶.viii.
Quare craneū ſit unum continuum. ¶.ix.
pp qd i craneo ſint tot ſciſſure:& q̄re ſit tal' figur. ¶.x
Quare ſit pia mater & dura mater. ¶.xi.
Propter qd cerebrū in hoie ſit maius inter cetera ani-
malia eiuſdem quantitatis. ¶.xii.
Quare cerebrū ſit medulare hūidū & frigidū. ¶.xiii.
Propter qd cerebrū habeat tot uentriculos. ¶.xiiii.
Quare ſint caruncule. ¶.xv.
pp qd poſt cerebrū ſint ſeptē paria neruoꝝ. ¶.xvi.
Quare ſit rete mirabile. ¶.xvii.
In lr̃a ubi hr̄ ſubductiſſimo loco:d; dr̄e ſub tutiſſimo
q̄re p⁹ rete mirabile ſint q̄dã carnes glãdoſe. ¶.xviii.
pp qd de⁹ fecerit os baſilare. ¶.xix. Tab.ſo.xxix.
Quare de⁹ fecerit oculū nō ꝓfūdū ualde nec eleuatū
oino:cū ſupciliis palpebris : & tuberoſitate oſſis ba-
ſilaris. ¶.i.pp qd deus in oculo fecerit corneã tunicã.
¶.ii. Quare ſit uuea tunica in oculo. ¶.iii.
Propter quod habeat humorem uuea. ¶.iiii.
Propter qd deus fecerit ſepte; tunicas in oculo. ¶.v.

Quare de⁹ fecerit aures in dextris & i ſiniſtris. ℂ.vi.
Quare auris ſit ſperica & cartilaginoſa. ℂ.vii.
Propter qd fecerit deus nares tegere faciem. ℂ.viii.
ꝓpter qd labia ſint pmixta ex carne & muſcul'. ℂ.ix.
Quare fecerit deus dentes. ℂ.x.
Quare fecerit ſic linguam. ℂ.xi.
Propter qui i palatus ſit ſic ordinatus. ℂ.xii.
Propter qd deus fecerit uueã ſupra palatum. ℂ.xiii.
Quare ſit facta trachea artaria & meri. ℂ.xiiii.
Quare meri ſit inferius cana pulmonis. ℂ.xv.
Propter qd ſit ordinat⁹ coopertoriũ epiglotis. ℂ.xvi.
Propter quid deus fecerit amigdalas glandoſas iuxta fauces. ℂ.xvii. Quare cor ſit in medio. ℂ.xviii.
Quare cor ſit ita magnum in homine. ℂ.xix.
Propter qd ſit facta capſula circa cor. ℂ.xx.
Propter qd in corde ſint auricule & piguedo. ℂ.xxi.
Quare ſiniſter uentriculus eſt groſſioris parietis q̃ deſter. ℂ.xxii. In lr̃a ubi hr̃ q leuiter debet dicer leuior.
Quare deus fecerit uenam chilis uenam arterialem & arteriam uenalem. ℂ.xxiii.

Tabula.fo.xxx.

In lr̃a ubi habetur ſit ſaphona: debet dicere ſaphena.
Propter quid eſt mediaſtenus. ℂ.i. In lr̃a ubi hr̃ pte ſi fiat ſuperfluũ eſt ſi. Propter qd eſt pleura. ℂ.ii.
Propter quid ſit diafragma. ℂ.iii.
Quare in muliere ſint mamille tali modo. ℂ.iiii.
Quar̃ in pector̃ hõ hẽat mamillas & nõ alibi: ſic alia animalia. ℂ.v.
pp qd ſtomacus ſit i hoĩe i medio & ñ iuxta os. ℂ.vi.
pp qd ſto. ñ fuerit directe locat⁹ ſup ſpõdiles. ℂ.vii.
Quare ſtomacus ſit figure cucurbitalis. ℂ.viii.
pp qd tunice due & uelli ordinati fuerit i ſtõ. ℂ.x.
In littera ubi habet & ordinat: debet dicere ordinant.
Propter qd os ſupius ſtomaci ẽ mai⁹ inferiori. ℂ.xi.
In lr̃a ubi hr̃ & nõ directo: debet dicere de directo.
Quar̃ ren dxter ſit magis eleuat⁹ rene ſiniſtro. ℂ.xii.
Quar̃ ſint uene emulgẽtes & pori uritides. ℂ.xiii.
Propter quid ſint duo renes. ℂ.xiiii.
Propter quid matrix ſit in muliere. ℂ.xv.
Quare uenter ſit inferius. ℂ.xvi.
Quare uenter non ſit oſſuoſus. ℂ.xvii.
Propter quid eſt umbelicus in homine. ℂ.xviii.
In textu ubi hr̃ in uena illa exiſtes: debet dr̃e exiſtẽ.
Propter quid ſint muſculi. ℂ.xix.
Propter qd ſyphac ſit nerue⁹ ſubtilis & dur⁹. ℂ.xx.

Tabula.fo.xxxi

Quare ſit ſyphac. ℂ.i. Quar̃ de⁹ fecerit zirbũ. ℂ.ii.
In textu ubi hr̃ alia pauco cibo uiſcẽtia &c. ueſcatur: debet dicere alia pauco cibo ueſcẽtia &c. ueſcantur.
pp qd fecerit in hoĩe deus inteſtina inuoluta & non recta. ℂ.iii. Propter qd fecerit Colon ſupius. ℂ.iiii.
Quare ſit factum meſenterium. ℂ.v.
Quare oſſa habeant foramina. ℂ.vi.
Propter qd iter iuncturã oſſium ſit cartilago. ℂ.vii.
qs i hac mã elegãti⁹ & qs copioſus ſcripſerit. ℂ.viii.
Quot ſint oſſa corporis humani. ℂ.ix. & .x.
Quare deus fecerit tot oſſa in homine. ℂ.xi.
In qb⁹ hõ differat ab aliis aĩalibus. Triplex mũd⁹. Celi. x. ſũt & i capite hoĩs qũo repĩat.a. ℂ.xii. uſq3 in finẽ folii. Tabu.fo.xxxii.

Quid generet in ſpera aeris. quid in corde hominis.
Quid generet i terra. aq̃ cõfuſa. qd i uẽtre corruptõis. & in genitalibus generationis.
Quare hõ ſit ſtature recte. a pncipio fo. uſq3 ad ℂ.ii.
Hõ qũo differat ab aliis aĩalibus in moribus. ℂ.ii.
Hõ qũo differat ab aliis aĩalibus in ptibus. ℂ.iii.
Quid ſit ſpirare in faciẽ hominis ſpiraculum uire.
Expoſitio litteralis huius uerbi inſpirauit. ℂ.iiii.
Expoſitio ſpiritualis. ℂ.vi.
Si nã ãgelica ñ peccaſſet utrũ deus hoĩe3 plaſmaſſet
Quo die & q̃ hora ɔdit⁹ fuerit ade. a ℂ.viii. uſq3 ad v.xxxiii.fo. Formatus adã quid dixerit. ℂ.v.
Deus ſcdm Cabaliſtas dedit adã.vii. ſemiphoras cu3 qbus poterat iuenire grãam apud eũ: loqui cũ angel': cũ dmonib⁹: cũ mortuis: aĩalia & arbores ligare & ſol uere: uentis impare: ac facere qcqd uoluit ſupra elbra a. ℂ.vi.ad.xii. Septuaginta duo noĩa dei. ℂ.xii.
Noĩa dei ex quot litteris cõſtent & quot ſint. ℂ.xiii.
Noĩa dei ex qua parte ſacre ſcripture a cabaliſtis colligantur. a ℂ.xiiii.ad. ℂ.xviii.
De⁹ ifudit Ade oĩum liberaliũ cognitionẽ. ℂ.xix.
Vltra ea que hñr in textu: q̃rit an Salomoni tãta fuerit infuſa ſcia quãtã habuerit Adam. rñdet rabi Salomon: & ponit iſtos tres. Adã Moy. & Salo. Adã iquit fuit Salomone & moyſe ſapiẽtior. Moyſes autem minus Adam: ſed amplius Salomone. Sed ſecũdus Adã ſcilicet xp̃s iſtos tres pariter exceſſit.
Vtrũ ſit magna diſtantia a loco creationis Ade ad terreſtrem paradiſum. ℂ.xx.
In littera ubi hr̃ ad Adã perduceret: d3 dr̃e pduceret
In lr̃a ubi dicit qa nunquid: debet dicere q̃rit nunqd.
Illa pars textus que dicit poſuit deus hoĩe3 in padiſũ ut oparet: trib⁹ pncipalr̃ expõit modis. a ℂ.xxi. uſq3 ad.iii. inclu. fo.xxxiiii. Eſus ligni uite tres nobiles uirtutes habebat. In lr̃a ubi hr̃ phibebat.n. ibecilitate3 mortalitatis &c. q diuiniter: debet dicere infirmitatẽ: imbecilitatẽ: mortalitatẽ: &c. qa diuinitus.
qr̃ de⁹ phibuit ne Adã comederet d ligno uite. ℂ.iiii.
Et qũo h pceptu3 fuerit & iuſtitie & mĩe. ℂ.v. & .vi.
Spiritualiter quid ſignificet lignum uite.
Triplici ratione crux dr̃ lignũ uite. a ℂ.vii ad.xi.
Lignũ uite erat in medio aliorũ lignoru3 q̃truplici ratione a. ℂ.vii.ad.xv. Tabula fo.xxxv.
In tereſtri paradiſo ultra lignũ uite erãt alia duo gña.
In tereſtri padiſo erat triplex differẽtia lignorũ. ℂ.i.
Tribus rõnibus lignũ uite erat aliis nobilius.
Spiritualiter quid ſit paradiſus & quid arbores.
De tribus lignorũ gñibus deus dedit duplex pceptũ.
De trib⁹ lignorũ gñib⁹ pcepta duob⁹ expoñt mõis.
Quomodo xp̃s dicat lignũ ſcientie boni & mali.
Qualiter & ꝓpter quid deus formauerit euã. ℂ.ii.
Queritur nunquid eua fuerit conuenienter producta.
Tria magna miſteria in formatione eue. ℂ.iii.
Vtrum illa coſta fuerit carnibus cooperta. ℂ.iiii.
Quõ ex tã pua mã effecta ſit mlier i etate pfecta. ℂ.v
In quo illa coſta reſurget. ℂ.vi.
Qua hora fuerit eua formata ℂ.vii.
ℂ Vtrum Eua fuerit facta ad imaginem Ade: ſicut Adam dei. ℂ.viii.
In lr̃a ubi hr̃ ſuo mõ huiuſmodi: debet dicere homini.

¶ Tabula.ſo.xxxvi.
Quō uocabať ſtatus iſtorum ante peccatum.
Quō accipiatur ſtatus innocentie. ¶.i.
Nūquid hō in ſtatu innocētie fuerat immortalis.
Triplex eſt ſtatus. ¶.ii.
Quare hō in ſtatu innocētie dicebať immortalis cum
potuiſſet mori. ¶.iii.
Nūquid potētia moriēdi fuiſſet reducta ad actum in
Adam. ¶.iiii.
In lr̄a ubi hr̄:ſed pro nō:debet dicere:ſed pro nunc.
Vtrū in ſtatu innocētie potuerit corpus Ade ſcindi gla
dio:uel interfici a beſtia:uel a malo filio in lecto dor-
miens interfici. ¶.viii.
In ſtatu innocentie nunquid erat digeſtio. ¶.x.
In ſtatu innocētie nūqd erat ſudor:& cetera que ho-
mini ex debilitate proueniunt. ¶.ix.
Vtrū in ſtatu innocētie fuiſſet generatio. ¶.xii.
Vtrū gn̄atio q̄ fuiſſet in ſtatu innocētie fuiſſet dele-
ctabilis. ¶.xiii. Vtrū delectatio q̄ fuiſſet in gn̄atione
i ſtatu inocētie abſorbuiſſet uſū rōnis ſicͤ mō. ¶.xiiii.
¶ Ta.ſo.xxxviii.qd̄ deberet eē.xxxvii.
Vn̄ ſit ꝙ geniti a brutis mr̄is imediate ambulēt. ¶.i.
Nūqd i ſtatu inocētie fuiſſēt mr̄teres:ſicͤ & mō. ¶.ii.
Vtrū generaſſent quicquid uoluiſſent. ¶.iiii.
Nūqd unꝰ hō ultra unū hoiem & unā feminā genuiſ-
ſet. ¶.v. Vtrū in ſtatu innocentie mali fuiſſent geniti.
Quid dixerit ſerpens mulieri.
Quis demonū euā & Adam temptauit. ¶.vi.
quō lucifer hūit acceſſū ad adā i tereſtri padiſo. ¶ vii
Qualis fuerit ſerpens.
Nūqd effecerit illā ſpēm lucifer:ſicut & modo faciunt
demones in aſſumptis corporibus. ¶.viii.
Nūqd huiuſmodi ſerpēs fuerat in padiſo. ¶.ix.&.x.
Quomodo nominabatur ſerpens iſte.
¶ Reſponſio eue ad ſerpentem. ¶.xii.
Quid dixerit ſerpēs mr̄ieri uide uerba ſotalia. ¶.xiiii
&.xv. Quare prius temptauerit euam. ¶.xv.
Vtrū peccauerit peccato impeccabilitatis. ¶.xvi.
Vtrū ſi mulier ſola peccaſſet fuiſſet tranſfuſio origina
lis ad poſterius. ¶.xvii.
Que nā fuerit hora cōmeſtionis eue. ¶.xviii.&.xix.
Vltra ea q̄ hn̄r in textu ſcias ꝙ illa hora tertia cōme-
ſtionis eue fuit.xv.diei naturalis : ſed tertia naturalis
ad hoc ꝓpoſitū uide cōpēdiū nr̄m de horis paſſionis
xp̄i:cuiꝰ gn̄is fuerit arbor ſciētie boni & mali. ¶.xx.
¶ Tabula.ſo.xxxviii.
Mulier dedit uiro ſuo qui comedit.
Vtrū nr̄oꝝ pc̄tū cupiditas ex neſciētia ꝓceſſerit. ¶.i.
Que nā fuerit illa neſcientia. ¶.ii.
In littera aūt ubi habeť ſciebat:& frāgebat:debet di-
cere ſciebant & frangebant.
Quo peccato peccauerit primus parens. ¶.iii.
In lr̄a ubi hr̄ ꝙ dilectio debet dicere dilectione
Adam ſi ſolū peccaſſet in illa mulieris dilectione nū-
quid fuiſſet de paradiſo eiectus. ¶.iiii.
In lr̄a ubi habeť ſeu ſpūale debet dicere ſpāle.
Quod fuerit maius peccatum Ade. ¶.v.
Quis grauius peccauerit Adam:an eua. ¶.vi.
Quatuor ſunt oculi.
Expō Aug.illoꝝ uerboꝝ apti ſunt oculi eoꝝ ꝺ. ¶.viii.
Vn̄ fuerit pc̄tū homini comedere de ligno ſcientie
boni & mali. ¶.ix.&.x.
Quid fecerint adā & eua dū audierūt uocem domini.
qr̄ ſi deꝰ pſciebat ꝙ demō dēbat hr̄e uictoriā. ¶.x.
Tabu.ſo.xxxix.
In littera ubi diciť tam quo debet dicere tum quo.
Vtrū deꝰ poterat faceř hoieꝫ impeccabilē p nāꝫ. ¶.i.
Vtrū potuiſſet faceř hoiem ipeccabilē p gr̄iam. ¶.ii.
Quař nō fecerit hoieꝫ impeccabilē p gr̄iam. ¶.iii.
Quař diabolꝰ n̄ aſſūpſerit formā agni l' colūbe. ¶.iiii.
Quid dixerit deus mulieri poſt peccatum.
Tres ſunt pene mulieri inflicte homini cōmunes.
Pene mulieri inflicte ex parte corporis.
In lr̄a ubi dr̄ patiť ſubtilitatis dꝫ dr̄e ſterilitatis. ¶.v.
Expoſitio moralis iſtius textus in dolore paries.
Expoſitio moralis illius textꝰ ſub uiri poteſtate eris.
Quid dixerit deus Ade. ¶.vi.
Tres pene homini iflicte ex parte anime mulieri cō
munes. a ¶.vii.ad.xii.
Tres pene hoi iflicte ex parte corporis. a ¶.xiii.
Tabu.ſo.xl.
Illa pars textus.ſ.maledicta terra in opere ſuo ſex ex
ponitur modis. a ¶.i.ad.vi.
Vbi in lr̄a hr̄ comedi inter:debet dicere intus.
In.¶.iiii.ubi habeť ſunt terrorē:debet diceř terrerēt.
Illa ps textus que dicit poſuit deus hoiem in paradi-
ſum ut opareť &c. Tribus exponiť modis:& quarto
modo ſcd̄m Augu. a ¶.vii.
In.¶.viii.ubi hr̄ cōmoneret:debet diceř cōmouerēt.
In ¶.ix.ubi hr̄ hō obtenebrebiť:dicať obtenebratur.
i ¶.x.ubi dr̄ padiſū peccādo:dicať padiſū ne peccādo
Illa pars textus que dicit ſpinas & tribulos &c̄. qua-
tuor exponitur modis. a.¶.xi.ad.xv.
In littera ubi dicitur ſpine anna:dicatur antea.
Quatuor ſunt pene cōmunes homini & mulieri.
Vtrū per uirū an p mulierē mors intrauerit in mun-
dum. a.¶.xvi.ad.xix.
In.¶.xviii.ubi diciť mors in pena:dicať eſt pena.
Tabula ſo.xli.
Mors tripliciter conſideratur. ¶.i.
Que nam fuerit hora expulſionis. ¶.v.
Allegorica expoſitio huius expulſionis. ¶.vi.
Pars textus.d.collocauit cherubin &c.tribus exponi
tur modis. a ¶.vii.ad.x.
In lr̄a ubi dr̄ i.¶.viii.nō extiguere:dicať nō extigueř
Quanto tēpore ſteterit Adā in tereſtri paradiſo. ¶.x.
Vtrū oia fuerint ſil' creata:& ſi nō nunqd poterat deꝰ
faceř:& ſi poterat cur n̄ pfec̄. a ¶.xi.ad finē tracta.
In.¶.iii.ubi dr̄ ul' audieris:dicať auditoris.& i.¶.iiii.
ubi uoto:dicatur uno poſito.
De dei omnipotentis quiete. Tractatus ſeptimꝰ.
Illa ps textꝰ.d.i.vii.die deꝰ requieuit.v.exponiť mōis.
De filii dei recreatione. a ¶.xi.xlii.ſo.ad.¶.iii.xliii.
In.¶.xiiii.ubi diciť carcerē infirmi:dicať inferni.
Moralis expoſitio totius operis.
In.¶.ix.ubi diciť qui etiamqꝫ:dicatur q utraqꝫ.

¶ Finis.

¶ Regiſtrum huius operis.

A	B	C	D	E	F	G	H
ii	iii	iii	ii	iii	iii	iii	iii

Bernādini rantis De Moroni bus ordinis Seruorum Beate Marie. Herahe meros.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Diuinus intellectus in primo I
ſigno originis (.i.ut eſt a ſe) primi ſigni nature, ab eterno (nō tñ ſic ab eterno qn & impñtiarū cū gñatio nequaq̃ in preteritū tráſeat) reſpiciés eius eſſentiam cóicabilé exiſtere. Tante fuit liberalitatis & bonitatis ut cóicare eā decerneret. Ideo mentali fecunditate in ſecūdo ſigno originis. eiuſdem primi ſigni nature. pr̄ ut in primo eſt ꝑfecte btūs & formaliter intelligit gignit filiū: & eam uult gignitionem, uoluntate quā habuit in primo ſigno originis (ꝑ ipſam.n. prioritaté nihil aliud itelligés niſi a quo aliud & ipſum a nullo: & ſic filiꝰ a pr̄e & pr̄ a nemie) q iñ filiꝰ eq̄lis eſt pr̄i iuxta illud Athanaſii eq̄lis pr̄ eq̄lis filius. Et ē etiam ei coeternus: nec uideat̄ abſurdum ꝙ ꝑducenti coeternus ſit ꝑductus. Nā Diuus Aurelius Auguſtinꝰ nr̄e lumen fidei exemplū ponit. vi. de trinita.c.i. De igne & ſplendore: ſi.n. iquit ignis eſſet eternus ſplendoré ſibi héret coeuū: & tñ certū eſt ꝙ ſplédor cauſatꝰ eſſentialr̄ ab igne differret cauſante: qd igit̄ mirū ſi eadem in eēntia ꝑductū poſſút eſſe coeua & ꝑducens: ſolum ubi relatiuis rebus extat diſtinctio: Nec pater filiū de ꝓpria generauit ſubſtātia. ſ. ut de materia: imo eiuſdé ſút ſubſtātie pr̄ & filius: Nō cōtingenter. Quia uia agit nature qui modus exiſtit neceſſitatis: Tamē libere ꝑut libere cōtra naturale diſtinguit̄ & minime contra neceſſariū. Potentia uero iſta generandi filiū eſt intellectus infinitus cum obiecto infinito que eſt memoria fecunda.

ii ℭPater preterea filiuſq; ſic ſeinutuo dilexerũt ꝙ in primo ſigno originis ſecundi ſigni nature (nõ ꝙ ſint plures i deo nature ſed ꝙ in eadem natura hoc eſt in primo ſigno illius nature hoc quoq; in ſecũdo) ſpirauerũt ſpiritum ſctm̃. Non tñ ut plures ſed ut unum: cuius ſpirãdi potentia eſt uoluntas infinita cum obiecto infinito .ſ. eſſentia. Nec eſt filius qm̃ per modũ minime fit nature. imo uoluntatis: queadmodum filius. Spũs ergo ſctũs nihil aliud eſt a propriate ꝙ̃ amor reciprocus quo pr̃ eternus atq; filius ſeinuicẽ diligunt: qui licet a libero principio ꝓcedat ſumma tñ neceſſitate complet. Q m̃ idẽ eſt eẽntialiter cũ ſũme neceſſario. i. cum eſſentia.

iii ℭDeus preterea glorioſus excelſus magnus q nimis eſt laudabilis. Mere libere ut ſuam oſtẽderet liberalitatem atq; potentiã in principio creauit celum & terram.

iiii ℭDe iſta uero creatione uarie antiqui phyloſophi ſunt locuti.

v ℭAnaxagoras enim dixit ꝙ primo omnibus homogeneis ſimul exiſtẽtibꝰ in permixto illo inſimul omnium forme latebant: licet actu eſſent & quieſcentibus in illo intellectus actiuus practicus & impermixtus. i. prima intelligentia que formis ydealibus agit unumquodq; de occulto in apertum producens: hic intellectus fecit moueri hoc mixtũ per hoc ꝙ diſgregauit latentia in ipſo & fecit exire in apertum per hoc ꝙ plura unius rationis exiſtentia dominari in aliquo uno ipſorũ inceperunt. produxit aũt intellectus illas res formatas poſtquam per infinitum tempus quieuerant in eo ꝙ dicitur latentia.

vi ℭEmpedocles uero poſt Anaxagoras: dixit ꝙ celum primum fuit in potentia materie, & poſt exiuit in eſſe per modum generati de ipſa: & conſequẽter dixit ꝙ tempus primum fuit numerus motus materie quo mouebatur ad eſſe celi & aliorum ſubſtãtiali forma diſtinctorum.

vii ℭDe qua ſnĩa poſt eos fuit Ouidius: ſicut patet p hoc ꝙ dicit ꝙ an̄ mare & terrã & ꝙ tegit omnia celũ. Vnus erat toto nature uultus in orbe: quẽ dixere chaos.

viii ℭEt in hanc ſententiam cõſenſerunt multi theologi diuerſatũ religionum tam. ſ. ſaracenorũ ꝙ̃ iudeorum. Idem Empedocles dixit mundũ ab eterno corrũpi & generari ad modũ hominis p litẽ & amicitiã. unde ſm̃ eum ante nos ſucceſſiue fuerunt mũdi infiniti geniti & corrupti: & corruptio unius erat generatio alterius.

ix ℭSocrates. n. & Leucippus & etiã alii de ſecta Stoicorũ atq; Pythagoricorũ ſpirituales ſubſtãtias dixerunt eſſe datores omnium formarum & motores materie.

x ℭDixerũt preterea ꝙ ille uirtutes que intelligẽtie a quibuſdam uel dii uocãtur: a prima cauſa create ſunt cum celo: & tempus incepit cũ celo: materiã aũt dixerũt eẽ eternã & ſubiectã motoribus diis & per motũ celi prima cauſa fecit mouere deos ſiue intelligentias materias ut preparẽtur ad recipiendũ formam cuius ſemen eſt apud aliquẽ motorẽ orbis quem deũ uel intelligentiã uocauerũt.

xi ℭPlato uero ponebat celum gigni de materia preexiſtente & incepiſſe in preterito & tempus incepiſſe cum eo Auerroys ãt. xii. metaphyſice. cõmento. xliiii. aſſeruit ſecundum Platonem ꝙ creator angelos manu creauit: deinde precepit eis creare alia mortalia & ipſe remãſit in quiete: poſtea ſubiungit forte exiſtimare hoc in deo fuit cauſa ſabbati poſiti in lege filiorum Iſrael.

¶ Ariſtoteles autem Peripathetícus dixit motum neq́ mundum incepiſſe unq́ in tempore aliquo preterito & nunquam ipſum eſſe defiturum in tempore aliquo futuro cuius rationes habenẽ. octauo phyſicorum. i

¶ Auerroys inſuper dixit ꝙ deus omnibus rebus dat eſſe & uirtutem ut patet. ii. metaphy. ubi dicit ꝙ prima cauſa eſt magis digna in eẽ & in uirtute q̄ omnia alia entia: quia omnia alia entia acquirũt eſſe & uirtutem a prima. xii. etiam metaphyſice. dicit cõmento. ſ. xxxviii. ab hoc quidẽ principio depẽdet celũ & tota natura. ii

¶ Auicena poſtremo. ix. ſue meraphyſice. cap. iiii. dicit ꝙ prima intelligentia ꝓducit ſecũdam. Et ſecunda eo ipſo ꝙ erat ab alia intelligentia habet actualitatem aliquã & potentialitatem: & ſic ſecũda intelligebat tria. ſ. illam primã a qua eſt & ſuam propriam actualitatem & potentialitatem: Inquantum intelligebat primam cauſam erat productiua alterius intelligentie: Inquantum uero intelligebat ſuam poſſibilitatem producebat orbem: Inquantũ uero intelligebat ſuam actualitatem producebat animam que erat forma orbis producti. iii

¶ Nos uero dicimus ꝙ omnia creata ſunt ſimul iuxta illud Eccleſiaſtici. xviii. ca. qui uiuit in eternũ creauit oĩa ſimul: dicimus īſup ꝙ tẽpus coequeuũ ẽ celo & motui eius & ꝙ a motu celi cauſatus eſt motus materie actiuorum & paſſiuorum. iiii

¶ Antiqui uero philoſophi ita diſtincte de creatione nequaq́ ſunt locuti: quia neſciuerunt quomodo eſſet poſſibile ꝙ ex nihilo aliquid fieret. Nos enim dicimꝰ ꝙ de nihilo. i. nõ de aliquo ſm eſſe exiſtentie & actuale poteſt deus creare: & etiã de nihilo. i. non de aliquo ſm eſſe eſſentie: ſicut roſa in yeme. Nõ poteſt tamẽ creari. i. produci ad eſſe ſimpliciter de nihilo. i. nullo modo ente: nec ſimpliciter nec ſm quid & iſto modo intelligendo. Maximam Anaxagore & Empedoclis & aliorum philoſophorum eſt uera: nec contradicit ueritati: nihil enĩ creatur ꝙ nõ prius habuerit eſſe intellectum uel uolitum & cognitum atq́ ineſſe intellecto fuerit poſſibile formaliter: & tunc fuit quaſi in potentia propinqua. ut poſſet eſſe obiectum omnipotentie & poni in eſſe ſimpliciter: poteſt tamen aliquid produci: licet non creari de ſimpl'r nihilo. i. non de aliquo ſm eſſe eẽntie nec exiſtentie: nec ſm qd. Quia creatura producitur in eſſe intelligibili: non de aliquo eſſe ſimpliciter: nec ſm quid: Illud produci non eſt creari. Oẽ ergo creabile prius erat poſſibile creari ex parte ſui: ſed illa poſſibilitas nõ fundatur ĩ aliquo eẽ ſimpl'r licet ĩ eẽ cognito. v

¶ Anſelmus uero in monologion dicit ꝙ aliqd de nihilo poteſt capi tripliciter. vi
Vno modo materialiter & iſto modo omnes conſenſerũt philoſophi ꝙ ex nihilo nihil. i. ꝙ nihil non eſt materia alicuius. ¶ Secundo modo cãliter ut ſit ſenſus nihil eſt cauſa alicuius & rurſus iſto modo ex nihilo nihil. ¶ Tertio mõ ordinaliter ut ſit ſenſus ex nihilo fieri aliquid. i. poſt nihil aliquid fieri. Et iſto modo cõcedit & Auicena & philoſophꝰ & alii ex nihilo aliquid fieri. Differenter tamẽ a theologis: quia dicunt non eſſe uniuerſi. ſolum precedere eſſe eiuſdem natura: Quia ponunt deũ agere modo naturali. Theologi ãt dicũt non eſſe uniuerſi precedere non ſolum natura ſed tempore imaginario eſſe eius. Quia dicunt deum ad extra ſolum agere uoluntate & libere. vii viii

ix ❡Gandēſis ſuper dicebat ꝙ prima cauſa ꝓducit oia de nihilo ut ly de nihilo negat eē exñtie.nō aũt ut negat eſſe eẽntie rerũ:qa eẽntie rerũ ẜm cum ſunt eterne.

x ❡Sed contra iſtam opionē arguit̃ ſic quādo aliqua duo ſunt idem realr̃ ipoſ̃e eſt unũ manere altero nō manēte:ſed eſſentia & exñtia per te ſunt idē realr̃.ergo ipoſ̃e eſt unũ manere reliquo nō manēte:ſed eẽntie fuerunt ab eterno p te.ergo & exñtie; tãq̃ ergo falſam hãc opionē deſtruit Scotus primo Senten.diſt.xxxvi.

xi ❡Alii ēt Scotizātes dixerũt itellectũ diuinũ nō eē pricipiũ creãdi. cũ ſit potentia naturalis & ꝙ de⁹ad extra nihil neceſſario ꝓducit ſed cōtingēter: Volũtas uero diuina (ut illi aſſerũt) q̃ eſt oipotēs & oipotētia eſt pricipiũ creãdi de nihilo hoc eſt de nullo ente q̃tũ ad eſſe eſſentie & exñtie pōt realr̃ & uere aliq̃d creare: quia quilibet effecti⁹quo ad totale eē:& non eē eſt in poteſtate. Tamen de⁹ nihil pōt creare: quin illud hēat eē cognitũ & uolitũ cũ ſit agēs p itellectũ & uoluntatē i eſſe tñ ẜm quid pōt aliq̃d ꝓducere nō p̃ſuppoſito aliquo alio eē cognito uel itellecto uel uolito alias eēt ꝓceſſus in īfinitũ. Iſta.n.cãlitas eſt tribus perſonis cōis cũ ſit in ſecũdo ſigno nature ꝙ p̃exigit primũ in quo cōplet̃ totus ordo originis:nō tñ dñt tres creatores:ſed dicunt̃ unus creator:quia una uis creatiua eſt in ipſis: que eſt diuina uolũtas. Et iō actio nō numerat̃ cum rō agendi nō numeret̃. Ex hoc ſequit̃ ꝙ ſi p ipoſ̃e eſſet tm̃ unũ ſuppoſitũ diuinũ abſolutũ illud poſſet dare omne poſ̃e & mere cōtingenter:quia oīs perfectio que eſt in tribus.eſſet in ipſo & ibi eēt ſufficiēs quo & q̃d creandi. Ex hoc pōt īferri ꝙ deus ſine pricipio durationis tam permanentia q̃ ſucceſſiua pōt creare de nihilo:licet de ſucceſſiuis ſit maior ambiguitas. Quare prius natura res habuiſſet non eſſe q̃ eſſe.unde nulla includit̃ repugnantia. Cum res ab eterno fuerint ydeate & potentiales & deus ſit omnipotens. nam non repugnat ꝙ habeat effectum ſibi coeuum.

xii ❡Deum uero glorioſum defacto ex nihilo mũdũ creaſſe ꝓbat Dñs Albert⁹. viii. phyſi.p hoc ꝙ prima forma q̃ hēt eē i materia quocũq; mō ſiue potētiale ſiue actuale ē ab aliquo efficiēte ꝓducta: aut p ſe ipſam:cōſtat aũt ꝙ nō eſt p ſe ipſam: qa ſic nũq̃ idigeret efficiēte: qm̃ ſi forma pria nō idiget. tũc & ſcda nō idigebit:qm̃ una & eadē rō eſt de oi forma quo ad exitũ in eſſe iquãtũ forma eſt: niſi q̃tũ ad hoc ꝙ ſecũda potentia eſt in materia: prima aũt forma nō pōt educi de materia:qm̃ ſi de materia educeret̃.tũc oporteret ichoationē ei⁹ eē in materia:ſed ichoatio ei⁹ ē aliquid forme. ergo añ primã formã ē aliq̃d forme ꝙ ē ipoſ̃e. igit̃ oportet ꝙ pria forma ſit ab efficiēte prio.cōſtat ãt ꝙ nihil p̃cedit formã primã ex quo fiet.ergo ipa p actũ cãe prime educit̃ de nihilo:& ſic cōſtat ꝙ primũ operat̃ creãdo de nihilo: & ideo cũ ſit ſibi potētialis hec opatio minoratio ipſius potētie eſſet ſi requireret in primis creatis puta in creatione celi & terre ſubici ſibi materiã.ergo ꝓpoſitũ.

xiii ❡Secũdo ad idē arguit Egidi⁹ fundat⁹ doctor quolibeto.vi.q.iiii.ſic:agēs perfecti⁹ min⁹p̃ſupponit i agēdo q̃ agēs ipfecti⁹:ſicut natura min⁹ p̃ſupponit i agēdo q̃ ars:ſed de⁹eſt agēs pfecti⁹ q̃ natura uel ars. igit̃ min⁹ p̃ſupponit q̃ natura uel ars i ſua actōe:& ita min⁹q̃ ens i potētia ꝙ p̃ſuppoſitũ ē a natura:& ita nihil: & p cōſequēs creare pōt: tũc ſic pōt creare de⁹.igit̃ pōt creare mũdũ: ſed mũdũ creare

congruū eſt.ergo. ¶Hec eadē rō uidet̄ īnui ab Auicē.vi.ſue metaphy.cap.ii. i
¶Tertio hoc idē probat.Io.Sco.in.ii.d.primi.q.ii.ſic.De⁹ imediate pōt aliquid ii
efficere.igit̄ pōt creare &aliquid de nihilo facere añs eſt manifeſtū:quia de⁹ ē pri
mū efficiēs ex.ii.d.primi.ſi nihil pōt imediate facere. tunc nec ēt mediate pōt ali
quid facere:quia eſt primū efficiēs:& ita nullū effectū ꝑducet:cōſequēs probo ſic
quia ſi pōt efficere aliquid igit̄ illud nō habet eē ex ſe neceſſariū forma lr & habet
eē a cā.igit̄ habet eē poſt nō eē. Immediate āt ꝑducit nullo alio ꝓſuppoſito:quia ſi
aliquid aliud ꝓſupponeret̄:igit̄ aliud eēt effectum ab eo ſicut patet ex.viii.d.pri
mi.igitur illud nō eēt imediate effectū ab eo. habemus igitur a primo añte ad il
lud cōſequēs ꝙ ꝑducit aliquid ordine nature de nō eē ad eē:& nullo preſuppoſito
ergo creat:igitur ꝓpoſitū. ¶Inſuper probatur ſic in cauſis efficientib⁹ nō eſt ꝓceſ iii
ſus in infinitū.ii.metaphy. tex.cōmē.v.&.vi.ergo neceſſe eſt eē aliqͩ primū effi
ciens ꝙ eſt efficiēs oīum alioꝝ:& per cōſequēs mūdi:alioquin nō eēt primū.ergo
itentū. ¶Vlterius oīa alia a primo habēt cām finalē.xii. metaphy.tex.c.xxxi.& iiii
xxxvii.igitur oīa alia ſunt ꝑducta effectiue:& ēt mundus:cōſequentia patet: quia
cauſalitas finis nō eſt niſi mouere efficiens ad agendum.eſt.n.ꝓpter qͩ agēs agit.
ergo omnia alia a deo ſunt facta.ergo etiam celum & terra:ergo ꝓpoſitum.
¶Ceterum quis percōtari poſſet quare nōnulli philoſophi mundi eternitatē ꝓba v
re conati ſunt ſi deus mūdū creauit. ¶Reſpōdeo ꝙ ita ē de philoſophis reſpectu vi
creationis mundi. Quēadmodū eſt de illis qui ſine matre in ſolitariis locis nutri
ti ſunt reſpectu ſue matris. Infans enim ſi remoueretur poſtꝗ̄ eſt natus a matre &
nutriretur:ita ꝙ nullam uideret feminam donec eſſet grandis incredibile eſſet ei
ſi quis diceret eum nouē mēſibus fuiſſe clauſum in uentre matris & nō comediſ
ſe neqꝫ egeſſiſſe & habuiſſe umbilicum apertum & nō ſpiraſſe. Et forte fuiſſet ra
tiocinatus in oppoſitū dicens eum dicere falſum:eo ꝙ uideret ꝙ homo iam perfe
ctus minori tempore non uiuit niſi comedat & egerat & ſpiret & hominē cito mo
ri ſi clauditur in uaſe ampliori ꝗ̄ ſit uenter matris:& forte diceret impoſſibile eē
ꝙ uenter ſuus fuiſſet apertus ad umbilicum:& poſtea umbilicum ſuum eſſe colli
gatum & preciſum eo ꝙ uideret hominem mori qui parum uulnus accepit in uen
tre. Sic per omnem hunc modum uolunt philoſophi ſit de mundo iam incipiente
ſecundum ſua principia ꝙ falſum eſſe uidetur in propagatione mundi: qui iam
eſt completus & perfectus.
¶Si uero quiſpiā diceret:nā ſi uera ſūt q̄ ꝓdicta ſunt quare peripathetic⁹ Ariſto vii
teles qui multa ſubtilia intellexit iſta nō dixit. Dico oio mihi uideri Ariſto. bene
intellexiſſe nō eſſe neceſſitatē in ſuis rōnibus quib⁹ uiſus eſt ꝓbare mūdū eternum
eē:& hoc manifeſtat primo thopi.ubi dixit ꝙ problema eſt an mundus ſit etern⁹
& in pluribus libris celi & mundi:ubi dicit ꝙ inqſiuit iſta ex cupiditate quā hūit
in phia. Et reddit cauſas qb⁹ min⁹ ꝗ̄ aliis cōtradici pōt & hoc erat ſignum ꝙ ipſe
ſciuit ſe demrationē nō hēre: Quia demōſtratiōi nō pōt aliquo mō cōtradici: & ſi
ab omnibus contradiceretur:non tamen propter hoc minus eſſet neceſſaria: ꝗ̄ ſi a
nullo contradiceretur. Ariſtote. autem non conſueuit dicere in phyſicis niſi phyſi

ca que phyſicis rationibus poſſunt probari: ſed inceptio mundi per creationē nec
phyſica eſt nec ꝓbari pōt phyſice:& iō hāc uiā putatᷓ Ariſto.tacuiſſe in phyſica.
viii ¶Preterea ſi temerarie quis quereret dicēs.ſi deus mundum creauit ubi. nam erat
ix ipſe ante mundi creationem.¶Reſpōdeatur ꝙ nullibi erat ex quo ante mūdi crea
tionem nec locus nec aliqua alia creatura aderat.Nam ſi modo deus extra celū an
gelum uel animam crearet:nunquid eſſet in loco?certum eſt ꝙ non:quia extra ce-
lum non eſt locus celū ~~extra eum~~ nihil ſit.ſimiliter ydee Platonis nullibi erāt. In-
x telligētie etiam ſecundum Ariſto. minime ſunt in loco. ¶Alias dicere poſſumus
ꝙ erat in camera ſue eternitatis: in qua etiam nunc ſtat que maior eſt celo & terra
& ipſe non indiget celo per ſe Iſa.lvii.caplo. Deus excelſus & ſublimis habitans
eternitatem: ecce ſua habitatio:& ibi erat ita ſecretus ꝙ a nulla creatura cognoſce
batur.quia adhuc nulla erat ſed in creatione mundi exiuit extra non motu uel mu
tatione locali ſed per effectus ſicut radii ſolis abſconditi in terra exeunt per effe
ctus ad extra:ſic deus creando celum & elemēta & ſic cognitus eſt ex creaturis &
xi a creaturis.¶Impreſentiarum uero magiſter in.xxxvii.diſtin.primi.ꝓbat ſic ipm
eſſe ubiqꝫ.Deus modo.aut nuſquā eſt aut alicubi eſt:aut alicubi non eſt: aut ubiqꝫ
eſt:non primo modo ut conſtat:nec ſecūdo modo:quia non eſſet ratio quare plus
eſſet ibi:ꝙ̄ hic.ergo deus eſt ubiqꝫ:maxime per reſpectū ad creaturas:nam deꝰ eas
aſpicit per intellectum. uolūtatem.& illapſum:propter itellectū quidem eſt ubiqꝫ
per preſentiam:propter uoluntatem. eſt ubiqꝫ per potētiā: ꝓpter illapſum.eſt ubi-
qꝫ per eſſentiam:nam eſſentia dei cuilibet create entitati habet illabi: illabi.n.eſt
intime eſſe.& intimum operari:eſt ergo ſupreme eſſentie intima ꝓſentialitas crea
turam intellectualem:uitalem imutans:quā imutationem uiri deuoti experiūtur.
Preter iſtos modos etiā quibus deus eſt ubiqꝫ:eſt etiā ubiqꝫ modo ſpirituali: quia
eſt in ſanctis per charitatem & gratiam:Eſt in chriſto per unionem uerbi ad natu-
ram humanam.que unio eſt nobiliſſima & excellētiſſima.¶Si uero qs poſtularet
xii quenam eſſet ratio eēndi deū ubiqꝫ.¶Reſpondeatᷓ ꝙ eſt ſua infinitas: & ſimplici
xiii tas.nam circūſcripta dei infinitate & ſimplicitate deus nō eſſet ubiqꝫ . ¶Patet ēt
propoſitum per dictum Auguſtini libro de quātitate anime: ubi dicit ſicut ſe ha-
bet anima ad corpus.ita ſe habet deus ad uniuerſum preter hoc ꝙ informat : ſed
anima eſt tota in toto & tota in qualibet parte.& hoc propter ſuam ſimpliciiatem
& uirtutem:uirtus autem dei eſt ſua infinitas.ergo.
¶Ceterum quoniā qs dubitare poſſet an deus ante mūdi creationē eſſet ocioſus?
xiiii ¶Dicimus ꝙ deꝰ glorioſus anteꝙ̄ crearet mundū faciebat id.ꝙ nūc.ſ.ſe ipſo frue
batur.Intelligebat itaqꝫ ſe intellectione infinita:& ſimiliter omnia alia que fuerūt
ſunt & erunt.habebat igitᷓ de omni re ſcientiā realē.que eſt realiſſima:qa intellige
bat ſuā eſſentiā que oīa eminēter cōtinet.Diligebat iterū ſe dilectiōe infinita:& ꝑ
cōſequēs ꝓducebat ſeu generabat filiū. Et pr̄ & filius ſe diligēdo ſanctū ſpirabāt
ſpūm.Tote etiam tres perſone ſe diligentes ydeas in earum eſſentia reſpiciebant.
Vnde tunc ſtatuebant pro tali tempore creare celum & terram. Conſtat igitur ante
mundi creationem deum nequaꝙ̄ ocioſum extitiſſe.

¶Quoniam admiſſo ꝙ deus mundum creauerit poſſet dubitari utrum potuerit i
ab eterno ꝓduci ab ipo:ideo dicimus ꝙ Beatus Thom̃.par.prima.q.xlvi.articu-
lo.ii.dicit ꝙ ſic & ſine principio durationis. Henricus uero de Gandauo, primo
quolibeto.q.vi.dicit ꝙ non: & ibi probat opinionem ſuam.Cuius opinionis: fuit
etiam Dominus Bona.& Ricar. & dicunt ꝙ hoc implicat contradictionem : quia
cũ creatura ſit de nihilo repugnat ſibi eternitas . Ego ãt dico ꝙ res nõ fuit ab eter-
no:quia impedimentum fuerit ex parte dei:ſed potius ratio fuit : quia res ab eter-
no non potuit fieri:ex quo temporale & incipiens non poteſt eſſe non mutabile &
non incipiens:aliter contraria uerificarentur de eodem:potuit. ergo deus . ¶Sed ii
ſi dicatur ſi potuit quare non fecit. ¶Reſpõdeatur.ut ſupra uel dicatur ꝗ nõ fecit
ne mũdi duratio diuine duratiõi equaret̃.Scotꝰ uero ur̃ in hac materia eẽ neuter:
huiꝰ ergo dubii certitudo illi relinquat̃:cuiꝰ eſt in pſcrutabilis cõſilii celſitudo.

¶Sed quoniam ſtante pro conſtanti ꝙ deus mundum creauerit poſſet quis que- iii
rere quo tempore anni mundus fuerit creatus:ideo ſciendum eſt ꝙ fuit ſecundum
Iſidorum.viii.ethimologia.creatus tempore ueris.i.v.&.xx.niſan.i.martii : quo-
niam iſte menſis eſt principium menſium Exodi.xii. capitulo. Eodem enim me
ſe ac eadẽ die.ſ.octo Kl̃edas Aprilis ſm̃ Augu.iiii.de trini.c.v.&.xviii.de Ciui.
dei.ca.liiii.geminibus conſulibꝰ Dominꝰ nr̃ Ieſus Chriſtus incarnatus & paſſus
fuit:iſto enim tempore deum creaſſe mundum poteſt probari ut inquit rabi Ioſue
per ſcripturam Gene.i.caplõ ubi dixit deus germinet terra herbam uirentem ac fa
cientem ſemen iuxta genus ſuum que omnia fiunt in uere.

¶Rabi tamen Eliaſer dicit ꝙ creatus fuit mundus in mẽſe tiſeri ideſt Septembris iiii
quo tempore fructus ſunt maturi. Et dicit Nicholaus de Lyra ſuper.i. Gene.xi.
ꝙ hec eſt cõmunior opinio apud Hebreos. Huius opiniõis etiam ſunt Arabes &
Egiptii qui incipiunt annum ſuum in Kalen. Septembris. ¶Tamẽ tenendo pri- v
mam opinionem poſſet dici ꝙ per uirtutem diuinam.terra produxit hac prima ui
ce fructus in inſtanti & nõ per generationem naturalem. & ideo potuit hec produ
ctio ita fieri in uere ſicut in autũno & congruum fuit.ꝙ primus homo crearetur in
uere quo tempore omnia pullulant & germinant que apta ſunt germinare.Dama.
uero.libro.ii. dicit ꝙ omni tẽpore ſunt fructus in terreſtri paradiſo.quare &c̃.

¶Quo ſtante ab aliquo poſſet queri quot anni ſunt ꝙ deus mundum creauit: vi
quadere dicitur ꝙ ex quo Chriſtus natus eſt anno mundi.MMMMMcxcviiii.ſe-
cundum comunem opinionem . Et poſt natiuitatem eius fluxerunt nunc anni.
M.cccccviii.ꝙ ſunt.MMMMMM.ccccccvii.

¶Sed quoniam curioſus aliquis dicere poſſet:poſtquam mundi principium pate vii
feciſti libenter etiam abſte eius finẽ perciperẽ.¶Ideo dicimus ſemper tamen cum viii
correctione eorum qui excelſa contemplantur ꝙ ſanctꝰ Methodius in libro de pri
mis & nouiſſimis tẽporibus. Et Euſebius in cronica ſua & Theloforus preſby-
ter & heremita in libro de ſtatu uniuerſalis eccleſie opinionem multorum referũt
dicentium finem mundi debere eſſe in ſeptimo millenario a creatione ſua. Quare
deus per numerũ ſeptenarium fere omnia diſpoſuit, nã.vii.ſunt dona ſpũs ſancti

Septem ſacramenta eccleſie. Septem uirtutes. Septies in die deo Canit Dauid. Se-
ptem pſalmi penitentiales. Septem legales feſtiuitates. Septem planete. Septẽ Cli
mata. Septem dies. Septem etates. In Apocalipſi. vii. ſignacula libri. Septem cor-
nua. Septem oculi. Septem angeli. Septem eccleſie. Septem candelabra. Septẽ ſtel
le. Septem ſpiritus nequitie. Septem nequitie apud Salomonẽ. Septẽ peccata mor
talia. Sepťa die ipſe deus requieuit: & ſic in ſeptimo millenario mũdus regeſcet.
ix ¶ Et quoniã aliquis ambiguus querere poſſet quare deus magnus & exceſſus tã
diu expectauerit creare mundũ. ¶ Sciẽdum eſt ꝙ uani & ſtulti ſunt qui dicũt qua-
re tam diu opator expectauerit creare mundum. hoc enim non ſequitur niſi pona-
mus tempus. ſ. reale fuiſſe ante mundum & hoc nos negamus. Et ideo hec conclu
ſio ſit Anaxagore Empedoclis & Democriti. Et nõ nobis qui dicimus ꝙ deus in
indiuiſibili eternitate precedit mundum & ſi per mille millia annorum prius eſſet
factus idem eſſet querendum ꝙ modo queritur. unde Albertus. viii. phyſicorum
inquit ꝙ ſm̃ perypateticos conſtat deum eſſe ante mundum eternitate: & per con-
ſequens duratione cum eternitas duratio quedam ſit indeficiẽs & omnino immu
tabilis: illa duratio non habet partes ſimul ſtantes: quia tunc eſſet continuum ha-
bens permanentiam in ſuis partibus cum eternitas ſit in genere menſure. oportet
etiam ꝙ ſuum menſuratum haberet partes ſimul ſtantes: eo ꝙ menſura & menſu-
ratum proprium ſunt eiuſdem quantitatis: & ſic deus habet partes & eſſet quantus
hoc idem ſequeretur ſi haberet partes ſuccedentes. Sequitur igitur cum deus eter
nitatis duratione precedat mundum: ꝙ eternitas eius dicat nũc indiuiſibile eterni-
tatis quo ſine principio eſſe preceſſit mundum: & propter hoc ꝙ dicimus precede
re mundum non dicit ſpacium magnũ. uel paruum. ãni. uel diei. uel alicuius tem
poris. ſed potius ordinem eternitatis ad tempus & cauſe ad cauſatum: propter qđ
v nihil querunt qui dicunt quare deus tantum expectauit facere mũdum: Vel quid
fecit deus in tãto ſpacio eternitatis antequam faceret mundum. Quoniam in eter
nitate non eſt diu neq; cito: neq; ſpacium longum neq; breue. Cum omnia hec di-
cant diſtenſionem quantitatis alicuius per partes. Sed nos diximus eternitatem
dei eſſe indiuiſibile nũc. ꝙ non eſt terminus alicuius continui.

Bernardini rantis Partenodulici De opere Creationis liber.

IN principio creauit deus celum I
& terram. Sciendum eſt ſm Aurelium Augu. viii. de ciui. dei. c. iiii. ꝙ nõ ſolum Iſraelitici & Criſticole totius uniuerſi creationem credi-derunt. uerũ etiam inter omnes phyloſophantes Plato Stoyce ſecte princeps Deum celũ & terram creaſſe clarius poſuit: Imo thimei ei9. principium: eſt principium Gene. Celum & terrã igitur ſũmus deus creauit. tribus libris ſm Cabaliſtã Abraã in libro creationis. capi. primo. Cum ſepher. ſ. Sephar & ſipur. i. ſcripto numero & eloquio: Et ſm gloſam ſup p̃s. xlix. ubi querit quare aſaph ter nominauerit deum in principio p̃s. Deus in tribus proprietatibus creauit ſeculum: quarum prima eſt paternitas: ſecunda filiatio & tertia ſpiratio que ſunt proprietates conſtituẽtes & mũdus datus eſt in tribus proprietatibus iſtis. quare in diuiſa ſunt opera trinitatis.

¶ Preterea ſciendũ eſt ꝙ prima parti. hebraice ſcripta. c. i. Gene. v.
ſumendo ab exordio uſq; ad locũ: ubi ſcriptum eſt: Et uidit deus lu ii
cem ꝙ eſſet bm̃: Eſt tota illa ſcriptura tribus & centum elementis coagmentata: que eo modo diſpoſita quo ibi ſunt dictiones conſtituunt quas legimus nihil niſi commune & triuiale. preferens corticem: Sed conflat hic litterarum ordo. hũc textum medulle interius abdite latentium miſteriorum. at uocabulis reſolutis elementa eadem diuulſa ſi capiamus & iuxta regulas quas Cabaliſte tradunt que de eis conflari dictiones poſſunt rite coagmentemus futurum dicupt ut eluceſcant nobis ſi ſcimus Capaces occluſe ſapientie. Mira de rebus multis. ſecretiſſima dogmata & ſi i tota hoc fiat

lege tum demum ex elementorum . hacq; rite ſtatuatur & poſitione & nexu erui in lucem.omnem doctrinam ſecretaq; omnium liberalium diſciplinarum.

iii ¶Vnde primo aduertendum eſt q; in prima dictione legis in hebraico idioma te totum latet trinitatis miſterium:prima enim dictio operis legis moſayce apud nos in principio ſonat.apud uero hebreos. .ſcilicet breſith.Ex hac igitur hebraica dictione.

iiii ¶Si quartã quinte coniũgamus fit dictio ies que eſt apud nos ſonat
Si tertiam prime copulemus fit dictio ab que patrem ſignificat.
Si primam cum ſecunda ponamus fit bar q; idem eſt q; filius.
Si tertiam cum quarta fit dictio hes que ſpiritum ſignificat.
Senſus uero orationis que conficitur ex prima dictione legis talis eſt. Eſt pater filius & ſpiritus ſanctus. In prima ergo legis dictiõe totum uirtualiter trinitatis miſterium reperitur.

v ¶Ex iſtamet dictione legis. una oratio in qua ſumma latent miſteria reſoluendo & componendo quippe diſſultat.Exempli gratia.nam ſi coniungamus. Tertiam litteram prime fit dictio. ab.i.pater latine.Si geminate prime ſecunda addamus fit bebar.i.in filio & per filium.

vi ¶Si preter primam omnes legamus fit reſit.i.principium.
¶Si quartam prime connectamus fit ſciabat.i.quietem & finem.
¶Si tres primas quo iacent ordine ſtatuamus fit. bara.i.creauit.
¶Si prima omiſſa tres ſequentes fit. roſe.i.caput.
¶Si omiſſis prima & ſecunda dicas ſequẽtes fit. es.i.ignem.
¶Si tribus primis omiſſis q̃rtã ultime copulem9 fit. ſeth.i.fundamẽtũ.

vii ¶Rurſus ſi ſecundam prime fit. rab.i.magni.
¶Si poſt tertiam tum quartam ſtatuamus fit. hiſc.i.hominis.
¶Si primas duas duabus ultimis coagmẽtem9 fit. berith.i.federe.
¶Si ultimam prime fit ultima dictio & .xii.que tho.b.uerſo.i.bono.

viii ¶Hec igitur tota oratio.ſ.pater in filio & per filium principium quietem & finẽ creauit.Caput ignem fundamentum magni hominis ſedere bono : ex prima illius dictionis reſolutione & compoſitione diſſultat. Sed ut aliqua ſtatim tamẽ nõ oĩa omnibus aperta que per has uoces nobis ſignificantur:notum omnibus chriſtianis quid ſit patrẽ in filio & per filium creaſſe.quid item ſit filium principium eẽ & finem oĩum.Eſt enim alpha & o ut ſcribit Ioã.& ipſe principium ſe appellauit & nos demonſtrauimus finem rerum omnium eſſe : ut principio ſuo reſtituantur. Cetera Paulo obſcuriora quid illa ſcilicet ſibi uelint caput.Ignis & fundamentum magni hominis.quid illud ſit fedus.& qua ratione bñi dicatur : primum igitur illud aduertendum uocari a moſe mundum hominem magnum: nã ſi homo eſt paruus mundus ſecundum Auerroym.viii. phyſicorum.cõmento. xvii. utiq; mũdus eſt magnus homo hinc ſumpta occaſione tres mundos intellectualem celeſtem & corruptibilem. per tres hominis partes apertiſſime figurat ſimul indicans hac figura non ſolum contineri in homine mundos omnes ſed & que hominis pars cui

mundo reſpondeat breuiter declarans. Cogitemur igitur in homine tres partes ſu
premam caput. Secundam que a collo ad umbilicum protēditur. Tertiam que ab
umbilico extenditur ad pedes. ſunt enim & hę in hominis figura uarietate qua
dam diſcluſe & ſeparate: Sed mirum ꝙ̃ pulchre per exactiſſimam rationem tribꝰ
partibus proportione reſpondeant eſt in capite cerebrum fons cognitionis eſt in
pectore cor fons uite & caloris ſunt in parte poſtrema genitalia principium gene
rationis. Itidem autem & in mundo ſuprema pars que eſt mūdus angelicus ſiue in
tellectualis eſt fons cognitionis. Quoniā facta illa natura ad ītelligendū eſt: pars
media que eſt celum principium uite motus & caloris in qua ſol uti cor in pecto
re dominatur. Eſt infra lunā qđ omnibus notum generationis principiū & corru
ptionis: Videtis quā apte oēs he mundi partes & hoīs inuicē cōgruant. ❡ Deſi i
gnauit aūt moiſes primā quidē nomine ꝓprio capitis.ſ. ❡ Secūdā aūt ignem ap ii
pellauit: & quia hoc noīe a multis celum cēſetur: & quia in nobis hec portio prin
cipium eſt caloris. ❡ Tertiā uocauit fundamentū: quia per eā totum hoīs corpus
fundatur & ſuſtinetur. Non eſt etiam ꝑtermittendū ꝙ quilibet iſtorum mūdorum
eſt in quolibet: quia quicquid in omnibus ſimul eſt mūdis id & in ſingulis conti
netur: & hec fuit opinio Anaxagore: pytha. & Pla. uerum que in mundo ſunt infe
riori in ſuperioribus ſunt ſed meliore nota. Que etiā ſūt in ſuperioribꝰ: in poſtre
mis etiam uiſunt: ſed de generi conditiōe. ❡ Eſt apud nos calor qualitas elemen iii
taris. Eſt in celeſtibus uirtus ex calefactoria. ❡ Eſt in angelicis mētibus idea calo
ris. ❡ Eſt apud nos ignis ꝙ eſt elementū. ❡ Sol ignis eſt in celo. ❡ Eſt in regione
ultramontana ignis ſeraphicus intellectus. ❡ Sed uide quid differāt elementaris
urit. Celeſtis uiuificat ſuperceleſtis amat. ❡ Eſt aqua apud nos. Eſt aq̄ in celis hu
ius motrix & domina ueſtibulum.ſ. celorū luna: ſunt aque & ſuper celum mentes
cherubice: Sed uide que in eadem natura diſparilitas conditionis humor elemen
talis uite calorē obruit: Celeſtis eundē paſcit: ſuper celeſtis intelligit. ❡ In primo
mundo deus unitas prima nouem angelorum ordinibꝰ quaſi ſpheris totidē ꝑeſt
immobiliſq; ipſe omnes mouet ad ſe. ❡ In mūdo medio.i. celeſti celum empireū
nouem itidem ſpheris celeſtibus quaſi dux exercitui preeſt que cum ſingule mo
tu inceſſabili uoluantur illud tamen deum imaginans inmotum eſt.

❡ Sunt etiam in mundo elementari poſt materiam primā ipſius fundamētum no iiii
uem ſphere formarum corruptibilium tres.ſ. corporum uite expertium que ſūt ele
menta & mixta tum inter hec media que mixta quidem ſed imperfecta quales
in ſublimi que fiunt impreſſiones. Tres uegetabiles nature que intra primum ge
nera diuiditur herbarum: fructuum & arborum. Tres anime ſenſualis que aut im
perfecta eſt qualis que in zeophitis: aut perfecta quidem: ſed intra terminos irra
tionalis phantaſie: aut ꝙ ſummum in brutis eſt humane etiam capax eruditionis:
ꝙ quaſi medium eſt) inter hominem & Brutum ſicut zeophitum medium eſt inter
Brutum & plantam.

❡ Homo quippe eſt mundus in quo ea omnia inueniuntur que ſunt in reliquis q v
& propterea ut catholici dicunt doctores in euāgelio omnis creature appelatione

cenſetur.Cum predícandum homibus euángelíum:non aũt brutís & angelís.predícandũ tamen omní creature a xpo demãdat̃.Adiecít adhuc hoc ꝙ creauít ſede re bono:quía ínter eas ſedus pacís & amícítíe ex naturarum cognítione & mutuo conſenſu per ſapientie deí legẽ ſancítũ eſt:ꝙ ſedus.ideo eſt bñ:quía ad deũ : q eſt ípſum bñ íta dírígítur & ordínatur:ut queadmodũ ínter ſe totus mũdus eſt unus íta & cum ſuo auctore poſtremo ſit unũ ímítemur & nos ſanctiſſímum ſedus mundi:ut & mutua charítate ínuícem ſimus unum & ſimul omnes per ueram deí dílectíonem cum íllo ſelícíter euademus.

ví ¶ Inſuper ín príma oróne legís moſaíce.ſ.ín príncípío creauít deus celum & terrã determínatur de creatíonís opere.unde ꝑ dícendorum claríorí notítía eſt notãdũ ꝙ creatíonís opus dr̃ quando deus ín quodam cõmuní ſeu matería dr̃ cuncta condídíſſe uel maíorem uníuerſi ambítum & durat ín bíblía ab íllo loco ín príncípío creauít deus celum & terram uſqꝫ ad íllud:díxít deus fíat lux. ubí eſt príma díes. hoc.n.opus.díſtínctíóís opus:natura & tempore precedít.De íſto ígít̃ opere crea-

víí tíóís duo tãgunt̃ cauſa.ſ.cauſatríx & ſubſtãtía creata.¶ Prímo tãgít̃ cauſatrís cã ibí ín príncípío creauít deus. Nã cauſa cauſatrís eſt ípſa trínítas ꝙ ſic patet.Nam Augu.ī Glo.ítẽlí.ſic exponít.Creauít deus.ſ. pr̃ cuíus eſt poteſtas ín prícípío.í.ī fílío cuíus̃ eſt ſapíẽtía. ſed ubí eſt pr̃ & fílíus ibí eſt & amor q eſt ſpũs.ſ.Quí ſub-

víií dít̃ ibídem cum dícít ſpũs dñí Glo.ínter ly:eſt ſpũs.ſ.cuíus eſt uoluntas.¶ Vnde Bernar.cõcludít.Tota ergo trínítas ītellígít̃ ín hís uerbís.ſ. dñs pr̃. prícípíum fílíus.ſpũs dñí:ſpũs.ſ.Vbí Auguſ.Querít quare díxít ſpũs dñí ſerebat̃ ſup aquas. Rñdet.d.ꝙ hoc.íõ díxít ad oñdendũ ꝙ deus ſua líbertate uolũtatís & nõ neceſſítate índígente res condídít. Vnde ídẽ ad Oroſiũ ſic aít.Indígens atqꝫ egenus amor ſubíacet rebus quas dílígít:ſed amor díuínus preualet.ergo.

íx ¶ Dícít ꝙ ſpũs dñí ferrebat̃ ſuper aquas ut oſtendat̃ ꝙ deus nõ neceſſítate ſed ſola ſua boní tate & uoluntate res creauít:ꝙ etíam ſic oſtẽdít̃. Deus quedam uult de neceſſítate & quedam nõ.V.G. Deus uult de neceſſítate ſeípſum & ſuam beatítudínem.ut propríum obíectum:: ſicutquedam alía potentía neceſſaríam habítudínem habet.ad propríum & príncípale obíectum ſuum.ut uíſus ad colorẽ.unde uoluntas neceſſarío uult finem:& íd ꝙ neceſſaríum eſt ad finem:ſicut.V.g.uolo deũ ut finem ultímam.uolo beatítudínem:nec poſſum uelle oppoſitum. non ſic autem uolo de neceſſítate ea ſine quíbus finís haberí poteſt ſicut equm ad ambulandum quía ſine eo íre poſſum.unde cum deí bonítas ſit perfectíſſíma cum níhíl eí perfectíonís ex alíís accreſcat & nullo alío extra ſe índígeat ſequítur ꝙ alía a ſe non neceſſarío uellít.unde ín ps̄.Deus meus es tu: quoníam bonorum meorum non índíges.Glo.í.meís bonís non expectas fíerí beatus:ſed ego míſer índígeo bonís tuís & qbus:Certe índígeo te ut creante. Cõſeruante íuſtíficante beatíficante:& hec eſt potíſſíma rõ ad oſtẽdendũ ꝙ deus meus es tu.ſ.qm̃ nullo ĩdíges.

x ¶ Secundo príncípalíter tangítur ſubſtantía creata nõ dícít celum & terram.í. ſpírítualem & corporalem naturam ſm Glo. Hoc etíam determínat eccleſia extra de ſumma trínítate & ſide catho. fírmíter credímus huíꝰ opíníonís eſt magíſter ín ſe-

cundo.d.prima ubi dicit ſimul cum tpe facta eſt corporalis & ſpiritualis creatura
hoc quoq tenet Beda inquiens q a principio quatuor creata fuerunt. Angelica.ſ.
natura:materia pria:empireũ celũ:& tẽpus:cõfirmat etiã hoc auctoritate eccſia-
ſtici.xviii.c.ubi dicitur qui uiuit in eternũ creauit oia ſimul. ¶Sed ſi querat qua-
re moyſes nullã fecit mentionẽ de angelica natura. ¶Reſpondendum.
Primo q moyſis pplo loqbat rudi iõ nõ oportuit exprimer niſi groſſa & mãlia. i
¶Secũdo q intelligitur per celum ipſa natura angelica dum dicitur in principio ii
creauit deus celum.
¶Tertio q nõ negat qn itelligat p lucẽ dum dixit fiat lux:ſed nõ primo. iii
¶Vnde ſm oẽs recte theologantes notandũ eſt q deus ſimul fecit impfectũ & pfe iiii
ctum.ſcilicet materiam & angelum ut aduerteret angelus de dono dei qui tanti in
cõplemẽti iuxta ſe primã uidebatur materiã ita q in principio duo opera ualde cõ
pleta fecit deus unum ſpirituale.ſ.angelũ:aliud corporale.ſ.celum empireũ:etiã
duo incõpleta unum pmanens.ſ.materia prima reliquũ ſucceſſiuũ.ſ.tps ut ſit unũ
cõtra unũ eccſaſtici.xxxiii.& duo cõtra duo. Et ſic in oibus intueamur opera alti-
ſimi. ¶Sciendũ eſt ad predictorũ maiorẽ declarationẽ q moyſes p terrã intellexit
materiã primã que ſic uocat quia eſt quaſi mater:eſt enim ſm Auer.ſcđo metha.
nature fundamentũ & ideo a platone appellata eſt mulier:quia quaſi exutero eius
concta producta ſunt:ſed ideo uocatur terra a moyſe a terrendo:quia pedibus ter
ritur ex quo infima eſt in rerũ natura creatarũ ſicut terra inter elementa:non tamẽ v
loquitur hic moyſes de eſſentia materie que dicit ens limitatum : ſed de materia
cõtracta ad eſſe quodã ifra celum empireũ. ¶Dicit etiã inanis:quia eſt ſine forti-
tudine ſeu robore:ex quo robur eſt a forma:nõ tamẽ erat ſine omni forma ex quo
erat in loco circunſcriptiue licet fuerat imperfecta:non miſtionis ſed erat quedã
forma imperfecte habens modum incorporeitatis in potentia ſicut embrio eſt in
potẽtia ad animã uegetatiuã. ¶Dicitur iterũ uacua quia quacũq caret perfectio-
ne forme:& ſic a platone dicta eſt turpe. ¶Dr inuiſibilis quia nõ erat actu termi-
nata. Viſus eni eſt colorũ in obiecto terminato. ¶Dicitur incõpoſita quia qſi in
confuſo concta facienda in ea in potẽtia latitabant ſm perypatheticos:unde pla-
to nominauit ſiluã. ¶Vocatur etiã tenebra propter ſui obſcuritatẽ:unde a grecis
dicta eſt chaos. ¶Dicit inſup abiſſus propter defectum alterius baſſis cũ ſit baſ-
ſis ſeu fundamentũ primariũ. ¶Dicitur poſtremo aqua qa ſicut aqua ualde flexi-
bilis eſt:ſic materia de ſe eſt ad oẽm formã flexibilis.ideo philoſophi dicũt q ẽ in
potentia ad omnẽ formã. ¶Oia uero predicta materie noia geñ.prio colliguntur.
¶Iſta aũt terra.i.materia nec erat leuis nec ponderoſa qa iſte ſunt elementorũ pro-
prietates:erat equidẽ admodũ nebularũ cuius pars empireo pximior erat clarior:
inferior uero opaca que admodũ lane:q in uno loco eſt rara & i alio ſpiſſa. ¶Nõ
eſt etiã pretermittendũ q hic moyſes nõ accepit tempus pro numero primi mobi
lis quia incepit moueri ſecũda die ſed pro menſura cuiuſcũq creature:ſeu ſit euũ
uel menſura alia.
¶Ex ſuperius annotatis clare patet error illorũ iudeorũ q dicunt q ſex res fuerũt vi

create a deo ante mundū.ſ.lex.Penitētia.Gehēna.Domus ſanctuarii:Tronus glo rie:ort⁹ uoluptatis:nomen meſſie.Patet quoq; error ſaracenorū q ut refert hermanaus Schalanus in hiſtoria eorū dicūt malos angelos per ſeptē millia ānorū ante bonos fuiſſe conditos:& de hinc boni per mille annos ante cetera.Patet etiā error multorū xpianorū & maxime Hugonis de ſac.libro prio.Dama.lib.ſecūdo & Grego.nazā.dicentiū ꝙ angeli facti ſunt in principio & prima creatura anteq̄ nihil factū eſt.Imo ſimul cum celo empireo & materia prima . Patet inſuper error multorum aliorū de quorū numero fuit Strabus qui dixit celum empireū mox ut factū eſt ſanctis angelis eſt repletum.Idem tenet altimius.Augu.Gre.papa & males imo deus creando celum angelis repleuit ſicut creando aīam corpori infundit cuius opīonis eſt Franci. de May.in ſermone de angelis. Pro maiori igitur noticia harū opīonū uideas Alexā. de ales in ſcda par.ſū.q.xvi.Et dnm Bona.in.ii.d.iii.

vii ❡Preterea ne quis de numero angelorū ambiguus exiſtat.❡Dicimus ſm Alber. in ſecūdo libro cōpendii theo.c.de caſu locali angelorū ꝙ angeli oēs in nouē diuidunt choros : & chorus qlibet diuidit in.MMMMMM.cccccc.lxvi.legionesqua rū q̄libet facit.MMMMMM.uñ in ſūma ſunt tercētū noue milia & nouē cētū ſex.

viii ❡Et quoniā aliquis dubitare poſſet an iſti omnes ſpecie differant ideo aſſerimus ſm Tho.in ſecunda parte ſumme.q.v.ar.v.ꝙ non ſunt plures angeli in eadem ſpecie imo angelus quiſq; ſuam conſtituit ſpeciē.Ricardus uero in ſecūdo.di.iii.arti. v.q.i.& ſanctus Bona.ibidem parte pria arti.ii.q.i.Et ſimiliter Sco.d.eadē tenēt ꝙ in angelis eſt diſtinctio perſonalis non aūt ſinguli angeli particularem faciunt ſpeciem.Non nulli uero alii tenēt ꝙ unuſquiſq; ordo ſuam conſtituat ſpeciem ſub qua eiuſdem ordinis omnes angeli ſunt.❡Alii uero dicūt ꝙ ſicut omnes aīe eiuſdem ſunt ſpeciei modo & angeli.Que autē iſtarum ſit uerior difficile eēt perſcrutari qm̄ ex diuerſis principiis ꝑcedunt:uia tamē ſcotiſtarū mihi ſecurior uidetur.

ix ❡Vlterius quoniam ſcire creationis angelorum modum utile arbitror:ideo ſciendum ſm Landul.in ſecūdo.d.iiii.ꝙ in prima morula oēs angeli fuerunt creati im perfectis naturalibus & iuſtitia originali:ſed pro declaratiōe huius propoſitionis eſt ſciendum ſm aliquos ꝙ morule ſunt diuerſa inſtantia tēporis diſcreti.Alii uero dicunt ꝙ ſunt diuerſa inſtantia eui:reliqui inſuper dicunt ꝙ ſunt diuerſa euiterna ſm ꝙ unumquodq; euiternū habet ſuum euum:iſta enim morula a mora dicit.

x ❡Secundo notandum eſt ꝙ tria ſunt nature dona.Primum eſt naturalis exiſtētia.

xi ❡Secundum eſt naturalis ſapientia. ❡Tertium eſt naturalis potentia. ❡Tertio eſt ſciendum ꝙ omnes angeli creati fuerunt iuſti ſicut chriſtus & beata uirgo. Senſus igitur illius propoſitionis eſt.❡In prima mora quecūq; ſit illa omnes angeli creati fuerunt cum ſumma pulchritudine:ſumma ſapientia:nec non potentia:& iuſti ſumma iuſtitia.❡In ſecunda morula boni conuerterunt ſe ad deum & mali ad propria naturalia ſe ardentiſſime diligendo.ideo in illa boni gratiam receperunt malis non ponendo obicem.ideſt non opponendo. ❡In tertia mali operati ſunt uaria peccata & temptauerunt bonos & fuit illud preliū.de quo apo.ſecūdo caplo dicit factum eſt prelium magnum in celo,michael & angeli eius preliabātur cum

dracone & draco pugnabat:& angeli eius & non ualuerūt neq; locus eorum amplius inuentus eſt in celo.

¶Sciendum q; iſtud bellum reale fuit ſm Fran. de may. in ſecūdo. di. vi. nā preter ea que pertinent ad potentiam executiuam:experimur aliqua genera bellorū pertinentium ad operationes imanentes. Primum eſt inter appetitum ſenſitiuū & intellectiuum:appetitus enim iſti inclinantur ad oppoſita. ¶Secundum eſt inter intellectum & uoluntatem:ſicut quando ratio iudicat aliquid faciendum & uoluntate reſiſtit. ¶Tertium inter uoluntatem & uoluntatem non unius ad ſe. ſed duorum hominum. ¶Quartum inter intellectum & intellectum ex cōtrariis operationibus per rationes oppoſitas ¶Bellum ergo angelorum bonorum & maloꝝ actum eſt iuxta tria:que in ſpirituali natura reperiunt̄ que ſunt:ratio:uoluntas: & facultas:per rationem nēpe electi & reprobi angeli contraria ſentiebant:per uolūtatem:ad contraria afficiebantur:per facultatem ad contraria nitebantur Nā electi angeli ſublimiter ſentiebant de deo & gratia eius:& ad gratiam:& gloriā eius afficiebantur:& pro facultate ſibi data pro illis nitebantur. Angeli uero ſupetbiētes contēnentes gratiam:& gloriam dei:ſublimiter ſentiebant de bonitate nature ſue:& propter hoc ad propriam gloriam afficiebantur:& toto neſu in contrarium electis ſpiritibus ferebantur:magnis ergo affectionibus electi & reprobi angeli in contraria ferebantur boni in creatorē:mali in naturam:boni in gratiam:mali contra illā:boni in diuinum amorem:mali in odiū dei. ¶In quarta mora omnes fuerunt in termino boni premiati ſunt & mali puniti. fuit ergo in quarta morula diabolus expulſus e celo empireo in aerē caliginoſum. de quo ait Augu. tertio ſuper geñ. ad litteram aer caliginoſus eſt quaſi carcer demonibus uſq; ad tempus iuditii & Tho. prima parte. q. lx. locus ille datur demonibus ratione exercitationis humane. nam procuratio ſalutis noſtre protenditur uſq; ad diem iuditii & uſq; tunc durat miniſterium angelorum & exercitatio demonum. Deſcendunt tamen aliqui ad infernum:ut ibi damnatos uexent:poſt diem uero iuditii:ſimul cum damnatis hominibus ibi omnes recludentur.

¶Dona nature impreſentiarum adhuc in ipſo integrā manent ſm q; dicit Dioniſius libro de diuinis nominibus. Verumtamen impedit̄ actus executio: & uſus iſtorum:ita ut non poſſint demones facere que uelint:ſunt autem inter cetera tria in demonibus de quibus pro libito diſponere non poſſuut. ii

¶Primum eſt naturalis exiſtentia ſunt profecto demōes natura pulcherrimi:neq; quantum ad ſubſtantiam ſue nature ſunt angelis bonis turpiores:& tamen hoibus in ſui ſubſtantia & decore apparere non poſſunt:imo apparent aut in corporibus aſſumptis in aliqua uiſione: ſicut deo placet cum deformitate tali ac tanta q; uidētes illos in tali aſpectu maxime terrentur & contriſtantur iii

¶Secundum q; in demonibꝰ exiſtit. eſt naturalis ſapientia. Vnde Iſidorus in octauo ethimologiarum ait:q; angelus malus dicitur diabolus hebraice. ideſt deorſum fluens: Grece uero diabolus: id eſt criminator: uocantur etiam ſathanas: id eſt aduerſarius: & demon: ideſt pariter ac rerum ſcius: uellent igitur demones iiii

contra nos uti oī aſtutia ſua:ſed non ſinit illos deus qui ſua clementia ad cuitādas fraudes & deceptiones eoꝝ:reſperſit nos luce ueritatis:miſitq; filiū unigenitum in mundū qui fuit lux & ſplendor omnis doctrine. Io. prio erat lux uera:& Io. vii. dicebat ego ſum lux mundi. & Io. x. ego ſum uia ueritas & uita.

v ¶Et quoniam hic queri poſſet utrum intellectus demonis nūc poſt peccatum aliquam ueritatem cognoſcat.

vi ¶Ideo dr̄ q; duplex eſt cognitio ueritatis una que hr̄ p grām alia p naturā:prima cognitio duplex eſt una eſt ſpeculatiua tm̄:ſicut cū alicui aliqua diuina ſecreta reuelantur. Alia uero que eſt affectiua producēs amorē dei & hec proprie ptinet ad donū ſapiētie:harū aūt triū cognitionū cognitio naturalis nec eſt ablata nec diminuta. Cōſequunt̄ enī ipſam naturam angeli q ſm ſuā naturā eſt qdā itellr̄s uel mēs: cognitio aūt que eſt p grām iſpeculatione cōſiſtēs nō eſt eis totalr̄ ablata:ſed diminuta:qa de huiuſmodi ſecretis diuinis tm̄ eis reuelat̄ q̄tū opter:uel mediātib⁹ angelis:uel p aliqua tpalia diuine uirtutis effecta ut Aug. dicit. ix. de ciuita. dei uel xiiii. a cognitione aūt effectiua priuati ſunt totalr̄ ſicut & charitate.

vii ¶Tertium q; eſt in demonibus eſt naturalis potentia que ſm naturā ſuperat oēm potentiā hoīum:de qua Iob. xli. c. dr̄ nō eſt poteſtas ſup terrā q̄ cōparet̄ eis. ¶Sciēdum. n. eſt q; magna eſt potentia diaboli reſpectu miraculorū:puta miraculū excedit humanā facultatē:& cōſiderationē:nō tn̄ ſunt ꝓprie miracula:ſunt tn̄ qnq; uere res:ſicut magi pharaōis per uirtutē demonū:ueros ſerpētes & ranas fecerunt. & ſicut qn̄ ignis de celo cecidit & familiā Iob cum gregibus pecoꝝ uno ipetu abſumpſit. Et turbo domum deiciēs filios eius occidit:Sic etiā demonibus opantib⁹ factū eſt ut terre atheniēſium uaſtarent̄ aqs. ut refert Aug. xviii. de ciui. dei. c. ix.

viii ¶Vlterius notandum eſt q; q̄uis materia corporalis nō obediat angelis bōis:ſeu malis ad nutū:nec demones ſua uirtute poſſint trāſmutare materiā de forma iformā:pñt tn̄ adhibere quedā ſemina que in climatib⁹ mundi iueniuntur ad aliquos effectus cōplēdos. ut dicit Aug. iii. de trinitate. Ideo oēs trāſmutatōes corpalium rerum que pñt fieri p aliquas uirtutes naturales ad quas ptinent predicta ſemina pñt fieri p opationē demonum huius ſeminibus adhibitis ſicut cum aliquę res trāſmutātur in ſerpētes uel ranas que p putrefactionē generari poſſunt ille uero trāſmutationes corporalium rerū que non poſſunt fieri uirtute nature:nulla operatio ne demonis perfici poſſunt.

ix ¶Eſt preterea tāte potētie demō q; pōt oſtēdere pſens eē q; nō eſt. & pōt oſtendere rē alr̄ quā ē & abſcōdere q; pſens ē & cōſequēter ſenſus hūanos ludificare ualet.

x ¶Primū qdē facit ſpēs offerēdo q; declaratur ſic qn̄ fantaſmata exiſtētia iteri⁹ offeruntur forti oblatione ipſi uirtuti iteriori:uel uirt⁹ iterior fortiter illis itēdit. ſimilitudo rei uī eē ueritas:hoc māifeſtū ē p naturā nā frenetico pp aſcēſum fumoſitatum ad cerebꝝ ex modica occaſione exteriori uī q; uideat uel audiat mlta:q̄ nō ſūt ibi pſentia ſilr̄ p forte cōuerſionē itētiōis fātaſma uī ueritas. Vn̄ legit̄ de quodā q; tāta cōuerſione recogitabat cuiuſdā mlieris imaginē:q; ei carnalr̄ comiſceri uidebat:Et uigilādo p hunc modū pōt demō diuerſa huiuſmodi facer̄ apparere.

¶Secundum facit mouendo fantaſmata & ſimilitudines rerum exiſtentium in uir i
tute imaginatiua ſicut contingit in ſoniis.nam ex motu fantaſmatum in ſoniis ap
paret nobis ꝙ multa uideamus & audiamus ita nobis uigilantibus ꝙ multa uidea
mus aliquando apparet: & hoc etiam poteſt contingere naturalr̄ ex agitatione hu-
morum ex qua reſultat euaporatio aſcendens ad uirtutem imaginatiuam.

¶Secūdo poteſt ita organum diſponere ſenſuum ꝙ una res apparebit alia ſicut ex ii
abundantia humoris colerici uidetur guſtui ꝙ omnia ſint amara que ſunt dulcia.
Et ex deſcenſu humoris ſanguinei uel uaporis ignei ad oculos uidebitur nobis ꝙ
que exterius apparent ſint rubea ſed demon hos modos cognoſcit. Tertio poteſt
facere uariationē aliqꝫ ex parte obiecti ſicut contingit aliquādo ꝙ ex poſitiōe can
dele uel diſpōne palearum uidentur palee eſſe ſerpentes:

¶Quarto pōt ita diſponere mediū ꝙ una res uidebit̄ alia.nā qua rōne pōt forma iii
re corpus cuiuſcūqꝫ figure & cuiuſcūqꝫ rei corporee. & illud aſſumēs in eo uiſibi-
liter apparere eadē rōne pōt circōponere cuicūqꝫ rei corporee quācūqꝫ formā cor
poreā & offerre illud ſenſibꝰ nr̄is ita ꝙ putabimꝰ unā rē eē preſentē & erit alia.

¶Poſtremū uero facit impedimētū preſtando. Nā res que preſens eſt duplr̄ poteſt iiii
latere ſenſum noſtrū aut quia impeditur.uirtꝰ ſenſus ne perueniat ad ſenſibile.aut
qa ipedit̄ ſpēs ſenſibilis ne pueniat ad ſenſū. Et utroqꝫ mō pōt fieri uirtute demōis.
De hac quippe deluſione diffuſe loquitur Aug.xviii.L.de ciui.c.xvii.xviii.&.xix.

¶Tantū etiā pōt diabolus ꝙ ſm Bona.in ſcdo.viii.pōt corpora itrare huiꝰ opinoni v
eſt etiā Aug.in lib.de dominatione demo.Vbi dicit̄ demones per naturā ſue ſubti
litatis pn̄t corpora intrare & penetrare nō ut cōſeruāt & pficiāt:pn̄t igitur ſubſiſte-
re cōmouere & cōturbare niſi ꝓhibeantur a ſupiori uirtute & cū pmittuntur inīroi
re & uexare:tunc dn̄r corpora obſidere: pmittit aūt dn̄s ſiue ad glorie ſue oñſionē
ſiue ad peccati punitionē:ſiue ad peccantis correptionē:ſiue ad noſtrā eruditionē:
licet ex qua iſtarū cārū determinate permitat latet hoc humanā iduſtriā:quia ocul
ta ſunt dei iuditia:iuxta illud apoſtoli ꝙ̄ incōprehenſibilia ſunt iuditia eius.

Nō ſolū poſſunt corpora humana intrare uerū etiā pn̄t illabi aīabus.i.ſm intimū
profundari. Dicit enim dn̄s Bonauē.ꝙ cum cognitio aīe non eſt circa utilia occu
pata:cum enim euagatur & eſt occioſa ratio poteſt ei diabolus offerre imaginem
turpē & uanam. Preterea ſciendum eſt ꝙ angelum aſſumere corpus non eſt uniri
ſibi in ratione forme perficientis ſed in ratione motoris intrinſeci ꝙ aſſumit.ideſt
ad ſe ſumit utendo illo ut inſtrumento ad operationes ſibi proprias explendas:
hoc autem poteſt fieri dupliciter uno modo aſſumendo corpus mixtum iam ante
generatum puta cadauer mortui alio modo ſumendo corpus non prius formatum
ꝙ de nouo poteſt fieri non ex natura celeſti:quia corpus celeſte non eſt ſuſceptiuū
peregrinarum impreſſionum cuiuſmodi ſunt rarefactio condenſatio & ad nouam
formam tranſmutatio ſed fit ex elementis imperfecte mixtis:non ꝙ angelus indu
cat formam naturalem in materia hec enim facere non poteſt ſm Aug.iii.de tri.
ſed tantum poteſt elementa actiua & paſſiua corporibus celeſtibus in ſitu conue-
niente approximare uirtute quorū talis forma quaſi ſubito iducit̄ ita ꝙ tale corpꝰ

aſſimilatur ipreſſioni imperfecte mixte cuius ſignum eſt: qa ſtatim cumdiſparcat
vi reſoluitur in elementa propter eorum iperfectam mixtionem. ¶Pōt autem ange‑
lus huiuſmodi corpus localr̄ mouere ſed nō poteſt mediante tali corpore i opera
tiones ſenſitiue:qa iſte non ſunt nate recipi niſi in compoſito ex ania & parte cor‑
poris perfecte mixta cuius neutrum eſt ibi.Ita.n.apprehendit colores oculis clau
ſis ſicut aptis & ſonos auribus obturatis ſicut non obturatis. unde eius uidere uel
vii audire nihil aliud eſt ꝙ itelligere. ¶Quantū autem ad operationes uegetatiuas ut
nutrire & generare nō ſunt ibi complete. non.n.eſt ibi uera nutritio licet ſit ibi co
meſtio que precedat nutritionem iquātum eſt ibi cibi diuiſio & i uētrem traiectio
non tamē eſt ibi conuerſio cibi i corpus ſed reſoluitur i ſubtiles uapores: ſicut ci‑
viii bus cōſumptus a corpore glorioſo. ¶Quantū uero ad gn̄atione nō eſt ibi ſeminis
formatio:pōt tamē demō i ſpēm mulieris uiro ſuccūbendo ſemen recipere & mu‑
tato corpore in ſimilitudinē corporis uirilis uel mediante alio corpore aſſumpto
ix pōt illud in matricē mulieris conſentiētis tranſfundere. ¶Dicit̄ igitur ſic ꝙ ſemē
a uiro deciſum recipit demō ſuccubus & tranſfundit incubus & ideo pōt genera‑
re ſi in ſua qualitate naturali cōſeruetur:filius aūt genitus eſt magis dicēdus fili⁹
uiri a quo ē ſeminis deciſio ꝙ demonis. Vnde Ioſephus dicit:& hētur i hiſtoriis
ſup gen. angeli cū mulierib⁹ coeūtes iniurioſos filios genuerūt q ꝑpter cōfidētiā
fortitudis gigātes a grecis dicti ſūt:iſtā materiā ptractat Aug.xv.de ci.c.xxiii.
x ¶Aliq ēt auſi ſunt dicere ꝙ Plato Ar. Rolandus Merlinus ſic fuerunt generati.
xi ¶Ex ſuperius ergo annotatis patet quāta ſit potentia diaboli: que tn̄ per dn̄m Ie
ſum xp̄m aliqualr̄ ligata eſt.unde Apo.xx.ca.Ioā.ait.uidi angelū.i.xp̄m deſcen
dentem de celo habentē clauē abiſſi & cathenā magnam in manu ſua. & apphen‑
dit draconem ſerpentem antiquū qui eſt diabolus & ſathanas & ligauit. Notādū
tn̄ ſcd̄m Bona.d.xix.tertii.(ſicut ēt dicit magr̄ in textu)ꝙ p paſſionē xp̄i ſumus
a poteſtate diaboli liberati:oēs qdē quātum ad ſufficientiā: ſed illi ſoli q ſunt de
xii eius corpore:ꝙ eſt eccleſia:q̄tū ad efficaciā. ¶Diabolus ante paſſionē xp̄i dupli‑
cem manū.ſ.attrahentē & impellentē habebat man⁹ attrahens erat poteſtas trahē
di ad limbū ēt iuſtos & ſctōs:Manus impellēs erat poteſtas precipitandi in malū
uel per fallaciam uel per uiolentiam:quia tēptabat ut draco:tēptabat ut leo:& pri
ma manus.ſ.attractiua erat tante potētie: ut nullus poſſet ei reſiſtere:& hec fuit ei
oīno amputata per xp̄m.Iam.n. nullum iuſtum poteſt ad limbum trahere quare
per paſſionem chriſti deletum eſt cirographum peccati Ade: manum autem im‑
pellentem habebat ita fortem:ut cum magna difficultate poſſet quis ei reſiſtere.
Omnes enim uel ſuperabat per fraudulentiam uel per uiolentiam. & hec poteſtas
debilitata eſt per chriſtum:per quē lumen uirtutis aperitur contra fraudulentiam
diabolicam:& adiutoriū uirtutis tribuitur cōtra diabolicā uiolētiā:apparuit autē
lumen ueritatis: & interi⁹ p diuinā iſpirationē & exteri⁹ p humanā inſtructionē:
iam enim omnibus eſt ueritas propalata: & ideo deſtructa eſt ydolatria adiuto‑
rium etiam uirtutis tribuitur per gratie iſuſionem que reprimit cōcupiſcentiam.
Et ſic patet qualiter & quomodo eius potentia eſt ligata:peccatum igitur eius fuit

magnum. ¶ Sed quoniam quis querere poſſet quo peccato peccauit ſcilicet ꝙ fuit I
eius peccatum. ideo dicimus ſecundum aliquos ꝙ peccatum luciferi formaliter & primo fuit ſuperbia ꝙ probatur ſic angeli nec potuerũt primo peccare per aliquod nolle quare nolle preſupponit uelle & ſic non peccauerunt modo primo per iram nec per auaritiam nec peccauerunt aliquo uelle inordinato circa tẽporalia nec peccato carnis. ut patet ergo eodẽ modo aliis excluſis peccauerunt per ſuperbiam.

¶ Item lucifer non potuit peccare niſi unico peccato ſed conſtat ꝙ peccauit ſuperbia per illud Iſa. ſuperbia eorum qui te &c. hoc idem confirmat Auguſt. nono de ciuitate. ubi dicit: male uoluntatis initium quid poterat eſſe niſi ſuperbia? Et eccleſiaſtici decimo. initium omnis peccati ſuperbia probatio maioris. nam ſi potuit pluribus peccatis peccare. peccatum ſuum fuiſſet remiſſibile ꝙ reputatur communiter falſum probatio conſequẽtis. quia uoluntas non poteſt ſimul habere duos actus perfectos. ſicut nec intellectus ergo ſi potuit pluribꝰ peccatis peccare peccauit uno poſt alterum & in illo ſecundo inſtanti potuit de primo penitere. Preterea ſecundum Ioannem in Canonica ſua. omne ꝙ eſt in mũdo aut eſt concupiſcentia carnis aut concupiſcentia oculorum aut ſuperbia uite proprie non peccauerũt concupiſcentia carnis uel oculorum. ergo. ii

¶ Nonnulli alii cõtrarium ſentientes ſic arguunt peccatum luciferi fuit maximũ peccatum cuiuſmodi non eſt peccatum ſuperbie ex quo humilitas non eſt maxima uirtus ſed charitas. patet hoc per illam regulam ſicut propoſitum de propoſito ita oppoſitum de oppoſito. iii

¶ Pro declaratione igitur eſt notandum ꝙ nolle eſt actus poſitiuus uoluntatis ꝙ fugit diſconueniens & uelle eſt actus uoluntatis quo acceptat omne cõueniens ꝙ eſt duplex . ſ. uelle amicitie & uelle concupiſcentie. Velle amicitie eſt illius obiecti cui uolo bnũ: uelle autem cõcupiſcentie eſt illius obiecti ꝙ uolo alicui obiecto amato. Sed ſciendum eſt ꝙ uelle concupiſcentie preſupponit uelle amicitie & nolle neceſſario preſupponit uelle & cõſimilis ordo eſt in his actibꝰ deordinate ſumptis per regulam Boetii in thopicis. ¶ Vnde etiam pro maiori notitia pono duas concluſiones prima eſt ꝙ malitia in primo angelo quantum ad uelle amicitie fuit inordinatus amor ſui. ¶ Secunda concluſio ꝙ malitia in angelo quantum ad uelle concupiſcentie fuit ꝙ inordinate concupiuit beatitudinem. ¶ Prima concluſio. probatur ſic: illa malitia non fuit amor dei nec fuit amor quo dilexit alium angelum. ergo fuit inordinatus amor ſui. patet hoc per Augu. quarto de ciuitate dei ubi dicit ꝙ duo amores fecerunt duas ciuitates ſcilicet dei & diaboli. ¶ Secunda concluſio etiam probatur ſic. quicquid uoluntas uult hoc eſt ex ratiõe alicuius boni honeſti uel utilis uel delectabilis ſed angelus non concupiuit hoc amore honeſti: quia ſic non peccaſſet nec amore utili. quia ille non eſt primus amor. ergo amore boni delectabilis ſed ſumme delectabile eſt beatitudo hoc idem cõfirmat Anſelmus de caſu diaboli. capitulo quarto. iiii v vi vii viii

¶ Pro concluſione ergo dico ꝙ iſta malitia nõ reducit̃ ad pctm̃ ſuperbie nec quãtum ad primum nec quantum ad ſecundum. quia ſuperbia eſt excellentia exclu- ix

viii ſiua & deſpectiua. inquantum eſt excellentia excluſiua & deſpectiua. uidetur eſſe contentio aliorum. ſed nec in prima nec in ſecunda malitia erat aliquorum deſpe ctio. Et ſic forte poteſt reduci ad peccatum luxurie. nõ enim luxuria ſemper eſt in

ix actibus carnis ſed circa delectabile inordinate concupitum. ¶ Ex his infero tria. ¶ Primum ꝙ diuiſio peccatorum Capitalium comprehendendo peccatum diaboli non eſt ſufficiens & ſi eſt reducitur ad peccatum luxurie. Secundum ꝙ peccatum angeli nõ continetur ſub aliquo ternario ſub quo continetur peccatum hominis. ¶ Tertium ꝙ diabolus penitere potuit.

x ¶ Declarato quo peccato diabolus peccauit nunc merito querendum eſt ſi potuit peccare in primo inſtanti ſue creationis. ad ꝙ queſitum dicendum eſt ꝙ nõ ratione Hugonis in libro. iiii. de ſacra. d. ꝙ peccatũ conſiſtit in actu uoluntatis qui eſt a potentia finita. ergo menſuratur tempore. ergo non potuit peccare in inſtanti: huius opinionis eſt Anſelmus in libro de caſu diaboli. cap. iii. Et beatus Thomas par. prima. q. lxiii. articulo quinto.

xi ¶ Aureolus uero contrarie eſt opinionis: cuius ratio eſt iſta uoluntas in quocũꝙ inſtanti poteſt habere actum liberum in illo poteſt peccare ſed in inſtãti ſue creationis uoluntas angeli potuit habere actum elicitum libere: põt enim habere actũ quia effectus poteſt eſſe coeuus ſue cauſe: ut patet de ueſtigio & pede de igne &

xii ſplendore: huius opinionis uidetur etiã Ioan. Scotus. ¶ Sed Petrus de aquila mediãs dicit ꝙ peccatum aliquando accipitur pro defectu preciſe: aliquãdo uero ꝓ defectu imputabili. iii. ethi. ubi dicit ꝙ orbatus a natura non uituperatur: Orbat⁹

xiii uero ex continentia uel malitia uituperatur. ¶ Tunc ad propoſitum dicit ꝙ angelus potuit peccare in primo inſtanti ſue creationis peccato ꝙ eſt ſolum defectus; & ſic intelligitur ſecunda opinio. Sumendo autem peccatum pro defectu imputabili angelus non potuit peccare ab inſtanti ſue creationis: & ſic intelligitur prima

xiiii opinio. ¶ Vſꝙ nunc uiſum eſt de poſſibili. Sed quid de facto. ¶ Reſpõdeo ꝙ malus angelus ab inſtanti creationis ſue non fuit malus ſed fuit aliqua morula inter creationẽ & lapſum: ꝙ patet per magiſtꝝ ſententiaꝝ. diſt. iii. ſecundi. c. iii. & iiii.

xv ¶ Item per Augu. ſuper gene. ad litteram: ubi dicit ꝙ deus non prius eſt ultor ꝙ̃ aliquis ſit peccator hoc idem habetur Iſa. xiiii. & Ezech. xxviii.

Bernardini Seruite De opere diſtinctio-nis liber.

¶Tractat⁹ prim⁹. Cap.i.

P Rima quippe die dixit de⁹. Fiat lux, Et facta eſt lux ꝛc.

¶Opus eni diſtinctiōis die dñico icepit quod dicitur quando deus chaos illud confuſum im i
partes diſtinxit. Et factū eſt hoc trib⁹ diebus dñico.ſ.lune & mercurii. Et ſic patet ꝙ iſtud opus tribus precedit diebus opus ornatus. Dñico igit̃ die dixit dñs fiat lux: eſt aiaduertēdū ſm btūm Aug. ꝙ qñ dixit iſta uerba ceciderunt tūc mali angeli de ſedibus empireis. ꝙ fuit in q̃rta morula ſm S:o. Vlterius eſt ſciendū ꝙ in predicta ꝓpoſitione tria tanguntur.

¶.ſ. Eterna dei diſpō ¶Primo tangit̃ dei diſpō: ibi. Dixit deus
¶Rei productio Glo. interli.i. uoluit. Baſilius uocē dei itelli ii
¶Et ꝓducti cōdictio gimus uoluntatē dei qᵈ uerbū.ſ.dixit deus accipitur uel pſonalr uel eēntialr: uel actualr. Primo mō accipitur uel tenet̃ pſonalr: & ſic eſt ſenſus. Dixit deus.ſ.pr̃ fiat lux.i. deus pr̃ genuit uerbū in quo & p quā lucē: oīa fieri diſpoſuit. ps. Oīa in ſapia feciſti. Aug. Cū audimus hoc.ſ. dixit deus fiat lux intelligimus omnia in uerbo eē ut fierēt. ¶Secundo mō eēntialr & ſic eſt ſenſus dixit.i. ab eterno diſpoſuit ut fiat lux in tempore. ¶Tertio mō uirtualr: & ſic eſt ſenſus: dixit deus: fiat &c.i. fecit ut in hoc celeritatē uirtutis dei oſtendat: quaſi dicat: ita fuit ei facere ſicut dicere. Ita ꝙ dicere ibi accipit̃ uel pro eternali dei uerbi diſpōne: uel pro actuli dei opatione: in qua aſſignat differentiā noſtre locutionis & dei: quia noſtrum dicere non eſt efficere: ſed dei dicere eſt efficere. ¶Secundo tāgit̃ rei ꝓductio ibi. fiat lux. Sed ſciendū ſm Cabaliſtas ꝙ iſtud dictū fiat lux: & facta eſt lux nō de eadē luce intelligit̃: iii
ſed qcqd ſit. ¶Notādū ē ꝙ iſta ꝓpō fiat lux tribus expōit̃ modis.

vi ¶Primo fiat lux.ſ. aerea uel corporea.ſ.nubes lucida:in illa parte.ſ.materie prie
ubi eſt modo ſol:nec erat eadē cū ſole cum ex ea ſm magiſtrū factus eſt ſol quar-
ta die. illuminabat autem ſuperiorem & inferiorem partem materie exquo erat ad
quantitatem ſolis:& licet tunc nō erant aues:piſces aut homines aut plante ad ui-
uificandum:ſeruiebat tamē nobis ad meditandum bonitatem dei qui tam diligē-
ter & ordinate in ſuis proceſſit operibus: nec nubes iſta ex uaporibus aut de nihilo
ſumpta fuit ſed de materia prima : ita ꝙ illa pars materie ubi erat conuerſa fuit in
eam. Et dicit Beda:ꝙ hec nubes creata fuit recte in meridie iuxta zenith capitū no
ſtrorum:& hinc eſt ꝙ prima dies dicit̃ habere ueſpere & mane. Cauſabat.n. diē ab
Oriente ſuper noſtrum emiſperium . Nam dum apparebat ſuper nos cauſabat diē
ipſa poſita ſubt nox cauſabatur ſicut modo de ſole. Tho. tamen ſecundo ſcripto.
ſenten. diſt.xiii.ar.v.in expoſitiōe littere dixit ꝙ in Oriente.
vii ¶Secūdo mō exponit̃ ſic fiat lux.i.dei ſapiētia.ſ.xp̄s de quo.Io.xii.ego lux in mū
dū ueni & ſubdit̃ ibidē dū lucē hētis credite in lucē ut filii lucis ſitis.
viii ¶Hec quippe lux fuit quedā nebula lucida:ſed qd aliud eſt lux in nube ꝗ̄ dei ſa-
pientia in carne Iſa.xix.aſcendet dominus ſuper nubem leuem.
ix ¶Tertio tangitur producti cōditio ibi & facta eſt lux: Sicut.n.in actionibus iſtan
taneis ſimul ſunt fieri & factum eſſe in p̄s.xxxii. Qm̄ ipſe dixit & facta ſunt : bene
ergo dicit & facta eſt lux que dicit̃ informis hodie : quia habuit lumē imperfectū
ꝙ quarta die cōſumatū & perfectū. ideo quarta die de ea dr̃ factus eſt ſol:uel ideo
hodie dicitur iformis. qm̄ habuit uirtutem illuminatiuam in cōmuni : ſed poſtea
quarta die data eſt ei ſpālis & determīata uirtus ad particulares effectus ſm diuer
ſas uirtutes corporibus celeſtibus collatas ut. V.G.ſicut calor hēt quādam actio-
nem cōem iquātū eſt calor:ſed ſm ꝙ in diuerſis rebus iuenit̃ determinat̃ ſua actio
ad determinatos effectus ſicut calor q eſt in homīe operat̃ ad cōuerſionem cibi in
carnem humanā & in plāta ad ſubſtantiā plāte. Ita ēt lux ꝗuis habeat actionē con
ſequentē naturā lucis iquātū huiuſmodi determinat̃ tn̄ ſua actio ad diuerſos effe
ctus ſm ꝙ in diuerſis recipit̃. unde aliū effectū habet radius ſaturni & aliū radius
Iouis. unde lux iſta.ſ.ſubſtātia ſolis habuit in prīcipio ſuā uirtutē cōem: ſed quar
ta die habuit uirtutē determinatā ad effectus ſpāles. Sed ꝙ aliū effectū habeat ra-
dius Saturni & aliū Iouis patet aucto. Alchindi in theoricis artiū naturalium ma
gicarum in theorica de radiis ſtellaꝝ ubi dicit. Omnis.n.ſtellaꝝ ſuā habet ꝓprie-
tatem & propriam naturam & condictionem in qua radiorum proiectio cum aliis
continetur. Et ſicut unaqueq; ſuam habet proprie propriam naturam quam taliter
in nulla alia contingit reperire. in qua radiorum emiſſio continetur:ſic ipi radii in
diuerſis ſtellis. ſunt diuerſe nature ſicut & ipſe ſtelle. ſunt nature diuerſe:uideas ibi
& inuenies eius rationes.
¶Vlteri⁹ eſt ſciēdū ꝙ quatuor ad ſunt rōnes ꝓpter quas iſto die de⁹ creauerit lu-
x cem. quaꝝ pria eſt:qm̄ lux iter oēs qualitates corporis ē cōior & utilior. ſecūda qa
ipſa ē in agēdo nobilior. tertia ē qa lux in māifeſtādo ē utilior. Cū.n.lux ſit q̄litas
actiua primi corporis.ſ.ſolis ē magis māifeſtatiua:& iō magis faciens ad bonam

diſpoſitionem uniuerſi.quarta ratio eſt:quia lux in cōſtituēdo eſt neceſſaria. unde formo ſic rationem illud eſt factum prima die ſine quo dies non poteſt eſſe ſed ſine luce dies non poterat eſſe.igitur &c.

¶Deinde ſequitur. Cap.ii.

Et vidit deus lucem ꝙ eſſet bona ꝛc.

¶Quod uerbum trib⁹ exponiť modis. ¶Prīo glo.inter:ſic exponit uidit de⁹ &c. i
.i.placuit ei lux in ſua eſſentia que prius placuerat in ſapientia.¶Secundo modo Augu.in glo.colla. ſic ait uidit de⁹ lucē &c. nō quaſi incognitā lucē laudauit:ſed iam factam dignam laude declarauit.ſ.ꝙ eſſet bona. ¶Tertio modo etiam Aug. in glo.colla.exponit ſic.d.bn̄ ab eterna luce prius fit temporalis ut p eā cetera uiderenť.dicit ergo uidit de⁹ lucē ꝙ eſſet bona.In quib⁹ uerbis tangit tria:ſ.acceptationem:qm̄ uidit. ¶Acceptationis rōnē.quia lucē. ¶Perfectionē qa ꝙ eēt bona.
¶Primo tāgit acceptionem ibi uidit de⁹ ubi nota ꝙ triplex eſt uidere dei.
¶Primū ē notitie uel itelligētie ſimplicis:& ſic uidet bonos & malos ad hebr.iiii. ii
Omnia mūda & aperta ſunt oculis eius. ¶Secundū eſt approbationis: & ſic uidet electos ſapi.iii.reſpectus eius in electos eius eſt. ¶Tertiū eſt gratie infuſionis uel iuſtificatiōis in ps. Oculi dn̄i ſup metuētes eū.¶Secūdo tāgit acceptatiōis conditionē.qa lucē .Eſt aūt triplex actus lucis.ſ.illumiare:uiuificare: dirigere quos de⁹ q eſt uera lux facit.unde ipſe q dicit.Io.ix.Ego ſum lux mūdi ſubdit. Io.xiiii. ego ſum uia ueritas & uita ubi Auguſti. ſic ait quaſi diceret.Qua uis ire ego ſum uia. Quo uis ire ego ſum ueritas,ubi uis permanere ego ſum uita. Et ſubdit uerbum. ergo dei qui apud patrē eſt ueritas & uita aſſumēdo hominē factum eſt uia ambulans p hoiem & peruenis ad deū.Melius.n.in uia eſt ire claudicando ꝙ̄ pter uiam fortiter ambulare. Vnde patet ꝙ ipſe xp̄us eſt uia qua itur ueritas:ad quā itur uita in qua ſtatur. Actu.xvii. In ipſo uiuimus : qm̄ uita eſt in ipſo. mouemur. quia eſt uia. in ipſo ſumus. quia eſt ueritas: nā ens & ueꝝ cōuertuntur ita ꝙ xp̄s eſt uia ſine errore q̄rētib⁹ ē ueritas ſine falſitate: Inueniētib⁹ ē uita ſine morte pmanētib⁹.
¶Tertio tāgit lucis pfectionē ibi ꝙ eſſet bona quaſi dicat. uidit de⁹ ꝙ dedit:ipſe .n.dat eſſe.ipſe dat bm̄ eē:ipſe dat bn̄ eſſe:ad Ro.xi.ex ipſo & p ipm. ergo uidit iii
ꝙ lux eēt bona tripl'r ſm triplicē bonitatē lucis. ¶Primo eſt bona ſm effectū.quia cōmunicabilis. ¶Secūdo ſm aſpectū quia delectabilis. ¶Tertio ſm ſtatum quia durabilis reſpectu aliorum corruptibilium:ex quo non habēt contrarium. & ideo in extinguibile eſt nomen ipſius.Sapien.vii.

¶Poſtea ſubiungitur. Cap.iii.

Et diuiſit lucem ac tenebras vel a tenebris ꝛc.

¶Iſta enim ppoſitio multis exponitur modis primo poſitiue ſic diuiſit lucem ac iiii
tenebras per eſſentias. quia inter illa oppoſitionem facit & ſic diuiſit loco & tempore:loco quidem qm̄ in ſuperiori parte erat lux:in iferiori uero.ſ. in materia opaca erat tenebra. Tēpore uero ut ex equo partireť tēpus & legiť & itelligiť de luce corpali.ſ. nubecula lucida & ei⁹ defectu ſiue umbra ex obiecto nāe opace.ſ.terre.

v ¶Secundo modo litteraliter negatiue ſic diuiſit lucem a tenebris:quoniam prime illuminationi tenebre nō erant cōmixte ſicut modo. Eo ꝙ aurora nō eſt finis noctis & principiū dici ꝙ tūc nō cō.ingit quoniā tunc nō ab aurora:ſed a plena luce dies incepit.unde in prima die dicit̄ dies nō habuiſſe aurorā:nō quin lux illa que ſuo motu diem faciebat in oriente creata nō fuerit:ſed qm̄ prime illuminationi tenebre non fuerunt cōmixte:ſicut modo.

vi ¶Tertio mō ſpūalr̄ ſic diuiſit lucē a tenebris.i.angelos btōs a tenebris ſpiritualibus.ſ.a malis.non quidē a tenebris que tūc eēnt:quia diabolus nō fuit creatus malus:ſed diuiſit lucē a tenebris ſpūalibus quas deus futuras preuidit.

vii ¶Quarto mō ſic diuiſit lucē.i.creaturā ſpūalē formatā.nō que eſt per grām perfectā cū qua creata nō fuit:ſed que eſt p grām.Ita ꝙ tunc facta eſt diuiſio lucis.i.creature formate p grām a tenebris.i.a creaturis nō formatis p gratiam.

viii ¶Quinto modo ſic diuiſit lucem a tenebris tripliciter.¶Primo cultu per fidem.

ix ¶Secundo affectu per dilectionē.¶Tertio ſtatu p religionē:figura huius patet exo.x.ubi dicit̄ ꝙ ubicūqꝫ habitabant filii iſrael lux erat.

x ¶Et ſtatim ſubditur. ¶Capi.iiii.

Appellauitqꝫ lucem diem & tenebras noctem.

xi ¶Iſtud āt dictum cauſalr̄ exponi debet ſic appellauitqꝫ lucē diem.i.lucem cauſantem diem & tenebras noctē.i.tenebras cauſantes noctē. ¶Sed cōtra p̄dicta poſſet quis arguere.dies & nox non fuerunt niſi per acceſſum & receſſum luminariū:ſed hoc nō pōt eſſe niſi per motū circularē firmamenti lux deferatur:cū ergo firmamētū ꝙ circulariter mouetur.ſecūda die ſit factū.& nō pria.uidet̄ ꝙ icōuenieter prima die:ſm̄ illam lucē creatā:fuiſſe dies & nox cōmemoretur.

xii ¶Preterea lux illa prima die dicitur fuiſſe producta:ergo cū pria die non fuiſſet uel eēt tenebre:nec p cōſequēs nox qūo iſta lux igit̄ faciebat diem & noctem?

xiii ¶Reſpondeo ꝙ de hoc duplex eſt opio una grecorum & altera latinorum.

xiiii ¶Nam greci ut baſi:in hexameron & dama.dicunt ꝙ dies & nox:tunc erant nō p motū lucis:ſed per contractionē & emiſſionē radiorum & lucis:ita ꝙ illa lux emitebat radios ſuos:& ſic faciebat diem:& cōtrahebat radios ſuos:& ſic faciebat noctem.Iſtam aūt contractionem & emiſſionem radiorū dicebāt lucē facere nō naturaliter:ſed ordinatione diuina & miraculoſe:ſicut etiam lux radios ſuos retraxit in terra egypti cū lux alibi eēt.Exo.x.Et ſimilr̄ in paſſione dn̄i Math.xxvii.

xv ¶Sed contra iſtam opinionem arguitur ſic.hoc enim non poteſt poni miraculoſe fuiſſe factum:quia in prima inſtitutione rerum non queritur miraculum:ſed ꝙ natura rei habeat.ut Augu.dicit.Vnde exemplum de paſſione non eſt conueniens:qa illa non fuit per contractionem:ſed per interpoſitionē corporis lunaris.ut Dyoniſius dicit in epiſtola ad policarpum.¶Dicamus igitur cum Auguſti.& aliis latinis ꝙ dies & nox:tunc fiebant:ſicut modo fiunt per motum circularem ipſius lucis que antecedebat & recedebat:unde ſicut modo ſol circulariter mouetur:& quando eſt in una parte emiſperii facit ibi diem:& quando eſt in alia parte facit noctem ali-

bi. Ita tunc lux motu ſuo circulari faciebat. Et ita dico ꝙ in celo eſt duplex motus unus cōis toti celo qui facit diē & noctē. Alius autē eſt q diuerſificatur p diuerſa corpora ſm quos motus fit diuerſitas dierū adinuicem & mēſiū tēpoꝝ & annorū.
¶ Vlterius eſt ſciendū ꝙ loquēdo ſpūaliter: Deus primo fecit lucē. ¶ Secūdo approbauit lucē. ¶ Tertio diuiſit lucē. ¶ Quarto noīauit lucē. ¶ Quinto integrauit diem. ¶ Primo deus fecit lucē incipiens eni deus opera ſua ut perficeret: prio fecit lucē ut oīa poſtmodū faceret in luce: ſignificauit eni in ſe nobis non amare opera ſua que non fiunt in luce: ſed in tenebris: quoniā mala ſunt. Io. iii. Omnis qui male agit odit lucem. ¶ Secundo deus uidit ſed ſi cetera opera que facit in luce uidit: quia nihil ſine luce uidet: ſed neq3 etiā tenebre ſine luce uidentur: lucē quā uidit in qua uel qua luce uidit certe: uidit lucē creatā in luce increata. Cum lux non uideatur niſi in luce: uidit. i. iudicauit lucem. qui eni in ſe lucē habet de luce iudicat: talis eſt ſpiritualis: qui non ſolum iudicat inter lucē & tenebras: ſed etiā inter lucem & lucem: & ipſe a nemine iudicatur ſm apl'm ad cori. ii. ſpiritualis homo iudicat omnia. ¶ Tertio diuiſit lucem a tenebris. ſ. peccatū mortale a gratia. Sol in eodem emiſperio non patitur uel continet noctem: ſed quando nox eſt ſuperius: ſol eſt inferius: quia dum peccatum mortale regnat in homine: homo ſolem neſcit. i. gratiā xp̄i contēnit & cōculcat: & ſicut ſol nebulam continet ſic gratia ueniale peccatum.
¶ Quarto deus uocauit lucem diem & tenebras noctem: ergo cum dies eſt opamini: quia ueniet nox in qua nemo poterit operari. Io. ix. ubi Criſo. ait donec dies eſt ideſt. donec licet credere hominib⁹ in me: donec uita hec cōſiſtit: una ueniet nox. ideſt mors uel uita: alia ubi nemo operari: ſed recipere quod operat⁹ eſt: unde ſubdit: cū uiuis fac quicquid facturus es ultra ē: neq3 fides: neq3 labores: nec penitētia. ii
¶ Sequitur. ¶ Capitulum. v.

Et factum eſt veſpere 7 mane dies vnus. iii

¶ Sciēdū eſt ꝙ hoc dictū. vi. exponit modis. primo litteralr ſic. Nam luce accedēte ad occidentē ad modū ſolis factū eſt ueſper: & eadē migrāte ſub terra: & ad oriētem uenientē factum eſt mane. Dixit autē prius ueſpere q̄ mane. primo quia cum a luce dies inceperit prius occurrit terminus lucis ꝙ eſt ueſpere: q̄m terminus tenebrarum: & noctis ꝙ eſt mane. ¶ Secundo ſm Cri. ut deſſignet ꝙ dies naturalis nō terminatur in ueſpere: ſed in mane. ¶ Sed quoniā quiſpiā dicere poſſet quare non dixit dies primus: ſicut in ſequētibus dixit dies ſecundus & tercius: ſed dixit un⁹ factum eſt inquit ueſpere & mane dies unus.
¶ Ideo dicimus ꝙ dicitur dies unus & non prim⁹ ſm Baſi. triplici rōne. Prima eſt ad deſſignandum ꝙ. xxiiii. hor. ſpacia pertinent ad unum diem. Vnde per hoc ꝙ dicitur dies unus prefigitur menſura diei naturalis: que eſt Exo. xxiiii. horis. iiii
¶ Secunda ratio eſt ut ſignificaret diem cōſumari per redditum ſolis ad unum & idem punctum. ¶ Tertia quia cōpleto ſeptenario dierum redditur ad primū diem qui eſt unus cum octaua. ¶ Sc'do modo exponit ſic ſm Auguſ. qui dicit ꝙ per ueſpere & mane intelligitur duplex cognitio angelica quā angelus habet de creatu v

ra una in ſua eſſentia:alia in ſua cauſa.ſ.in uerbo.Nā p ueſpe intelligitur cognitio quā angelus habet de creatura in ſua eſſentia:per mane uero intelligitur cognitio quā angelus habet de creatura in ſua cauſa.ſ.in uerbo. ¶ Sed contra predicta:nā ex predictis mane pcedit ueſpere:quia cognitio quā angelus habet de creatura in ſua cauſa.ſ.in uerbo precedit cognitionem quā habet de creatura in ſua eſſentia.

vi ¶ Rñdeo ꝙ ueſpere eſt cognitio angelica naturalis:mane uero gratuita. Naturale autē in creaturis precedit gratuitum. Ex his unus dies efficit̄.i.perfecta angelorū illuminatio in rerū cognitione cauſat̄. ¶ Tertio modo exponit̄ ſpūaliter ſic mane fit aīa quotiens p cōtēplationis & meditationis ſtudiū eterno lumini ſe erigit & cō iungit:ueſpe āt mox patit̄ aīa ut ad tenebras exteriores actionis relabitur.

vii ¶ Quarto modo ſpiritualiter ſic de humi itate bene poſt ueſpere ſequitur mane qnia ueſpere ſignificat perfectionem operis:mane uero inchoationem:quaſi ſemp te bñ inchoaſſe.& non perfeciſſe ex humilitate reputabis.

viii ¶ Quito ſpūalr ſic:mane dr̄ initiū fidei i eccl'ia:ſiue in bonis:ueſpe āt cōſumatio.

ix ¶ Sexto ſpūalr ſic:qñ iuſtus peccat tūc ē ueſpe.i.priuatio lucis grē:qñ aūt a petō reſurgit tūc eſt mane.i.illuminatio & iſuſio grē & excluſio culpe.

x ¶ Sed qm̄ aliqs q̄rere poſſet qd deus in reliqua pte diei opabat̄. ¶ Dicimus ꝙ deꝰ glorioſus opus iam factum gubernabat:fouebat:& conſeruabat.

¶ Tractatus ſecundus. ¶ Caplm unicum.

Die lune dixit quoq; deus fiat firmamentū in medio aquarū.i.māe prime & diuidat aquas ab aquis:& fecit deus firmamentū:diuiſitq; aquas que erant ſub firmamē to ab his que erant ſuper firmamētū:& factū eſt ita uocauitq; deus firmamentū celum:& factū eſt ueſpere & mane dies ſecū dus. ¶ Vnde notandū eſt ꝙ firmamentū eſt ſtellatum celum habens puritatem:claritatē & icorruptibilitatē. ¶ Cuius ſimi litudinē (ſm Grego.in expoſitiōe uiſionis i maginarie. Ezechi.pphete ſuo.i.c.) angeli habēt:ſunt eni puri:clari:atq; icorruptibiles.In his autē tribus cōſiſtit natu ralis pulchritudo angelorum.ſ.in puritate ſubſtātie:in claritate intelligentie:& p petuitate uite:unde pp primū a beato Dyoni.uocant̄ angeli ſpecula ppter ſm uo cantur lumina. Tertiū uero habet angelus:quia eſt itellectualis ſubſtātia. Quoniā ſicut dicit Dyoni.intellectuales ſubſtantie uitam habent indeficientē ab uniuerſa corruptione materia & generatione munde exiſtentes. ¶ Huic etiam firmamento aſſimilatur beata uirgo.Ideo fecit deus firmamentū in medio aquarū : exponatur ſic ſpiritualiter fecit deus &c.i.ſanctorū qui ſunt in uia & qui ſunt in patria ipſa.n. btā uirgo tāq; media cōicauit cū utriſq;.Nā cū ſupiorībꝰ q ſunt i pr̄ia habuit oīmo dā uirtutū pfectionē.Cū iferioribꝰ uero qui ſunt in hoc mūdo hūit merēdi cōdi tionē:cū ſupioribꝰ habuit ſecuritatē cōtra caſum.Cū inferioribꝰ uero habuit poſ ſibilitatē ad meritū:cū ſupioribꝰ exultationē:cū iferioribꝰ uero cordis cōpaſſionē.

xi ¶ Preterea eſt ſciendū ꝙ moyſes qñ dixit fiat firmamentū in medio aquarū & di uidat aquas ab aquis:ꝙ per firmamentū etiam intellexit aggregatum.ex.viii.ſphe

rīs celeſtib⁹:ſic.n.locut⁹ ē:q̄a populo loq̄bať rudi q̄ ſola ſenſibilia capiebat. Itē
ſic dixit pp unitatē coordinatiōis qua una aliā ſperice continet. Per diuidere uero
aquas ab aq̄s intellexit celū criſtalinū ab elemētis ꝙ eſt primū mobile ꝙ ꝓbať ſic.
Nam oīs pluralitas reducić ad unitatē ſeu monadē ſm Dyoni. Et difformitas ad
uniformitatem:ſed celum ſtellatū plurib⁹ mouetř motib⁹:& in ſe habet aliquā de-
formitatem:ergo motus eius habet reduci ad aliquē primū motū:minor probatur
teſte.n.Ptholomeo in almageſti,in centū annis acquirit celū ſtellatū unū gradum
cōtra motū diurnū:& ita habet duos motus:ſicut & planete:unde ab oriente in oc
cidens:& alium ab occidente in oriens. Difformitas etiā ī eius natura apparet: q̄a
ſimul eſt pſpicuū & lucidū:unde uniuerſi perfectio hoc requirit ut primo ſit unum
celum imobile penit⁹:& in nā uniforme & huiuſmodi eſt celū empireū. ¶Secūdo
ut ſit unum celū in natura uniforme & mobile & hoc uocať celum aqueū. ¶Ter-
tio ut ſit unum celum in nā difforme & in motu:& tale eſt celū ſtellatū:& ſeptē pla-
netarū:differenter tamē q̄a in celo ſtellato ſunt plures ſtelle. Celū aūt uniuſ plane
te ſolū habet unicam ſtellam:& huius dat philoſophus tres rōnes:pria quia celum
ſtellatū eſt principalr cā uite in his inferiorib⁹. ideo exigit multitudinē ſtellarum.
¶Secūda ē ut daret celo ſtellato ꝙ pauciores habet mot⁹ plus de ſtellis & plane- i
tis:qui plures hñt motus minus de ſtellis ut ſic eēt quoddā tēperamētū:qď enī pla
nete plures hñt motus q̄ȝ celū ſtellatū patet. celū enī ſtellatum ſolū habet duos mo-
tus ex oriente.ſ.& occidēte.planete aūt ſm expertos aſtronomos hñt alios ī ſuis epi
ciclis & circulis eccentricis:patet manifeſte in retrogradatione planetaꝝ & aſcēſio
ne ad augē & deſcenſione ad oppoſitū augis:ſicut patet ad oculū de planeta Vene-
ris & Mercurii:idem de luna que aliquotiēs magis prope nos aut lōgius appet dū
eſt in capite:aut cauda draconis. ¶Tertia rō quia mot⁹ ſupior influit in īferiores
orbes:& iō quaſi pricipalior magis debet decorari ſtellis. ¶Et ſi querať a qua pte
incipit mot⁹ celi aquei. ¶Rñdeť ꝙ ab oriēte in occidēs:ex quo patet ꝙ motus ce
li ſtellati principalis eſt ab occidente in oriēs:ſed motu raptus mouetur ab oriente
in occidēs:ſicut enī uirtute celi ſtellati mouētur planete ſeptē ab oriētē cōtra motū
ꝓpriū:ſic hoc celū ſtellatū uirtute celi aquei. Ex quo prīo patet ꝙ loquēdo ſimplr
nō debet celū ſtellatū dici a planes:ſed celū aqueū:quia ē uniforme ī ſuo motu nō
aliud:& ſic defecerūt platonici uocātes celū ſtellatū cāpos eliſios & a planes. ¶Et
ſi q̄ratur celū criſtalinū:ſeu aqueū ē ne cōtinuū cū aliis celis. ¶Rñdetur ꝙ nō:q̄a
ueri⁹ ē dicere ꝙ ſint ſolū cōtigui & ꝙ eoꝝ cōtactu mirabilis gñetur armonia:ut ēt
platoni placuit.licet philoſophus in ii.celi a tex.cō.liiii.uſq; ad tex.cō.lvii.oppoſi
tum dicat:cui⁹ tñ rōnes nō ſunt demōſtratiōes.uñ in.vi.reipublice īducitur affrica
nus:quis ē ille dulcis ſon⁹ qui cōplet aures meas. ¶Et ſi q̄ratur quis mouet eum. ii
¶Rñdetur ꝙ de⁹ aut aliq̄ ītelligētia nō ꝙ ſit aiātum.ut quidā dicunt philoſophū
ſenſiſſe ꝙ nō ē ue:ꝝ:ubicunq̄ꝫ.n.uocat celum aīal debet ītelligi nō ꝙ hēat aīum īfor
mātē:ſed ītelligētiā mouētē que ē ſicut motor imobili nō anima īcorpore. ¶Et ſi
dicatur habet ne dextrū & ſiniſtrū. ¶Rñdeť ꝙ ſic mō quo loquiť philoſophus in
ii.celi,ſingatur unus ruſticus habens dexterā manū ad oriētē:ſiniſtrā ad occidētē

caput in meridie:ſeu in polo antartico pedes in ſeptētrione:ſeu polo artico:faciē uerſus noſtrū emiſperiū:dorſum uero ad oppoſitū:ita ꝙ latitudo celi aquei : ſicut aliorum celorum erit ab oriente in occidens longitudo a ſeptētrione in meridiem profunditas a noſtro emiſperio:ad iferius emiſperium. ¶Et ſi queratur an aliquē influxum ſpālem habeat.Dicit Bona.ii.ſen.di.ii.p.ii.ar.i.q.ii.ꝙ ſm triplicē animā ſunt tres ſpāles influxus trium celorum firmamentū influit in corpore ad diſpoſitionem anime uegetatiue aqueū ſenſitiue:empireum uero intellectiue.

¶Tractatus tertius. ¶Capl'm primū.

Hic martis dixit deus cōgregētur aque que ſub celo ſunt in locum vnum. ⁊ uocauit congregationem aquarum maria.¶Eſt aīaduertendū ꝙ mare eſt circa terram undiqꝫ.Ex hoc autem mari uerſus partem occidentis egredit' unū grande brachium maris dictum mediterraneū:aqua iō eſt ī decuplo maius terra aliaſqꝫ hn̄s q̄litates:eſt eni frigida & humida:unde ſicut terra circundat' aqua:ita aq̄ circundatur a ſpera aeris q̄ hodie eſt formata & de neceſſitate eſt diuiſa in ſex tunicas.ſ.ſuperiorem mediā & inferiorem:nam elementū aeris mediat inter ignē aquā & terrā:& ſic habet unam partem ſemper calidam:& unā ſemp frigidā.Iterū neceſſario habet unā partē que aliqñ eſt calida:& aliquādo frigida per p̄ſentiā & abſentiā ſolis:hec enim tēpore eſtiuo eſt calida:& tēpore hyemali eſt frigida.

iii ¶Ex his ſequit' prio mediū regionē aeris nō eē ꝑpetuo frigidā occaſione uaporū ad illā aſcendentiū:qm̄ uapor eſt humidus & calidus actione ſolis.igitur uapores illam calefacerent:non tamē caleſit a radiis ſolaribus trāſeūtibus per eā propter nimiam remiſſam refleſſionem ratione ſic minime raritatis.

iiii ¶Secūdo ſeqtur ꝙ regiones aeris nō ſemp ſūt eq̄les:qa tp̄e eſtiuo pp maiorē reflexionē radioꝝ īfima regio eſt maior & media minor:qꝫ fuerit tpe hyemali:& ſm ꝙ auget' calor ī terra auxilio ſtellaꝝ ſic maiorat' īfima regio & media diminuitur.

v ¶Et iſta eſt cauſa propter quā habemus unam eſtatem calidiorē alia:& unā hyemem frigidiorem altera:quia ſtelle calefactiue auxiliantur ſoli:una eſtate & non alia & frigefactiue magis una hyeme quā alia.

vi ¶In regione enī infima aeris gn̄atur ros:pruina:& nix liquida.nā oriente ſole in mane & ueniente ad medium celi calefaciendo aerem & eleuando ex terra cōtinue uapores humidos & eo declinante & intrante ſecūdo ſub terra & aere precedente ad frigus noctis:huiuſmodi frigus inueniens uaporem parum eleuatum a terra coagulat ipſum faciens illum rorem in eſtate & hyeme pruinam:tranſeūte aūt eſtate uerſus hyemē fortificatur frigus in nocte faciēs quaſi niuem liquidam.

vii ¶In media uero generatur pluuia:nix:& grādo:patet quia iſta eſt frigidiſſima habens cauſam generationis omnium illorum:unde non eſt uniuerſaliter frigida:ſed magis uerſus ſuperiorem regionem:& minus uerſus inferiorem.

viii ¶In prima igitur parte uapor penetrās conuertitur in pluuiam.

¶In ſecunda pre nimia frigiditate conuertitur in niuem que in deſcendendo ali- i
quando propter ſuam raritatem a calore ſolis conuertitur in aerem:aliquando in pluuiam:& hec eſt cauſa propter quã non habemus niuem in eſtate.
¶In tertia frigidiſſima grando que propter ſuã potentiã deſcendit abſq; reſolutio ii
ne in pluuiam uel aerem:& hec eſt cauſa propter quã in hyeme non generatur: qa tunc nunquã moueť uapor ad illã ſuperiorem partẽ medie regionis propter debilitatem ſolis non potẽtis tñ eleuare niſi in auxilio aſtri calefactiui. ¶Preterea ſciẽdum ꝙ iſta ſphera ita circũdať igne ſicut aqua aere & terra aqua.
¶Iſta ergo die formauit deus omnia elemẽta cũ dixit congregentur aque que ſub iii
celo &c. licet non ſit facta mentio de igne & aere propter eoꝝ inſenſibilitatem.
¶Eadem die dixit deus. ¶Capi.ii.

Terra appareat arida ⁊ factum eſt ita.

¶Apparuit ergo ſtatim arida & aquis diſcoperta ſub ſeptẽtrione. ſ. ꝙ ſic probať iiii
nam ſub illa parte uidetur diſcoperta que eſt nobilior:cuiuſmodi ẽ pars ſeptẽtrionalis propter ſtellarum multitudinem. Tum etiam quia cõmuniter pars nobilior figure celi uertitur ad illam. Tum quia cum in uniuerſo non ſint niſi. xlviii. figure xxviii. ſunt in parte ſeptẽtrionis:& xxi. in parte meridiei. unde ſicut magnes attrahit ferrum & ipſum attractum retinet eleuatũ ſurſum per uirtutem impreſſam in ferrum. ita pars ſeptẽtrionalis celi ſua uirtute multiplicata ad centrũ mundi propter generationem & habitationem animalium ad quã uigilat itelligentia celi:terram eleuat ſurſum faciens ceſſare aquas & illam eleuatam ſic retinet ut animalium ſpecies conſeruentur. ¶Et ſi queratur quanta quantitate ſit terra diſcooperta aqs? v
¶Rñdeatur ſecũdum dicta ſapientũ ꝙ quarta pars: quia illa ſufficit p gñratione & hitatione animalium. ¶Et ſi queratur in quot partes ſit diuiſa. ¶Reſpondeatur vi
ꝙ terra habitabilis eſt diuiſa in ſeptem partes quas climata uocamus: quæ diuiſa ſunt ab Oriente in Occidens ſecundum longitudinẽ:& non a Septentrione ad Meridiem ſecũdum latitudinem: ita ꝙ quilibet clima unum capud ad Oriens & aliud ad Occidens:non autem unum ad equatorem & aliud ad Septentrionem. Climata enim habent initium & numerationem ab equatore ad Septentrionem: ita ꝙ primum clima eſt a latere equatoris & reliqua omnia degradando procedunt uſq; ad ſeptimum ꝙ eſt in ultima habitatione uerſus Septentrionem:primum uero clima ſcilicet ꝙ ponitur a latere equatoris omnibus aliis dicitur eſſe maius.
¶Si uero aliquis etiam quereret quanta ſit illa quarta pars aquis diſcooperta. vii
¶Reſpondeatur ꝙ ſexaginta duo millia ſtadioꝝ ex quo totus circuitus eius:ſecun viii
dum Ambro. Theodo. Macrobium & Euriſtenum ſit. cclii. millia ſtadiorum.
¶Item ſi queratur nũquid terra ſit circulariter aquis diſcoopta. ¶Rñdeatur ꝙ nõ ix
ſed pyramidaliter uel triangulariter. ¶Iterum ſi queratur nũquid ſecũdum totum x
ſit imobilis. ¶Rñdeať ꝙ ſic. ¶Si uero diceret pp qd. ¶Rñdeať ſecũdum Ariſto. xi
ꝙ eſt imobilis pp ſuam naturam ꝓpriam & itrinſecã quę eſt grauitas. Errauit ergo Anacimãdros Anaxago. & Democritus dicẽtes ꝙ terra pp ſuam latitudinem non

diuidit aerem ſed multum aeris ſub ſe cōtinet qui multū cōpreſſus ſuſtinet eam.
viii ¶Errauit Plato ponendo eam eſſe mobilem motu circulari.
ix ¶Errauit Pythagoras: ponendo ignem eſſe in medio mundi & terrā per modum unius aſtri circa ignem & ex motu terre cauſare diem hominibus & noctem.
x ¶Nō recte ſenſit thales Mileſius qui poſuit terrā ſupernatare aquis ut lignum.
xi ¶Male poſuit xenophanes terram quieſcere ꝑpter īfinitā ꝓfunditatē deorſum.
xii ¶Empedocles a ueritate deuiauit ponēdo terrā imobilē pp uelocitatē mot⁹ celi.
xiii ¶Anaximāder ēt errauit qui dixit terrā ita ſe hēre ad oēs partes celi ꝙ equalr diſtat ab oī eius pte. iō quieſcit. ¶Vlterius ſi quereret̄ nūquid tota terra ſit plana.
xiiii ¶Rñdeatur ꝙ neceſſario ē in aliqua pte plana & ī aliq̄ pte mōtuoſa: nā ſi eēt plana & nō mōtuoſa in mūdo de⁹ feciſſet aliqd ſine cōtrario ꝙ ē cōtra decorē mūdi.
xv ¶Preterea ſi quereret̄ an eēt ſolida & dura. ¶Rñdeat̄ ꝙ ē pforabilis & ſpōgioſa.
xvi ¶Si uero īterrogaret̄ pp quid? ¶Rñdeat̄ ut aqua poſſit ītrare p eā & currere p uenas eius in auxiliū gñationis minerarū & ad humectādū radices plātarū & ad exeūdū extra terrā maxime in ſūmitate montiū & ad humectandū montes & calefaciēdum riuos & flumina ad irrigandum terrā ad hoc ut gñatio animalium atq̄ plantarū exiſter̄ poſſiut. ¶Inſuper ſi queratur unde illa aqua hēat origīnē. ¶Rñdeat̄ ꝙ a mare: nā intus terram a mari magno circondāte eā mittitur unū grādē brachiū maris ꝙ dr̄ mediterraneū: quia tranſit p mediū terre: ut terra cum ſit arida & ſicca inde poſſit humectari in qua terra: ſunt etiam flumina gñata a riuis gradientia ad illud mediterraneū mare & hoc ab oī parte mundi. ſ. orientali: occidentali: ſeptētrionali: & meridionali: ab illo ergo mari implentur uene terre. Et ex uenis generātur riui & ex riuis flumina caput facientia in eodem mari.
xvii ¶Si uero quereretur quomodo a mari fluant flumina cum aqua fluuiorum ſit dulcis & maris ſalſa. ¶Reſpōdeatur ꝙ illa maris ſic eſt propter ſolem euaporantem ſubtile dimittendo groſſum: que inueniens terram ſpongioſam uirtute celi graditur per ipſam purificantem aquam & retinentem ſalſedinem.
xviii ¶Terra enim licet arida apparuerit tamē erat lapidibus precioſis plena ſecundū oīa accidentia elementorum: in uiſeribus uero eius eſt.

				Celonites
Adamas	Aſius	Aquilinus	Baſamites	Cogolites
Achates	Amianton	Ānancithidus	Broma	Ceraunius
Ametiſtus	Auguſteum	Agrites	Balamites	Coruiua
Aleſterius	Alabaſtrum	Amphitaneus	Carbunculus	Cimedia
Androdamātā	Alabandicus	Aquileus	Calcedonius	Calchophanus
Aſtrites	Aſpilantem	Androa	Chelidonius	Caldaicus
Alabandina	Abiſtos	Balaſius	Corallus	Criſocolus
Agapis	Aſinius	Berillus	Carnelius	Criſopraſids
Andromantes	Alabandica	Borax	Criſtallum	Chemites
Anatracites	Amiatus	Bezoar	Criſopreſſus	Criſanterinus
Amandinus	Antiphates	Bolus	Criſoletus	Cyſceolites
Abeſton	Amites	Boloculus	Criſolitus	Calhochites

Cornia	Eumetis	Indica	Medea	Quirinus
Cambnites	Emites	Iudaicus	Miton	Quaidros
Cepocapites	Egitilla	Iouis gemma	Mitridax	Radaim
Calorites	Emetrem	Ion	Melites	Ranius
Cepionidus	Efeſtis	Iagumitia	Nitrum	Rubinus
Corintheus	Elopſites	Ierarchites	Nicolus	Saphirus
Cicinica	Eunophius	Karractes	Naſomenite	Smaragdus
Cariſteus	Election	Kamma	Nemeſitis	Succinus
Calaminarius	Echiſtes	Karabe	Noſe	Sardius
Criſopaſſus	Echidnes.	Kimedini	Onix	Sardonix
Coaſpis	Filaterius	Kinocetus	Onicius	Selenites
Crinilianitus	Fingites	Licchmus	Opalus	Samius
Criſolanſis	Fongites	Lincunus	Obtalius	Smirillus
Criſites	Frigius	Lincis	Orites	Sirius
Camites	Falanes	Lincitie	Orfanus	Solis
Celonia	Granatus	Lacteus	Obſius	Sagda
Criſopilon	Galatides	Leucoptalmus	Obſtracites	Sandaſtros
criſoberillus	Garatronicus	Liſimacus	Ophites	Sarcofagus
coranus	Gelachides	Leucocriſis	Obſtratias	Siſinus
criſepis	Gagates	Limoniates	Ophictardeon	Sinderites
calcitis	Garades	Ligurius	Ochatochius	Siruxites
carcina	Gallericha	Ligrites	Onagari	Samonturtia
crapondinus	Garamãticha	Lepidites	Ombria	Sangemes
celicolus	Gaſidana	Linphicus	Ornicus	Senochitem
chryſopteron	Grogius	Ligolinus	Olea	Spongius
Demonius	gloſopetra	Laurares	Preſius	Topacius
Dioniſia	griſoletus	Lichnitem	Panthera	Turchun
Diacodus	garamantides	Lazolus	Ponthia	Trachius
Draconitos	galaſia	Litos	Peonites	Thirſitis
Droſolitus	galacidem.	Leucoſtitos	Pirites	Tale
Doriatides	Hyena	Lunarius	Phrigius	Tartis
Doctus.	Hieracites	Margarita	Prophirtes	Varach
Elitropia	Hamonis	Medus	Podros	Vernis
Ematitis	Hormeſion	Marmor	Panihonis	Verites
Ethices	Horcus	Murina	Punicus	Vaturchius
Enidros	Hiſimeri	Mirites	Preconiſſus	Xiphines
Epiſtides	Iacintus	Malachites	Panonius	Yectios
Exacolitus	Iaſpis	Memphitis	Pumes	Yarmus
Eſtimion	Iris	Magnes	Paragonius	Ytoberilluſ
Exechonthalſr	Ideus	Magnaſſia	Pheonicites	zoroniſios
Exchonos	Iſaſtis	Marchaſita	Philogines	

i ¶Non tamen in iſto elemento ſolum generantur lapides. Cum uideamus aliquan
do etiam generari in aqua : & aliquando indiuerſis locis. ut habetur a Sala. in li-
bro lapidum precioſorum : ubi dicit lapidum diuerſa ſunt genera ac indiuerſis
locis generantur: quia quidam in mari. Alii in diuerſis terris. Alii in fluminibus
Alii in nidis auium: quidam in uentriculis animalium: quidam in capitibus eoꝝ
Alii in renibus draconum ſerpentum & beſtiarum & reptilium: & non ſolum in lo
cis his dictis generantur: uerum etiam & in aere: ſicut habetur a Gaetano in fine ſe
cundi tractatus metheurorum. Plinius quoq; libro primo. capl'o. lx. ſcribit Anaxa-
prediſiſſe ſaxum caſurum a ſole: & ita cecidit in pte Tratie ad egos flumen ꝙ erat
magnitudine uheiculi colore aduſto: nec miror ex hoc cũ Ari. dicat lib. miner. fer
rum ex aere cecidiſſe notabilis magnitudinis: ſed cum in phiſicis determinatũ ſit
ꝙ ſtelle quantitate: lumine motu ac ſitu inferiorem mundum ordinent ſm omnem
materiam generabilem ſiue corruptibilem : & cum hec uirtus ſtellarum undiq; in
orbe uigeat: ubicũq; ergo materia apta reperiet̃ ibi erit generationis lapidũ loc⁹.

ii ¶Sciendum tamen eſt ꝙ locus proprius ac magis aptus pro lapidum generatiõe
eſt terra habens ſuperficiem denſam cum condecente humido ex qua denſitate ua
por exalare non poteſt.

iii ¶Poſtremo non eſt pretermittendum ꝙ deus glorioſus non fecit tot genera lapi-
dum ſine aliqua uirtute. imo diuerſe ſunt uirtutes earum ſm Salamonẽ quidã gra
tiam dominoꝝ tribuunt. Quidam ingenii reſiſtunt. Alii amabiles faciunt: Alii ſa
pientiam dant: Quidam inuiſibiles faciunt. Alii fulmina repellunt. Quidam ue-
nenum extingunt. Quidam theſauros cuſtodiunt & augent. Alii agunt ut mariti
mulieres diligunt. Quidam tempeſtates marinas ſedant: alii infirmitatem curãt.
Quidam caput & oculos conſeruant: Et ut omnia concludam quicquid humano
generi excogitari poteſt per uirtutem lapidum ualet confirmari: Sed quomodo id
ſit uarie ſunt opiniones: una fuit pythagoricorum Democriti & Orphei & alii : &
alia aliorum philoſophorum.

iiii ¶Intra etiam iſtam terram fecit deus mineras metallorum que ſeptem ſunt. ſ. au
rum argentum: Es: Argentum uiuum: Stannum: Plumbum: & ferrum. Alias etiam
fecit mineras puta ſulfuris ardẽtis ſemper: & non ardentis ſemper ſed nutrientis.
v aliquãdo fumum: aliquando flammam ſuper faciem terre. ¶Statuit inſuper deus
ꝙ uirtute ſolis generaretur calida & ſicca exalatio in uentre huius terre: ꝙ uero ſo
lis caliditas ſit exalationis cauſa patet : quoniam radii ſolares reperientes terram
porroſam intrant concauitates terre remittentes humiditatem & frigiditatem ter-
re & aque. inducentes caliditatẽ copulatam ſiccitati ad quã ſequitur leuitas ignea
& huius ſignum: quia aliquãdo apparent res leues ſupra terram eleuari ab his exa
lationibus exeuntibus ſubtiliter porros terre. unde ſicut in uentre animalis: ita in
uentre terre: ex conſimilibus cauſis generantur uentoſitates que dicuntur exalatio
nes calide & ſicce: & ex iſto habetur cauſa generationis ignis in terra & flamme &
fumi ex terra: quia talis exalatio mota per concauitates terre reperit mineram ſul-
furis quam ſua caliditate accendit & inflãmat: cuius fumus & flamma conſequen-

ter exit p terrã, pforatã:& ſi gñatio ẽ tãta:aut maior q̃ corruptio & cõſumatio q̃ fa
cit erit ĩtra terrã ignis ſempitern⁹. ¶Propter illã cãm pullulat de terra aq̃ calda ex
qua alicubi fiũt balnea:& qa aqua trãſeũdo p terrã recipit nãm illius.iõ aliqua aq̃
ſapit nãm ſulphuris:aliqua dulcis:& aliqua acetoſa.Ita q̃ mutaẽ in calore ſapore
põdere:odore:groſſitie:mollitie:frigiditate:caliditate. ¶Eadẽ cã cõtigit tpe hye
mali aquã ſubterraneã eẽ calidã:& tpe eſtiuo frigidã:quia ſol ueniens ſuper partes
terre fortiſſime calefacit eã inducens inconcauitatibus per porros exalatiões que
euntes per terram.& reperientes aquã calefaciunt eam:ueniente aũt tẽpore hyema
li poroſitates terre conſtringũtur & remanet aqua calida infra terram:que tẽpore
eſtiuo frigeſcit propter receſſum exalationum per poros eo tempore factos a ſole.
¶Exalatio enim calida & ſicca exiſtens in uẽtre terre ẽ materialis cã terremotuũ i
qm̃ talis exalatio incluſa in uẽtre terre mota a natura ſua:& a ſuo cõtrario & a uir
tute celi pliaẽ cũ terra ut exeat quã ſi iuenit durã & ſolidã leuat eã ſurſum cũ tre
more faciẽs eã ſpõgioſam:& egrediẽ exalatio ſurſum.Si aũt iuenit terrã arenoſam
& ſpõgioſam exit extra abſq̃ terremotu. ¶Propter iſtã cãm pfundaẽ iterdũ ma
gnũ ſpaciũ terre & fiũt lacus p cõcurſum aquarũ ſubterraneorũ ad locũ illũ:& ſicut
poteſt deſtruere mõtẽ reducẽdo ipſum ad planitiem:ita poteſt generare eleuatam
terram:& talis mons neceſſario eſſet ſpongioſus.
¶Ex eadẽ exalatione calide & ſicce gñata in uẽtre terre fiũt uenti:qa exalatio illa ii
mota magno ipetu a ſua leuitate & a uirtute celi uerſus mediã regionẽ aeris:ſi nõ
fuerit potẽs penetraẽ illã repcutieẽ rõne cõtrarietatis a regiõe illa ad diuerſas dñiaſ
põnũtex q̃ repcuſiõe ẽt ptes exalatiõis ſe pcutiũt i ſurſum & deorſum gñanẽ uẽti.
¶Intelligẽdũ q̃.xii.ſũt uẽti.ſ.quatuor pricipales iuicẽ cõtrariãtes ſm quatuor pũ iii
cta oppoſita celi:&.viii.collaterales.¶Prim⁹ eſt orientalis flans ab oriẽtẽ in occi
dẽs:cui⁹ collaterales ſunt duo.ſ.ab oriẽte in ſeptẽtrionẽ & ab oriẽte in meridiem.
¶Seds ẽ occidẽtaľ flãs ecõtrario.ſ.ab occidẽte i oriẽs:c⁹collateraleſ ſũt duo.ſ.ab iiii
occidẽte i ſeptẽtriõnẽ & ab occidẽte i meridiẽ. ¶Terti⁹ ẽ ſeptẽtrionaľ flãs a ſeptẽ
triõe i meridiẽ:c⁹ collaterales ſũt ẽt duo.v.a ſeptẽtriõe i oriẽs & a ſeptẽtriõe i occi
dẽs. ¶Quart⁹ ẽ meridiõaľ flãs a meridie ad ſeptẽtrionẽ:c⁹collaterales:ſũt ẽt duo v
v.a meridie i oriẽs & a meridie i occidẽs & dñr collaterales:qa ſapiũt nãm pricipa
liũ. ¶Iſtamet exalatio ẽ cã mãlis tonitruorũ & aliarũ ipreſſionũ ignitarũ:patet quia vi
exñtib⁹ i media regiõe aeris uapore aqueo & exalatiõe ignea pp cõtrarietatẽ iuicẽ
pliaẽ & creſcẽte uapore ſup exalationẽ icluſa i illo p ãtipiſtaſim itẽdiẽ & fortifi
caẽ exalatio q̃ nõ potẽs ibi ſtare frãgit nubẽ i ptib⁹ debilioribus magno ipetu faciẽ
do ſonũ quẽ uocamus tonitruũ & uidemus flamã que dicitur coruſcatio.
¶Ex hac ẽt exalatiõe gñanẽ fulgura hic i de p aerẽ fugiẽtia ſm fortitudinẽ & debi vii
litatẽ ſue cõtrarietatis cedẽdo fortitudini & fugiẽdo uerſus debilitatẽ:ſicut hõ fu
giẽs huc illuc ab inimicis circũ circa exñtib⁹. Hac de cã iterdũ fulgur intrat do
mũ huc illuc diſcurrens pp fugã a ſuo cõtrario & diſſipat muros:& qm̃ habet ma
teriã leuẽ & ſubtilẽ citi⁹ i aere pcutit res altiores q̃ depſſas.Interũ uero idomũ pe
netrãs capſam uel burſam cõburit ea que ſũt itus abſq̃ leſione capſe uel burſe.

viii ¶Ex predictis ſequit̃ ꝙ fulgur nō eſt lapis genitus in aere in modū ſagitte:quia lapis talis ratione grauitatis nō mouet̃ ad oēm poſitionis drīam:ſed deorſum:ſicut grando que eſt minoris grauitatis:gñat̃ tamē iterdū talis lapis ex materia terreſtri mota ſurſum una cū uaporib⁹ & exalationib⁹ ꝑliātib⁹ iuicē i media regione aeris.

ix ¶Secundo ſequitur ꝙ quanto fulgur ab alto deſcendit tanto debilitatur:& quāto a loco propinquiori tanto fortificatur ſicut ſagitta fortius percutit a loco propinquiori ꝙ̄ remotiori indebita tamen diſtantia.

x ¶Tertio ſeqtur ꝙ licet eque primo fiat tonitruū & corruſcatio:nō tñ eque primo ꝑcipiūt̃:qa corruſcatio citi⁹ uidet̃ ꝙ̄ audiat̃ tonitruū ex eo:qa uiſibile multiplicat ſubito ſpēm uiſibilē:audibile aūt ſucceſſiue rōne motus aeris q ñ pōt ſubito fieri.

xi ¶Quarto ſeqtur ꝙ aliqñ ꝑcipitur tonitruū ſine corruſcatiōe.ſ.pp groſſitiem aeris uel nubiū:& aliqñ ecōtra aut pp paruitatē tonitrui:aut pp diſtantiā:aut pp uentoꝝ ipedimētū.Conſtat igitur ꝙ ex eadē materia.ſ.exalatiōe calida & ſicca cāta caliditate ſolis in uentre terre fiunt terremotus in uentre terre.¶Venti in prima regione aeris.¶Tonitrua in ſecunda eiuſdem.¶Comete lançee & colūne ignite in.iii.ac etiam capre ſaltantes.Et ſtelle que uidentur de celo cadere ita ꝙ exalatio habens impedimentum ad exitum in uentre terre cauſat terremotum.Et habens impedimētum a media regione cauſat uentū.Intrans aūt mediā regionē ad uentrē nubis cauſat tonitruū.Si aūt ingredit̃ primā regionē in magna quantitate cometā.

¶Poſtea dixit. ¶Capitulum.iii.

Germinet terra herbam uirentem.

¶Et ſtatim tota ſuperficies terre cooperta fuit oib⁹ herbis & arborib⁹.ibi erant.

Aarono	Aloes	darum	auena	Berberis
Abrotanum	Ambra	appios	auricula	Buzeidem
Abſinthium	Ambroſia	aproſtilla	azedar	bitū iudaicū
Accaia	Amomum	arthemiſia	Barba Iouis	aſpaltum
Accetoſa	Ameos	Ariſtrologia	Barba ſiluana	Brimia
Acorus	Amidum	ariſtrologia	Baluſtia	Brictamica
Affodilus	Amigdala	longa	Balſamus	botros
Agaricus	Anacardus	arbor glandis	Balſamita	borago
Agrimonia	Anetum	Lignū uite pa-	Biſalicon]	bombax
Agrifilium	Anteflorum	radiſi	Brācha urſina	bugloſa
Agnus caſtus	Aniſum	abies	Betonica	butalmos
Alga marina	Antillis	arminiacum]	Bedaguar	buxum
Alcāna	Anthos uel roſ	aſa fetida	Bellirici	bruſcus
Allium	marinus	azarum	Bel	¶Camamilla
Alta	Ancuſa	aſtragulos	Behene	Canapis
Alleluia	apium ſilueſtre	aſpergula	Ben	Capill⁹ ueneriſ
Alkechengi	apium ruſticū	atriplex	Bleta	cardo bñdict⁹
Aloe	apiū emoroi	auelana	Bdellium	Cardus

Camedros
Camepitheos
Carui
Cardamomũ
Cartamus
calam⁹aroma.
calam⁹agreſtis
Caperis
Camphoraca
Canſia
Catapucia
Caulis
Cauda equina
Caſſia fiſtula
Caſſia lignea
Caſtanea
Celidonia
Cedrus
Cerifolium
Cepe
Cetherach
Cheuci
Centaurea
Ceraſum
Cretanus
Cicuta
Cicorea
Cinogloſa
Citonia
Cipreſſus
Ciprus
Cipus
Cinamomum
Ciminum
Citrullus
Citrum
Cinoſbatum
Criſpula
Criſogola
Criſogonium
colluberina

coloquincia
cõſoliola ma-
ior & minor
cõſolida rubea
condros
condes
coriandrum
cornea
cozula
Oculus bouis
cocognidium
crocus
cucumer
cucurbita
culcaſia
cuſcula
colofonia
¶Datilus
Daucus
Dragantum
Dipramum
Deronicum
¶ Epatica
Ebanus
Elatinus
ederea arborea
& terreſtris
Eleborus
albus & niger
Eupatorium
Eufragia
Emblici
Endiuia (ſtri
Endiuia ſilue-
Elitropium
Epithimum
Epimedium
Effemeron
Ebulus
Eruca
Enula cãpana

Eſula maior &
minor
Euforbium
¶Faba
Faba egiptiaca
& inuerſa
Fagaſmon
Fagus
Faſcoli
Fraximus
Flamula
Fic⁹ egiptiaca
Filipendula
Fili⁹ añ patrẽ
fiſtula paſtoris
Filix
Folium
Fumus terre
Fungus
¶Gariofolum
Gariofilata
Galla
Gabbanum
Galanga
Galitricum
Gladiolus
Granatum
Gramem
Granatinctoꝝ
gentiana
geneſtra
gith
¶Hauſee
Hermodatilus
Herba paliſis
Herba graſſula
Herba fetida
Herundina
¶Iuſquiamus
Iuniperus
Iuncus

Iudaica
Incenſaria
Indicus
Iſophus
¶Karabe
Kalendula
Kubebe
¶Lactuca
Larix
Lapago
Laurus
Laureola
Lactina
Lauendula
Lauiſticũ
Lenticula
Lens
Lilium
Lilialis
Liquiritia
Liguſticia
Limon
Linum
Lingua auis
Liſimachum
Licium
Lonchitis
Lupinus
Lar
¶Maiorana
Macis
Malua
Malum
Malamaciana
Mandragora
Marua
Marubium
Matriſula
Melliſa
Mellilotum
Melon

Memithe
Menta
Mentaſtrũ
Meu
Medica
Meſpila
Millefolium
Miliũ ſolis
Mirabolani
Mirra
Meraclſi
Merabacci
Morſus galine
Mirtus
Maxtix
¶Naſturciũ
Napellus
Narciſcus
Nabach
Nenufar
Nigilla
Nyphea
Nuxxuſualis
Nuclana
& muſcata
Vomica
& metel
¶Ordeum
Oleander
Oliuarum
Olibanum
Opopanax
Onomia
Origanum
Orcbus
Olus
¶Papauer
Peritaria
Palma xp̃i
Pallaciũ lepo
Plãtago (ris

Platanus
Palturus
Paſtonaca
Panis porcinꝰ
Peonia
Pionia
Petroſilinum
Pes coruinus
Pes columbinꝰ
Pepſos
Penthaphilon
Peucedanum
Perſicus
Perſica
Perſicaria
Perfoliata
Premula ueris
Pepo
Burſa paſtoris
Piſa
Piſcatea
Pinicum
Picea
Pira
Piper
Piretrum
Pinus
Pimpinella
Peridemen
Pinaria
Pſilium
Polegium
Populus
Polipodium
Policaria

poligonia
polio
politricen.
porrum
proſerpinata
pulmenaria
prura
prunella
pix
¶Reuponticū
Reſma
Ribes
Rizi
Robilia
Rododedron
Robur
Rothabea
Roſa
Ratera
Roſtrꝫ porcinū
Ruta
Rubus
Rubea tinctoꝝ
¶Saluia
Salix
Sanbunios
Sabacus
Sandix
Sanſucus
Saliuncula
Saluina
Sandalum
Satirion
Saponaria
Saphatum

Scabioſa
Scanlongia
Scamonea
Saxifraga
Stafilagria
Sarcocola
Spatula fetida
Sepeſten
Sene
Senecion
Serpillum
Serapinum
Safania
Seriole
Spolia
Simphitum
Sinomum
Sinapis
Siſcleos
Sindrica
Siliqua
Siſamus
Siligo
Siſinbrium
Silfio
Siſes
sida
siticados
spica celtida
spica nardi
spinachia
squinantum
squilla
solatrum
sorbes arbor

soldanella
scolopendria
scrophuharia
storax
subere
sumach
sapor
¶Tanacetum
Tapſia
Tamariſcus
Tamarindi
Tapſꝰ barbatꝰ
Terremabi
Terrebontina
Teda
Tilia
Titimallus
Thimus
Trifolium
Tribulus
Tribuloſa
Terticum
Tripolium
Tormētilla
Turbit
Tubera
Thus
¶Valeriana
Verbena
Verbaſco
Vecticon
Vectia
Vermicularis
Viola
Virga paſtoris

Vitis
Virem
Victicella
Vituen
Volubilis
Vua uerſa
Et paſſula (ris
Vnbdicꝰ uene
Vngula cabali
Vrtica (na
Vlpicum
Vlnus
Vſnea
¶Ycea
Yris
Yaſdane
Ydea
scopa regia
Yſia
Yringus
Ydropinpes
stellaria
Ypoquiſtidis
ypogloſis
¶Zapagus
Zeduar
zinziber
zirnabum
zirumb
zinirmon
zua
zucarum

¶Videas ergo ꝙ potens ꝙ magnus quãꝙ mirabilis ſit deus:tamen ſi intenſius ſuã potentiam penetrare intendis harum rerum percipias uirtutes apud Dyaſcoridē: pande.yſido. Galienum:Plinium: Auicenãt Hypocratem:Raſis.Io.me. Et tunc poteris uidere & clare comprendere infinitam dei potentiam bonitatem & largitatē.

¶Capitulum quartum.

23

Iſto etiá die terreſtrem condidit paradiſum in oriẽtis partib⁹ ſm Iſido.l.xiiii. Ethi.c.iii.ubi dicit paradiſus eſt locus in orientis ptibus conſtitutus:cui⁹ uocabulum in greco in latinum uertit́ hortus.Et infra eſt enim omni genere ligni & pomiferum arborum conſitus.& lignum uite & ſcientie:non frigus ibi:non eſt⁹ ſed perpetua aeris temperies:cuius medio fons prorumpens totum nemus irrigat qui in quatuor naſcentia flumina diuiditur:puta in phiſon qui eſt ganges & circu it indiá ſecũ trahẽs arenas aureas & interpretatur caterua:eo ꝙ.x.flumina receptat hic in mare adeo grandis deſcendit ubi minus occupat latitudinis.viii.paſſuũ mi lia pateat:ubi uero plurimum centum:hunc Cirus perſarum rex cum quemdá eius inſignem equitem abſorpſiſſet in quadringẽtos.lx.diſtinxit alueos

¶In Gion qui nillus ſecundus appellatur:fluuius totius orbis maximus qui totá ethiopiam & egyptum circuit qui imẽſa aquarum mole ſingulis annis ſole in cã cro exiſtente totum egyptum exundat:de quo fluuio multa ſcripſit Ariſto. i

¶In Tigrim ꝙ ſm Ioſephum dicit́ Dilac eo ꝙ uelociſſimus ſit a quo nec diſſonat ethimologia uocabuli.Nam tigris perſarum lingua ſagitta dicitur:ꝙ ea uelocitate ferratur qua ſagitta:hic etiam ex monte periardes armenie ꝓfluere dicitur. ii

¶In Euphratem qui frugifer ſonat hic contra caldeos uadit:qui cum babiloné in duas partes diuidit in mare rubrum: deſcendit hic nili more uno & eodem tẽpore meſopotamiá irrigat & eá fecundá facit:que quidem quattuor flumina ab eodem paradiſi fonte.(ut noſtri affirant theologi)emanant & ſeparantur:& iterum eorũ quedam inter ſe cõmiſcentur:atq; iterum ſeparantur:ſepe etiam abſorbentur:& lo cis rurſus in pluribus emergunt.Inde eſt ꝙ de eorum ortu uaria leguntur:quia gan gem dicit plinius:in locis caucaſi mõtis naſci.Nillum uero procul ab atlante mõ te & euphratem in armenia. iii

¶Sed animaduertendum eſt ſm ſenſum cabaliſticum ꝙ paradiſus uoluptatis eſt clara uiſio dei.hic paradiſus eſt igneus.i.igne caritatis accenſus.in qua uiſione eſt fons uiuus.i.uerbum predicationis de quo emanant quatuor; Riuli.i.doctrine quatuor euangeliorum:que creſcunt in quatuor flumina.i.per q̃tuor mũdi ptes. iiii

¶In terreſtri etiam paradiſo ultra quatuor flumia:ſunt etiam tria ſpecialr. genera lignorum.¶Primum ſcientie.¶Secundum eſt uite.¶Tertium eſt memorie. vi

¶Sed intelligendum eſt ſm ſenſum cabaliſticum ꝙ lignum ſcientie eternum patrẽ ſignificat.a quo habet́ ſcientia boni & mali:lignum uite filium a quo habet́ uita ꝗ de ſemetipſo dixit.Ego ſum uia ueritas & uita.Lignum uero memorie ſpiritũ ſan ctum.a quo memoria habet́:quia per eius dilectioné ſcientie trinitatis fidem in ar cha memorie recondimus.

¶Ceterum pro clariori noticia ſciendum ꝙ terreſtris paradiſus eſt ſub equinocia li circulo.ſ.ſub zona torida poſita iter duos tropicos eſtiualem & hyemalem.ſ.in in illo loco ubi ſol oritur de menſe martii & ſeptẽbris quando ſunt dies noctibus equales:ꝙ ſic probatur.Illuc eſt collocandus terreſtris paradiſus ubi eſt maxima aeris temperies:ſed ſub equinociali eſt maxima aeris temperies ergo:maior patet ex quo dicitur hortus delitiaꝝ maxime requirit aeris bonitatem:ſed minor ꝓbat́ vii

aucto. Tholomei ponentis quandam optimã ciuitatẽ ſub equinocíali collocatã.

i ¶ Item Aueroys ſecundo metheurorum. c. ſecũdo de uentis loquẽs de Tholomeo dicit: & ſequentes ipſum ex mathematicis putant ꝙ habitatio eſt poſſibilis ſub equinociali ad illud ꝙ excedit ex parte meridionali ſm menſuram que non uadit ad ipſam depreſſio ſolis ſeu oppoſitũ augis & eſt locus quẽ uocant uiam cõbuſtã.

ii ¶ Preterea idem de Auicena īquit ſecutus eſt eos in hac opinione & uidit ꝙ ille lo cus. ideſt qui eſt ſub equinociali eſt magis tẽperatus ſeu medius oĩbus climatib9: & putauit ꝙ ſermo perypatheticoꝝ eſt contrarius ſenſui & rõni. Sed profecto eſt ita credendum: ex quo Tholomeus fuit in huiuſmodi facultatib9 magis exptus.

iii ¶ Cõfirmatur etiam alia ratione. Nam aer purior efficitur ubi ſolis plus & plane tarum aliorum uiget uigor: ſed ſic eſt habitantibus ſub equinoctio: quia bis in ãno cadit ſol ſuper zenith capitum eorum. ſ. in principio arietis & libre: unde horum credũtur uirtute planetarum ibidem naſci herbe & arbores mire uirtutis. Et ſic pa tet qualiter ſit a parte orientis (licet ſcotus dicat ꝙ quilibet punctus celi poſſit di ci oriens ſm ꝙ in diuerſis apparet. Capio tamen hic oriens ſm ꝙ accipit philoſo phus in ſecundo celi. dum uocat oriẽtem celi dexteram) in medio terre & in medio maris aſcenditꝗ uſꝗ ad lunarem globum ſm Bedam & ſtrabum: qui dicunt. hic quippe locus in oriente eſt poſitus interiecto occeano & oppoſitis a regionibus quas incolunt homines ſecretus & remotiſſimus pertingenſꝗ altitudine uſꝗ ad lu

iiii narem circulum: unde aque diluii illuc minime puenerunt. ¶ Albertus tamen ma gnus. ii. p. ſum. q. ccclxvii. dicit ꝙ in libris antiquiſſimis inuenit iſtam ſententiam

v Bede & ſtrabi a btõ Thoma apoſtolo dei proceſſiſſe. ¶ Ex quo patet ꝙ erat altior

vi medio interſtitio aeris in quo ſunt demones. ¶ Secundo ꝙ nulla erat nox. ¶ Ter tio ꝙ nec tempeſtas nec grando: quoniam ueniunt de medio aeris iterſtitio ¶ Hic etiam locus ſm Iſido. xiiii. Ethi. l. c. iii. habet multam ſalubritatẽ: amenitatẽ: atꝗ

vii iocunditatem. ¶ Salubritatẽ īquit quia temperie gaudet: & nec frigus nec extus ha bet & quicquid ibi ſemel uiuit mori non poteſt: ſicut Helyas & Enoch uiuere refe

viii runtur. ¶ Amenitatẽ uero quia uniuerſe pulchritudinis promptuarium & habita

ix culũ eſt ubi nec arbores ſiue folia aut flores & fructus unꝗ marceſcunt. ¶ Iocũdi tatem deniꝗ. quia omne lignum pulchrum uiſu & ad ueſcendum ſuaue ibidem re peritur. Serenitatem habet: quia locus altiſſimus.

x ¶ Sed ſi queratur & quid eſt ſubter per lineam rectam. ¶ Reſpõdeatur ꝙ infern9 proprie in centro terre.

xi ¶ Si etiam quereretur quid eſt ſuperius. ¶ Reſpondeatur ꝙ celeſtis paradiſus & luna imediate: unde adã de iſto loco poterat uidere eclipſim ſolis & lune ad oculũt tangere lunam ſi eſſet corpus tangibile: cognoſcere celorum diſtantiam: ſtellarum pulchritudinem. motus celi armonia aures eius replebãtur. Ex his ergo que dicta ſunt. patet error illorum iudeorum qui dicunt deum feciſſe uoluptatis paradiſum ante mundũ per. MM. annoꝝ. Nam iſti ſic exponũt illud Gen. i. de hortu uolupta tis. Plantauerat dominus hortum uoluptatis a principio. ideſt ante mũdũ per duo milia annorũ: ſed hoc profecto eſt ita irrationabile ꝙ non indiget reprehenſione

paradiſus enim non potuit per ſe creari:ſed in aliquo intellectu.hoc autem nō po-
teſt eſſe in intellectu diuino in quo non poteſt aliud creari:nec in aliquo ītellectu
angelico uel humano potuit ſic ante mundum creari:quia angelus & homo non
ponuntur inter creata ante mundum ſm ipſos.

¶ Preterea ſi quiſpiam diceret quomodo in paradiſo uoluptatis eſt locus habita- i
bilis.cum dicat Auer.ſecūdo meth.c.de uentis ꝙ Ari.& ſecta peripatheticoꝝ pu
tant ꝙ locus in quo eſt poſſibilis habitatio in terra ex parte ſolis eſt illud ꝙ eſt
circa duas partes circuitus eius in duabus partibꝰ eius.ſ.ſeptētrionali & meridio
nali & ꝙ illud quod eſt ſub equinociali & prope ipm īpoꝛis eſt habitatio in eo pro
pter dominium caloris:& etiam putant ꝙ illud quod eſt remotum a circuitu ſolis
ad duas partes.ſcilicet meridionalem & ſeptētrionalem eſt inhabitabile ꝑpter do-
minium frigiditatis:quare &c.

¶Reſpondeatur ꝙ magis credendum eſt Tholomeo tanq̄ experto.

¶Et ſi iterū dicatur ꝙ ſolino teſte quando philoſophi ibant ad montē Olimpi.ꝙ ii
tante nō eſt altitudinis: eos oportebat habere ſpongias aqua plenas:propter aeris
raritatem ut efficeretur ſpiſior.

¶Rñdeat̃ ꝙ nō eſt ſic:in ꝑadiſo.n.q̈tuor erāt flumīa:unū poterat ſatis aer ſpiſari.

¶Itē ſi dicatur ꝙ cum in philoſophia naturali ſit probatū ꝙ ſuper ſpheram aeris iii
eſt ſpera ignis:igit̃ ſi paradiſus erat uſq; ad globū lunare erat nō ī aere:ſed ī igne.

¶Reſpondeatur ꝙ circūquaq; paradiſum erat ignis ſpera:non tamē intrans eum
dono dei:& hoc innuitur Geñ.ii.Collocauit ante paradiſum uoluptatis cherubin
& flameum gladium atq; uerſatilem.ideſt ſperam ignis.

¶ Poſtremo ſi etiam dicatur:unde eſt ꝙ cronici gentilium nihil ſcripſerunt de hu- iiii
iuſmodi paradiſo. ¶Reſpondeatur primo ꝙ eundo uerſus equinocium:ut tangit
dominus Albertus in libro de locis.ſunt montes pleni magnetibus attrahentibus
homines ſicut in partibus his magnes trahit ferrum & ridendo moriuntur. ¶Secū
do quia de hinc ad locum illum ſunt loca in acceſſibilia.

¶Tertio quia eſt uia per tropicos qui nimis habundat in calore & diluuiis:ſi ēt v
diceretur ꝙ origenes noluit aliquem terreſtrem paradiſum eē.& omnia que dicū-
tur de eo allegorice debere intelligi.

¶Reſpondeatur ꝙ hic error origenis inter alios ſuos errores cōnumeratur ab epi
phanio Cipri epiſcopo in quadam epiſtola quā tranſtulit Hieronymus.

¶Vlterius eſt animaduertendum ꝙ hodie deus glorioſus totum mundum perfe- vi
cit diſtinguere:unde ſm Abraam Cabaliſta in libro creationis.caplo primo. Deꝰ
reuoluit ante ipſum oriens. Et ſigilauit ipſum cum he Iod uau.ꝙ eſt
nomen eius.Reuoluit poſtea occidens poſt ipſum & ſigilauit ipſum cum.
he uau Iod.Sigilauit etiam meridiem reuoluit ad dexteram eius & ſigilauit ipſum
cum. uau.Iod.he.Sigilauit poſtremo ſeptētrionem reuoluit ad ſiniſtrā
eius:& ſigilauit ipſum cum. uau he.Iod.

¶Explicit de omnium rerum creatarum diſtinctione Liber Bernardini Seruite ad
honorem Dei & Beate uirginis Marie.

BIBLIOTECA NA
ROMA
VITTORIO EMANUE

25

Seruite Artium ⁊ Theologie professoris de opere ornatus Liber.

¶Tractatus quartus hexa. ſed prim⁹ p̃ſentis libri. ¶Capi. unicũ.

Exactis operibus diſtinctionis
in preſentiarũ de operibus ornatus pertractan-
dum eſt: unde pro clariori dicendorum notitia
eſt ſciendum q̄ opus ornatus dicitur quãdo id
quod in tribus dieb⁹ ex illo chaos diſtinctũ eſt
in tres ſequẽntes ornatur & decoratur.
¶Die ergo mercurii ornauit glorioſus. ix. ſphe
ram ſceu. viii. xii. ſignis quorum quilibet diuiditur in. xxx. partes q̄
dicuntur gradus. Et iterum quilibet gradus in. lx. minuta. Et queli-
bet minutũ in. lx. dua. & dua in. lx. tercia: & ſic uſq; ad. x. & nõ ultra
unde ſicut res iterdum denominatur a ſuo effectu ut lucerna a luce.
Et domificator a demo: quandoq; uero a ſimilitudine ut homo pi-
ctus ab homine. Ita hec ſigna zodiaci tã ratione ſimilitudinis q̃ effe
ctus has ſumpſerunt denominationes. ¶Primum igitur ſignum di- i
citur Aries quia prima pars zodiaci magis aſſimilatur arieti & ma-
gis habet imprimer̃ & operari ſuper Arietes & alia aĩalia cõſimilis
ſpeciei: & hoc uirtute ſtellarum quibus aries celeſtis dicitur compo
ni. In cornibus enim ponuntur due ſtelle lucide que dicunt̃ ſarthay
in uentre uero tres parue lucide dicte albuthon.
¶Secundum eſt thaurus: quia ſecunda pars zodiaci eſt illi ſimilis ii
& ſup thauros: ac ceruos & bubalas: & omnia aĩalia illis ſimilia ha-
bet imprimere & operari: in fronte iſtius ſunt ſex ſtelle que dicuntur
pleyades: & impectore: alia que uocatur cor thauri.
¶Tertium ſignum dicitur Gemini in forma humana & ſupra ſigni iii
ficationem & impreſſionem in ſpecie hominis in capite iſtius ſtelle
tres parue propinque que dicuntur albegar impedibus uero ſũt due

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

que dñr anchaca:& qa geminiſhñtduo capita:due ſtelle aſſignant̃:quaꝝ una dicit̃
caput canis:& alia ſubſequens caput Geminorum.

iiii ℭQuartũ dr̃ Cãcer:qa q̃rta ps zodiaci.figura ſtelle ipſius aſſimilat̃ Cancro:& qa
habet operari & imprimere ſup Cãcros:& alia aialia dure teſte:& in iſto ponunt̃
due ſtelle equalis magnitudinis que dicuntur oculi Cancri.

v ℭQuintũ ſignũ ē Leo:figura ſuaꝝ ſtellaꝝ magis aſſimilat̃ Leoni & pp ĩpreſſionē
illius ſuper leones & oĩa aialia ferocia & rapacia:& audacia:ſicut leopardus & hu
iuſmodi:in capite illius ponunt̃ due ſtelle que iterũ dicunt̃ anchatha:in oculis ue
ro due alie dicte circuph:& in pectore ſunt quatuor ſtelle lucide expanſe ſeptẽtrio
nales dicte albagen.quarũ una eſt cor leonis:una alia eſt in cauda dicta aſcarpha.

vi ℭSextũ eſt Virgo q̃ eſt ps ſexta zodiaci:figura ſtellarũ eſt magis ſimilis illi:& pro
pter ſignificationē & effectũ.hoc enĩ ſignũ duabus aliis deſignatũ:ſignificat uirgi-
nitatē:& ſuper oēs res puras & nitidas & incorruptas habet operari.

vii ℭSeptimũ eſt Libra : figura ſuaꝝ ſtellarum libre aſſimilatur:& ſignificat pondera
eqtatē & iuſtitiã:p illã ptē apparet unã uia fulta ſtellis que diſtendit̃ ad partē me-
ridiei:& ſic uſq; ad polũ ſeptẽtrionis.hanc aũt uocant aſtrologi uiam combuſtã.
Naturales uero galaxiã:ſeu uiam luminoſam.

viii ℭOctauũ eſt Scorpio:qa.viii.pars zodiaci hẽt ſtellas oppoſitas ad formã illi9:&
gñat ſcorpionē:& alia aialia cõſĩis nature:in pecto r̃ illi9 ē una ſtella lucida & ru
bea que uocat̃ cor ſcorpionis:due igit̃ ſtelle dicunt̃ aculeus ſcorpionis.

ix ℭNonũ ē Sagittari9.ſm unã ptē eſt hõ & ſm aliã q̃drupes tenēs arcũ & ſagittã in
manu q̃ſi cominãs.& ſignat ariolos:& baliſtarios:mõſtra:& miracl'a:& res admira
biles:ſignat ẽt terrorē a lõge uenietē:& oēs res a lõge pcutiẽtes:& uulnerantes:ſiue
uerbo:ſiue fcõ.Itē ſignũ cõpõit̃ ex trib9ſtell' q̃ dñr ocul9:cãilla: & ſagitta ſagitarii.

x ℭDecimũ eſt Capricornius.& decima pars zodiaci:aſſimilat̃ illi : & ſignificat ca
pras & alias beſtias illius ſimilitudinis.

xi ℭVndecimũ eſt aq̃ri9 ad ſĩitudinē & figurã uni9 ruſtici erecti ſup pedes ſuos cũ
uno uaſe aque ſpargentis:& uĩ ille ruſticus eē quaſi dñs aquarũ & habere curã reꝝ
quibus aqua neceſſaria eſt ſicut ad aiantiũ neceſſitatē ut ad potandum & ad alios
uſus. Ex quo ſequit̃ ꝙ ſignificat flumiã:fontes Maria & aquas irrigantes terrã : &
cõſequẽter foſſas & lacunas aquarũ:ſecũdo ꝙ hẽt officiũ humectandi & irrigandi
terrã:& hoc ut cultores poſſint fodere terrã:& ſeminare.

xii ℭDuodecimũ eſt piſces figura ſuaꝝ ſtellarũ aſſimilat̃ duob9 piſcib9:& ſignificat
piſces & oēm uſum aquaꝝ: in ore iſtius eſt una ſtella que uocat̃ os piſcis meridia-
ni & in pectore una alia que uocatur cor piſcis.

xiii ℭVltra uero iſtas figuras q̃ ſunt ſigna zodiaci deus oĩpotēs iterũ aliis adornauit
figuris:ſunt enĩ ibi uultera uolans & uultura cadēs:urſa maior & minor:figura ru
ſtici cuſtodientis currũ qui uocat̃ boetes. Orion cũ ſuis tribus ſtellis. Figura equi
allati & figura corui & figura galine:& figura duorum canum maioris & minoris.
Decolantis:altaris:& huiuſmodi.

xiiii ℭSecundo magnus dñs.viii.decorauit ſpheram inumerabilibus ſtellis.

¶Tertio eternus pater.vii.adornauit ſpherã Saturno:cuiꝰ ẽ color terreꝰ palidus i
plũbeus & ſignificat laboratores terre & lapidũ:quoꝝ dr̃ deus:qa tardus eſt ſigni-
ficat laborẽ:tribulationẽ:& anguſtiã:eſt etiã frigidus:ſiccus:diurnꝰ cõplẽs curſum
ſuũ i orbe ſignoꝝ.xxix.ãnis &.v.mẽſibꝰ.&.xv.diebꝰ.& ponit̃ eẽ dñs capricornii.
¶Quarto benignꝰ deꝰ ſextã ſpherã decorauit Iouẽ:cuiꝰ color pulcher ẽ clarꝰ & lu ii
cidus.Iõ ſignificat religioſos & magros ſectaꝝ & legũ dei:ſignificat ẽt pacẽ & cõ-
cordiã pp quã ſignationẽ dr̃ deꝰ pacis:põit̃ ẽt calidꝰ hũidꝰ tparꝰ maſculinꝰ diur-
nꝰ dñs ſagitarii & piſciũ pficiẽs curſũ i orbe ſignoꝝ ãnis.ii. & mẽſi.x.& diebꝰ.x.
¶Quinto clementiſſimus deus Martẽ in quinta ſphera poſuit:cuius color eſt ru- iii
beus ad inſtar aeris in quo colore uidetur quaſi mixtus ſanguis:ideo ſignificat ar-
matos milites prelia effuſionem ſanguinis & oĩa genera armorũ:ppter quã cauſã
dicitur deus belloꝝ:& ponit̃ calidus ſiccus maſculinus diurnus dñs Arietis Scor
pionis pficiẽs curſũ ſuũ i orbe ſignoꝝ ãno uno:mẽſibꝰ.x.& q̃ſi diebꝰ.xxii.
¶Sexto oĩpotẽs deꝰ ſolẽ iq̃rta ſphera collocauit ut p̃eẽt dici:q ſua maxĩa luce mũ iiii
dũ totũ illuminat:ſicut lucerna domũ:cuiꝰ color ẽ rubeꝰ ad iſtar auri:& ſignat ĩpa
tores & reges ponit̃ quoq; calidꝰ ſiccꝰ maſculinꝰ diurnꝰ deꝰ dñoꝝ.ac dñs leonis
cõplẽs uno ãno curſũ ſuũ i orbe ſignoꝝ.Hic p ſuũ motũ & morã ẽ cã eq̃litatis & in
eq̃litatis dieꝝ & noctiũ.nã qñ ẽ i pͥo pũcto Capricornii:nũc icipit hiẽms durans
uſq; ad finẽ piſciũ.Cũ uero fuerit i pͥo pũcto Cãcri facit eſtatẽ uſq; ad finẽ Virgi
nis.In pͥo uero pũcto libre icipit autũnꝰ:ſi ẽt p ſuũ motũ & morã qbuſdã tribuit
duas hiẽmes & duas eſtates patet ꝺ habitãtibꝰ i ciuitate Arimi ſub circulo eq̃toris
q ſub Capricornio & Cancro habent hiẽmem & ſub ariete & libra habent eſtatem
& colligunt bis fructus.
¶Septimo piẽtiſſimus dñs ſtella Veneris tertiã adornauit ſpherã: cuiꝰ aſpectꝰ eſt v
delectabiliſſimꝰ uiſui:hec ſtella q̃ſi ſintillare ur̃:ſemp ſolẽ aſſociãs:qñq; precedens
& qñq; ſubſequẽs nec plus q̃.xliiii.gradibus elõgat̃ a ſole & poſt reddit ad ipm:
& ponit̃ frigida & humida femina nocturna ſignificãs mulieres.pulchritudinẽ &
oĩa ornamẽta.ſignificat etiã ſolatia:Ludos:Iocũditatẽ:cãtilenas & oĩa gña iſtroꝝ
Itẽ ſignificat hiſtriones ioculatores:& oẽ genus luxurie.Ideo fuit uocata dña amo
ris.Dñaq; Thauri & Libre pficiẽs curſum ſuũ in orbe ſignoꝝ anno uno.
¶Octauo gl̃ioſus deus in ſecunda ſphera Mercuriũ inſculpſit qui eſt maſculinus vi
diurnus:coloratus colore permixto raro uiſu:ppter ſuã paruitatẽ:& ſemp cũ ſole
uadit cũ ab eo nõ elũgatur niſi.xx.gradibus & poſt ad ipſum reuertit̃:ſignificatq;
deſcriptores.Notarios:Iudices:Rectores:Ariſmetricos:Pictores & huiuſmodi.Si
gnificat etiã omnẽ ſubtilitatẽ & ingeniũ:ideo dicitur deus eloquẽtie & artis ac do
minus Geminorũ & Virginis complẽs curſum ſuũ in orbe ſignoꝝ anno uno.
¶Nono Dñs qui nimis eſt laudabilis Lunã depinſcit in prima ſphera ut ad ichoa vii
tionẽ noctis luceret.Cuius color eſt albus ad inſtar argenti:hec ſtella uidetur hr̃e
in ſe umbrã hoĩs.Vnde cabaliſte dicũt lunã puerũ amplecti.Significat ideo itine-
rantes:ponuturq; frigida:humida:femina:Nocturna:Dea mutationis. Et domina
Cancri pficiens curſum ſuum in orbe ſignoꝝ diebus.xxix.& fere horis.viii.

¶Nūc couenienter q̄ritᷣ nunquid huiuſmodi ſtelle agant in hec inferiora.
¶Et uidetᷣ ꝙ ſic imo uidetᷣ cogere nr̄m liberū arbitriū ꝙ ꝓbatᷣ auctoritate primo phi. in lib. de ꝓprietatib⁹ eſ̄toꝝ dicētis uacua facta ſūt regna: ēt ciuitates depopulate in cōiunctione horū duorū magnorū planetarū ſaturni & Iouis: & ita uidetᷣ ꝙ ſaturni cōiunctio cum Ioue cōmoueat homines ad bella & diſcenſiones.
ix ¶Secundo probatur experientia de multis inclinatis ad uaria uitia qui ſuppedita re ea nō poſſunt imperio rationis ex quo coguntᷣ a corporibus celeſtibus.
x ¶Item refertur ꝙ in gallia fuere gemelli frēs ſub una cōſtellatione nati. eadē hora cōcepti. eadē ep̄i ordinati: una die martirizati: una die canonizati: una die in celū collocati unde hocᷣ niſi quia a planetis ſub q̄bus nati erant iclinabātᷣ & cogebātᷣ.
xi ¶In oppoſitum eſt noſtra fides catholica: Ideo ponā concluſionē reſponſalem que talis eſt. Nullum celorū cogit noſtrum liberū arbitriū. Probatur ſic iſta concluſio. Nam ſi cogeremur ad benefaciendū aut ad oppoſitū ratione ſtellarū: ſeu celi ceſſaret conſilium: ceſſarent premia ceſſarent. & pene: quia de neceſſariis nullus capit cōſilium. Ex. iii. ethicoꝝ. Cōfirmatur. nam ab optimo deo ordinatiſſime celū eſt diſpoſitū & per cōſequēs nequit eſſe cauſa alicuius peccati: ſeu deordinationis: unde recte dicit Bona. arti. ii. ſecūdi. d. xiiii. par. ultima. q. iii. ꝙ illud dicere repugnat fidei que hoc reprobat: repugnat ſenſui qui uidet oppoſitū coſdē. ſ. pueros ſimul naſci: ſicut Eſau & Iacob & tamen unum bonum & reliquū malum. Repugnat tertio rationi cum ſimus nobiliores celis. ¶Non tamen nego quin ille ſtelle agāt in hec inferiora. Imo probo ꝙ ſic eſt: & primo in elementa. Accedēte eni ſole & aliis ſtellis calidis ad centrum alicuius regionis: elementa ſuperiora. ſ. ignis & aer augmentātur: & inferiora. ſ. terra & aqua minuuntur & conuertuntur in alia. Sole uero recedente & accedētibus ſtellis effectiue frigide: ut Saturno & Mercurio accidit ecōtra generatio elementoꝝ aque & terre. ¶Et ſi dicas ꝙ ſic ſphera aque erit aliquando maior & aliquādo minor. Dico ꝙ ſicut accedente ſole ad centrū unius regiōis per eius acceſſum generatur ibi plus de igne & minuitᷣ de aqua. Ita ꝑ eius receſſum ab alia regiōe gn̄atᷣ ibi plus de elemētis frigidis: & ſic ſeruatᷣ eq̄litas quo ad totū.
xii ¶Item habent actionem quo ad loci mutationē. ſuperior enim pars aeris mouetᷣ circulariter ad motum celi. hoc patet in impreſionibus ignitis cuiuſmodi ſunt comete quas uidemus circulariter tranſferri. & multo magis ipſe ignis qui eſt propinquior celo mouetur motu circulari ad motū corporis celeſtis. Luna etiam cauſat motum fluxus in mari. habet enim dominiū ſuper humida: ſicut ſol ſuper ſicca.
¶Habēt etiā planete uel ſtelle dominiū ſuper mixta iꝑfecta: ut ſunt impreſſiones nam materia iſtarū que eſt uapor nō eleuatᷣ ad locū generationis iſtoꝝ niſi ꝑ calorē incorporatū in iſto uirtute alicuius ſtelle: hoc patet in ſtellis comatis: q̄ nō ſolū mouentᷣ ab oriēte in occidēs: ſequēdo motū celi: ſed ēt ab occidēte i oriēs uel ab auſtro in aquilone ſequēdo. ſ. determinatū motum alicui⁹ planete a quo generantur.
¶Sed dices ex quo habent talē cauſalitatē ſuper inferiora ſtelle & orbes que q̄dem cauſalitas eſt determinata & neceſſaria quare nō iudicant ſemꝑ determinate & uere aſtronomi de eoꝝ effectib⁹: ¶Dico ꝙ cauſa eſt: quia neſciūt perfecte qualitates

& uirtutes ſtellarũ & celoꝝ cõcurrentiũ ad talẽ effectũ. effectus enĩ unius ſtelle po
teſt impediri per aliam eis ignotam. Angeli autẽ tam boni ꝙ mali habent eoꝝ per
fectam noticiã: & ideo poſſunt bene iudicare de euentu futuroꝝ ſubiacentiũ huiuſ
modi naturalib⁹ cauſis. Vt de uentis tempeſtatib⁹ & huiuſmodi.
¶ Habent etiam actionem in mixta perfecta: ut metalla que in quibuſdã regioni- i
bus generantur ex conſtellatione reſpectum habente ad illam regionem: & non ad
aliam. nam terra non eſt actiua huius diuerſitatis.
¶ Habẽt iſup actionẽ ſup aiata alterãdo. ſ. corpa mixta ad qualitatẽ cõueniẽtẽ uel ii
diſcõueniẽtẽ aie perficiẽti corp⁹: & ſic poſſunt agere ad gñationẽ & corruptionẽ:
organorũq; diſpoſitionẽ uel indiſpoſitionẽ. Et per cõſequẽs poſſunt habere actio-
nem aliquã in intellectu quodãmodo: quia ſi deordinatur ſenſus in actu ſuo. p cõ-
ſequẽs deordinat̃ ĩtellectus: ut patet in freneticis. leſo enim organo phãtaſie: itelle
ctus impeditur a ſua operatione. ¶ Et ſimiliter poſſunt eẽ quo ad hec cauſa deor-
dinationis in uoluntate. Poteſt enĩ appetitus ſenſitiuus alterari ut magis inclinetur
ad hoc uel illud ꝙ aliud. ¶ Et quia etiam in uiatore inclinat̃ appetitus rationalis
ad proſequendũ quod eſt oppoſitũ ſup appetitum ſenſitiuũ: ideo hoc modo incli-
nant uoluntatem corpora celeſtia.
¶ In nullo tamẽ neceſſitatur uolũtas abſolute pꝑter hec ratione liberi arbitrii: ſed iii
poteſt contraire. Et propter talẽ pronitatem ad ſectandũ appetitũ ſenſitiuũ: accidit
aliquãdo aſtrologis uere prenoſticare de moribus hominũ ut ꝙ erũt luxurioſi uel
huiuſmodi: p cõſtellatiões natiuitatũ. Sic ẽt demones de aliqb⁹ futuris cõtigẽtib⁹
pbabilr̃ cõteſturãt: ipa quoq; aliquando probabilr̃ precognoſcunt: per ſimilia que
frequenter accidere uiderunt.
¶ Ad primũ ergo argumẽtũ in oppoſitũ dico ꝙ bene cõmouent corpa & humores iiii
corporũ quibus cõmotis aliqualis fit mutatio in appetitu carnali. Et quia ſepius
hoies quod carnis eſt nõ ꝙ ſpũs ſequuntur. ideo iuxta motũ celi multa iudicant de
moribus hoium aſtronomi: licet nulla ſit neceſſitas. Idẽ dico de Cometa apparẽte:
niſi dono dei ſpeciali appareat in morte principum.
¶ Ad ſecundũ dico ꝙ ſi non poſſunt: q accidit pꝑter malã cõſuetudinẽ: & nõ pro v
pter cõſtellationẽ: unde ſi uellent poſſent.
¶ Ad tertiũ patet ex dictis: nulla enim fuit ibi neceſſitas: licet fuerit inclinatio &
diuina diſpoſitio.

¶ Tractatus. v. Hexa. Sed ſecũdus pñtis libri. ¶ Capl̃m primũ.

¶ Die Iouis ſũmus deus adornauit aquã piſcibus.

Dixit de⁹ producat aque reptile aie uiuẽtis.
Creauitq; deus Cete grandia & omnẽ aĩam uiuentẽ atq; muta
bilem quas produxerant aque in ſpecies ſuas & uidit deus ꝙ
eſſet bonũ benedixitq; eis dicẽs. Creſcite & multiplicamini &
replete aquas maris: Et ſtatim oẽs ſpecies piſcium aquas reple
uerunt. Puta Abremon: Albirem: Anguilla.

Allec Achandes ꝑpter quē ſiunt naues immobiles.
Accipiāder q habet ſq̄mas ad os uerſas.
Araneos cuius diſpoſitio propinqua eſt diſpoſitionibus ſcorpionis.
Arſes aurata alforam aſturā
Arini qui cum hominē uiderit inebriat.
Aſpidocheli qui eſt cetus magnus habēs ſuper coriū tanq̄ ſabulum: unde eleuato dorſo ſuper undas a nauigantibus nihil aliud creditur q̄ inſula.
Aureū uellus q ē piſcis de gn̄e ſpōgiarꝫ.
Arburciū amnis ahaniger afferꝰ aſtradꝰ
Abides cuius conuerſatio primū eſt in aquis poſtea mutatur figura eius & efficitur terreſtris. Ahauna.
Barcora babiloniꝰ barbatha bota brēa
Balena q̄ mediā hēt ptē hoīs & alterā piſcis. Cācer Cāclꝰ Capitatꝰ Carpa Caab
Celethi Ceruleo Canis marinus Cōche
Cochlee: Cetus qui homines mergit Cōgus Cocodrillus Chilon qui nec paſciť ſed hūiditate uiſcoſa q̄ ab eo exit cibať.
Chircis qui caput habet humanum reliquum ut canis.
Delphim qui frater hoīs diciť Dēturx.
Equs marinus Erachoides Exochinus
Ericius Eſtinis Vitulus marinꝰ Effimerion Eſcariꝰ Cōca margaritifera que nocturno tēpore littora appetit & ex celeſti rore margaritas concipit Eriox.
Ezoi Echinꝰ ſemipedalis peſciculus qui ſm̄ Pliniū primo libro.c.xxxii.nauē adherendo retinet.
Felchus faſtaleon faſtem figis.
Gargus gladius glaucꝰ gobius gamanē
Granꝰ q unū oculū i ſūmo capitis hēt.
Hamſus
Ircinus marinus
Kalaon Karabo
Kochi qui dentes habet acutos: & ſic manet in terra: ſicut in mari.
Leo marinꝰ Lepus Locuſta marſa Luciꝰ
Lupus marinus Ludolacra que duas habet alas in facie & duas in dorſo.
Loligo que cum gregibus piſciū maris profunda ſcrutatur. Cum aūt aquas faſtidierit leuat ſe cum alis & cum uolucribus ethera ſcandit
Milago piſcis eſt & ēt ſuper aquas uolat
Mus marinus Muſculus Muſtela Mulus
Monacus qui caput hēt ut monachus & reliquum ut piſcis.
Narcos Nautilos nubes.
Orbis Oſtrea.
Pagrus Pauus pectina pca perna piſtris
Plataniſte qui brachia bina habet: Pina porcus: polippus purpura.
Rapte raha rana marina rubus
Salmo ſalpa ſparus ſtaurus ſepia ſerra
Serena ſolaris ſcilla qui caput & pedes hēt ad modū uirgis formata ſicut ſirenes
Scolupēdra ſcorpio ſpongia Catula maris ſtoncꝰ ſcinthi. Theſtū teſtudo tigriꝰ
Trite thinus tertuca. Vacca Vitulus. Verith Vipera Vnbra uirgiliales Vlpes.
Ypotamus qui roſtrum habet reſupinum dentes aduncos noctibus ſegetes depaſcit & idē ē qꝫ equs fluuialis.
Zedroſus ziphus ziſius zidrach zitirō eſt monſtrum qꝫ uulgus miluē uocat.
Ecce q̄ magnꝰ ſit deus & q̄ laudabilis.

¶ Impreſentiarum uero aerem uolatilibus decorauit. ¶ Capitulum.ii.

Eduxit quoqꝫ deꝰ ex aere volatilia celi ⁊ benedixit ⁊ dixit Creſcite & multiplicamini &c. Iſta igitur die copioſiſſimus deus aerem omnibus auibus ornauit. Ibi quippe affuit ſtatim. Aquila Auis paradiſi: cuius uox ita dul-

cis eſt & pia ut excitare poſſit in homine deuotionem & gaudium capta gemit do nec reddita ſit libertati.

Ancipiter Aauda Alietus altio anas anſer achantis uel cardicelis apis.

Baſaliſcus ariophilon Capriolos & hinulos Caput unguib⁹ laniatione:ſocialiter aũt duo & duo uolant captãq; predã diuidunt. Caprimulgus qui duo uel tria facit oua. Lacte irriguas petit earum mamillis ſe ſuppones roſtro lato lac ex eis uelut capreolus ſugit.

Ardeola de qua Pli.lib.x.ſcribit.

Bubo berneca biſtarda boneſa bſute⁹ butoricius botaurus bibones.

Cancarides carbates caladrius capo carduelus carabdrio ceruus uolans cicade ciconia cignus cinomulgus culex cinomia coru⁹ cubeth colũba coredolus cornix coturnix cocyx crochilos corinta cuculus.

Diomedas Draycha.

Egith⁹ de quo Pli.lib.x.dicit ꝙ eſt auis minima:& cum aſino pugnat.

Falco faſianus fatator fenix filomena fulica fucus.

Gallus Gallina gallinacius graculus & garrulus Gripes & eſt animal pennatũ & quadrupes capite & alis aquile ſimilis & in nido ſuo lapidem agathem ponit

Gricocederon girfalco grus gluta.

Harpia que caput habet hominis.

Hirundo herodios.

Ibis Ibos Iſpida.

Kiches Karbolus.

Lagus Lagebus:que ut dicit Albertus in libro de na.aialium eſt auis leporin⁹ habens pedes. Linachos.

Magnales merula merillus milus muſcapa Mergus contra omne genus auiũ pedes habet in cauda:ita ut cum in terra ſtat ſicut homo geſtu pectoris erigitur: huius pulli ſtatim ut oua exeunt tãto uigore pollent ut ſi matrẽ eos perdere contigerit uirtute propria uiuant.

Meropes ſolliciti ſũt de pullis ſuis & qñ iam ſeneſcunt & uolare nequeunt pulli fouent eos & alunt quouſq; uiuãt.

Morfex eſt auis que roſtrum habet feratile:cuius pulli quando uolare deberet a nido ſi ſentiunt ſe nimis grauati cibũ de nouo ſumptũ euomũt ut leuiter fugiẽdo uolare poſſint.

Menedula eſt auis que cum aurum inuenit auffert & occultat.

Nicedula niſus nocticorax nepas.

O nocroculus eſt auis que inſimul multas recondit eſcas & poſt extrahit & mãducat eas.

Opimac⁹ auis eſt q̃ quatuor hẽt pedes.

Oriolus Oſina Oſſifragus.

Paſſer pauo palũbus hui⁹ generis femie nõ diligunt coitum.

Platea pluuiał pelicanus pdix pica pſitacus Porphirio eſt auis que habet unũ pedem latum ad natandum aliũ ſiſſum ad ambulandum. Regulus.

Scrabrones ſcinifex ſtrofilos ſtrutio camello. Turť:tarda.tragope ẽ auis pferẽs cornib⁹ arietinis:uanell⁹ ueſptilio upupa ultra xio ybis ydros yſidia zelẽtides

¶ Tractatus.vi.hexa.&.iii.preſentis libri. ¶ Capl'm primũ.

¶ Non ꝑtermixit etiã terrã iumentis reptilibus & beſtiis decorare die.ſ.ueneris.

Dixit ꝯ deus producat terra aiam uiuẽtem in genere ſuo.

Iumenta & reptilia:& beſtias terre ſm ſpecies ſuas:factumq; eſt ita:& fecit de⁹ be-

ſtias terre iuxta ſpecies ſuas. Iumenta & omne reptile terre in genere ſuo & ſtatim
terra fuit tota aīalibus cooperta. fuit enim illico ſupra terram.

Agnus: Aries: Aper: Aſinus ahane antī
plō: Aferato: Affudio: Amfidēa: Aſpis
Arana: Annabula que ē beſtia ethiopie
ſm Iſidorū collum habens hois ut equs
pedes: & crura uelut bos: ut camel⁹ albas
habet maculas: colorē rutilum ual de mē
bra ſingula diſtinguentem.

Bos bonnaton bonbex: ex cuius textura
ſm Iſido. lib. ethi. conficit̄ ſi aſiria gñat̄

Borax qui ut ex libro de natura rerū eſt
genus bufonis ꝙ in capite portat gēmā
ſui nois: hec uulgo cropondia uocatur.

Bufo: bubal⁹: bruc⁹ bubiōe. i. muſciliōes

Capra: caprea: canis: cattus: cameleon:

Caccus ꝙ eſt monſtrum in archadia to-
tum fetoſum ut porcus & anhelitu ſuo
pectore flāmas eructuat hic in antris ſu
per tyberim cōmoratur.

Camellus qui cum onerandus eſt paulu
lum ſuper genua percutitur & ſtatim ad
onera flexis ceruicibus inclinatur.

Camelopardus: Capreolus: Caſtor: Cha
ma: Ceruus: calapus: cecula: centrocota:
cirogrillus: critet⁹. coluber. ceraſtes qui
eſt ſerpens. viii. cornua habēs ex quib⁹
fieri ſolent manubria cultellorū ad mē-
ſas imperatorū: quia ſudore prodeūt ue
nenum. Cephis eſt aīal ethiopie quorū
pedes poſteriores humanis pedibus &
cruribus ſunt ſimiles hominum: etiā ma
nus & caput caninum.

Cirotrochea eſt beſtia que noces homi-
nū imitatur oculos nunꝗ claudit in ore
nullam habens gingiuam.

Durā ꝙ eſt aīal: ex libro de naturis rerū
uelox ꝙ a uenatoribus inſecutū cū eua-
dendi diſperatione ne frāgi ceperit aſtu
tia naturali ſtercus intorquet contra ca-
nes: & ſic eos retardat.

Equs: Elephas: Enchires: Enidros: erma
cius: Ermione⁹: Edus: emorois: Enidros
Excedera: Engula.

Falena: fiber furus: cuius mares nec co-
eunt cum femina retro: ſed mas eleuat̄.

Furūculus: cui⁹ femīa ſi marē nō habet
qñ luxuria ſtimulatur tumeſcit & mori-
tur: cuius catuli ceci ſunt diebus. xxx.

Gala: geneta glandoſa: Gamaleon quod
eſt animal quadrupes habēs faciē quaſi
lacerte caudā prolixā & tortuoſam; cor-
pus aſperū: pfert ex cute quaſi lanā quā-
dā de qua zone contexte cōburi nō pñt.

Gazelle cui⁹ nā expellit curſum ſangui
nis ad foliculū illū uel chiſtim: & cōple
tur ēē ſanguis in eo nocet illi aīali: & tūc
uenit ad ſaxa & fricat ſe multū cū dele-
ctatione donec uulneratur cutis in loco
illo & emanat ꝙ continet̄ ſuper lapides
quēadmodū emanat ad apoſtemata aliꝗ
qñ apit̄ & illud ſic euacuatū dr̄ muſc⁹.

Hirici⁹: hiena: hircus: hinnulus.

Iacul⁹ eſt ſerpens uolās: Icin⁹: Iachlin.

Lacertus lauzanū: leo: leopardus.

Leothophonis: lecrocuta: lep⁹ lup⁹: luter

Lamia que pedes habet equinos: cetera
uero caprinis conformia.

Leuiatā qui eſt draco & in terra ſerpit &
aquis natat & in aere uolat.

Lenific⁹ q lanā ſericā ex ꝑpriis uiſceri-
bus operatur.

Mamonetus q proprie faciē habet hu-
mane ſimilem.

Manticora cuius facies & oculi & auris
ut homini ſunt.

Monecerontē: cui⁹ corp⁹ ē equin⁹: Ca-
put cerui: pedes elephāti: cauda apri: mu
gitus: grauis etiā in fronte cornu habet.

Migale: Mulus: Mus: Multipes.

Muſquelibet que ē beſtia oriētis capreo
le hñs magnitudinē: in cui⁹ inguine cre
ſcit apoſtema de colectis humorib⁹ ꝙ cū
maturatum fuerit collidit illud & fricat
ad arborē ſicqꝫ ſoluit & decurrit ſanies
ibiqꝫ condenſatur & induratꝰ huiuſmo
diqꝫ ſubſtantia etiā muſcus uocatur.
Napa & uipera.
Onager: cui⁹ rugitus per ſingulas horas
rugientis numerus horarū cognoſcitur.
Orafflus: Oroſius: Orix.
Onocētaurus: cui⁹ natura ē biſformi capi
te. ſ. aſinino & corpoꝛ uelut humano: dū
uocē promit quaſi loqui incipit.
Panthera: paper ubi unū occiſum fuerit
cetera circa ipſum ululant.
Pathyon: parādus: pdus: pigargus: porc⁹
Padera & eſt ſerpens: Piloſus ꝙ in homi
nis figura ſuperius incipit: ſed inferius
in pedes beſtie deſinit.
Pegaſus eq formā hēs alas ut aquila ca
put armatū cornibus.
Pigmei. de quibus Pli. li. viii. c. iii.
Rana: ſagifer. & tres ordīes cornuū gerit
Rattus: rutela: rinocephalus.
¶Salamandra ex cuius lana Alexander
papa ueſtimentum habuit ꝙ cū ad imō
diciam aliquādo lauari deberet nō aliis
aquis abluebatur niſi ꝙ in igne proiciē
batur: & ſic abſqꝫ leſione mundabatur.
Sauea: ſanguiſuca: ſcrabrones: ſapilga.
Situla. ſimia: ſcorpio: ſeta.
Talpa: Thaurus: tarādrus: Taxus: tagris
Tortuca: Tinea: Tragelaph⁹. i. quaſi hir
coceru⁹. Tyr⁹ de quo fuerūt nōnulli an
te paſſionem xpi nullū rmediū habuiſſe
maximeqꝫ fuiſſe hominibus infeſtū: ipſa
uero die paſſionis unum ex eis in feſtiſſi
mum circa partes Hieruſalē caſu fuiſſe
comprehenſum & ad xpi lat⁹ fuiſſe cru
ce ſuſpenſum atqꝫ ex illo die totū illud
ſerpentis genus uirtutē accepiſſe contra
omne ueneuum.
Trogodice de qb⁹ Alber. li. de nā aīaliū
Vacca. Veruex. i. Aries Veſontes: Vitu
lus: Vipera. Vnicorn⁹. Vro: Vrſus: Vul
pis: Vipera.
Ydra Ychneumon.
Zubro: Zilio.
¶Proprietates tamē huiuſmodi aīaliū:
& formas uideas apud Ari. Aui. Iſidoꝝ
Diaſco. Sera. Plini. Iſaac: palladiū. Eſcu
lapium. Haly. Albertū: ſolinū Vegetiū:
Bertholameū de proprietatibus rerum.
Et tūc clare uidebis ꝙ̄ admirabilꝭ quāqꝫ
potēs: & ꝙ̄ liberalꝭ atqꝫ ꝙ̄ benign⁹ ſit dñs.

¶Iſto met die ſtatuit deus terrā decorare microcoſmo. i. hoīe. ¶Capl̄m. ii.

Dixit deus faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinē.

¶Eſt profecto plerūqꝫ cōſuetudo a regibus & principibus uſurpata: ut ſi magnifi
cam Ciuitatem condiderint imaginē ſuā in medio illius omnibus uiſendā ſpectan
dāqꝫ ad perpetuā rei memoriā conſtituant queadmodū Eſtēlis Hercules noue fe
rarie fecit. Non enim aliter pricipē oīum deum feciſſe uidemus qui totā machina
mundi ciuitate conſtructa. (Intelligendo per machinam mundi totū ꝙ eſt infra
ultimam ſuperficiem.) In ipſa palacium iudicis edificauit: quod empireū celum
uocatur carceres etiam in medio terre ſtatuit. ſ. in Baratro in quo ſceui carnifices
exiſtūt improbi. ſ. demones. Poſtremū oīum hominē in medio illi⁹ ſtatuit ad ima
ginem ſuam & ſimilitudinē formatū cū ſemiforanas Yana ſm Cabaliſtas. Et hoc
fecit ad perpetuam eius memoriam.

i ¶Hoīem ergo ad imaginē & ſimilitudinē ſuā deus glorioſus fecit quod uerbum quinq; exponitur modis.

ii ¶Primo ſm gloſam que dicit ꝙ imago attenditur quantum ad naturalia: ſimilitudo quantum ad gratuita.

iii ¶Secundo per Augu. in libro de anima qui dicit ꝙ imago attēditur in cognitione: ſimilitudo uero in dilectione.

iiii ¶Tertio ſm Hugo. de ſancto uictore qui dicit ꝙ hō eſt ad imaginē qa oīa in ipſa aīa ſunt ſm ſapiam: ad ſimilitudinē uero qa una eſt ſimplex aīa ſm eſſentiam.

v ¶Quarto ſm Caſſiodorū. qui dicit ꝙ imago attenditur ſm imortalitatē: eſt enim aīa imortalis: ſimilitudo uero attenditur ſm ſimplicitatem.

vi ¶Quinto ſic: anima dicitur ad imaginē dei: quia ratio naturalis: ad ſimilitudinē uero quia ſpiritualis.

vii ¶Sed circa predicta nunc queritur nūquid in hoīe ſit uere imago dei. Et rñdetur ꝙ ſic quātū ad naturā diuinā ſm mentē: ita ꝙ hō ſm mentē eſt nature itellectualis ſicut deus. ita ꝙ ſicut non dicat equalitatē ſed ſimilitudinē: ꝙ autē homo ſm mentē ſit ad imaginē dei ꝓbo. primo aucto. Grego. niceni: qui dicit ꝙ cum ſcriptura dixit hoīem factū ad imaginē dei. Geñ. i. equale eſt: ac ſi diceret humanā naturā eē factā participatione omnis boni: bonitatis eni plenitudo diuinitas eſt.

viii ¶Secūdo probo hoc idē ſimilitudine: nā hō dr̄ ad imaginē dei non quidē ipſe eſt eēntialis imago dei: ſed quia imago dei dr̄ eē expſſa in eo ſm mētē ut. V.G. ſicut denarius dicit̄ eē imago Ceſaris inquantū hēt imaginē Ceſaris. ſic hō dr̄ ad imaginē dei ſm mentē: quia hō ſm mētē eſt nature intellectualis: ſm uero alias partes inferiores: puta ſenſibiles & corporales homo eſt ueſtigium dei.

ix ¶Tertio hoc idē probo diſtinctione. pōt eni aīa ſm mētē cōuerti. ſ. ad iferiora ſe: ad ſe: ad ſuperiora ſe. ſ. ad deū. Primo eni cū aīa ſm mentē cōuertitur ad inferiora ſe nō eſt imago dei: Cuius ratio eſt quia cōuertendo ſe ad iferiora ſe & ad uilia nō aſſimilatur rei nobiliſſime que eſt deus.

x ¶Secūdo poteſt cōuerti ad ſe duobus modis. Vno mō abſolute & imediate & hoc modo nō eſt ad imaginē dei. Alio mō mens fertur in ſe cōdictionate & mediate in quantū eſt dei ſimilitudo: ſicut cum aliquis uidendo imaginē hominis in ſpeculo dicitur ferri i ipſum hoīem. Vnde Aug. xiiii. de tri. ſic dicit ꝙ nō ꝓpterea eſt imago dei in mente: quia ſui meminit & intelligit & diligit: ſed quia poteſt etiā meminiſſe & intelligere & amare deū aquo ē facta. Cuius ratio eſt quia licet mens nō informetur ipſo deo: informatur tamē ſimilitudine dei: ſed aīa nō eſt imago dei ſm ꝙ mens fert̄ in ſeipſam abſolute multominus non attenditur imago dei ſm alia inferiora obiecta.

xi ¶Tertio mō do cū aīa fertur & confortetur ad ſuperiora ſe. ſ. ad ipſum deū cognoſcendo & diligendo ipſum: tunc proprie eſt imago dei. unde Aug. in libro de tri. ſic ait. Ex qua parte homo conſulit & intelligit ueritatē ex ea eſt imago dei. ex qua uero parte intenditur ad agenda inferiora nō eſt imago dei: quādo etiā cognoſcit ſe ut eſt ſimilitudo dei, tunc etiam imago dei. Nota tamen ꝙ anima nō dicit̄ &c.

quia ſemper actu intelligatq̄ñ tunc nõ eſſet in dormiente:ſed quia poteſt.

¶Eſt aiaduertendũ ẽt ꝙ imago dr̃ quaſi imitago.unde imago noiat expſſam & pfectã ſimilitudinẽ ab alio impreſſam. Illud uero maxime ſimilat̃ alicui ꝙ ſimilatur ei in eſſe ſpecifico. Vltima autẽ & quaſi ſpecifica perfectio quã de deo capim⁹ eſt itellectualitas. Creatura ergo rõnal̃ rõne ſue itellectualitatis dicitur imago dei. ſed quia noſtra itellectualitas habet fundamentũ in potẽtiis aie & in progreſſu potentiarũ in actu perficitur.iõ imago dei & ipſi eẽntie aie uel nature aie cõpetit original̃r & in ipſis potẽtiis cõpletiue. ¶Vbi nota ꝙ imago dicit aſſimilationẽ in natura tripl̃r. Vno modo ſm̃ nature idẽtitatẽ:& ſic dei filius eſt imago patris ſui propter nature cõmunitatẽ. Alio mõ ſm̃ anologiã uel proportionẽ:& hoc mõ angelus & aia ſunt imago dei quo ad eſſentiã:qm̃ imittantur cũ itellectualitate. Tertio mõ dicit aſſimilationẽ nõ ſolũ in natura:ſed ſm̃ mẽbroꝝ diſpõnẽ:ſicut ille filius dicitur eſſe imago pr̃is ſui qui ipſum magis repreſentat in habitudine uel diſpõne mẽbrorum:& hoc modo imago dei inuenitur in anima ſm̃ potentias:quoniã ſic repreſentat non ſolum diuinã naturam:ſed etiam perſonarũ diſtinctionem. i

¶Vlterius dico ꝙ aia eſt ad imaginẽ trinitatis magis ſm̃ potẽtias ſuas ꝙ̃ ſm̃ eẽntiam ratione diſtinctionis:quia ſicut una potentia anime nõ eſt alia.ita in diuinis una perſona non eſt alia. ii

¶Secũdo rõne cõſubſtãtialitatis:quia ſicut una eẽntia ſubeſt tribus pſonis.ita in hoie una eẽntia aie ſub eſt tribus potẽtiis. ¶Tertio rõne originis:quia ſicut una pſona ab alia oritur ſic una potentia ab alia. V. G. ſicut pater generat uerbũ in quo ſibi cõplacet:& ſic ſpirat amorẽ ſic & aia cõuertendo ſe ad ſpẽm quã habet i memoria generat in ſe uerbũ illius rei & ex utroqꝫ procedit amor ſi placeat ꝙ itelligitur. iii

¶Hoc idem poſſet etiam ratione probari:ſed gratia breuitis &c.

¶Vlterius eſt notandũ ꝙ imago dicit̃ etiã quaſi imitatio.homo eſt eni ad imaginem dei quantũ ad duo.ſ.quantũ ad imitationem nature intellectualis:& quantũ ad imitationem trinitatis. iiii

¶Primo homo eſt ad imaginẽ dei quantũ ad imitationẽ nature intellectualis. Imitatur enim homo ſm̃ naturã intellectiuã deum:quantũ ad hoc ꝙ ſicut deus ſeipſum intelligit & amat ſic homo ſm̃ mentem intellectiuam deũ intelligit & amat & hoc tribus modis. v

¶Primo homo eſt ad imaginẽ dei aptitudinal̃r ſm̃ ꝙ homo habet naturalẽ aptitudinem:eo ꝙ eſt talis nature ad cognoſcendũ & diligendũ deũ: Vnde imago dei non eſt in hoie ex hoc ſolum ꝙ actualiter fertur in deũ cognoſcendo & amando eũ quia tunc ſi ſic eſſet imago dei non eſſet in peccatoribus.cum actualiter nõ cõuertantur nec referantur in deũ cognoſcendo & amando eum. Eſt ergo imago dei in homine ſm̃ ꝙ aptitudinaliter uel potential̃r fertur in deum per actum intellectus & uoluntatis.ſ.cognoſcendo & amando deum. vi

¶Secundo homo eſt ad imaginem dei actualiter inquantum homo ſm̃ mentem actualiter fertur in deum cognoſcendo & amando eũ:imperfecte tamẽ ſicut in uia ubi deum imperfecte cognoſcimus & amamus. vii

vii ¶Tertio modo homo eſt ad imaginē dei feliciter inquantū ſm mentem deū perfecte cognoſcit:& diligit ut in patria.

viii ¶Secundo mō principalr hō eſt ad imaginē dei quantū ad imitationē trinitatis: & hoc duobus modis. Primo quia ſicut in deo in tribus pſonis eſt una natura. Ita in una eētia aīe ſunt tres potētie. ſ. memoria: intelligētia: & uolūtas. Secundo qa ſicut ex pr̄e filius: & ex utroqꝫ ſpūſſctūs. Ita ex memoria: intelligētia & ex utraqꝫ ꝓcedit amor. unde homo eſt ad imaginē trinitatis: & nō ad imaginē filii ſolū: ſicut q dā heretici dixerunt & Aug. probat: & hoc duplici ratione.

ix ¶Prima eſt quia cū filius ſit ſm equalitatē eſſentie patri ſimilis neceſſe eſt ut homo ſit factus ad imaginē patris ſicut filii.

x ¶Secunda ratio eſt qm̄ ſi hō eſſet factus ſolū ad imaginē pr̄is nō diceret pr̄ faciamus hoiem ad imaginē & ſimilitudinē nr̄am: ſed faciā & meā: fecit ergo deus trinitas: hoiem ad imaginē ſuā. i. totius trinitatis. Eſt aūt ſciendū ſm Aug. in lib. de trini. ꝙ tres ſunt partes imaginis in mēte. ſ. tres potētie que approprianē trinitati pſonaꝝ in diuinis. ſ. memoria: itelligētia: & uolūtas. Vnde dicit ꝙ memoria appropriaē pr̄i: itelligētia filio: & uolūtas ſpūi ſctō. Ratio hui⁹ eſt qa ex memoria prime ueritatis gn̄aē intelligētia. iō aſſimilaē memoria pr̄i: intelligentia eſt genita. iō aſſimilaē filio. Amor ab utroqꝫ procedit. ideo appropriatur ſpūi ſancto.

xi ¶Queritur preterea nūquid imago dei ſit in oib⁹ hoibus: & uī ꝙ nō prio rōne ſic. aut in hoie imago attendiē ſm naturalia: uel ſm gratuita ſi ſm naturalia: tunc non in his qui uſum rationis non habent. Si uero ſm gratuita: tunc non eſt in his q gratia dei carent ut in peccatoribus & in infidelibus. ergo.

xii ¶Secūdo hoc idē ꝓbo auctoritate Ambroſii. qui in glo. ſuper Math. v. bti mūdo corde &c. ſic ait. Si qui in mundo corde ſunt. deū ui debunt: ergo alii non uidebūt. & ſubdit rationē. d. neqꝫ enim indigni deum uidebunt neqꝫ is qui deum uidere noluerit poteſt uidere igitur.

xiii ¶Tertio ꝓbatur aucto. Cabaliſtaꝝ. d. Cal haneuiim rau mitho ſpacalaria ſchena mcheira. umoſe rabem raha mithoc. Spacalaria hemetra. Quoꝝ ſn̄ia latine hec ē. Oēs ꝓphete uiderūt ſt⁹ uno ſpeculo quod nō erat lucēs. Et Moyſes noſter magiſter uidit in uno ſpeculo ꝙ erant luces: per ſpeculū uero Cabaliſte eētiā itelligūt diuinā. Tūc ſic oēs ꝓphete erāt (ni fallor) iuſti & nō poterāt uidere ſpeculum lucētē. i. eētiā diuinā clarē (ꝑter Moyſen dono credo dei.) ergo mlto min⁹ pctōres.

xiiii ¶Pro rn̄ſione uero hui⁹ dubitationis ē notādū ꝙ duplux eſt dei cognitio & dilectio una meritoria. & talis nō eſt niſi p gr̄iam: uñ nō eſt oibus cōis. Alia eſt naturalis. Nā naturale eſt ꝙ mens ad itelligendū deū rōne uti poteſt: & quātū ad hoc imago dei ſemp permanet in mēte. & de hac dr̄ in. ꝑs. Significatū eſt ſuper nos lumen uultus tui domine. Vbi nota ꝙ in preſenti uita ex creaturis pōt ueniri in cognitionē dei tribus modis. ſ. per cauſalitatē: Remotionē: eminētiā. Ad hoc aūt ꝙ aliquis ex creaturis in cognitionē dei perueniat duo requiruntur. Primū eſt ꝙ aliquo modo poſſit ipſum deum capere: & ideo brutis non competit.

xv ¶Secundo ꝙ cognitio in eis incipiat a creaturis & terminetur ad creatorem: & iſta

non competít angelís:nec beatís:ſed tantũ bonís & malís.
¶Ad aucto.ambro.díco ꝙ loquiť de uiſione deí per eſſentiã que erít ín patría ad i
quã nullus malus poterít peruenire:ſed cognitio noſtra uel de deo eſt cõis bonis &
malís:& ſimiliter imago dei oíb⁹ eſt cõis.¶Ad dictũ Cabaliſtaꝝ patet ex dictis.
¶Ad maiorẽ tñ euidẽtiã eſt ſcíẽdũ ꝙ in generali duplex eſt imago.ſ.increata & ii
perfecta:& creata & ímpfecta.¶Prima ímago eſt perfecta ut filius dei quí eſt íma
go deí patrís.Ita dicit apl̃us ad collo.primo imago dei inuiſibilis.Vbi Augu.in
glo.ſic ait filius dei eſt imago patris:quia de ipſo eſt & nihil diſtat ab eo. Et ideo
dicitur imago & non ad imaginem.¶Secunda eſt creata:& hec eſt quadruplex.ſ.
imperfecta.¶Abolita.¶Obſcurata.¶Et clara.
¶Primo eſt imago ĩperfecta:& talis cõmuniter eſt in oĩ hoĩe.Geñ.primo.Ad ima iii
ginẽ dei creauit illũ:quia diciť imago dei ꝑpter ſimilitudinẽ:& diciť ad imaginẽ
dei propter ſimilitudinis imperfectionẽ:nã hec prepoſitio ad diſtãtiã uel remotio
nẽ ſignificat:in quo notatur differentia inter xp̃m dei filiũ:qui eſt imago patris &
hoiẽm:q eſt ad imaginẽ dei.& ponit Aug.de hoc duplex exẽplũ. ¶Primũ eſt ꝙ ſi-
cut imago imperatoris uel regis:aliter eſt impreſſa in denario:& aliter in filio.Nã
imago regis perfectius eſt in filio quã in denario argenteo:cuius ratio eſt:qa ima
go regis eſt in filio:ſicut in natura ꝓpria:puta in eo⁹ qui perfecte repñtat naturã re
gis:in denario aũt eſt impreſſa:ſicut in natura aliena:ſic de filio dei & homine.
¶Secũdũ exemplũ eſt ꝙ imago regis:aliter eſt in filio regis:& aliter in ſpeculo. iiii
¶Secundo imago dei abolita uel ebeta quaſi obumbrata uel pene nulla eſt in his v
qui uſum rationis non habent.
¶Tertio eſt imago dei obſcurata atq; deformata ut in peccatoribus.de qua in ps. vi
uelut ſõniũ ſurgentiũ dñe in ciuitate tua imaginẽ ipſorũ ad nihilum redigis.Glo.
Caſſi.uelut ſõnium ſurgentiũ talis eſt felicitas malorũ quale eſt ſomniũ euigilan-
tium:& ſubdit Domine in ciuitate tua Glo.Caſſio.i.in celeſti Ieruſalem:quia cum
deerit eis ueritas ſuperne ueritatis:peribit etiã imago:quia nec ſimilitudinẽ retine
bunt qui de uera beatitudine nihil habebũt.Et ſubdit.d.& merito hoc facit eis dñs
in ſua celeſti Ciuitate:qa ipſi in ſua terrena Ciuitate dei imaginem.ſcilicet rationẽ
ad nihilum redigerunt.
¶Quarta imago dei ẽ pulcra & clara ut in iuſtis:ſicut dicit Augu.xiiii.de tri.uñ vii
ad romanos.viii.Quos p̄ſciuit cõformes fieri imaginis filii ſui hos & p̄deſtinauit
&.ii.ad Chori.iii.Nos aũt reuelata facie gl̃iam dñi ſpeculãtes ĩ eãdẽ imaginẽ trãſ
formamur a claritate in claritatẽ.¶In quo uerbo tãgit modũ.ꝑfectũ & obiectũ.
¶Primo tangit cognitionis modũ.d.nos aũt qui ſumus in dei gratia reuelata fa- viii
cie.Aug.in glo.i.expedita ratione in qua iudeis eſt uelamẽ. ¶Secũdo tãgit obie-
ctũ.d.gl̃iam dñi ſpeculantes Ambro.in glo.gl̃ia dñi.i.xp̃m qui eſt gloria patris
ſpeculamur de quo diciť ad hebreos prío.qui cũ ſit ſplendor gl̃ie & figura ſubſtã-
tie patris &c.Aug.in glo.ibidẽ ſi queriť qualis eſt hec ſpeculatio.dico ꝙ in ſpecu
lo nõ niſi imago cerniť ubi qppe ſpeculũ ẽ imagines reꝝ appẽtũ:p ſpeculũ rõnis
q̃ eſt imago dei deũ uidem⁹.Et iõ tertio tãgit ꝑfectũ.d.In eadẽ imagĩe trãſforma-

mur nos Ambro.i glo.q.d.nos reuelata facie ſpeculátes xp̄m:q eſt glía príſ tranſformamur in eãdé imaginé i uitamur,tédétes ut eũ i eẽntia uideam⁹.& iõ quarto tágit pceſſum.d.a claritate i claritaté.q.d.Traſſformamur nõ p eſſentiá:ſed p aſſimilationé & pfectioné:& hoc de claritate creationis i claritaté iuſtificatióis:ul de claritate moyſi i claritaté xp̄i:uel de claritate ſpei in claritaté rei:uel de claritate ſidei i claritatem ſpei:uel faciei príe ad cor.xiii.uidemus nunc per ſpeculũ.tunc aũt facie ad faciem.hoc Augu.& Ambro.in glo.ibidem.

ix ℂCeterũ licet dictũ ſit ꝙ inter potentias aíe & perſonas diuinas ſit ſimilitudo. Non tñ oíno & p oia ſunt eq̃les.Imo iter potétias aíe & pſonas diuinas eſt triplex iequalitas uel diſſimilitudo.ℂPrima diſſimilitudo eſt:quia unus hõ hét tres potétias:nec tñ ipſe uel eius aía eſt in tres potétie:in illa uero btá trinitate tres pſone ſunt unus deus.ℂSecũda eſt quia illa imago que eſt hõ hñs illas tres potétias eſt una pſona:illa uero trinitas non eſt una perſona:ſed tres.ſ.pater filius &.ſ.ſ.

x ℂTertia ẽ quia licet tres potétie pdicte aíe ſũt in una aíe eẽntia:nõ tñ ſũt una eẽntia.In diuinis aũt nõ ſũt in una eẽntia:ſed ſũt una eẽntia. hec magr̃.li.prio.d.iii.

xi ℂSed ulterius queritur quare dixerit faciamus.& non faciam.

xii ℂPro reſponſione uero huius eſt ſciendũ ꝙ iſta uerba Aug.& Hila.differenter exponunt.Nam Aug.in lib.de trini.ſic ait.per hoc ꝙ dicit imaginé & ſimilitudiné i ſingulari unitas eſſentie deſſignatur.nõ eni eſſet una imago uel ſimilitudo non habentium unã naturá.p hoc aũt ꝙ dicit faciamus & nr̃am in plurali ſignificaẽ pſonarum pluralitas.Hila.uero in lib.de tri.aſr exponit duobus modis.d.ꝙ ex quolibet illorũ uerborũ utrũq; unitaté.ſ.eẽntie & perſonarũ trinitaté itendit oñdere ꝙ ſic probat.ℂPrimo eni per hoc ꝙ dicit imaginé & ſimilitudiné probat uel oſtédit ꝙ ibi eſt pluralitas perſonarũ:cuius ratio eſt quia idé nõ eſt imago ſui ipſius: neq; idem eſt ſibiipſi ſimile:per hoc uero ꝙ dicit faciamus & nr̃am deſignat pluralitaté perſonarũ.ſolitarius eni in plurali non loquereẽ.Item Hilarius ibidem dicit ꝙ p hec uerba.ſ.per imaginé & ſimilitudiné unitas diuine eſſentie deſſignaẽ.cuius ratio eſt:quia ubi eſt imago uel ſimilitudo ibi ſaltẽ eſt cõueniẽtia aliqualis ul' unitas qualitatis.Simılr per hec uerba.ſ.per faciamus & nr̃am unitas diuine eẽntie deſſignatur:cuius ratio eſt:quia alieno a ſe nullus diceret ſolus faciãmus:unde & p hec uerba.ſ.faciamus & noſtrã accipit utrũq;:pluralitaté quidé perſonarũ ratione pluralis numeri:ſecũdo unitaté eẽntie ratione cõſortii quod deſſignatur in utroq;:cõſortiũ enim oportet ꝙ ſit in aliquo uno.Et quia non poteſt in diuinis eſſe in unum in ſpecie & diuerſum in numero oportet ꝙ ſit unũ in numero.Ita ꝙ in diuinis remouetur diuerſitas ſm diuiſioné eẽntie & ſingularitas pp̄ter icõmutabilitaté diuine nature.Vnde ſilr̃udo dicitur cõtra pluralitaté:pluralitas cõtra ſingularitatem. Et ſic probat per dicta uerba unitaté nature & perſonarũ trinitaté ubi innuit ꝙ cũ dicimus tres perſonas non aliquid ponitur:ſed ſingularitas & ſolitudo negatur.& cum dicimus unam eẽntiá nõ aliquid ponitur:ſed diuerſitas & pluralitas negatur.

xiii ℂFormauit igitur deus hominem.ℂSed queritur ubi nam formauerit.ℂReſpon ꝙ in agro damaſceno.

¶Et ſi queraẽ quare extra paradiſum.Rñdeaẽ ꝙ extra creari debuit ſm Alex. de ales ut magis ad uirtutes ꝑficeret:ex hoc eni ꝓuocabaẽ ad gratiarũ actiones deo qui de extra:eũ in tale adduxerat palatiũ:ſecũdo ad humilitatẽ in hoc ꝙ aduerte bat nõ eẽ locũ creationis.unde glo.ſup.i.Geñ.plantauerat autẽ dñs deus &c.dicit quia deus ſciebat ipſum peccaturũ noluit facere in paradiſo: fuiſſet eni ſibi maio ris dilectionis occaſio dũ cogitaſſet ꝙ locus ille ex ſua cõditione ſibi deberet. i

¶Et ſi dicaẽ ꝙ uir extat perfectior mlíere:& tñ mlíer fuit ibi creata de coſtis ade. ii

¶Dicendũ ꝙ non fuit propter nobilitatẽ mulieris:ſed ſolũ ut ſibi magis obediret aduertens quãta bona ei dẽ feciſſet:etiã in paradiſo eã creãdo ꝙ Ade nõ fecerat. iii

¶Et ſi queraẽ ex qua materia iſte hõ formatus ſit.¶Rñdeaẽ ꝙ ex limo terre rubee unde aĩa duertendũ eſt ꝙ miro artificio deus hoiem formauit.in quo nihil eſt ſup fluum & nihil diminutũ.imo nullã habet partẽ que maximis rõnibus non ſit facta Quadere ſciatis uellim ſm Abraam Cabaliſtã in libro creatiõis.c.v.ꝙ glorioſus deus fecit in hoie.xii.partes regẽtes eius aĩam:que ſunt due manꝰ:duo pedes: duo renes. Splen.epar:fel ſtomacus:coagulũ & uentriculũ.Item ſm eũdẽ ubi ſupra ani me hois ſeptẽ fecit portas:que ſunt duo oculi:due aures:& os:& duo foramina na ris. Ex quibus patet ꝙ totũ corpus fecit ut aĩa in eo poſſet ſuas exerceẽ operatiões que habitat in capite tanꝗ in proprio domicilio.Caput ergo eſt membrũ diuinũ in ſuperiori parte corporis collocatum partibus ꝗ plurimis inſignitũ.ꝙ autẽ ſit di uinum membrũ conſtat cum eius inhabitator ſit anima.ut colligitur de regimine ſanitatis.prio ubi dicitur] cerebrũ anime rationalis domꝰ eſt:ꝙ uero ſit in ſuperio ri parte corporis ſituatũ non indiget probatione.ꝙ ſit ꝗ pluribus partibus inſigni tum.patet aucto. Auicẽne qui in.iii.fen.prima.c.primo ſunt.x. ſ.capilli cutis caro Paniculus exterior craneũ.paniculi intrinſeci.duo cerebrum:duo paniculi inferio res.rethe mirabile:& os baſilare. iiii

¶Et ſi queratur ꝑpter quid homo in capite habet capillos.¶Reſpondeaẽ propter tria.prio qm̃ caput eſt uelut caminũ corporis ad quẽ omnes fumoſi uapores aſcẽ dunt qui cauſat tales pilos:ſecũdo quoniã in cuti exiſtentes tuen tur caput ab extri ſecis alterantibus occurentibus.tertio ornatus cauſa. v

¶Si queratur propter quid figura capitis eſt ſperica cum aliquali longitudine. vi

¶Reſpondeaẽ propter tria.Primo quia debuit eſſe capaciſſima continens cerebꝶ. Secũdo quia ſpericũ tangiẽ impuncto.ideo magis reſiſtit rebus extrinſecis occu rentibus. Tertio eſt oblunga:ut uentriculi cerebri adinuicẽ diſtinguantur.

¶Si queratur propter quid cutis capitis eſt ita groſſa.¶Reſpondeo propter tria. Primo ut capilli ſint bene firmati in radicibus ſuis.Secundo ut defendãt os:& uẽ triculos cerebri uelut ſcutum.Tertio quoniã radices capillorũ groſſe figunẽ in ea: & indurant ipſum:ſicut radix arboris in terra. vii

¶Si queratur ꝑpter quid poſt cutim eſt quidã pãniculus infra craneum & cutim. viii

¶Rñdeaẽ pp tria.Primo ne durũ a molli imediate tãgatur.Secũdo ut craneũ ſen tiat per eum.Tertio ut dura mater per hunc ſuſpendatur craneo.

¶Si qritur pp quod craneũ nõ eſt unũ cõtinuũ.¶Rñdeatur pp tria. Prio ut ſiuna ix

pars ledatur alteri non cõiceť. Secũdo ut uapores ex cerebro poſſint per illas uias exalare. Tertio ut medicamina penetrarent in ſubſtãtiam cerebri ſi oporteret.

x ¶ Si querať pp quid tot ſint ſciſſure & talis figure in craneo. ¶ Rñdeať pp tria. Prĩo quia tot ſunt uentriculi ipſius cerebri ad quos ordĩnať cranẽũ. Secũdo qa par tes cerebri ſũt talˀ figuř. tertio qa tres tm̃ ſũt ptes pricipales ipi9 cerebri: c9 gřia ſũt.

xi ¶ Si queritur propter quid ſunt pia mater & dura mater. ¶ Reſpondeať propter tria. Primo ne cerebrũ a duro cõtangať eguit pia matre: & qa hec mollis eſt eguit dura matre. Secũdo ut ſi in una fiat leſio non cõiceť alteri. Tertio quia in pia ma tre ſunt uenule: ex quibus cerebrũ nutritur.

xii ¶ Si queritur propter quid cerebrũ eſt maius in hoie inter cetera aĩalia eiuſdem quãtitatis. ¶ Reſpondeať propter tria. Primo quia cor habet calidius a quo ordi net & ad quod ordinetur. Secũdo quia plures ſpũs aiales ſunt in homine. Tertio quia plures uirtutes ſenſitiue ſunt in eo: ut patet in partibus.

xiii ¶ Si querať pp quid cerebrũ eſt medulare humidũ & frigidũ. ¶ Rñdeatur pter tria. Primo qm̃ nõ eſt ut nutriat craneũ: ſed craneũ eſt ut ipſum nutriat. Secũdo ut ſpiritus uitales contemperentur in eo: & fiant aiales. Tertio ut caliditas cordis ab illa frigiditate contemperetur.

xiiii ¶ Si queriť pp quid cerebrũ hẽt tot uentriculos. ¶ Reſpondeatur pp tria. Prĩo ut ſit principiũ neruorũ motiuoꝝ & nuche. Secũdo ut in eo ſint tot uirtutes ſenſitiue quot ſunt. Tertio ut ſi in uno uentriculo fiat leſio alteri non cõmunicetur.

xv ¶ Si q̃ritur pp qd cerebrũ ꝓpe ille due ſunt carũcule. ¶ Rñdeať pp tria. Prĩo quia cerebrũ hũidũ & frigidũ ẽ. iõ odore calido & ſicco cõfortať. Secundo qa odor ad cerebrũ ordinatur: iõ ꝓpe ipm ẽ. Tertio ſũt ſic ordinate: quia ex pia matre que mol lis eſt ortum habent: & ex his patet quare odor in hoie eſt peſſimus iter cetera qm̃. cerebrum habet humidius inter alia.

xvi ¶ Si q̃riť pp quid poſt cerebrũ ſunt ſeptẽ pia neruoꝝ diuerſimode ordinata. ¶ Re ſpõdeať pp tria. Prĩo quia opticii qui ſũt cruciati & unã hñtes cõtinuationẽ dãt ui ſuariã uirtutẽ oculis & cruciãtur: ut una res per duos oculos nõ uideatur due. Se cundo alii nerui dãt motũ uolũtariũ ipſis oculis. Tertio alioꝝ neruoꝝ quidam ad faciẽ ueniẽtes dãt ſenſum & motum qdã ad linguã alii ad palatũ dãt guſtũ: quidã ad aures dant auditũ: quidã ad diafragma dant ſenſum & motũ & inferiorib9 mẽ bris: & idẽ nerui reuerſiui oriuntur q̃ pricipia ſunt uocis: & ideo ſic diuerſi ſunt.

xvii ¶ Si q̃ratur ꝓpter quid fuit rete mirabile. ¶ Reſpondeatur ꝓpter tria. Prĩo ut ſan guis per uenas guidẽ delatus in minutiſſimas ſecetur partes & ſpũs inde fiant aia les. Secundo ut ſubductiſſimo loco ſit ne ledatur. Tertio ut ex uaporib9 a cibis in cerebro cauſatis inde nõ ledatur: nã tunc cauſaretur ſõnus & oppilatio.

xviii ¶ Si queritur pp quid poſt rete mirabile ſunt q̃dã carnes glãdoſe. ¶ Rñdeo ꝓpter tria. Prĩo ut ſuſtẽtarẽt rete mirabile. Secũdo ut replerẽt uacuitatẽ que foret ibi. Ter tio ut ſuſtinerent uenas guidẽ que ad illũ locum uſq; ueniunt.

xix ¶ Itẽ ſi queritur ꝓpter quid eſt os baſilare. ¶ Rñdeatur pp tria. Prĩo ꝓ ſubſtẽtatio ne oium dentoꝝ. Secũdo eſt durũ qa debet eſſe fundamẽtũ & ſuſtentaculũ. Tertio

qñ ex uaporíb⁹ ibidē exiſtētib⁹ putrefieret niſi cū ſua duricie reſiſteret ill. iō &c.
¶Itē ſi q̄ritur ,ppter quid de⁹ fecit oculū nō profundū ualde nec eleuatū oīo curā i
ſuperciliis palpebris & tuberoſitatē oſſis baſilaris. ¶Reſpōdeat propter tria. p̄io nō profundū ut recipiat ſpēs ī medio exiſtētes: nō eleuatū ne ledatur ab extriſecis occurrētib⁹. ſecūdo ſunt ſupercilia ut a reb⁹ deſcēdentib⁹ oculos cuſtodiant: ſunt palpebre ut a reb⁹ occurētibus cuſtodiāt. tertio eſt os baſilare ut a rebus inferioribus aſcendentibus & a rebus a latere occurrentibus cuſtodiantur &c.
¶Preter ea ſi q̄ritur propter quid de⁹ gl'ioſus corneā tunicā in oculo ſic ordinauit. ii
¶Reſpōdeatur propter tria. P̄io quia ē trāſperēs ut nullius ſit coloris & oēs alios colores recipiat. Secūdo eſt ſolida: quia reb⁹ exteriorib⁹ occurrētib⁹ ē propiquiſſima. iii. nō cōiūgitur cū alia extriſeca & itriſeca: quia teger totū oculū eq̄lr poſſit.
¶Itē ſi q̄r propter quid uuea tunica ſic ē p⁹ ordiata. ¶Reſpōdeatur propter tria iii
p̄io quia ī ea eſt pupilla q̄ deffert ſpūm uiſiuū & ſpēm uiſibilē. ii. nō ē diſcopert⁹ oculus tota hac tunica qñ ſpūs uiſiuus nimis a lumie extriſeco reſolueretur. Tertio quia ſuo calore conſortat ſpiritum uiſiuum uelut medium exiſtens īter duos extremos colores: & ſic eſt ſecunda in qua eſt pupilla.
¶Vlteri⁹ ſi q̄ritur pp quid uuea hēt humorē. ¶Rñdeať q̄ ad humectādū oculos. iiii
¶Inſup ſi q̄rať pp qd de⁹ ſeptē fecit tunicas ī oclo. ¶Rñdeať pp tria. p̄io qa cornea tegit & deffēdit & illumiat. ſcd̄o qa uuea defert ſpēm uiſibilē. Tertio quia aranea tegit criſtallinū ī qua ē uitrea & ī criſtallina tandē ſpēs recipit uiſibiles. y
¶Itē ſi q̄ritur pp qd de⁹ aures fecit ī dextris & ī ſiniſtris. ¶Rñdeať pp tria. Primo vi
q̄ ſon⁹ percipitur p oēm dr̄iam pōnis. ſecūdo nō ſunt poſite ī anteriori pte: qa ibi ſit alia iſtra ſēſuū. tertio nō ī deſtris ut ne ſi una ledať altera ſuppleat uicē alteri⁹.
¶Itē ſi q̄rať pp qd auris ē ſpōgioſa & cartilaginoſa. Rñdeať pp tria. p̄io ut ſit capaciſſima oīum. ii. ut cuſtodiat a reb⁹ extriſecis alterātib⁹. iii. ut eēt ſonora ī audiēdo vii
¶Itē ſi q̄r pp qd de⁹ fecit nares teger faciē. Rñdeať pp tria. p̄io ut defendat illa viii
foramīa ab extriſecis occurrētib⁹. ii. ut melior fiat euacuatio ſupfluitatū deſcēdētium a capite. Tertio ornat⁹ cā nā ualde deformis eſſet facies humana.
¶Vlteri⁹ ſi q̄r pp qd labia īferiora & ſupiora ſūt pmixta ex carne & muſcul. Rñdeo pp tria. i. ut poſſit ad oēm dr̄iā pōnis moueri. ii. quia ſi tot haberet muſculos: tūc nimis grauarenť. iii. ad formandā uocē & diſtinguenda uerba in ea. ix
¶Preter ea ſi q̄r pp qd de⁹ dētes fecerit. Rñdeať pp tria. i. ut mōdificēt & diſtiguāt x
aerē q̄ ē mā uocis. ii. ut icidūt cibū quē maſticare deberet. iii. ut terat cibum.
¶Inſup ſi q̄rať pp qd ligua ē ſic ordiata. Rñdeať pp tria. i. hēt os pforatū qa oē q̄ xi
hēt moueri īdiget aliquo fixo. ii. eſt oblūga ut ad oēm dr̄iam pōnis moueretr̄. nā ſi alteri⁹ figure eēt ſtaret ī uno latere. iii. hēt plures arterias ut facilius moueatur.
¶Itē ſi q̄r pp qd palat⁹ ē a nā ſic ordinat⁹. Rñdeať ,ppter tria. i. ut cibi & uocis & xii
aeris ſit adit⁹. ii. ut uocis fiat ſonatio ī eo. iii. ut cibi fiat agilis reuolutio.
¶Inſup ſi q̄r pp qd ſit fcā a deo uuea in loco ſupra palatū. Rñdeať pp tria. i. ut ſuꝑfluitates a capite deſcēdētes detineat ne īferi⁹ deſcēdant: ſed expuāť. ii. ut aerē frigidū nō pmittat ire ad pulmonē: ſed ipm̄ refrāgat. tertio ut uocē modulat. xiii

xiiii ¶Vlteriꝰ ſi q̄rit̄ pp qd trachea arteria ē ſic a deo formata & meri. R̄ndeat̄ pp tria. Prio meri mollis ē:ut poſſit dillatari ad accipiēdū cibū. trachea aūt dura pp uocē nō oſſuſa ne meri impediret. Secūdo quia plectit̄ ad formādā uocē. Tertio eſt cū ſemicirculis ne ipediret tranſitū cibi in meri & deffendat meri ab extrinſecis.

xv ¶Si q̄rat̄ pp qd meri ē lōgius & iferiꝰ cāna pulmonis. ¶R̄ndeat̄ qa meri ad ſtōm pp cibū puenit. Trachea aūt ad pulmonē pp aerē. Secūdo eſt iferius ut aer imediate & directe in cāna recipiat̄: & etiā deffendat meri ab extrinſecis. Tertio q̄m uel ꝑpe ſtomachū fuiſſet uacuū: uel obliquatio ipſius tracheę cum meri.

xvi ¶Vlteriꝰ ſi q̄rat̄ pp qd eſt ordinatū cooptoriū epiglotis. R̄ndeat̄. Prio ut q̄n loq̄t̄ cibus nō trāſeat ad pulmonē. Secūdo ut uox formet̄: & illius fiat refractio in eo. Tertio ut in motu meri det aditū & uiā cibo ut poſſit ad ſtomachū tranſire.

xvii ¶Itē ſi q̄rat̄ pp qd ſūt facte a deo amigdale glādoſe iuxta fauces. R̄ndeat̄ pp tria. Primo humectēt tracheā ne exiccet̄ ex frequētatione motu ſua humiditate. Secūdo ut adequēt locū gule: quia ꝓpter epiglotū eſſet inequalis. Tertio ut ſit ſuſtētaculū uenaꝝ: quidē que ad caput per pariē dextrā & ſiniſtrā gule deueniunt.

xviii ¶Inſup ſi q̄rat̄ pp qd cor eſt i medio. ¶R̄ndeat̄ pp tria. Prio ut a pulmōe ſub quo exiſtit aerē ſuſcipe poſſit. Secūdo ut calorē & ſpūm poſſit in ptē dextrā meliꝰ iſuflare. Tertio ut ſanguis & ſpūs p uniuerſum corpꝰ poſſit ipartire tanq̄ principale.

xix ¶Preterea ſi queratur ꝓpter quid eſt ita magnū in hoie. ¶Reſpōdeat̄ ꝓpter tria. Prio pp maximā caliditatē que eſt in eo: & quia eſt figure piramidalis: cuius figura eſt primi calidus. Tertio ut in eo fiat diſtinctio uentriculorū: & eorum que oriuntur ab eo: nam eſt radix omnium.

xx ¶Vlterius ſi queratur ꝓpter quid a deo facta fuit capſula in corde: & nō continua ei. ¶Reſpondeatur propter tria. Primo ne cōtangeret̄ cor a nociuis: maxime tāgēdo alia membra in hora expanſionis. Secūdo ne nimis cor agrauaret̄ nō fuit cōtinua. Tertio ut cōtineret aquā illā qua refrigeratur cor.

xxi ¶Inſup ſi q̄rit̄ pp qd i corde ſūt auricule & piguedo. ¶R̄ndeat̄ ꝙ auricule ſunt ut poſſit dillatare cor q̄n nimiū replet̄ in dextro uētriculo. Sc̄do piguedo ē forte ibi p accn̄s reſpectu cāe agētis. Tertio ē ibi pp finē: ut cor illa frigiditate refrigeretur.

xxii ¶Itē ſi q̄rit̄ pp qd ſiniſter uētriculus ē groſſioris pietis q̄ dexter. ¶R̄ndeat̄ prio qa dexter deffendit ſanguinē ſiniſtrū ſpūm q leuiter ē ſanguine. iō ſit eq̄le pōdus i utroq;. Secūdo ſiniſter cōtinet ſpūm q magis ē reſolubilis. iō de facili ſic reſoluit̄. Tertio qa i hoc uētriculo gn̄at̄ ſpūs ex ſanguine. iō fortior exigit̄ caliditas: & hoc nō pōt eē fortior niſi in mā denſiori & groſſiori qualis eſt uentriculus ſiniſter.

xxiii ¶Itē ſi querat̄ pp qd uena chilis & uena arterialis: & arteria uenalis ſūt. ¶R̄ndeat̄ primo uena chilis deffert ſanguinē p uniuerſum corpus hoc mō. nā ab epate icipiēdo bifurcat̄. Ita ꝙ unus ramus uadit ſuperius alius inferius: q ſupius adhuc ramificat̄ in duas uenas quidē ex dextro & ſiniſtro capitis: & in capite ramificat̄ in minimos ramos ad nutriendū caput ut idē fiant ſpūs aiales: & iſtē quidē in dextram & ſiniſtram brachii ramificant̄ ad medietatē brachii utriuſq; terminatur: & dicit̄ uena cōis: & fit ibi alia ramificatio: pria dicit̄ baſilica. ſecūda cephalica & in ma-

nu adhuc ramificatur uſq; ad digitos. Secũdus ramus principalis eſt per dorſum tendens ad inguina:& ibi cruciant̃ & ramificãt̃ per tibias & crura uſq; ad pedem & in domeſtica parte fit ſaphona in ſilueſtri ſiatica. Vena autem arterialis deffert ſanguinẽ puriſſimũ pulmoni:ut inde pulmo nutriat̃ & habet duas tunicas ne ſubtiliſſimus ille ſanguis:reſoluat̃ ẽt per cõtinuũ motũ. deinde eſt artheria adorti que ſpũs deffert per totũ corpus:ſicut uena chilis deffert ſanguinẽ. deĩde eſt arteria uenalis que deffert ſpiritum capitoſum ad pulmonẽ & ab eo per eandem ſuſcipit aerem cor qui per tracheam arteriam uenerat ad pulmonem.

¶Item ſi querat̃ pp quid eſt mediaſtenus. ¶Rñdeatur prio ut ſuſpendat pulmonẽ ad pectus. Secũdo ut ſi ĩ una pte ſi fiat leſio alteri nõ cõicet. Tertio ſi fiat ſanies nõ regurgitet ad aliam ptem pectoris:& iſto modo eſt diuidens pulmonem. i

¶Vlteri⁹ ſi querat̃ pp qd eſt pleura. ¶Reſpõdeatur ut capiat oĩa illa mẽbra ne ledeatur. Secũdo ut haberet colligantiã cũ mẽbris contentis in cõcauitate pectoris. Tertio ut paniculus illorũ membrorũ ab illo ortũ capiant:& ſic eſt ibi. ii

¶Preterea ſi querit̃ pp qd eſt diafragma. ¶Rñdeat̃ ut diuidat naturalia a ſpũalibus. ne pp cibũ menti fiat leſio. ſecũdo ut anhelitũ mouendo iuuet pulmonẽ. Tertio ut ad comprimendum iuuet inteſtina. iii

¶Vlterius ſi queratur ut ppter quid mamille in muliere ſunt tali modo. ¶Rñdeat̃ ut ſint capaciſſime ſanguinis qui conuertitur in lac. Itẽ ut maiorẽ caliditatẽ recipiant cum mulier frigidior ſit uiro. In uiro autem ornatus cã. Secũdo ſunt rotũde quia uelut ſcutum tuentur cor ab extrinſecis:qm̃ tactus fit in puncto. Tertio habent pupillas ut inde fetus lactetur. iiii

¶Iterũ ſi queritur pp qd hõ habet mamillas in pectore & nõ alibi ſicut alia aĩalia. v
¶Reſpondeo qm̃ lac debet in eo generari ex ſanguine ſubtili & bene digeſto. melius autẽ hoc fit in pectore tqa calidior. In aliis aũt illa ſuperflua ſanguinis quãtitas in cornua:pilos:& alia cõuertunt̃. Secũdo quia ſunt ſicut ſcutũ cordis. In hoĩe autem magis debet tueri cor. Tertio qm̃ pectus habet amplum. Alia autẽ ſtrictius propter pedes anteriores cõplicatos:uel quoniam caliditatem recipiunt a ſpiritibus & receptum reuerberant ad cor & uelut ueſtimentum:& iſto modo ſunt in pectore in homine.

¶Preterea ſi querat̃ pp quid ſtomachus eſt in hoĩe in medio & nõ iuxta os. ¶Reſpondeo qm̃ eſt olla cibi cõis oĩbus. ideo melius ſic ipſum adminiſtrat. Secundo qm̃ iuxta os debent eſſe membra anhelitus propter aeris atrationẽ. Tertio mẽbra ſecum receptiua debẽt eſſe continua cũ ſtomacho:& ideo in medio. vi

¶Iterũ ſi queratur ppter quid ſtomachus nõ fuit locat⁹ directe ſupra ſpondiles. vii
¶Reſpõdeo ꝙ fuit ut cederet epati in parte dextra & repleret uacuitatẽ in ſiniſtra. Secundo ſi ſtomachus eẽt directe locatus ſupra dorſum eẽnt orificia directa & ex contentis non bene contineret cibum. Tertio qm̃ ſm unã partem capit coleram ab epate & ſm aliam melencoliã a ſplene.

¶Vlteri⁹ qa pp qd ſtõus ẽ figure cucurbitalis. Rñdeo ꝙ ẽ rotũde aliqͣlr: qa debet eẽ capaciſſimũ cibi qñq;. Scdo qa dẽt extrĩſecis occurrẽtib⁹ tueri:ꝙ maxie cõtigit ĩ viii

circuli figura. Tertio eſt ſic: quia in una pte ſui gratioſe replet uacuitatē & ſui cōcauitatē cedit locū groſis inteſtinis in eo latere exiſtentibus.

x ¶ Preter ea ſi q̄rat̄ ꝑpter qd tunice due & uelli ordinati fuerūt in ſtō. ¶ Rn̄deat̄ ꝙ tunicarū. Pria eſt cā appetitus ſecūda digeſtionis uel ſenſationis eſt cā pria. Secunda uero alterationis & digeſtionis. Secūdo dico ꝙ pria eſt ad extēdēdum: ſecunda ad contrahendum. Tertio dico ꝙ uelli ſunt ad contrahendū expellendū retinēdū & ordinatur etiam ad digerendum.

xi ¶ Inſup ſi q̄rit̄ pp quid os ſupiꝰ ſtōi maiꝰ ē iferiori: & nō directo ad os. ¶ Rn̄deatur q̄m igredit̄ per id cibꝰ groſſe ſubſtātie & p iferius nō: ſed diminuitur & liquide ſubſtātie. ſecūdo q̄m hō iclinatur: & tūc regurgitaretur cibꝰ ad os: iō &c. Tertio ut ambo orificia ſint alligata dorſo ꝑpter colligātiā quā habet cum oībus.

xii ¶ Item ſi q̄ratur ꝑpter quid ren dexter eſt magis eleuatus rene ſiniſtro. ¶ Reſpondeo quia dexter eſt calidior ſiniſtro. Calidi aūt eſt eleuare. Secundo q̄m iteſtinum monoculū eſt locatum in dextra parte ſub rene: & iō facit ipſum eleuatiorem. Tertio ſplen in latere ſiniſtro magis deſcēdebat. epar autem in dextro eleuacius: ideo & ren ibi exiſtens eleuatius oportebat eſſe.

xiii ¶ Iterum ſi queritur ꝑpter quid ſint uene emulgētes & pori uritides. ¶ Reſpōdeo q̄m emulgentes defferunt ſanguinē ad nutriendū renes. Secundo dico ꝙ differunt ſuperfluū ſanguinis & aquoſitates ad renes ubi colantur & fit urina. Tertio per uritides ad ueſicam deffertur.

xiiii ¶ Preterea ſi queratur ꝑpter quid duo ſunt renes. ¶ Rn̄deo ut ſi uni fiat leſio alteri nō cōicetur. Secūdo ut poſſit totā illā aquoſitatē equal'r ſuſcipere. Tertio ſi unꝰ cēt & magnꝰ: tūc hō erectus exiſtens non eſſet equalis in ſuis lateribus.

xv ¶ Inſuper ſi queritur ꝑpter quid matrix eſt in muliere. ¶ Reſpondeatur primo ꝓ cōſeruatione ſpēi: nā per illā mulier cōcipit fœtū. Secūdo pro cōſeruatione indiuidui. nā per matricem oīa ſuperflua ſanguinis purgantur. Tertio in aliis aīalibꝰ nō fit per matricem talis purgatio: quia per cornua & huiuſmodi.

xvi ¶ Vlterius ſi queratur ꝑpter quid uenter eſt inferius. ¶ Reſpōdeo quia uilior. Secundo quia illa que ultimate habent expelli cōtinet. Tertio q̄m oīa que ſurſum ueniunt ad illum uelut deorſum deſcendunt.

xvii ¶ Itē ſi q̄ritur pp quid uēter nō eſt oſſuoſus. ¶ Rn̄deo q̄m nō poſſet dilatari & cōſtrigi. ſcdo nō poſſet itumeſcer̄ ſicut optet. tertio nō poſſet al's ſupfluitates cōtiner̄.

xviii ¶ Itē ſi q̄ritur ꝑpter quid ē umbelicus in hoīe. ¶ Rn̄deat̄ ꝙ poſt partū ē fruſtra: ſed i matriceē. prio ut fœtꝰ alligetur in matrice. ſecūdo ut per uenā ibi ueniētē fœtus nutriatur: quia nō nutrit̄ per os. tertio ut per aerē i uena illa exiſtētes reſpiret.

xix ¶ Vlteriꝰ ſi q̄ratur ꝑpter quid ſūt muſculi. ¶ Rn̄deat̄ ꝙ lōgitudinales ſūt ad defēſionē extrīſecoꝝ occurrētiū & ad attrahēdū & expellēdū. ſecūdo latitudinales ſūt ad expellēdū tm̄. tertio tranſuerſales ſunt ad retinēdum tm̄ que attrahuntur.

xx ¶ Inſuper ſi queritur propter quid ſyphac fuit neruetus ſubtilis & durus. ¶ Rn̄deo primo ut poſſit dilatari & aſtringi ad motū mēbrorū naturaliū. ſecūdo ſubtilis ne nimis aggreuaretur illā mēbra. tertio durus ne cito frangeretur.

¶Preterea ſi queritur ꝓpter quid eſt ſyphac. ¶Rñdeo. Primo ꝙ prohibet ruptu- i
rã inteſtinoꝝ a nimiã uentoſitate repletos. Secũdo ꝙ ligat inteſtina dorſe. Tertio
ut expellat qñq; ꝙ in dorſo inteſtino & matrice continetur.

¶Iterũ ſi querit̃ pp quid eſt zirbus. ¶Rñdeo. Prio ꝓ cõfortãdo digeſtionẽ ſtoma ii
ci & inteſtinoꝝ. Secundo ut iteſtina tuta ſint ab extrinſecis pp illũ. Tertio ut alia
pauco cibo uiſcẽtia humido illo in zirbo exñti ueſcatur: & homo etiam ſic.

¶Inſup ſi qritur pp quid in hoie ſunt inteſtina: inuoluta & nõ recta. ¶Rñdeo qm iii
ſemp eẽt incõtinua cõmeſtione & nunquã ſpecularetur. Secũdo hõ ſemp eẽt iconti
nua aſſelatione. Tertio ne quelibet ps cibi inteſtinum cõtangeret.

¶Itẽ ſi qrit̃ ꝓpter quid colon eſt ſupius iteſtina ꝓpe ſtõm cũ ſit uilius. ¶Rñdeo ꝙ iiii
ſuitq̃ ẽ ignobili⁹ nã graciliora ſunt nobiliora. Iõ ſupiora ad hũc ſenſum: qa a ſtõ
icipiũt. ſecũdo qa feces i colõ qñq; idurãt̃. iõ hũectãtur a zirbo & aliis locis p pin
guis. tertio qa h̃ maxie ẽ ad expellẽdũ feces. iõ iter cetera maxie debet eẽ ꝓpe ſtõm.

¶Ulteri⁹ ſi qritur ꝓpter quid ſit factum meſeẽterium. ¶Reſpõdeo primo ut reple v
at uacuitates ſpondilium & iteſtinoꝝ. Secundo ut duꝝ nõ tãgat molle. i. iteſtina.
Tertio ut ſua humiditate humectet cibum: ſeu feces factas ex cibo duro.

¶Preterea ſi qr̃ pp quid oſſa hẽnt foramia. ¶Rñdeo ut cõtineãt medulã: & hoc pp vi
duas cãs pria ut oſſa nutriãtur ex illa ſcda ut oſſa ex illa irrigẽtur alr̃ frãgerẽtur.

¶Poſtremo ſi qritur propter quod iter iuncturã oſſium ſit cartilago. ¶Rñdeo ne vii
duro a duro cõtactu collidãtur. Scdo ut per illã irrorẽtur oſſa q̃dã humiditate que
facit uoluere oſſa defacili. Tertio ne una oſſis parte mota alia moueatur.

¶Si quis uero hãc mãm elegãtiorẽ uidet̃ deſi derat & copioſiorẽ: ſciat ꝙ i hac mã viii
elegãti⁹ ſcripſit Lactã. i. viii. li. & Galeotus copioſi⁹. ſir̃ cũ Galieno de iuua. mem.

¶Preter ea q̃ dicta ſũt ſi quiſpiã qreret quot ſunt oia oſſa corporis humani. ¶Re ix
ſpondeatur ut colligitur ex dictis medicoꝝ ꝙ oia oſſa corporis ſunt. ccxli. & patet
quia ſunt. vii. capitis. iiii. paria. xiiii. maxillaria dentium eius. xvi. unum pali duo
menti dentium ſuoꝝ. xvi. ſpondiles. xxiiii. coxaꝝ. iii. anni tria coſte. xxiiii. teneri-
tudinum. viii. ſpatulaꝝ: duo inferioꝝ duo: pectinis in manibus. viii. digitoꝝ: xxx.
duo anchaꝝ duo calcaneoꝝ: maniculaꝝ duo traſce pedum. x. digitoꝝ. xxx.

¶Secundum uero Hypo. ut colligitur ex yſagogis eius ſunt in humano corpore x
oſſa. ccxxiiii. in capite. vi. in facie. vii. dentes plerumq̃. xxxii. ſpondilia. i. oſſa ſpine
xxiiii. iuguli duo uertẽbrum. ii. femorum duo: pale duo pectoris. i. laterum. xxiiii.
cubitorum & radiorũ. iiii. carpon. vii. metacapon. viii. digitorũ manum. xxx. caxa-
rum duo: femorũ duo uertẽbrũ duo geniculorum duo crurium radii. iiii. plantaꝝ
lxv. calcanei. ii. aſtranguli. ii. digitorum pedum. xxx.

¶Et ſi qratur propter quid fecerit deus tot oſſa in homine. ¶Reſpondeat̃ ꝙ ad xi
maiorem agilitatem.

¶Ex ſupi⁹ igitur declratis clare patet ꝙ hõ ab aliis dr̃t aĩalib⁹ i trib⁹. In figura uel xii
ſitu partiũ: in morib⁹ ſiue artibus: & ipartib⁹ quibuſdã. ¶Prio in figura. nam ſta-
ture eſt recte inter cetera aĩalia: quia inter ea hẽt mãm leuiſſimã ſpirituoſam & ae-
ream: & iõ ad ſuperiora eleuabilẽ. Tum ẽt quia iter cetera eiuſdẽ quãtitatis calorẽ

habet ampliorē etcuius ſemp eſt ad ſuperiora eleuare. Tū ēt quia habet formā:q̄ cū angelis & intelligentiis que regunt totū uniuerſum cōicat:& ideo ſurſum eius ſm ſutiū uniuerſi debet eē poſtremo ratiōe finis:qa ipe finalr ordinatur ad itelligere. Nam cetera aīalia habent faciem ad terram quaſi ad cibum querendū. homo uero erectam ut per ſenſus precipue per uiſum:quia ſubtilior & plures rerum differētias oſtendit ut poſſit celeſtia & terreſtria cognoſcere. Oculi eni in capite ſituātur:quia cuſtodientes ciuitates ut poſſit a longe uidere ſtatuūt ſua ſpectacula in locis altis: ut in turribus & huiuſmodi. ut dicit Gal. ix. de iuuamentis membrorum. Dicit & Auicena in. iii. Can. in principio aucto. eius q̄ neceſſitas in creādo caput ſuperi⁹ in homine non fuit pp cerebrum:neq; pp aures:neq; pp os:neq; pp nares:ſed ꝓpter oculos &c. ꝓpter q̄ uocatur antropos. i. plāta reuerſa & microcoſmus. i. minor mū dus:quia ſurſum & deorſum habet ſicut uniuerſum & mundus.

xii ¶ Vbi ſciendum eſt ſm Tho. ſuper Io. in. c. i. q̄ mundus eſt triplex. ſ. magn⁹. imo maximus & iſte eſt de⁹. Secūdus eſt medius:& iſte eſt mūdus creatus:in quo ſum⁹ nos. Tertius eſt minor & iſte eſt homo. Sic puto intelligebat. Io. quando dicebat. In mundo erat. i. in ſeipſo:& ſic deus eſt mundus. & mundus per ipſum factus eſt. & iſte eſt de quo Gē. i. In principio creauit deus celum & terrā. & mundus eū non cognouit. ideſt homo ad quem ſpectat eum cognoſcere. ſ. deum. Sic etiam uidetur Ambro. hominē appellare mundū. d. xxxv. Sexto die ubi dicit q̄ per cibos mūdus debebat īminui. i. homo per quos deſiderat augeri. Et ratiōnē aſſignat Damāſce. ī ſecūdo libro:quia mundus dicitur hō quia pticipat cū oībus creaturis mundi:pro pter quod etiā Grego. dicit in homel. ſuper illud. Predicare euāg. oī creature. ideſt hoi qui dicitur oīs creatura rōne p̄dicta. Preterea aīaduertendū eſt q̄. x. ſunt celi. ſ. lune:ueneris amoroſe:Mercurii gratioſi. Solis luminoſi:Martis uigoroſi:Iouis plu uioſi:Saturni tēpeſtuoſi:& ſtellarū fixarū chriſtallinū & empireū:primos. viii. ui demus hinc:ſed non duos ultimos. Hos celos quere ī capite & uide ſolē & lunā duos oculos. Martē & mercuriū duas aures Saturnū & Iouē duas nares. Venerem unum os illi mundū illuminant & gubernant. Hec ſeptem membra totū corpus or dinār & decorant. Stellatū celum in uertice capitis conſidera:cuius ſtelle multe & decus ſunt capilli:ut patet in his qui ex toto ſunt capillatura priuati. cryſtallinū q̄ non uides habes in fronte:ubi eſt ſenſus cōis. & empireū in memoria queratur. In hac ergo figura capitis totus celeſtis ornatus continetur. Demū uero a celis ad ter ram deſcendunt rores & im̄pſſiones & calores naturales quibus mūdus guberna tur cōtinue. & hoc eſt in hoīe gula:per quā ad corpus nutriendū ab aīa deſcendūt: cuius pulchritudinē & gracilitatē. ſi cōtemplatus fueris miraberis. Inde ꝓcedūt muſculi quaſi totius capitis baſes:quia celum ſua fortitudine ſuſtentatur a deo ſibi donata:ueniamus ad Brachia ubi ſunt manus & digiti decem que omnia mini ſtrant toti corpori noſtro:quia celi ſunt illi qui influunt nobis neceſſaria inferius. Sed eſt manus apta ad largitatē monſtrandā. digiti procedunt ab uno fruſto ten dentes:ad unitatē docendā. Poſt omnes celos ſequitur ſpera ignis: quā reperies in ſtomacho:ubi itenſiſſimus calor eſt pro digeſtione fienda. Qui ſtomacus eſt uelut

ola ad quã ois calor corporis ſequit̃ cũ cibũ ſuſceperit. hinc dicimus bonũ ſignũ
poſt cibum frigus:quia totus calor currit ad ſtomachũ:& experimur membra eſſe
ſubtiliora poſt cibũ q̃ ante in hoie ſano.Poſt ſperã ignis ſequit̃ ſpera aeris:in qua
gñat̃ pluuie:niues & grãdines:& ipreſſiones diuerſe:ſine hoc nec per momentũ hõ
uiuere poſſet.Hec in corde require ſine quo nec p ſe aliquis uiuere ualet.in quo ge
nerãt̃ furta:homicidia:blaſphemie. Deide ſequit̃ terra cõfuſa cũ aq̃ ubi fit gñatio
& rerũ corruptio.Et hoc q̃re in te hoie i uẽtre corruptiõis:& genitalib⁹ gñationis.
¶Inſuper eſt etiã ſtature recte:quia ſi hõ haberet ꝓnam faciẽ ad terrã uteret̃ mani i
bus loco pedum:& ſic eius manuale opus ceſſaret:etiã oporteret ipſum cibũ ore ca
pere:& ita haberet os oblungũ & labia dura & groſſa:& linguã duram ne ab exte
rioribus lederetur ſicut patet in aliis aialibus:& talis diſpoſitio ipediret locutio
nem:que eſt proprium iſtrumentum rationis.
¶Secũdo differt i moribus uel ex arte.Mores eni iter cetera aialia hẽt magis mã ii
ſuetos:nam eſt aial politicũ & ciuile. Arte uero omni a natura caret:non eni habet
artem iſitam a natura:ut aranea:& apes:& huiuſmodi:& hoc ut participet omnem
artem:ſi eni haberet aliquã iſitam a natura omni alia careret arte.ut dicit Gali. pri
mo de iuuamentis membrorum.
¶Differt tertio ab aliis i partibus:non.n.habet partes multas extriſecas quas hñt iii
alia aialia datas a natura:non eni habet arma ad defendendũ:ſicut ſunt cornua ro
ſtra unge longi iſtis talibus caruit:qa habet organũ organorũ quod eſt manus.ter
tio de aia.xxxviii.quibus poteſt ſibi parare omne genus armorũ ad defenſionẽ.(Vt
dicit Gal.prio de iuua.membrorum.Iſtis ergo caruit a natura ut oia poſſit habere
caruit etiã illis partibus que ſunt peles pilloſſe & pẽnoſe ſiue ſquamoſe ꝓpter eam
dem cauſam:& etiã quia non habet mã'm ſuperfluam multũ:nec etiã terreſtrẽ que
eſt materia illarũ partium:caruit etiam aliis:propterea quia non idigebat.

¶Formato igitur Adam. ¶Capitulum tertium.

Aſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite.
Vbi dicit Augu.& eſt in glo.Colla.ꝙ flare uel ſpirare eſt fla
tũ ſpũm.i.aiam rõnalẽ facere p ꝙ dat̃ itelligi ꝙ aia non eſt de
ſubſtãtia dei:cui⁹ rõ eſt quia ſicut ſpirãs aliq corpal'r nõ emit
tit aliquid de ſubſtãtia ꝓpria:ſed de natura extranea. Ita cum
dr̃ deus iſpirauit in faciẽ eius ſpiraculũ uite:nõ itelligit̃ ꝙ ſpi
raculũ uel ſpũs.ſ.aia rõnalis ſit de deo uel de ſubſtãtia dei:ut
de materia aliqua:ſed de nihilo.Dicit igit̃ iſpirauit ꝙ dupl'r exponit̃: & prio litte
raliter ſic:nã in hoc uerbo iſpirauit tangit Moyſes tres uirtutes uel potentias ani
me primo potentiam rationalẽ.cum dicit inſpirauit.i.ſpũm fecit & libeꝝ arbitriũ
in ſe habentem creauit. iiii
¶Secundo tangit naturã uel potentiã ſenſibilẽ cum ſubdit ſpiraculũ ſecundũ ꝙ ſpi
rat motum uel ſenſum.& quia hec duo.ſ.motus ſenſus manifeſtius ſunt in capite
& in facie:ideo dicitur inſpirauit in faciem eius.

v ¶ Tertio tangit naturã uel potentiã uegetabilẽ ẽm quã anime uegetãt & uiuificãt corpus:unde nõ tantũ dicitur ſpiraculũ.ſed ſpiraculũ uite:& ordinant nature uel potentie iſte ẽm ordinem dignitatis:prius enĩ eſt natura rationalis cum dicitur in ſpirauit:deinde ſenſibilis.ideo ſubdiditur ſpiraculũ.Deinde uegetabilis.ideo dicitur uite:unde ſubditur & factus eſt de limo.ſ.corpus in aĩam uiuentem.ut corpus factum de limo terre animaretur:ut ſit homo uiuens anima rationali.

vi ¶ Secũdo modo exponitur ſpiritualr de xp̃o & de ſpũ ſancto ſic.Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uite:ſpiraculũ uero uite eſt.ſ.ſ.uel gratia ſpiritus ſancti quã xp̃s inſpirauit in faciem eius.i.in mentẽ hoĩs.Io.xv.Cũ uenerit paraclitus &c.

vii ¶ Et bene dicitur in faciem tẽporalr.ſ.in die pẽthecoſtes quãdo linguas uiderunt & ſonitum audierunt.Et ſubditur factus eſt homo in animã uiuentẽ ut aĩa eſſet uiuens ſpiritu ſancto effectiue:quia ſpiritus eſt qui uiuificat.Io.vi.ubi nota ꝙ aliter eſt in formatione hominis & aliter in reformatione.Nam in formatione hoĩs qua homo factus eſt aĩalis primo formatũ fuit corpus:poſtea anima.Ecõtra autẽ in reformatiõe qua reformatus eſt ſpiritualis.primo modo reformatur aĩa:poſtea corpus:hec ẽm Hugo.in expoſitione illius uerbi.Conſtat ergo qualiter deus hominẽ creauerit ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã:creauit quippe ut dominaretur piſcibus maris:& uolatilibus celi:& uniuerſis animantibus que mouentur ſuper terrã.Deinde ſpirauit in eo ſpiraculum uite.i.aĩam uiuentem ẽm gloſam.

viii ¶ Sed circa p̃dicta:q̃rit̃ nũqd ſi nã angelica nõ peccaſſet ſi hoĩem deꝰ plaſmaſſet.

ix ¶ Secundo queritur qua die conditus fuerit.

x ¶ Et tertio qua hora.

xi ¶ Ad primum queſitum reſpondeatur ꝙ ſic.unde magiſter in.ii.d.i.ait.De homine ſepe in ſacra ſcriptura inuenitur ꝙ factus ſit propter reparationẽ angelice ruine:ꝙ non ita intelligendum eſt quaſi non fuiſſet homo factus ſi non peccaſſet angelus:ſed quia inter alias cauſas p̃cipuas hec etiã nõnulla cauſa extitit hec ille: ergo etiam non peccante angelo creaſſet hominem.

xii ¶ Item idẽ probatur aucto.Anſelmi.qui in libro cur deus homo.& in libro de caſu diaboli.d.ſi preciſa ratio quare homo eſt creatus eſſet ruina angelorũ:ſicut homo non poſſet non letari de ſua creatione & beatificatione & acquiſitione felicitatis illorum.Ita non poſſet non letari de ruina ipſorũ angelorũ.Quapropter etiam ſi angelus non peccaſſet homo utiꝗ creatus eſſet ergo.magiſter preterea in ſecũdo iterũ dicit ꝙ deus potius fecit celũ empireum pro homine ꝗ̃ pro angelis:ſed quando creauit celum empireum adhuc angelica natura nõ peccauerat.ergo ẽt ea non peccãte potius fecit empireũ celũ pro hoĩe ꝗ̃ pro angelis.ergo &c.

xiii ¶ Probatur etiam ſic ratione perfectionis:qa prima die creauerat creaturã pure ſpiritualem & intellectualem.ſ.angelicos ſpiritus & ſimiliter creaturã pure corporalem.ſ.celos & terram:Gẽn.i.ſimiliter alia iſeriora materialia.reſtabat ad p̃fectionem uniuerſi:ut etiam crearet mixtam que creatura cum eſſet capax beatitudinis deus eam beatificaſſet:etiam ſi angelus nunquã peccaſſet:& hoc cõfirmat Bona. in.ii.d.ix.ar.i q.vii.d.ſi angelus nũꝗ̃ peccaſſet adhuc hõ factꝰ fuiſſet ut ad beati-

tudinē perueniret. ¶Probatur īſuper rōne manifeſtationis ſue grie & ſapiētie. Nā i
deus ſm oēs recte theologātes oia creauit īferiora ꝓpter finē hois hoīem ue o crea
uit ꝓpter ſcut tā in hoie q̄ꝫ in rebus creatis manifeſtaret diuina bonitas: charitas:
& ſapiētia: ergo nō ꝓpter ſolā reſtaurationē angeloꝝ; ſed cōſequenter ipſum creaſ-
ſet: & beatificaſſet etiam ſi angelus non peccaſſet.
¶Poſtremo idem ꝓbatur rōne preuiſionis. ſm eni Bernar. ut recitat Alexā. in. iii. ii
parte ſūme. in tractatu de īcarnatione xp̄i Lucifer īmediate poſt creationē ſuam ex
diuina irradiatione cognouit filiū dei īcarnandū de hoie plaſmando ſexta die. Cū
ipſe tamē fuiſſet creatus prima die: quando dixit Gen. i. fiat lux: quādo igitur Lu-
cifer hoc cognouit nōdū peccauerat: & tñ hō creādꝰ erat & ipm creādū cognouerat
deificādū. uñ īuidia motꝰ fuit cōtra eū: ſunt & alie rōnes q̄s breuitatis gr̄ia omitto.
¶Ad ſecundū queſitū. Reſpōdeatur ꝙ ſexta die. ſ. die ueneris. iii
¶Ad tertiū rñdeat ꝙ de mane quaſi inter quartā & quītā horā poſt noctē mediā: iiii
quia tp̄e equinocii. Illa hora īcipit dies. Adā uero fuit cōditꝰ circa tp̄s equinocii.
¶Formato igit Adā fe. vi. in aurora tp̄e equinocii. in agro damaſceno. de limo ter v
re rubee. tāq̄ꝫ creaturaꝝ oium finē ac poſſeſſorē. (& ſic illud ꝙ fuit primū in īten-
tione fuit ultimū in executione.) Nudus corā dño cōſtitutus cōfeſtim eleuatis ma-
nibus deo gratias egit dicens.

¶Miſenoſeca uehelemeda uebineni uaieconenuny haſſuni Iodeka
Mādata tua ut diſcā da mihi ītellectū & plaſmauerūt me fecerūt me manꝰ tue
¶Qui audita petitione eius (ut cabaliſte aſſerunt) ſtatim dedit ei ſeptē ſemypho vi
ras quos īuenit Salomon in archa teſtamēti. quoꝝ primus uocatur ſm prophetas
ſemyphoras: yana cū quo eum formauit: cuius uirtus eſt & natura ꝙ ſi in maxima
neceſſitate hoc nomē pie & deuote corā creatore noiabitur gr̄ia & auxiliū īueniet.
¶Cū ſecūdo ſemyphoras ꝙ ē yoſeraye poterat loq cū angel & ſibi lr̄as attulerūt. vii
¶Cum tertio poterat loqui cū demonibus & mortuis & ab eis cōſilium inquirebat viii
cui ſufficienter reſpondebant: & hoc eſt adonay.
¶Cū quarto hoc eſt cū. vii. noibꝰ. ſ. lāguinē &c. aīalia & ſpūs alligabat & ſoluebat ix
¶Cū quinto hoc eſt hyaba &c. ſemina ligabat & arbores. x
¶Cū ſexto: cꝰ noia ſūt ataminiti lataglatos &c. elta & uēti eiꝰ cōplacebāt uolūtati. xi
¶Cum ſeptimo hoc eſt cum. lxxii. nomibꝰ creatoris quicqd uoluit facere ſupra ele xii
menta fecit. lxxii. uero nomina ſunt iſta.

¶In iſtis quippe noibus maxia exiſtit uirtꝰ. & in ipſis maximū latet miſteriū: ecce xiii
quodlibet nomē ex tribus litteris cōſtat dūtaxat. Itē ſimul ſunt. xii. noia nec plura
nec pauciora. Itē ſunt ſex uices. xii. ſolum: & ſic ſeptuaginta duo exiſtunt.

xiiii ¶Iſta uero diuinā noīa colliguntur ex tribus uerſiculis. Exo.c.xiiii.ſm Cabaliſtas quorum quilibet in textu hebraico conſtat ex.lxx.duabus litteris:unde tres illi uerſiculi conſtant ex.ccxvi.litteris.

xvi ¶Primus uerſiculus correſpondet in lingua latina.

xvi ¶Tollenſq; ſe angelus domini qui precedebat caſtra Iſrael. Abiit poſt eos:& cum eo pariter columna nubis priora dimittens:poſt tergum ſtetit inter caſtra egyptiorum & caſtra Iſrael.

xvii ¶Secundus.& erat nubes tenebroſa & illuminans noctem ita ut ad ſe inuicem toto noctis tempore accedere non ualerent.

xviii ¶Tertius cunq; extendiſſet Moyſes manum ſuper mare:abſtulit illud dominꝰ ſlāte uento uehementi & urenti tota nocte & uertit in ſiccum.

xix ¶Ade igitur tanta profudit deus glorioſus gratiam ut nullo tradente[magiſtro. Omniū liberaliū artiū ſtatim clariſſime edoctus eſt omnium quoq; herbarū. Arborum metallorū:lapidū auium:beſtiarū:piſcium.ſerpentiū cūctatū deniq; creaturarum pleniſſimam notitiam habuit & explicitā trinitatis. Xpi icarnationē ſolus habere promeruit. ¶Vnde dñs cōſtituit ipſum mundi imperatorē.uolens enim deus uniuerſas celi & terre creaturas. Adam ipſum ut ſuū dominū recognoſcere:& proprietates oīum rerū:& uirtutes hominibus inoteſcere uniuerſe celi militie mandauit ut creaturas oēs ad Adam perduceret quibus ſingulis ꝓpria imponeret nomia ac ſingulis ſtellis celi auibuſq; & piſcibus & cunctis aīantibus:& reptilibus terre: conuenientia nomina impoſuit. Deinde in imaginaria uiſione uniuerſe imobiles creature.v.mōtes:inſule:Maria : arbores:& oēs herbe adducte ſunt quibus & ꝑitidē fecit. Et ideo tandem eodē die de loco formationis in paradiſum uoluptatis deꝰ tranſtulit ut ibi non ad neceſſitatem:ſed recreationem operaretur.

¶Sed anteq; ulterius progrediar:qa nunqud magna ſit diſtantia a loco creationis

xx Ade ad tereſtrē paradiſum. ¶Rñdeať ꝙ ſic quoniā Damaſcus ubi fuit creatus eſt in quarto climate:ſicut Hieru.que dicitur mediū terre habitabilis:ſic quartus clima eſt mediū inter ſeptē climata:& ita uerſus paralellā equinocii cōputādo ad minus ſunt adhuc tria integra climata & una pars quarti:ſeu terminamus climata ad paralellam tropici eſtiualis ſeu equinocii. Rurſus paradiſus proprie eſt in medio illius paralelle que non eſt indiuiſibilis ſimpliciter:unde quaſi de medio uel longe plus eſt q̄ de conuentu fratrum ſeruorum Mediolani Hieruſalem:& tamen ſubito fuit illuc tranſlatus.

¶Sed quoniam quiſpiam querere poſſet quomodo intelligātur iſta uerba poſuit

xxi deus hominem in paradiſum ut operaretur & cuſtodiret illum. ¶Reſpondeatur ꝙ tribus exponuntur modis.

¶Primo ſm beatum Augu.poſuit deus hominem in paradiſo:ut.ſ.deus operareť

xxi ipſum hominē & cuſtodiret illum.ſicut enim homo operatur terra non ut eam faciat terram:ſed ut faciat eā cultam & fructiferā.ſic deus hominē multo magis que ipſe creauit ut eſſet homo;ſicut enim ipſe operatur,ut iuſtus ſit ſi homo ab illo per ſuperbiam non abſcedat.

¶Secundo modo Auguſt.ſuper Geñ.ad litterã illud uerbum ut operaret᷑ ſic expo nit.Dederat autem homini facultatem operandi quantum uolenti ſatis eſt:nõ quã tum indigentia cogeret:& ſubdit credibile.igitur eſt hominẽ in paradiſo poſitũ ut opare᷑ nõ laborioſe:ſed delicioſe utmẽtẽ prudẽtis magna & utilia cõmouerent. i

¶Tertio modo exponitur ſic ſm beatũ Tho.deus poſuit hominẽ in paradiſo.ſ.ut operaretur deus in homine.ſ.iuſtificando ipſum:cuius operatio ſi ab homie ceſſet continue homo obtenebre᷑ ſicut aer obtenebratur ſi ceſſet influentia luminis & cu ſtodiret illum.ſ.ab omni corruptione & malo. ii

¶Quarto modo exponitur ſic ſm eundẽ Aug.& btũs Tho.ut cuſtodiret illũ. Nõ uide᷑ neceſſe ut homo ſit poſitus in paradiſo:quia ibi nullus uicinus metuebat᷑ in uaſor:ſimiliter nullus limitis perturbator:nullus fur:nullus aggreſſor:ſimiliter nec a beſtiis cum omnes beſtie eſſent ei ſubiecte.igitur non oportuit paradiſum ab ali quo cuſtodiri.Reſpondeo accipit preceptum ut cuſtodiret ſibi ipſi paradiſum: ne ipſum paradiſum peccando amitteret quo cuſtodito inde non proiciatur.& ſubdit btũs Aug.Recte enĩ dicitur cuſtodire quiſq; rem ſuã qui ſic agit ut amitteret eam. etiam ſi alteri ſalua ſit qui eam inuenit:aut accipere meruit. iii

¶Poſito Adam in paradiſo dixit deus. ¶Capitulum.iiii.

O Adam ecce lignum vite in medio paradiſi.

In quibus uerbis tangunt᷑ tria.Virtus qa lignum uite.Situs quia in medio.Fruct9 quia paradiſi.Nam eſus ligni uite tres nobiles effectus uel uirtutes habebat: phi bebat enĩ imbecillitatem mortalitatis.Lignũ enim uite dicitur.quia diuiniter acce pit uirtutem ut qui ex eo mãducaret corpus eius ſtabili ſanitate firmare᷑ nec ulla iſirmitate uel etate in deterius uel in occaſum.ſ.in mortẽ laberetur. Et Strabus in glo.ſuper illud ſic ait.Lignum uite hanc natural'r uirtutem habebat:ut qui ex eius fructu comederet perpetua firmaretur ſoliditate & btã imortalitate ueſtire᷑.nulla infirmitate uel anxietate uel ſenii laſſitudine uel imbecillitate fatigandus.

¶Secundo Lignum uite hãc uirtutem:etiã habuiſſet poſt peccatũ. Vnde Augu.in libro de queſtionibus ueteris & noui teſtamenti:ſic ait.guſtus uel eſus arboris uite corruptionẽ corporis inhibebat.deniq; etiam poſt peccatum potuit iſolubilis ma nere ſi permiſſum fuiſſet illi edere de arbore uite:ſed merito culpe.ſ.inobedientie & ingratitudinis ſue deus prohibuit:ne de ligno uite poſt peccatũ comederet.d.ad angelos.uidete ne forte ſũmat de ligno uite & uiuat in eternũ.Geñ.iii.ꝙ uerbũ uel preceptum fuit iuſtitie & miſericordie. iiii

¶Primo fuit preceptum diuine iuſticie punientis.Nam cauſa imortalitatis in pri mo homine fuit duplex.¶Prima fuit itrinſeca.ſ.uis cõtemptiua ipſius aie quã ha buit a deo in ſtatu innocentie.¶Secũda fuit extrinſeca.ſ.eſus ligni uite ſm Alex. in ſecũda parte ſum.q.xiiii.ar.xx.quã uirtutem habuit lignum uite.unde quia ho mo ſibi ſubtraxit intrinſecus cauſam imortalitatis.Iuſtum fuit ut puniretur a deo cauſam imortalitatis extrinſecus ſubtrahendo. v

¶Secundo fuit miſericordie compatientis:quia enim poſt peccatũ in miſeria erat vi

uicturus quanto fuiſſet diuturnior tanto miſerabilior.

vii ¶ Spiritualiter uero lignum uite crucē ſignificat:que ex contactu xp̄i habet uirtu-tem infinitam hanc triplicē uirtutem habet.ſ.preſeruandi a culpa:perpetuandi in gratia:beatificandi in patria:& ideo nobiliori & perfectiori modo eſt cauſa imor-talitatis ꝙ lignum uite materiale. Et ideo merito dicitur de tali ligno uite. Prouer. iii. Lignum uite eſt his qui apprehendunt eam & qui tenuerit eam btūs. Dicit᷑ aūt crux lignum uite triplici ratione.

viii ¶ Pria eſt quia uirtute crucis mors eſt deſtructa Oze.xiiii. Ero mors tua. O mors & ad hebre.ii.ut per mortem deſtrueret eū qui hēbat mortis impiū.i. diabolum.

ix ¶ Secunda ratio eſt:quia uirtute crucis eſt uita reſtituta.ad col.ii.eū cētis mortui in delictis donās nobis oīa delicta ipſum tulit de medio affigens illud cruci.

x ¶ Tertia ratio eſt:quia uirtute crucis uite ianua eſt reſerata. Apo.ii.uincenti da-bo edere de ligno uite ꝙ eſt in paradiſo dei mei:non tamen crux eſt lignum uite.i. cauſans uitam:perpetuans uitam:felicitans uitam omnibus:ſed ſolū his qui appre-hendunt eam.ſ.fide:charitate:& opere.& dicit apprehendunt non cōprehendunt quia xp̄s:uel crux xp̄i apprehendi poteſt nō cōprehendi:ſed qa non ſufficit ad ſalu-tem apprehendere & nō tenere.ideo dicit & tenuerit eā.ſ.perſeuerāter hic btūs erit Apo.iii. Tene ꝙ habes:ne alius accipiat coronam tuam.

xi ¶ Secundo principaliter tangitur ſitus ligni:quia in medio:erat enim lignum uite ſitum in medio aliorū lignorum paradiſi:& hoc quatuor rationibus. Prima eſt na-turalis:ut ſicut principium receptiuum uite.ſ.cor eſt in medio hominis ſic illud li-gnum cauſatiuū uel effectiuū nūc eſſet in medio lignorū nutrimento aptorum.

xii ¶ Secunda eſt naturalis uel ſingularis.ſ.ut oſtēdatur nobilitas illius arboris reſpe-ctu aliorum. Nam alie arbores paradiſi erant tantum in alimentum:ſed arbor uite erat in alimentum & ſacramentum.ſ.in ſignum ligni ſpiritualis.ſ.xp̄i uel crucis xp̄i ut dicit Augu.in queſtionibus ueteris & noui teſtamenti:& ideo erat in medio:ut in oī tpe eius acceſſus eſſet facilior & cōmunior & eſus utilior.

xiii ¶ Tertia ratio eſt ſpiritualis ut oſtendatur ꝙ ſicut illud Lignum materiale erat in medio paradiſi:ita lignum uite ſpūaliter.ſ.xp̄i fuit ī medio paradiſi ſpiritualis.ſ. eccleſie:eo ꝙ deus operatus eſt ſaluē in medio terre. In ps.& hila.ſuper illo uerbo Luce.xxiii.uenerunt in locum q uocat᷑ caluarie.ſic ait. Locus autē crucis talis eſt: ut poſitus in medio terre ad capeſcēdū dei cognitionē uniuerſis gētibꝰ eēt equalis.

xiiii ¶ Quarta iterum ſpiritualis.ſcilicet ad oſtendendum ꝙ ubi duo uel tres congrega-ti ſunt in nomine meo:ibi ſum ego in medio eorū. Math.xviii. Vnde ipſe dei filiꝰ: ut lignum uite in medio poſitus:ſine perſonarum acceptione omnibus ſe offerrēs: omnes ad ſe trahēs:omnibus ſeipſum impertiens:ut dicit Alexā.ii. par.ſum.q.xiiii. arti.xx.ubi lignum uite eſſet poſitum.

xv ¶ Tertio principaliter tangitur ligni fructus:quia paradiſi.unde Aug.in libro de queſtionibus ueteri & noui teſtamenti.ſic ait. Sicut lignū materiale erat in medio paradiſi corporalis.ita lignum ſpirituale.ſ.xp̄s eſt uel erat in paradiſo ſpirituali in quo miſſit de cruce latronem.

¶Eſt ſciendum ꝙ ultra lignum uite alia duo genera produxit deus: unde ad ornamentum paradiſi produxit de humo omne lignū pulchrum uiſu & ex fluuio paradiſi fiebat multiplicatio & diſtinctio arborum: ita ꝙ in paradiſo erat triplex differētia lignorum. quoddam fuit ad ſuſtentationē uite per nutrimētum: quoddam ad probationem obedientie: ſicut lignum ſcientie boni & mali: quoddam ad imortalitatem. ſ. lignum uite non ꝙ lignum uite eſſet cauſa principalis imortalitatis: ſed coadiuuans ad continuationem uite: unde imortalitas non eſt iudicāda naturalis propter uirtutem ligni uite: ſed magis propter uirtutem anime que erat principalis cauſa imortalitatis corporis: hoc tamen lignum erat aliis nobilius. Primo propter effectum. Secundo propter ſitum. Tertio propter ſacramentum. i

¶Aug. uero exponit iſta de ſpirituali paradiſo. ſ. eccleſia. Vnde dicit ꝙ per ligna fructifera ſignificantur ſancti: per lignum ſcie boni & mali ſignificatur liberū uoluntatis arbitrium: per lignū uite xp̄s ſignificatur uel crux chriſti. ii

¶De his trib⁹ lignorꝫ gn̄ibus de⁹ dedit duplex p̄ceptū. ſ. affirmatiuū & negatiuū.

¶Primum fuit affirmatiuum. ¶Capitulum. v.

¶Precepit enim deus.

Ex omni ligno paradiſi comede.

¶Secundum negatiuum. ¶Precipiens ei.

De ligno autem ſcientie boni ⁊ mali ne comedas.

¶Que uerba dupliciter exponuntur. Primo ſm Hiero. moraliter ſic ille comedit de omni ligno qui exemplum bonorum operum capit. Ille comedit lignum ſcientie qui per ſcientiam & deliberationem peccat. ¶Secundo exponit Grego. in glo. ſic. d. Omne lignum ſignificat hic omnē uirtutem ad bene uiuendum ex quibus eſt preceptio ſumme bonitatis: precipitur igitur per xp̄m eccleſie uſus bonitatis: ſed prohibitur diſcuſſio ſūme ueritatis curioſa & preſumptuoſa: & hoc eſt ꝙ dicit de ligno ſcientie boni & mali triplici ratione. prima eſt inquantum xp̄s diiudicat ſingulorū merita bona & mala. ¶Secunda eſt inquantum retribuit bonum electis & malum gehēne reprobis. ¶Tertia eſt quia chriſt⁹ dicitur lignū ſcie boni rōne predeſtinationis electorum & lignum ſcientie mali ratione preſcientie reproborum. Dicitur autē lignum ſcientie boni & mali non ab effectu ſicut lignum uite: ſed ab euentu: quia in eſu eius expertus eſt homo quantum ſit malum inobediētie. & per oppoſitum eſt bonum obedientie. prius enim poterat cognoſcere bonum obediētie & malum inobedientie per ſimplicem noticiam. Sed poſt eſum contra prohibitum cognouit malum inobedientie per pene experientiam. Vnde Geū. tertio. dicitur aperti ſunt oculi eorum.

¶Preuidens deus nullum ex cunctis animantibus ſibi ſimile eſſe mulieris formationem ſuperfluam non putauit ideo dixit. ¶Capitulum. vi.

Nō eſt bonū hoiēꝫ eē ſolū. Faciamus adiutoriū ſile ſibi ad liberos procreandos & confeſtim in eodem loco imiſit ſoporem in Adam nō

ſomnium per extaſim & obdormiuit & auferens unam coſtam de latere eius reple uit locum caro eius. & edificauit coſtam in mulierem & Adam ſibi iuſtam cognouit de ſe fore plaſmatam & adduxit eam ad Adam uidere quid uocaret eam. Adã uero uidens eam dixit hoc. Nunc os de oſſibus meis & caro de carne mea eſt: hec uocabitur Iſa. ideſt mulier. Nomen uero mulieris illius Euam appellauit ꝙ ſigni ficat matrem omnium uiuentium.

iii ¶ Sed antequã ulterius procedamus queritur nunquid Eua fuerit cõuenienter ꝓducta de coſta Ade. Et reſpondeatur ꝙ ſic. Nam illa productio fuit ualde utilis & congrua in qua nobis pro futuro miſteria plurima pandebantur & hominis & mulieris nexus maior amoris: ſed ſic fuit in productione Eue: patet quia hic ſunt tria miſteria. Primum ꝙ de uiro fuit mulier. ¶ Secundum ꝙ de uiro dormienti. ¶ Tertium ꝙ de oſſe. In primo notatur miſterium dei & anime ſm Cabaliſticum ſenſum: Deus ſit uir anima mulier que a deo ut a uiro ſuo cuncta capit ornamẽta. Vnde & ſponſus dicit delicie mee eſſe cum filiis hominum.

¶ In ſecundo notatur figuratiue miſterium chriſti & eccleſie de Adã quippe dormienti formata eſt Eua: quia de chriſto in cruce morienti fundata eſt eccleſia.

¶ In tertio notatur portionis inferioris ad ſuperiorem unio de Ade quippe oſſe & coſta formata eſt mulier: quia de portione anime ſuperiori: que eſt uir mentis accepit inferior portio que mulier eſt fundamẽtũ ceterũ dũ de uiro fit mulier nexus tangitur amoris. Dum de dormienti unius in alium quietis permanentia.

¶ Dum tertio fit de oſſe innuitur ꝙ ab homine baſis extat mulieris.

iiii ¶ Et ſi queritur nunquid illa coſta fuerit carnibus cooperta. ¶ Reſpõdeatur ꝙ ſic. Vnde dicit Adam nunc os ex oſſibus meis & caro de carne mea.

v ¶ Et ſi queratur qualiter ex tam parua materia effecta eſt perfecta mulier in etate perfecta: ſicut & Adam addidit ne deus aliquã materiam? ¶ Reſpondeatur ꝙ ſic. ¶ Sed unde ſumpſit. ¶ Reſpondendum ꝙ de nouo creauit: profecto, ita ſe habuit tunc ſicut in multiplicatione panis &c.

vi ¶ Etiam ſi aliquis nimis curioſus quereret i quo illa coſta reſurget: ex quo nõ poſſit in Adam reſurgere: quoniam tunc Eua remaneret diminuta & econtra.

¶ Reſpondeatur ꝙ preter illam Adam habuit coſtas ſufficientes ſm ꝙ competũt homini cõmuniter. Vnde illa fuit ſibi data tanꝗ ſuperflua quantũ ad ſuppoſitum: ſed neceſſaria quantum ad multiplicationem nature: ſicut ſemen: quapropter nõ reſurget in Adam: ſed in Eua: nec propter hoc Adam remanebit diminutus.

vii ¶ Et ſi queratur qua hora fuerit Eua formata. ¶ Reſpondeatur ꝙ immediate poſito Adam ex agro damaſceno in paradiſum. Non tamen fuit formata Eua de illa coſta quaſi de ſemie. unde ſm magiſtrum in littera corpus mulieris de coſta factũ dicitur eo ſane miraculo quo de quinq; panibus qnq; millia hoĩum ſaturata ſunt.

viii ¶ Iterum ſi queritur nunquid ſit facta Eua ad imaginem Ade ſicut ipſe ad Imaginem dei. ¶ Reſpondeatur ꝙ Paulus primo corinthioꝝ undecimo. dicit ꝙ mulier ita eſt imago uiri: ſicut uir dei. hoc tamen dictum non debet intelligi quo ad ratio

nem principalem imaginis.ſcilicet memorie:intelligentie:& uoluntatis.
¶Quia ſic immediate eſt mulier imago dei ſicut & uir;ſed debet intelligi ratione
preſidentie cuiuſdam.
¶Quia ſicut deo debetur imperium ſic ſuo modo huiuſmodi ſuper mulierem.
Et hoc modo dicitur imago uiri.
¶Quia ei ſubiecta eſt ſicut homo deo:cuius eſt imago.
¶Inſuper ſi queratur quomodo uocabatur ſtatus iſtorum ante peccatum.
¶Reſpondeatur ꝙ uocabatur ſtatus innocentie.
¶Et ſi dicatur quomodo accipiatur ſtatus iſte. ¶Reſpondeatur ꝙ accipitur ꝑ ſta i
tu ſeparato actu & habitu ab omni malo culpe & pene : poſſibili tamen ad utrūqꝫ
& ſic dicitur ſtatus hominis Ade.
¶Si uero quereretur nunquid homo in iſto ſtatu erat immortalis. ii
¶Reſpondeatur ꝙ in illo ſtatu poterat homo mori & non mori:unde pro maiori
declaratione eſt ſciendū ſm Hugo. in libro de ſacramentis. ꝙ triplex eſt ſtatus: qui
dam eſt ſtatus nature inſtitute in quo homo poterat mori & nō mori. Alius eſt ſta
tus nature lapſe & in hoc non poteſt homo non mori. Vltimus eſt ſtatus nature re
ſtitute. ſ. glorie:& in iſto non poterit homo mori.
¶Et ſi dicatur cum in ſtatu Inocentie haberet homo ꝙ poſſet mori:ſicut ꝙ poſſet iii
non mori. Vnde eſt ꝙ dicitur immortalis.
¶Reſpondeatur ꝙ quia multa habebat in adiutorium:ad non moriendum:& pau
ca. imo nulla impedimenta:niſi malam habebat uoluntatem.
¶Et ſi tandem quiſpiam quereret nunquid iſta potētia moriēdi in iſto ſtatu fuiſ iiii
ſet unquam ad actum in Adam reducta.
¶Reſpondeatur ꝙ ad hoc propoſitum uideatur Scotus. decima octaua. diſtinctio
ne tertii. Sed pro non dicatur ꝙ non:quia deus innocentem a morte preſeruaſſet
& ſic erat immortalis per gratiam. Aliter ſi fuiſſet per naturam ſecuta eſſet poſt la
pſum:erat igitur per gratiam. ut patet ꝑ cauſas mortis aſſignatas a doctore deuo
to. articulo tertio. queſtione prima. diſtinctione decima nona. ſecundi. Solet inqt
nobis tripliciter mors accidere.
¶Primo propter elementorum pugnam & debet hoc intelligi in qualitatibus con
ſimilibus:quia doctor ſubtilis nō ponit elēnta permanere in cōpoſito niſi uirtualr̄.
¶Secundo modo per humidi radicalis a calido conſumptionem:ſicut ignis in lā
pade conſumit oleum.
¶Tertio modo per extrinſecam leſionem:ſicut malus aer.
¶Quo ad primum habuit Adam corpus ualde complexionatum in elementis. ha v
buit animam puram. cui dono dei data eſt gratia ut poſſet corpus preſeruare a pri
ma corruptione quo ad tempus:maxime:ſed non ſemper. Vnde ſm Scotū ſi uſqꝫ
in preſens fuiſſet ſtatus Inocētie:& Adam non fuiſſet trāſlatus in paradiſum exul
tationis ſenio defeciſſet. ideo tranſacto tempore merendi in tereſtri paradiſo ante
mortem tranſlatus fuiſſet in celeſtem paradiſum.

Rñdeatur ꝙ nõ:ſed habuiſſet moderationẽ in huiuſmodi actu uſu rationis.

Et ſi q̃ratur unde eſt ꝙ geniti abrutis multis ĩmediate ambulant:ſicut in captis i
& non in homine. Reſpondeatur ꝙ non eſt conſimile:quia iter aĩalia ceteris paribus homo eſt humidior per naturã & magis humidũ habet cerebrum:ideo indiguiſſet ſolidationẽ membrorũ. Illa aũt aĩalia que ĩmediate ambulãt ſunt ualde ſicce cõplexionis:nec fuiſſet pena puero cũ habuiſſet paratã diligentẽ cuſtodiam.

Et ſi queratur ſi ibi tunc fuiſſent mulieres:ſicut & modo. Reſpõdeatur ꝙ ſic & ii
paruli naſcerentur homines.

Et ſi dicat̃ ꝑm philoſophũ in.vi. de aĩalibus mulier eſt uir occaſionatus. ex quo iii
igitur ille ſtatus erat perfectus:non uidet̃ ꝙ tunc fuiſſent mulieres. Reſpõdeatur ꝙ mulier dicit̃ mas occaſionatus:qm̃ uiri occaſione facta eſt. Non tamen eſt ſic facta occaſione hominis ꝙ ſit eius ancilla. qm̃ tunc de pedibus formata fuiſſet: nec ut ſit eius domina:quia tunc de capite ꝑcreata fuiſſet:ſed ut ſit eius fidelis ſocia. ideo de coſta formata fuit.

Et ſi querat̃ ſi generaſſent qcq̃d uoluiſſent? Rñdeat̃ ꝙ qñ uoluiſſent gñare ma iiii
ſculũ genuiſſent:& ſic femina. imo quotieſcũq; uir mulierẽ cognouiſſet mulier cõcepiſſet. Dicũt tñ nõnulli ꝙ ſimul maſculũ & feminã mulier concepiſſet.

Et ſi queratur nunquid unus homo ultra unum hominem & unam feminam genuiſſet. Reſpondeatur ꝙ credendum eſt ꝙ ſic. v

Et ſi queratur nunquid in iſto ſtatu mali fuiſſent geniti. Reſpondeat̃ ꝙ ſolum vi
electi:non tñ fuiſſent in bono confirmati. Nec originalis iuſtitia fuiſſet tranſfuſa. Nec oẽs iſti electi equales fuiſſent in perfectiõe. imo in corpore aliqui habuiſſent meliora naturalia:& in aĩa aliqui habuiſſent maiorem ſciam. Nullus tamen fuiſſet aut corruptus:aut ſimpl'r ignarus uel maliuolus.

Deinde ſequitur. Capitulum. vii.

Sed ⁊ ſerpens erat calidior cunctis aĩantibus terre.

Qui dixit ad mulierem:cur precepit uobis deus ut non comederitis &c.

Vnde pro maiori declaratione:q̃rit̃ quis demonum euã & Adam temptauit.

Dicit magiſter in. ii. d. vi. ꝙ fuit lucifer. Vnde idẽ demõ primũ & ꝑm Adam tẽptauit. ſ. xp̄m:ſed differẽter:qa primũ uicit & a ſecũdo uictus eſt.

Et ſi queratur quõ habuit acceſſum ad Adã in tereſtri paradiſo. Dicendũ eſt: vii
ꝙ diſpenſatiue actũ fuit cũ lucifero ut illuc ueniret & ueniens hoĩem ad imaginẽ dei formatũ iueniret:iueniens inuideret:inuidens temptaret

Et ſi queratur qualis fuit hic ſerpens. Dicit Beda ꝙ inferius habebat modũ ſerpentis & ſuperius faciem pulcherrime mulieris. ſ. uirginis. viii

Et ſi queratur effecit ne illam ſpeciem Lucifer: ſicut & modo faciunt demones in aſſumptis corporibus. Reſpondeo ꝙ non. imo ſexta die cum aliis animalibus a domino fuerat conditus.

Et ſi queratur unde accepit:erat ne in paradiſo? Reſpondeo ꝙ ſic. ix

Et ſi ulteri⁹ quereretur quomodo ſeruiuiſſet homini in ſtatu inocẽtie. Dicit dñs x

Bona.in.ii.d.xv:ar.ii.q.i.ꝙ deus oīa inferiora creauit pro nobis. Aliqua creauit ad noſtrū uſum & utilitatē:ut panē & uinū & huiuſmodi. Aliqua ad noſtrā recreationē:ut aues:ancipitres:canes:& huiuſmodi. Aliqua ī noſtrū adiutoriū:ut boues: & equos:& ſimilia. Aliqua ad noſtrū exercitiū ut ſerpētes pulices &c. uellim tamē ſciatis & ꝙ omnia animalia Ade ſeruiuiſſent ad meditationē dei dum in eis multiplex apparuiſſet ſapientia conditoris.

xii ¶Et ſi queratur qūo noīabat̃ ſerpens iſte. ¶Rn̄deat̃ ſm Nicholaum Boneti ſuper Geſ̄.ꝙ uocabat̃ phareā. Et ſm eundē huiuſmodi etiā ſerpentes habitant adhuc in oriente:ſed amplius non incedunt recti ut prius:ſed ſupra totum corpus.

¶Statim ſubiungit mulier. ¶Capitulum.viii.

De fructu lignorum que ſunt in paradiſo ueſcimur.

De fructu uero ligni quod eſt in medio paradiſi precepit nobis deus ne cōmederemus:& ne tangeremus illud:ne forte moriamur. Dixit autē ſerpēs mulieri neq̄ꝙ̄ morte moriemini. Scit enim deus ꝙ in quacūꝗ̄ die comederitis ex eo aperientur oculi ueſtri:& eritis ſicut dii ſcientes bonum & malum.

xiii ¶Et ſi queratur qua lingua locutus eſt. Reſpondeatur ꝙ hebraice.

xiiii ¶Et ſi querat̃ qd dixit demon in lingua hebrea. Rn̄deatur ꝙ dixit.

Vara Tou Iodehe Cheloim Viheiſem.
& malū bonū ſcientes ſicut dii Eritis.

xv ¶Et ſi queratur propter quid prius incepit temptare Euam. ¶Reſpondeatur ꝙ a muliere incepit tanꝗ̄ a debiliori. Notandum ꝙ Diabolus tria promittebat.ſ. tres felicitatis condictiones. ¶Eſt enim primo felicitas glorioſa:& hanc tāgit dum.d. Viheſſem:cheloym.i.eritis ſicut dii. In hoc enim inducebat mulierem ad appetēdum equalitatem dei. ¶Secundo felicitas copioſa, ideo dicit Iodehe Tou Vara. ideſt ſcientes bonum & malum:& ſic inducebat ad cupiditatem. ¶Tertio dum uidit mulierem lignū pulchrū uiſu. inducta eſt ad gulam:ſic tertio felicitas eſt delicioſa:& ita nihil prohibet eam pluribus peccaſſe generibus peccatorū.

xvi ¶Et ſi queratur peccauit ne peccato impecabilitatis:quia reſpōdit demoni ne forte moriamur. ¶Reſpondendū ꝙ non. non enim dubitauit quin dei dictum foret uerū:ſed dubitabat quomodo intelligeretur:aut de morte corporali:aut alias.

xvii ¶Et ſi queratur ſi mulier ſola peccaſſet ſi fuiſſet tranſſuſio originalis ad poſteri9. ¶Reſpondetur ꝙ non.

¶Deinde ſequitur. ¶Capitulum.ix.

Vidit mlier ꝙ bonū eēt lignū ad veſcēdū ⁊ pulchꝛ ocul.

Aſpectuꝗ̄ delectabile & tulit de fructu illius & comedit.

xviii ¶Vnde ſi queratur de hora comeſtionis. ¶Reſpondeatur ꝙ fuit hora tertiarum:

xix ¶Tali etiam hora deſcendit ſpiritus ſanctus in diſcipulos:ut patet actuū ſecūdo.

xx ¶Si uero queratur cuius generis fuerit iſta arbor ſcie boni & mali.

uidetur reſpondere Auguſt.in hyponoſticon ꝙ fuerit ficus:unde & de illa arbore fecerũt ſibi perizomata:& hoc inuit dictum xpi nathanael.x.uidi iquit te ſub ficu. glo.i.in potentia generatiua.

¶Sequitur poſtea. ¶Capitulum.x.

Deditq; viro ſuo qui comedit.

¶Vnde queritur utrũ noſtroꝝ parentum cupiditas ex neſciẽtia ꝓceſſerit.¶Reſpõdet̃ ſm Aug.ſup Gen. ꝙ ſicut ubi dicit ꝙ Adã credidit peccatũ ſuũ ueniale fore:& ſic habuit neſcientiã a fortiori mulier. i

¶Et ſi querat̃ quenã fuerit iſta neſcientia.¶Dicendũ ꝙ nõ fuit iuris quo ad principale.ſciebat eni preceptũ a deo emanaſſe:fuit tamẽ quo ad circonſtantiã dũ neſciebat tantã penã cõſeq.Nõ erat aũt alia neſcientia in facto.ſciebant eni ꝙ dñicũ frangebat ꝑceptũ.fuit tñ uincibilis:uñ ſi uoluiſſent potuiſſent cõferre iuicẽ dñicũ preceptum:& deus non ſubtraxiſſet manum ſuam. ii

¶Vlterius ſi querat̃ quo peccato peccauerit primus parens.¶Reſpõdeatur ꝙ doctor ſubtilis uidetur dicere.q.i.d.xxii.ii.ꝙ dilectio imoderata mulieris.ex quo relinquitur ꝙ peccauit.Primo amore comodi.ꝓprie.ſ.uxoris nimis inordinate eam diligens:& ſic patet ꝙ longe peccatũ hoĩs fuit iferius peccato diaboli.Peccauit iſuper peccato inobedientie que inobediẽtia eſt ſpẽs ſupbie:ꝙ aũt peccato iobediẽtie peccauerat.patet ad Roma.v.ubi dicitur ꝙ propter iobedientiam unius hominis mors intrauit in orbem terrarum. iii

¶Et ſi queratur.Adã ſi ſolũ peccaſſet in illa nimia mulieris dilectiõe fuiſſet ne de paradiſo eiectus?¶Dicitur ꝓbabilr ꝙ nõ:qa de illa preceptũ ſingulare ſeu ſpũale nõ habuit.Cũ eni tria ſolũ fuerint data precept.¶Vnũ quo ad corp9:de oĩ ligno ꝙ eſt in paradiſo comede.¶Secũdũ quo ad aĩam.De ligno autẽ ſcie boni & mali ne comedas.¶Tertium de multiplicatione ſpeciei:creſcite & multiplicamini. iiii

¶Et ſi queratur quod fuerit maius peccatũ Ade.¶Rñdeatur ꝙ inobediẽtia dũ de ligno ſcie boni & mali guſtauit.tunc nẽpe malitia eius fuit completa.Ita ꝙ minus peccatum fuit ille amor inordinatus mulieris:poſt illum cupiditas:poſt ſuperbia. Vltimo gula pomũ guſtando uetitum. v

¶Et ſi queratur quis grauius peccauerit Adam an Eua.¶Rñdeatur ꝙ Eua: quia primo apetiit eſum pomi:ſed hoc non fuit ꝓpter famẽ aut ſitim cũ nullum pateretur:ſed fuit propter illud quod innuebat ſathanas:eritis ſicut dii &c.& ſic primo appetiit diuinitatem:quã non Adam. vi

¶Et ſi obiiciatur ꝙ uir erat perfectior:& ita a maiori cecidit ſtatu.tũ quia peccatũ eius magis nocuit.¶Dicẽdũ ꝙ loquẽdo ſimplr peccatũ eue fuit maius:& ſi fuiſſet in inferno magis fuiſſet cruciata eua ꝙ̃ Adã qa ex maiori peccauit libidine Nichilominus quo ad aliquas dñas nihil differt dicere:quia peccatũ fuit maius Ade. vii

¶Sequitur inſuper. ¶Capitulum.xi.

Et aperti ſunt oculi amborum.

¶Vñ aĩaduertẽdũ ẽ ꝙ q̃tuor dñr Oculi primus corporis q ante peccatum:& poſt

peccatum fuit apertus. ¶ Secundus ſenſualitatis hic ante peccatũ fuit clauſus:ſed poſt apertus. ¶ Tertius rõnis hic ex parte fuit apertus & ex parte clauſus. poſt peccatum uero oĩno eſt apertus. ¶ Quartus diuine cõtemplatiõis. hic ante peccatum ex toto apertus. poſt peccatum uero ex toto clauſus.

viii ¶ Predicta uerba enĩ exponens Aug. in glo. ibidẽ. ſic ait aperti ſunt oculi eoꝝ: nõ enim ceci erant. uel oculi eorũ clauſi: ſed aperti ad cõcupiſcendũ ſe iuicẽ ad quod añ non patebant: ſicut aperti ſunt oculi diſcipuloꝝ & cognouerunt quẽ cognoſcere prius non poterant. Luce ultimo. Et cognouerũt ſe etiam nudos: quia habuerũt pudorẽ nõ ſolum: quia beſtialẽ motum in ſe ſentiebant: quẽ ante nõ ſenſerũt: ſed etiã quia ille motus pudendus de tranſgreſſione ueniebat: uel aliter ſm Aug. ibidem in glo. Cũq; cognouiſſent ſe eſſe ſpoliatos a gratia ad quod cõſecuta eſt erubeſcentia cõſuerunt folia ficus que pruritum carnis & libidinis ſignt. & fecerunt ſibi perizomata. i. ſuccintoria quibus ſuccigere. i. coperire & defendere querunt. Preterea oculi eoꝝ apti ſunt. quoꝝ unus eſt difficultatis ad bonũ. ali⁹ ẽ pnitatis ad malũ.

ix ¶ Sed forte quereres: unde fuit peccatum hoĩ comedere de ligno. ſ. boni & mali.

x ¶ Dico ꝙ aliquid eſt prohibitũ qm̃ peccatũ. Aliquid uero eſt peccatum: quia ꝓhibitum. Mõ igitur comedere de ligno ſcie boni & mali cõſtat ꝙ nõ fuit peccatum ex parte ligni uel ex parte fructus ligni: quoniã fructus ſm ſe bon⁹ erat: nec ex pte guſtus uel eſus: quia ſi non fuiſſet eſus talis ligni prohibitus ſm ſe non fuiſſet peccatum. igitur fuit peccatum de tali ligno comedere ratione prohibitiõis: ut Auguſti. dicit ibidem in glo. unde peccatum fuit de tali ligno comedere ratiõe affectus comedentis inordinati preponentis diuine uoluntati & iuſſioni cui debebat & tenebatur eſſe ſubiectus.

¶ Sequitur. ¶ Capitulum. xii.

Et cum audiſſet vocem dñi dei ambulantis in paradiſo. abſcondit ſe Adam & uxor eius a facie domini in medio ligni paradiſi: uocauitq; dominus deus Adã: & dixit ei: ubi es? Qui ait uocẽ tuã dñe audiui in paradiſo & timui eo ꝙ nudus eſſem. & abſcondi me. Cui dixit dominus: quis enim indicauit tibi ꝙ nudus eſſes: niſi ꝙ ex ligno de quo preceperã tibi ne comederes comediſti? Dixitq; Adam. Mulier quã dediſti mihi ſociam. Dedit mihi de ligno: & comedi. Et dixit dñs deus ad mulierẽ qre hoc feciſti? Que reſpõdit ſerpens decepit me. & comedi: & ait dominus ad Serpẽtẽ: quia feciſti hoc: maledictus es ĩter oĩa aĩantia & beſtias terre: ſup pectus tuũ gradieris: & terrã comedes cũctis diebus uite tue.

xi ¶ Verum pro clariori noticia predictoꝝ. Queritur primo ſi deus preſciebat ꝙ demon debebat habere uictoriam: uel non: ſi non: ergo ignorans: ſi ſic: igitur male faciebat dare hoiem in tale bellum: ſicut ſi paſtor ſcienter ouem propriam in ore Lupi: aut rex ſuum ſubditum in manu tyrãni.

¶ Reſpõdeatur ꝙ non egit deus cum hoĩe iniquè: ſed piiſſime. ut nẽpe glorioſius premiaretur bellum poſuit & admiſſit: nec obuiat ꝙ pſciebat. quia ſimul & preſciuit. hoc malum ad maius bonum ordinare, tam quo ad Adam qui forſan nunc in

celo empireo altiori locaē in loco ꝙ̄ fuiſſet ſi ſtetiſſet. Tam quo ad alios. Ex hinc proceſſit nēpe maꝛtirū turba ualida & nōnulli xp̄m ex hoc exiſtimant incarnatū.
¶Queritur ſecūdo nunqd deus poterat eū facere per naturā ipeccabilē. ¶Reſpōdet Sco.xxiii.d.ſecūdi.ꝙ nō. Non quidem ꝑpter ipotentiā eius qui eſt oipotētiſſimus: ſed creature: cui hoc repugnat: huius opinionis eſt Anſelmus ſecūdo cur deus homo.c.ix.ubi inquit nō potuit hoiem facere ipeccabilē per naturā: quia cū nō potuit facere deum. Idem tenet Hieronymꝰ. in tractatu de filio prodigo qui dicit ſolus deus eſt in quem peccatum cadere non poteſt. i
¶Et ſi queratur dato ꝙ non potuerit facere hominem impeccabilem per naturam potuiſſet: ne per gratiam. ¶Dicendum eſt ꝙ ſic. ii
¶Et ſi poſtea queratur unde eſt ꝙ non fecit. ſi potuit. ¶Reſpōdeaē ꝙ non decuit ſibi dare premium ante meritum. Cum meritum ſit diſpoſitio premii. premium terminus & uia ante terminum. iii
¶Queritur tertio quare diabolus non aſſumpſit formā agni uel colūbe cū quāto temptans magis inducat ſpeciem ſanctitatis: tanto magis decipiat. ¶Dicēdū ꝙ ſolum in iſto genere ſerpentino temptare fuit permiſſus. nō in alio: ſeu ulpino quod magis fraudi congruit: ſeu ouis qd̄ ſimplicitati: ſed querit ut deus faceret eum tēptatione preuentum & aduertere poſſet mulier demonis fraudem. Maxime cum tā nobilis creatura ſciret brutum. iiii
¶Poſtea ſequitur. ¶Capitulum.xiii.

Mulieri quoqꝫ dixit. Multiplicabo erumnas tuas.

& cōceptꝰ tuos. In dolore paries filios. & ſub uiri ꝑtāte eris: & ipſe dominabiē tui.
¶Ubi aīa aduertendum eſt ꝙ tres ſunt pene mulieri inflicte homini cōmunes. ſcilicet ſpūales. Tres ſunt etiam particulares ei.ſ.corporales.
¶Pene aūt mulieri ex parte corporis inflicte. tres fuerunt. ¶Prima fuit pena laboris importando. ¶Secunda doloris i pariendo. ¶Tertio ſeruitutis in obſequēdo. v
¶Prima fuit laboris in portando. Nam multitudo conceptuum inducitur in penā mulieris pp eius peccatū: nō ꝗdē pp ipſam procreationē & multiplicationem ꝑlis que etiā ante peccatū fuiſſet. Sed ꝑpter multiplicationē afflictionū quas mulier patitur ex hoc ꝙ diu portat fetū cōceptū. unde ſignificanter dicitur ei. Multiplicabo erumnas tuas.i.miſerias: triſticias: & ſuſpiria: & gemitus tuos: & hoc ratione cōceptuū: unde ſubdit: & cōceptus tuos.i.dolores. ipregnationis tue: ut citius ſeneſcas & moriaris. Nam mulier fetoſa citius ſeneſcit & moritur.
¶Secunda fuit pena doloris i pariendo. ideo dicitur in dolore paries. Omnis enī mulier que concipit in peccato de neceſſitate erūnas patitur. & cum dolore parit: preter glorioſam uirginē: cuius habitū ego Bernardinus idigne fero. Si aūt mulier nō cōcipit neqꝫ parit patiē ſubtilitatis defectum qui prepunderat predictis penis.
¶Spiritualiter autem nota ꝙ mulier.i.fidelis aīa fructus bone operationis nō poteſt facere niſi dolorem penitentie patiatur.
¶Tertia fuit ſeruitutis in obſequendo unde dicitur ſub uiri poteſtate eris &c. Nā

ex parte aie mulier habet paritatē cū uiro:eo ꝙ quantū ad aīam nullus alicui ſubi-
citur niſi ſolo deo.Sed ex pte corpis mulier eſt uiro ſubiecta nō ſolum quantū ad
i regimen:qa etiam ante peccatum fuiſſet:ſed prout mulier contra ꝓpriā uoluntatē
neceſſe habet uiri uoluntati parere.ita ꝙ ante peccatum erat ſubiectio mulieris ad
vi uirum ex reuerentia & dilectione:poſt uero fuit ſeruitus ex timore.
¶Spiritualr illud uerbum ſub uiri poteſtate eris.exponit̄ ſic.ad hoc ꝙ aīa pariat
fructū boni opis:oportet ꝙ uir.i.rō dominet̄ mulieri.i.carni & ꝙ mulier ſubiciat̄
regimini rationis.Vnde Aug.Mulier.i.ſenſualitas non permittatur dominari ui-
ii ro.i.rationi ꝙ niſi caueatur deprauabitur natura.i.augebitur culpa.
¶Poſtea ſequitur. ¶Capitulū.xiiii.
iii **Ade vero dixit:quia audiſti vocem vxoris tue:7 comediſti**
de ligno ex quo preceperā tibi ne comederes.Maledicta terra in opere tuo. In la-
iiii boribus comedes ex ea:cunctis diebus uite tue:ſpinas & tribulos germinabit tibi
& comedas herbas terre.In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo:donec reuertaris in
vii terram:de qua ſumptus es:qa puluis es:& in puluerem reuerteris &c.
¶Pene eni homini iflicte ex peccato ſex fuerunt.tres.ſ.ex parte aīe.que etiam mu-
lieri cōes fuert:& tres ex parte corporis.¶Prima ex parte anime fuit pugne confu-
ſio:que etiam mulieri fuit cōis.habuerunt enim confuſſionem de rebelione carnis
viii ad ſpiritum:unde dictum eſt aperti ſunt oculi eorū:& cognouerunt ſe eſſe nudos.
¶Secūda fuit ꝓprie culpe increpatio.unde dicit̄ ei.¶Ecce Adam factus eſt un⁹
ex nobis quaſi.Que uerba quatuor exponunt̄ modis.Primo ſm ꝙ illa uerba ſunt
alludētis.cū eni dicit.Ecce Adā &c.loquit̄ btā trinitas:iō pluralr̄ dicit.Ecce Adā
quaſi un⁹ ex nobis &c.alludēs ei ꝙ diabolus.dixit eue eritis ſicut dii ſciētes bonū
& malū.¶Secūdo iſta uerba ſunt idicantis:unde cū dixit.Ecce Adā &c.idicat ꝙ
tunc nouerit per experientiam ꝙ deus nouit per ſapientiam.
ix ¶Tertio iſta uerba ſunt increpantis:quaſi increpatiue dicat ad hoc factus erat ut
bñficio dei eēt ſicut deus p adoptionē:ſed miſer hoc pdidit p tranſgreſſionem.
x ¶Quarto ſunt deterentis.unde Augu.dicit.xi.ſuper Gēn.ad litterā ꝙ iſta uerba.
Ecce &c.nō ſunt uerba dei iſultantis primis parentibus:cuius rō eſt:qa iſultare mi-
ſero nō uidet̄ diuine miſericordie uel clementie:cui ſuper oīa opera miſericordia
attribuitur:ſed ſunt uerba eos quā ceteros a ſuperbia deterrentia.
xi ¶Tertia pena ex parte aīe fuit mortis future cōmemoratio.unde dicit ei puluis es
& in puluerē &c.licet eni puluis per humorē cōpaginetur & coadunet̄.defficiēte
tamen humido naturali neceſſario reſoluitur:ſic corpus humanū defficiente humi-
do naturali neceſſario reſoluitur & moritur.Et ſimiliter fit eis future mortis cōme-
moratio per hoc ꝙ tunicas pelliceas eis fecit.Miſtice autē bene mors quā in corpo-
re ſentimus in pellibus exprimitur que mortuis corporibus deducuntur.
xii ¶Tres alie ſunt pene homini ſpecialr̄ iflicte ex parte corpis.Quaꝝ pria fuit terre
ſterilitas.Vnde dicitur maledicta terra in ope ſuo:qđ uerbū ſex exponitur modis.
xiii ¶Primo ſic:qa terra ex ſe nō peccauit.ideo terra ex ſe non maledicitur:ſed in ope

hominis ad oſtendendum:quia ſicut in homine fuit peccatū nō ſolū ex parte uolū tatis:ſed operis.ita terra eſt ordinata in penā hoīs:ꝓpter eius peccatum.

¶Secūdo mō exponit̄ ſic.Maledicta terra ī ope tuo q̄ nō gratis paſcet te:ſicut an̄ i
peccatū feciſſet:ſed neq; ſemp laborib⁹ tuis rn̄debit:qa ut dicit Aug.hō colēdo q̄ſi
īterrogat plātā terre qd̕ comedi iter hēbat:& plāta ei rn̄det cū fructū exibet.

¶Tertio ſic Maledicta &c.qa male exaudiſti uxorē terra male exaudiet te:& non ii
reſpondebit laboribus tuis in utilibus:ſed magis in nociuis dans ſpinas.

¶Quarto ſic maledicta &c.quia peccaſti pp uxorē:q̄ tibi debuit eē ſubiecta. Ma iii
ledicta erit terra ſubiecta tibi.Iterū peccaſti pp mulierē q̄ tibi debuit eē in adiuto
riū.ideo maledicta terra in ope tuo:quia erit tibi in laborem & tedium.

¶Quinto exponit̄ ſm Strabū ſic terra maledicit̄ nō Adam ut cūcti pp quos hec iiii
ſcripta ſunt terrorē:ne ſimilia faciētes pena ſimili plectentur.Ipſe uero Cayn quia
pric ꝑuaricationi fratricidiū addidit maledicit̄:cū dicit̄ maledict⁹ eris ſup terrā.

¶Sexto ſm Grego.in moralibus ſic deus maledicit homini peccanti & homo ma v
ledicere ꝓhibet̄:ſed maledictū duob⁹ modis dic̄it̄:aliud ꝓbat̄:aliud improbat̄.
Aliud eni eſt ex iuditio iuſtitie:aliud ex liuore uindicte Maledictū in deo iuſtitie
eſt maledicta terra in ope tuo.Maledictū uero qd̕ fit in liuore ꝓhibit̄ nolite ma
ledicere.Et iterum maledici regnum dei non poſſidebunt.

¶Secunda pena ſpūaliter inflicta hoī ex pte corporis fuit culture anxietas. Vnde vi
dicit ei in penā peccati in labore comedes &c.i.laborando uictū acquires.Nā hec
pena laboris in colendo terrā eſt cōis oibus.¶Sed forte dices illud qd̕ ītroductū
eſt ante peccatū non fuit ītroductum in penā peccati:ſed labor.ſ.operādi:colēdi:
& cuſtodiendi paradiſum fuit ītroductus in ſtatu īnocētie.Gen̄.ſecundo.

¶Rn̄deo ſm Aug.ſup Gen̄.ad litterā ꝙ licet hō ſit poſitus in paradiſo ut operare vii
tur & cuſtodiret illum:tn̄ illa agricultura & cuſtodia nō fuiſſet homini laborioſa
ante peccatū.Vnde ſubdit Aug.quid igitur deliciarū habet agricultura:tunc utiq;
lōge amplius erant qn̄ nihil accidebat aduerſi uel terre uel celo.Non eni erat labo
ris afflictio:ſed exhilaratio uoluptatis cū ea q̄ deus creauerat humāi corpis adiu
torio letius ueraciuſq; ꝓuenirent.Illa uero aucto.q̄ adducit̄ in oppoſitū.ſ.poſuit
deus hoīem in paradiſum &c.exponit̄ tribus modis.Primo ſm btūm Aug.ibidē
ſic poſuit deus.ut.ſ.deus operaret̄ ipſum hoīem & cuſtodiret illū : ſicut eni homo
operat̄ terrā non ut eam faciat terrā:ſed ut faciat eam cultā & fructiferā:ſic deus
hominē multo magis:quem ipſe creauit ut eſſet homo.ſicut eni ipſe operatur ut iu
ſtus ſit:ſi homo ab illo per ſuperbiam non abſcedat.

¶Secūdo modo Aug.ad litterā ſuper Gen̄.ſic exponit.Dederat autē homini fa viii
cultatē operandi quantū uolenti ſatis eſt:nō quātū idigentia cogeret:& ſubdit. Cre
dibile ergo eſt hoīem in paradiſo poſitum:ut operaret̄ nō laborioſe ſed delicioſe:
ut mentem prudentis magna & utilia cōmoneret.

¶Tertio mō ſic exponit̄ ſm btm̄ Tho.de⁹ poſuit hoīem ī padiſo.ſ.ut oparet̄ de⁹ ix
in hoīe.ſ.iuſtificādo ipm:c⁹ opatio ſi ab hoīe ceſſet cōtinuo hō obtenebrebit̄ ſicut
aer obtenebrat̄:ſi ceſſet īfluētia lumis & cuſtodiret illū.ſ.ab oī corruptiōe & malo.

x ¶Quarto ſic exponit᷑ ſm Augu.ut cuſtodiret illū.Non uidet᷑ neceſſe ut homo ſit poſitus in paradiſo:qa ibi nullus uicinus metuebat᷑ inuaſor:ſimil'r nullus limitis perturbator:nullus fur:nullus aggreſſor:ſimil'r nec a beſtiis cum eſſent ei ſubiecte. ergo nō oportuit paradiſum ab aliquo cuſtodiri.¶Rn̄det Aug.accepit preceptū ut cuſtodiret ſibi:ipſi paradiſum peccādo amitteret.quo cuſtodito inde nō pciat᷑.

xi ¶Tertia pena hoī inflicta fuit anguſtie uel puncture acerbitas.Vnde dixit ei ſpinas & tribulos &c.qđ uerbū quatuor exponit᷑ modis.Primo ad litterā ſm rabanū.ſic ſpine anna fuerant:ſed nō ut laborē homini īferrent:cui poſt peccatū ad laborē & afflictionē fuerunt:ſicut ante peccatum ſerpentes & quecūq; noxia erāt ī noxia.& btūs Aug.ſup Geñ.ad litterā dicit ſic:ſpinas & tribulos terra germinaſſet. etiam ſi homo non peccaſſet in cibum alium.non aūt in hoīs pennā:quia.ſ.p eoꝝ exortum:nullus labor aut dolor:uel punctura homini operanti in terra accideret.

xii ¶Secundo modo exponit᷑ ſp̄ualiter ſic ſpine & tribuli ſunt punctiones peccatoꝝ que ex mundo uel carne proueniunt.

xiii ¶Tertio modo ſm glo.ibidē ſic ſpinas.i.punctiones tortuoſorū queſtionū & tribulos.i.cogitationes de ſollicitudine nimia ꝓuiſionis huius uite germinabit tibi.

xiiii ¶Quarto exponitur ſm Dama.ſic ſpina iuncta fuit roſe in cōmemoratione prime tranſgreſſionis:que eſt uoluptati coniuncta.

xv ¶Poſtq̄ diximus de penis pticularib⁹:nūc dicēdū eſt de cōibus.(ꝑter ſp̄uales.) homini & mulieri illatas.Vnde nota ꝙ quatuor ſunt pene cōes.Prima eſt uite priuatio.ſ.mors ſm ap̄lm ad Roma.v.per unū hoīem peccatū in hunc mundum intrauit:& per peccatum mors.

xvi ¶Et ſi dicat᷑ ꝙ nō p hoīem:ſed p mulierē.eccle.xxv.A muliere initiū eſt peccati. ¶Rn̄detur tribus modis.Primo quia poſteritas a uiris & non a mulieribus ſolet denominari tanq̄ a capite.

xvii ¶Secūdo qa mulier nō fuit uł'e ꝑcipitiū totius humane nature.Nō.n.tota humana.nā fuit in eua:ſed ī Adā.& iō totū pc̄m̄ fuit in Adā cōſumatū qñ mulieri conſenſit.Si.n.Adā ſtetiſſet & nō cōſenſiſſet peccato mulieris peccātis puuli deſcēdētes ab eis ñ cōtraxiſſent pc̄m̄ origīale:nec p cōſequēs icurriſſent neceſſario mortē

xviii ¶Tertio mō rn̄det᷑ ad aucto.eccle.ſp̄ual'r ſic a muliere.i.a carne uel ſenſualitate dū ei cōſentimus factū eſt peccatū.ita ꝙ mors in pena cōis ex pctō inflicta.

xix ¶Ad cuius euidentiā nota prio ꝙ aliqs defectus uel pena ex pctō cōſeq᷑ duobus modis.Vno mō p ſe.ſ.p modū pene taxate a iudice.Alio mō p accidēs.ſ.qñ defectus cōſequit᷑ penā.ſicut.V.G.aliquis pro culpa ſua excecatur:ecce pena taxata a iudice reſpōdens tali culpe.Sed ꝙ excecatus ꝑ culpa ſua cadat in uia illa pena.ſ. caſus in uia ſequit᷑ per accidēs ex prīa pena.Sic a ſimili pena taxata pro pctō priorū parentū ꝓportionabil'r rn̄dens pctō fuit ſubtractio bn̄ficii quo rectitudo & humane nature integritas conſeruabat᷑.defectus aūt cōſequēs ſubtractionē diuini beneficii:ſicut mors & alie penalitates pn̄tis uite.Secūdū eſt ꝙ mors eſt naturalis & penalis.Primo igit᷑ eſt nālis pp cōdictionē mãe.ſ.corpis quo ex cōtrariis eſt cōpoſitū ad qđ de neceſſitate corruptibilitas ſequit᷑. Secundo mors eſt penalis.ſ.pp

amiſſioné diuiní bñficii pſeruãtis a morte. Nota tñ q de9 nõ eſt actor mortis. Vbí nota q mors põt dupl'. cõſiderari. Vno mõ ſm q mors eſt quoddã malũ humane nature. & ſic mors nõ eſt a deo ut ab actore. ut dicit Sapi.i. deus morté nõ fecit: ſed eſt quidã defectus icidẽs ex culpa humana. Alio mõ mors põt cõſiderari ſm q habet quãdã rõné boni. ſ. prout eſt quedam iuſta pena: & ſic eſt a deo. Vnde Aug. dicit q deus nõ eſt actor mortis: niſi inquantum eſt pena.

¶Ad euidétiã tñ pdictoꝝ ẽ ſciédũ q mors põt tripl'r cõſiderarí. Vno mõ pro ípa priuatione uite: & tũc nõ eſt pena ſenſus cũ ſit priuatio ſenſus: ſed eſt pena dãni. Secũdo mõ põt cõſiderarí íquãtũ eſt facta priuatio uite poſt ſepationé aíe: & hoc etiã mõ nõ eſt pena ſenſus. Tertio mõ priuatio uite põt accipi cũ alteratione pcedéte p ut dicit' aliqs mori dũ tẽdit in morté: & hoc mõ mors ẽ penalis & afflictiua. Vlterius eſt ſciédũ q licet mors de ſe ſit quoddã malũ & íquãtũ eſt pena ſit in uoluntariũ tñ ſuſtínere illã eſt uoluntariũ. & ſic ínquantũ ſancti utunt' morte eſt meritoria eis. ut pbat Aug. in lí. de baptiſmo puuloꝝ. Nõ eſt ẽt ptermittẽdũ q licet iſto die quo peccauerũt nõ eẽnt mortui: qa ut dicit Gẽ. iiii. poſt peccatũ diu uexerũt: tñ iſto die: & illa hora qua peccauerunt fuerunt morti corporis obligatí.

¶Secunda pena eſt culpe redargutio. Vnde dicit ei Gẽ. iii. Ecce Adam qſi unus ex nobis factus eſt ſciens bonum & malum. ii

¶Tertia ẽ uerecũdia ul' cõcupiſcẽtie rcognitio. uñ geñ. iii. dicit & aptí ſc' oc'lí coꝝ. iii

¶Quarta ẽ reſidẽtie excluſio. Nã poſt cõmiſſũ pctm̃ ſtatí fuit excluſus de padiſo. Si uero querat' de hora expulſionis. ¶Reſpondeat' q hora terciarum. iiii

¶Et ſi qrat' poſtq̃ fuit Adã de padiſo excluſus ubi fuerit poſitus. ¶Rñdeat' q in ebron. Fecít aũt ei deus tunicas pelliceas: & dixít in ſudore &c. v

¶Hoc aũt allegorice ſic exponit' homo eiectus de padiſo pp pctm̃ ſuũ locatus in ebrõ. í. tribulatiõe & anguſtía: & opatiõe pctõꝝ terra ei9. i. caro germinet ſpinas & tribulos uitioꝝ & pctõꝝ. Spina. n. prio eſt lenis & tactu hoíe delectat': ſic & pctm̃ i opatione iocũdat: ſed in uindicta carné cruciat. Flameus gladius eſt diuina ſnia. q nõ ſinebat hoíem añ morté xpi itrare in requié. Sed poſt apta eſt Ianua padiſi per ímolatíoné ueri agni. Vnde in fine miſſe dicit'. Ite miſſa eſt. i. ímolatus agnus ẽ: & reſeratus eſt paradiſi itroitus. Vt aũt melius illa uerba itelligatis. ſ. collocauit cherubin & gladiũ flameũ &c. Sciatis q tribus pñt modis exponí. vi

¶Primo lr'aliter. nã locus paradiſi uidet' eẽ inacceſſibilis pp uehementiã eſtus in locis itermediis ex ppinqtate ſolis: & hoc ſignificat' p gladiũ flameũ q uerſatilis dr' pp pprietaté motus circularis huiuſmodi eſtũ cãntis. & fit p cherubin: qa ut dicit Aug. xi. ſup geñ. ad lrãm págelicũ miniſteriũ credit' illic eẽ qdẽ igne cuſtodia. Nã mot9 corpalis creature diſponit' miniſterio angeloꝝ. ut dicit Augu. iii. de trí. vii

¶Secũdo mõ exponit' ſic p cherubi & flameũ gladiũ atq; uerſatilẽ ſpũal'r duplex reatus notat' qué hõ ex pctõ icurrit primus eſt amiſſionis gl'ie que cõſiſtit ín uiſiõe diuine eſſentie. Io. vii. hic eſt uita eterna. & ideo collocat' ante paradiſum cherubin. ideſt plenitudo ſcientie ut excludat a uiſione dei. ſecundus reatus qué ex peccato incurrit eſt ígnis gehẽne. Iſa. xxiiii. ignis eorũ non extinguere. Et ideo collocatur viii

flameus gladius. Nam per gladiū ultimo diuine iuſtitie deſſignatur. de qua Apo. primo. De ore eius gladius ex utraq; parte acutus exibat: uel dicitur ex utraq; parte uerſatilis. i. ex utraq; parte ſecans: ut ſignificetur ꝙ pena infligenda homini ex peccato erit ex utraq; parte ſui. ſ. anime & corporis.

ix ℂTertio modo exponiť ſic: Emiſſit eū de paradiſo uoluptatis quaſi excomunicādo ipſum: ſicut praui modo ab eccleſia excluduntur & collocauit cherubin & gladium flameum: uel ut angeli arcerēt diabolū & ignis hoiem: uel quia homo peccauerat per appetitum ſcientie oīa ſcire uolens: ſicut deus debuit excludi per cherubī quod iterpretatur plenitudo ſcientie. Iterum quia peccauit per tranſgreſſionē diuine ſententie uel mandati debuit puniri per gladium: & quia peccauit per ardorem cōcupiſcentie debuit arceri & puniri per flāmam: ut ſignificetur cōcupiſcentiꝗ per ignem: & tranſgreſio inobedientie per gladium. & dicitur gladius uerſatilis per qđ notatur diuina miſericordia in reuocatione ſententie. Abacuch. iii. Cū iratus fueris miſericordie recordaberis. Hoc dico ſi uelit conuerti ad illam. Iere. xv. Cōuertentur impii ad te: & tu cōuertis ad eos. Poteſt igitur homo redire ad paradiſum ꝑ illa tria predicta. ſ. per cherubin. i. per ſcientiā uel cognitionē dei per ignem. i. per dilectionē dei & proximi, per gladiū uerſatilem. i. per tolerātiā tribulationum.

x ℂSi uero queratur quanto tempore ſteterit Adam in paradiſo uoluptatis.

ℂReſpondetur ꝙ tanto quantū eſt a quarta uel quinta hora poſt mediā noctē tpe equinocii die. vi. creationis mundi: uſq; ad horam tertiarū eiuſdem diei.

xi ℂPoſtremo ad remouēdā difficultatem. Circa hoc opus trinitatis. Queritur utrū omnia ſimul fuerint creata. ℂEt ſi non, Nunquid poterat hoc facere. ℂEt ſi poterat cur non perfecit.

xii ℂAd primū ut ueritas magis eluceſcat ad partem arguiť falſam pluribus mediis. Et primo auctoritate. Iob. xli. ubi dicitur. Ecce behemoth. i. diabole que feci tecū. Qum igiť diabolus ſit factus in opere creatiōis. & Adā in ſex die uideť ꝙ nō fuit ſucceſſio. ℂRurſus idē probať aucto. eccle. Vbi diciť. xviii. c. qui uiuit in eternū creauit omnia ſimul: & ſic non fuit temporis ſucceſſio.

xiii ℂAugu. quoq; in libro ſuper Gen̄. ad litterā poſuit in rerū creatione nullā penitus fuiſſe ſucceſſionē temporū. ſed iſtos dies. vii. nominaſe Moyſes propter ſeptēplicem rerum cognitionē in mente angelica. ita ꝙ in prima die ſe intellexerit factam beatam. dum dixit deus fiat lux. Ipſa enim lux ē angelus beatus. In ſecūda firmamentum & cōſequenter uſq; ad ſeptimā diem. In qua legitur mane & non ueſperet quia laus dei in mente angelica non aduesperaſcit. ℂDixit preterea ꝙ Moyſes ꝑ dies diſtinxit: quia populo loquebatur rudi: & ita groſſe locutus eſt.

xiiii ℂIn oppoſitum arguitur ex textu: ubi preter creationis opera. vi. opera dierum diſtiguntur. Huius opīonis eſt Ambroſius Dyoni. Dama. & plures alii. Hanc partē eſſe uerā probat Dn̄s Bonauentura in. ii. ſen. di. xxi. ar. i. q. ii.

xv ℂAd argumenta igiť in oppoſitum facta. Reſpondeť & ad primum dicit Gre. in mora. ꝙ diabolus & homo fuerunt ſimul facti. nō tēpore: ſed itellectus ꝑticipatione: qa hō tā eſt intellectualis rōne aīe: ꝙ̄ diabolus ratione nature ſue.

¶Ad ſecundũ reſpõdet idẽ Aug. in uirtute ſuper Gen̄. in lib. cõtra Mani. ubi inuit i
ꝙ oĩa fuerunt creata ſimul in quadã cõi materia: & dat exemplũ ſicuti plantans ui
neam dicit͛ racemos & folia quodãmodo plãtare igitur. ¶Vel dicas tu ꝙ omnia
fuerunt ſimul creata quantũ ad principium materiale.
¶Ad tertium patet ꝙ Moyſes illos dies nõ noïauit pp ſeptẽplicem rerũ cognitio- ii
nem in mente angelica. Sed ideo nominauit: quia opus creationis precedit tẽpore
opus diſtinctionis: & non ſolum natura: quia opus creationis fuit equalis in dura-
tione more qua fuerunt demones in celo: ſed duratiõe coreſpõdẽte tpi nr̄o fuerũt
in celo. Vnde Vgo de ſancto uictore: cõparat pp ſui breuitatẽ momento.
¶Ad illud ꝙ dicis ꝙ Moyſes groſſe locutus eſt: quia pupulo loquebat͛ rudi: hoc iii
ueritati minime uidet͛ cõſonũ: qm̃ nullus pp populi uel audieris ruditatẽ deberet
dare occaſionẽ deceptionis. Si igit͛ Moyſes bene nouerat ꝙ cuncta deus ſimul fe-
cerat nõ debebat pp ruditatẽ populi dicere cõtrariũ. Vnde ſi dicat͛ non potuit oïa
dicere ſimul dicimus ꝙ ſaltẽ: oïa facta ſunt ſimul: dicere potuit.
¶Ad ſecũdũ q̃ſitũ dicimus ꝙ ſic ꝙ facilr deducit͛ ſic potentia que uno poſito ad iiii
aliud non limitatur: ſed ſemp manet eque indifferens eadem rõne qua primũ põt
& ſecũdũ: & ſic deinceps: ex quo nõ coartatur ad aliquid: ſed potẽtia dei eſt huiuſ-
modi. ꝙ probat͛. Nã ſi coartaret͛ poſſet creaturã ſuũ opificẽ limitare qd repugnat.
Noto tamẽ ꝙ iſta cõcluſio certe eſt de abſolutis intelligẽda nõ reſpectiuis. Si enĩ
feciſſet oẽm motũ qui fuit ſimul nõ eſſet cũ talibus reſpectibus ſucceſſiuũ. Si rur-
ſus oẽm hoïem ſimul nõ eſſent cũ reſpectibus prioꝝ ad poſterius uel ecõtra. Vnꝰ
enĩ aliũ preceſſiſſet nec fuiſſet pater eius: ſicut modo.
¶Et ſi dicat͛ ꝙ tũc ſequeret͛ cõtradictoria ſimul uera. ſicut eundẽ hoïem ſimul al v
bũ & nigrũ ꝑpter aſſumptũ: quia idẽ homo fuit albus: & nõ albus. ¶Reſpondeat͛
ꝙ reſponſio patet: quia intelligitur quo ad abſoluta. Poteſt enĩ ſimul facere album
& nigrum: nõ tamen quo ad illud informare: qd eſt quidã reſpectus.
¶Ad ſecundũ queſitum dico ꝙ & ſi potuit. ꝙ ideo nõ fecit rõne ſue ſapientie diui vi
ne ordinate ſua dona diſtribuentis: ſicut patet in nobis. Prius dat naturã. Secundo
gratiam. Tertio gloriam. Secundo ratione bonitatis diuine: que uult ut ex imper-
fecto ad ſummũ tẽpore debito perueniemus: ſicut ex materia prima.
¶Fratris Bernardini Mediolanẽſis Ordinis Seruoꝝ Beate marie ſacre theologie
profeſſoris. Hexahemeros. Diei ſexti finis.

¶De dei omnipotentis quiete.

¶Tractatus ſeptimus. Capitulum unicum.

Eptimo die requieuit. Eſt aïaduertẽdũ ꝙ poſtq̃ deus creauit celum
& terram. Diſtinxit & ornauit ſex diebus. In ſeptimo die requieuit.
Quod uerbum quinqꝫ exponitur modis.
¶Primo ſic ut ſit abnegatio ex parte creatur: ut ſit ſenſus requieuit.
qm̃ poſtea nihil noui in ſpẽ fecit ſm Augu.
¶Secũdo ſic ut ſit abnegatio ex pte creatoris: ut ſit ſenſus requieuit
ideſt operibus nõ indiguit: ut in eis requeſceret: ſed in ſeipſo quietus fuit ſm Bedam.

viii ¶Tertio mõ exponit̃ p appoſitionẽ:ut ponat̃ actio dei in creatura.ut dicat̃ ſic re quieſcere dei eſt rõnali creature in ſe requiẽ pſtare:ut illuc deſiderio ferramur quo requieſcimus:ſicut facere dicitur cũ ipſo in nobis operante facimus:& cognoſcere nõ cognoſcimus:ſic requieſcere cũ eius munere quieſcimus ſm Augu.

ix ¶Quarto modo exponitur ſm ſenſum Cabaliſticũ ſic requieuit die ſeptima.i.ſignificauit ꝙ poſt bona opera in preſenti dat requiem in futuro.

x ¶Quinto modo exponit̃ ſm ſenſum allegoricũ ſic requieuit die ſeptimo ad ſignificandum qui chriſtus quieſceret in ſepulchro.

¶De filii dei recreatione. ¶Capitulum unicũ.

xi ¶Iuxta ea que in Hexahe.diximus.& in captlo de quiete. Aiaduertẽdũ eſt ꝙ ſicut pater creationẽ operat⁹ eſt.Ita filius reparationẽ.Vnde ſciẽdũ eſt ꝙ trinitatis tria ſunt opera.¶Prima eſt creationis.¶Secundũ eſt recreationis ſiue redemptionis.¶Tertium eſt iuſtificationis:& licet oĩa iſta opera oĩb⁹ perſonis trinitatis ſint cõmunia.tñ ſingulis perſonis ſingula appropriantur opera.¶Primũ patri.¶Secũdũ filio.¶Tertium ſpiritui ſancto.¶Filius autem licet ab inſtanti conceptionis per xxxiii.annos totum ſe in opus noſtre redemptionis expenderit:predicãdo. ſancte uiuẽdo: & miracula faciendo: nihilominus in ultima ſeptimana noſtrã reſtaurationem facit.iuxta illud Dan.ix.Confirmabit autem peccatũ multis ebdomoda una. Filius igitur operatus eſt reparationem:ſicut pater recreationẽ.iuxta illud Ioã.v. pater meus uſq; modo operatur.& ego operor.

xii ¶Prima enim die.ſ.dñica palmarũ creauit lucẽ fidei in mente turbarũ cũ florib⁹ & palmis obuiantiũ ſibi:& quia ut dicit̃ Roma.x.corde creditur ad iuſticiam:ore autem confeſſio fit ad ſalutẽ:ideo fidem corde oſtendebãt aſſertione ueritatis clamantes & dicentes Benedictus &c.Math.xxi.Hãc lucem diuiſit a tenebris quãdo ingreſſus in tẽplũ dei eiecit uendentes & ementes oñdens illos eẽ in tenebris q obſcuri erant per infidelitatem & frigidi per cupiditatem.Vnde Ioã.ix.In iudicium ego ueni in mundum:ut qui non uident.ſ.ſimplices uideat̃:& qui uidet.ſ.ſapientes apud ſemetipſo ceci fiant.

xiii ¶Secunda die creauit firmamentũ penitẽtie in muliere adultera in tẽplo ſibi oblata.cui ait Io.viii.uade & iam:firmamentũ eſt firmũ ꝓpoſitum non peccandi: ſine quo inutiliter ſummit̃ penitentia:ſicut ſine fundamento non ualet fabrica. Vnde Lu.ix.firmauit ieſus faciem ſuam:ut iret in Hyeruſalẽ:ita & penitentes deberent firmare mentis ut tendatur ad patriam celeſtem.Hic diuidit aquas ab aquis:aque ſuperiores ſunt penitentes:ad appetitum celeſtium eleuati:aque inferiores ſunt carnales:ad amorem terrenorum depreſſi.

xiiii ¶Tertia die congregauit aquas in locum unũ:qa cõfutatis ſcribis & phariſeis docuit diſcipulos de cõſumatione ſeculi:& de diſtinctione iudicii:quo pacto detrudent̃ oẽs mali in carcerẽ iſirmi.Vnde Iſa.xxiiii.cõgregabunt̃ cõgregatione unius faſcis i lacũ:& claudent̃ in carcere:& tũc appebit arida.i.eccl'ia ab humore carnalis cõcupiſcẽtie ſepata:pferẽs herbã ſctãꝝ cogitationũ & fructus ſanctoꝝ operũ.

xv ¶Quarto die factus eſt ſol.i.xp̃s uenalis tãꝗ uile mãcipium.Iudas enim audiens

a dño in ueſpere precedentis diei ꝙ in ꝓximo erat paſſurus.uoluit mortem eius fa
cere ſibi lucroſam:unde ad principes ſacerdotũ &c.& ob hoc eodem die legit̃ ꝓ
phetia Iſa.in qua agitur de mercede pro xp̃i uenditione.Iſa.lxii.Ecce merces ei⁹
cũ eo:facta eſt etiam luna.i.caro xp̃i ſicut ſanguis:quia principes ſacerdotũ audiẽ
tes a domino in precedẽti die nõ me uidebitis a modo:donec dicatis benedictus
qui uenit in noĩe domini &c.Math.xxiii.putauerunt ꝙ uellet ſubterfugere manus
ipſorum:& ideo cõgregati ſunt in atrio Cayphe deliberantes eũ capere & occider̃.
Firmate ſunt etiã ſtelle.i.ap̃li cadentes.Nam iudas tali die per proditionẽ:& alii
ap̃li in paſſione relicto eo fugerunt de his ap̃lis.Sol factus eſt niger tanꝗ̃ ſaccus
cilicinus.& luna ſicut ſanguis:& ſtelle ceciderunt ſuper terram.

¶Quinta die facti ſunt piſces:& uolucres:quia iſto die lauit pedes apl'oꝝ:in qb⁹ i
deſſignat̃ ſtatus penitentiũ:qui tanꝗ̃ piſces uiuunt in aquis lachrimarum:& extra
eas moriunt̃.ſ.cũ redeunt ad peccatum.Vnde Iſa.l.cõputruerunt piſces ſine aqua
& moriuntur in ſiti.Inſtituit etiã iſto die ſacramentũ corporis ſui ad qd' oportet
hominẽ uolare per intellectũ & affectum tanꝗ̃ duabus alis:cũ ſit nimis arduũ,ſu-
per ſenſum humanum.Vnde Math.xxiiii.ubi fuerit corpus.ſ.in dextera dei ſedes
illic congregabuntur & aquile.In hoc autem ꝙ primo pedes eorum lauit oſtendit
ꝙ non licet nobis accedere ad ſacramentum euchariſtie niſi cum labore penitentie
& lachrimarum:niſi prius mundati fuerimus a ſordibus peccatorum noſtrorum.
Gen̄.iii.in ſudore uultus tui &c.

¶Sexto die facta ſunt iumenta & reptilia & beſtie:qa principes ſacerdotũ:ſcribe ii
& phariſei:& ſeniores populi beſtialiter in dei filium ſeuierunt:qa iumẽta dicũtur
per caſtrimargiã:ſiue gulã:reptilia ꝑpter auaritiã:beſtie ꝑpter inuidiam. Nã ꝑpter
hec tria interfecerunt xp̃m.Primo ne amitterẽt oblationẽ. ¶Secũdo ne perderent
regnũ & gentes.¶Tertio quia inuidia mouebant̃ cõtra eũ.Eodem die fact⁹ eſt hõ.
ideſt reformatum eſt genus humanũ obſeruando regulã medicoꝝ q habẽt ꝙ cõtra
ria cõtrariis purgant̃.Nã pp hoc ꝙ Adam peccauit in paradiſo xp̃s captus fuit in
orto.quia ille pomũ curioſe aſpexit:xp̃s habuit uelamẽ in oculis:qa ille uerba mu
lieris audiuit.xp̃s ceſus alapis fuit & cõtumelias.& cõuitia iniuriarũ audiuit.iuxta
illud p̃s.opprobria exprobantiũ tibi:ceciderunt ſuper me:quia ille porrexit manũ
ad uetitum.xp̃s extendit manus ſuas ad patibulũ:quia ille delectatus fuit ad eſum
pomi.xp̃s amaricatus fuit in potatione felis & aceeti.quia ille texit pudenda foliis
ficus:chriſtus eſt ſuſpenſus in cruce nudus:quia ille peccatum excuſauit:xp̃s accu-
ſatus nihil reſpondit.p̃s.ego autem tanꝗ̃ ſurdus non audiebam:quia ille tranſfu-
dit peccatum ſuum ad poſteros:xp̃s trãſmiſit mortis ſue meritum.Item ſicut ex la-
tere dormientis formata eſt eua.ſic ex latere xp̃i dormientis in cruce producta eſt
eccleſia:quãdo unus militũ lancea eius latus apperuit & cõtinuo exiuit ſanguis &
aqua.Io.xix.ſanguis in precium:& aqua in lauacrum.

¶Septima die corpus ei⁹ requieuit in ſepulcro & aĩa eius in limbo Treno.iii.La iii
pſa eſt in lacũ uita mea:& anima mea in Limbum inferni.& ſic patet hebdomoda
filii in opere recreationis.

v ¶Deus quippe facit celos cũ hoĩes per uirtutẽ facit celeſtẽ.facit & terrã cũ hoĩes malis meritis exigentibus ſinit eſſe terrenos:uel cũ hoĩes de peccatoribus facit iuſtos. Et quaſi terrã uberẽ facit per charitatẽ facientẽ herbã uirẽtẽ.i.ſegetẽ bonorũ operũ iuxta genus ſuũ.& hoc ſit in prima die.i.in pria illuſtratõe grĩe ſancti ſpũs.

vi ¶In ſecũda die poſuit deus firmamentũ.Itẽ ſuperiores aquas & iferiores. Firmamentũ orbis eſt ſtabilitas fortitudinis:per quã hõ eſt fortis.inter pſpera & aduerſa:aque ſuperiores ſunt angeli & fideles hoĩes:qui iam regnãt cũ xp̃o in celeſti patria:qui dicunt̃ criſtalini:criſtallus nãq; frigidiſſimus eſt & denotat frigiditatem uirtutũ.Sancti eni criſtalini ſunt:quia frigiditate caſtitatis & cõtinẽtie & uirginitatis ad ſimilitudinẽ criſtalli cõgelati ſunt:aque uaporales dicuntur religioſi:uiri ſancti cenobite & heremite.Quorũ uita & cõuerſatio iã eſt in celis. Vnde Paulus ait.Noſtra autem cõuerſatio in celis eſt.Qui bene dicuntur uaporales:qa ad ſimilitudinem fumi tenuitate uirtutum & auſteritate ſue uite ad celũ ſunt fumigantes: ad celeſtia aſcendentes.Aque labiles:ſunt homines de peccato in peccatũ ruentes. donec perueniant in profunditatem peccatorum.

vii ¶In tertia die cõgregate ſunt aque &c. Aque profecto congregant̃ dũ uitia & peccata.ita in carne mortificantur ut per aliquã operationẽ ibi non uideant̃:& tũc apparet arida.i.hoĩs mẽs ſancta:que facit fructũ bonoꝝ operũ:trigeſſimũ pp cõiugatos.lx.pp cõtinẽtes ſiue uirgines centeſſimũ ꝓpter eccleſiarũ rectores.

viii ¶In quarta die fecit deus duo luminaria &c. Sol certe eſt dñs noſter ieſus xp̃s q̃ illuminat oẽm hoĩem uenientẽ in hunc mundũ.de quo dicit Io.erat lux uera &c.& ipſe illuſtrat totã terrã ſua diuinitate.Luna dicitur eccleſia.uel etiam xp̃i humana natura que ſimiliter lumen preſtat.quia & exemplũ bone operationis aliis tribuit di.Exemplum uobis prebui quẽadmodũ ego feci &c.& diſcite a me:quia &c.Scidera ſunt fideles in eccleſia qui & lumen doctrine & ſancte cõuerſationis aliis adminiſtrant:que facta ſunt ex globo igneo. Globus ille eſt xp̃s qui ex diuinitate nitet & ex humanitate latet:uel fide eius formati ſunt fideles in mundo:uel eſt eccleſia pars eius ſplendẽs imperfectis:ſed alia pars tenebroſa eſt i blaſſemis.unde p.ropheta ut ſagittent eos in obſcura luna.

ix ¶In quinta die facti ſunt piſces & uolucres.Piſces dicũtur illi ſancti qui in aquis baptiſmi ad benefaciendũ creantur.uel in aquis ſcripturarũ diuinarũ formãtur legendo.uolucres ſunt qui etiamq; penna.ſ.ueritate & miſericordia.uel uoluntate & opere.uel corpore & mente uolant ad dominum.

x ¶In ſexta die fecit omnia aĩalia munda & immunda.Bona dicuntur boni homines qui ruminant in exemplis bonorum ſanctorum.Immunda uero dicuntur praui homines &c.

xi ¶In ſeptima nihil noui fecit:ſed hominibus in uirtutibus creatis perfectionẽ ſancti ſpiritus preſtat:& ſic requieuit ab omni opere.q͂ patrauerat.

xii ¶Poſt͂ dies Sabbati eſt dies qetis:Ego quoq; Seruus Bernardinus Moronis ordinis beate Marie hora cõpletorii:die Iouis.In ſolẽnitate beate Vrſule.xii.calẽdas

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Nouēbris M.cccccvii.anno.xxviii.etatis mee quieſcam.Fautores tñ meos.,Eoſq;
qui preſentes lucubrationes libenter cōtemplantur rogans:atq; exorans deprecor:
ut aſſiduis ſuis orationibus faciant ꝙ qete cito tranſacta:Dies laboris ꝗ primum
ueniat:ut id qd' in ſepté nequi operari diebus inde deo dante perficiam.
¶Deū tñ & beatā uirginē teſtor ꝙ hac lege ſpōtia ꝗeſco ut ꝗ citi⁹ potero diligēt.
¶Pria die enucleā.Qualr pp Ade pctm̄ xp̄s ut redēptor ſalte icarnari ſtatuerit.
¶Secunda die qualiter incarnatus ſit & quando.& quare tunc.
¶Tertia die qualiter cum doctoribus diſputauerit & quid.
¶Quarta die qualiter fuerit de numero.xii.iudicum.
¶Quinta die qualiter fuerit unus ex.xxiiii.ſacerdotibus.
¶Sexta die qualr mltis añ mortē miracul' clatuerit & qualr & pp qd mortuus ſit.
¶Septima die quieſcam deo uolente.
¶Demū ſequētī feria iterū opari icipiā & declrabo:quo.n.pacto.iii.die rſurreſerit.
¶Feria ſecūda.Qualiter & quid fecerit in emaus patefaciam.
¶Feria tertia.Qualiter iterum apparuerit diſcipulis:& propter quid.
¶Feria quarta qualiter in celum aſcenderit.
¶Feria quinta & ſexta qualiter ſanctum miſerit ſpiritum.
¶Septima die quieſcam deo dante.
¶Sequētib⁹ uero dieb⁹ ſi deo altiſſimo:& btē uirgini:cui⁹ habitū īdigne.xvi.ānis
tuli placuerit.Declarabim⁹ qualr iterū ueniet in die iudicii:& hoc prima die.
¶Secunda die quomodo & quando.
¶Tertia die de ſententia lata in fauorem bonorum chriſtianorum.
¶Quarta die de ſententia prolata contra malos.
¶Quinta die de penis damnatorum.
¶Sexta die & ſeptima de quiete beatorum.
¶Et ſic patet ꝙ deū accepim⁹ in hmōi libris ꝑ termio a quo & ꝑ termino ad quē.

¶Ad honorem indiuidue trinitatis:& uirginis glorioſe beati Philippi: & Ioānis angeli.Explicit cōpendiū de operib⁹ Creationis:Diſtinctionis:Ornatus:Quietis: & recreatiōis.Infimi Seruite Bernardini Mediol'.ſacrarū litterarū doctoris eximii: Magiſtri Aluiſii de Souico ordinis Seruorū Beate uirginis Marie diſcipuli.

¶Ioannis Angeli Boli Mediolanenſis ad lectorem Exaſticon.

Si uarios cœli motus:& ſydera tentes
  Noſſe:uel immenſi condita ſenſa dei.
Quicquid in abſtruſo ſeruat natura receſſu.
  Quicquid in explicitum continet alma fides.
Ni refugis:cultum Moroni candide lector.
  Hoc Bernardini cuncta docebit opus.

¶Impreſſum Mediolani per Gotardum Ponticum:cuius officina eſt apud diuum Satyrū Ad inſtantiā Ioānis Antonii de Varedeo. Die.xx.Iunii.M.CCCCCX.

G[illegible]SCHER. L.
1971